

**Mohil©ua
cmindatha da
sh©uatha
agmosawleth...
adgiltha, ...**

Timothe Gabašwili

Q. or. 6383 e

Handwritten text at the top of the page, possibly a library or collection name.

Handwritten number or code: 6383

მ ა ზ ი ლ ე ა

წმინდათა და სსუათა აღმოსავლეთისა ადგილთა,

ტიმოთეესგან

ქართლისა მთავარ-ეპისკოპოსისა.

დაბეჭდილი

თ ფ ი ლ ი ს ს.

სტამბასა შინა კავკასიის ნამესტნიკის კანტელარჩიისსა.

1852.

ბრძანებითა

კავკასიის ნამესტნიკის ენაზის მიხედვით სჯიანისძის
ვარაუდებისა.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

მათს ბრწყინ ჟალეზას

კაკასიის ნამესტნიკს, კნიაზს მიხაილ სუმარინსკეს
გონტონტოვს,

მათისავე ბრძანებით აღბეჭდილი წიგნი
ესე,

ემდუნის უმდაბლესად.

10 მარტს 1852 წელსა
თფილისს.

რადგან მშუცნიერ-აზიან მათა ზედა ფერკნი მშუ-
დობისა მანუეებელთა და კეთილისა მანარებელთა.

ისაია 52. მუხ. 7.

წინასიტყვაობა.

მწერალი წიგნის ამის ცილობით, იყო ქართველი, გზით გაზაშუღი. აღიზარდა იგი კათოლიკოს ბესარიონთან, რომელმანცა დაიწყო საჯარო ეკლესიის განმეობისათჳს ქაშის, შედგომად განდევნისა ჰატომად ტონდისის ჯალაქში კათოლიკოსის დომენტისა.

ოდეს, ვითარ, დასადა განვლო ხარისხნი მონაზონებისა, არა მსჩინს წერილთაგან. მხოლოდ გუწუი მუცელთა საქმეთაგან უწმინდისის რუსეთისა სინოდისა, სადაცა განვლე მე ორი წელი მსახურებისა (1), რომელ წარგზავნილიყო იგი იმერეთით რუსეთად 1738 წელსა ხარისხით ქუთათელ მიტროპოლიტისა, იმერთა მეფისაგან აღექსანდრე გიორგისაძისა ღვთაანად წინაშე იმპერატორისა ანა იოანოვნისა. მისრულმან სანკტეპეტერბურღსა მიართჳა არზა უწმინდესსა სინოდსა ივლისისა თთქმსა 1738 წელსა და ითხოვა, რათა მსტენ მას ნება უსისხლომას მსხვერპლისა შეწირვსა (2).

სხვსა საქმისაგან, სახელოდ თხოვისა-მებრ ქრისტიანთა წილანელ მიტროპოლიტისა (3), მსჩინს, რომელ ესე ქრისტიანთა 1764 წელსა, ეკედრა არზით სინოდსა, რათა შემთხვევისაგან გარდაცულებულისა ამავე წელსა ივლისის თთქმში ქალაქსა ასტრახანს ცილობით ქართველთა მიტროპოლიტისა, მიმსტენ მას მისი ადგილი.

(1) 1843 დ 1844.

(2) 1738 წლის არხივისა № 360.

(3) საქმე 1761 წლისა № 196.

ამა საქმეთაგან მსჩანს, რომელ პირველ მოგზაურთა ბისა საბერძნეთად, ტიმოთე იუო რუსეთსა, ვითარცა მღვდელ-მთავარი ქუთაისისა და შემდგომად დაბრუნებისა რუსეთით, ვითარცა თუთცა მსწერს (¹), მიიღო მან კათედრა მთავარ-ეპისკოპოსობისა, რომელიცა იუო პირველი შემდგომად კათოლიკოზობისა; და ჟამსა განდევნისა ქართლით რუსეთად დიდისა კათოლიკოზისა ანტონისა ლათინთა ეკკლესიისა თანხმობისათჳს, ესე იგი 1754-სა, ამანცა ტიმოთემ, ვითარცა თანა-ადმრდილმან მისმან, ლტოლჴა ზეო საბერძნეთად და გზებზე უნებლიეთ განუშორა ეპარხიასა თჳსსა, ანუ მიზეზითა მით წყენითითა, რომელ არ მას, უზარეულესსა იერარხსა, მიენდო განმგებობა კათოლიკოზობისა, არამედ რუისისა არხიეპისკოპოსსა იოსებს.

შემდგომად პალესტინისა და საბერძნეთისა მოხილჴსა, უკუმოიქცა ქართლადჳე 1757 წელსა, და დაშენილმან უეპარხიად, აღირჩია სადგურად დავით-გარეჯისა უდაბნო და იწოდებოდა, ანუ უწოდებდა თუთ თავსა თჳსსა, იერუსალიმელად (²).

რადენთა წელთა დაჰყო აქა, არა მსჩანს. მხოლოდ დღესცა არს მას მონასტერსა სათლავისა მისისა ქუა, თუთ მისგანვე განმზადებულა; და დღესცა ძმათა ამა უდაბნოსა უწეიან მტკიცედ, რომელ მთავარ-ეპისკოპოსი ტიმოთე, რომელმანცა შეიმზადა თჳსდა ქუა სათლავისა, არა არს მენ დასათლავებულა.

შემდგომად, წარსრული რუსეთად, მივიდა ასტრახანსა და გარდაიქმალა მენ თათუმსა ივლისსა 1764 წელსა.

(¹) იხილე ამა მისისა წიგნისა გეჴმრდი 42.

(²) გეჴმრდი 9.

წიგნისამან ამის, აღწერილისა მისგან, მისგან, რომელ იუო იგი კაცი განსწავლული; მოესმინა კაციდობიან, დიან ლექტიკა და კავშირი ზრთველი დიადობისისა, მის ქაშია სა მეტნიერებისა წიგნი და აღმოკვებისათჳს სიბრძნისა წყარონი. — დიდად იუო დახელოვნებული სამღრთოთა შინა და საეკლესიოთა წერილთა და კმეონებ, თანა-მოწაფეობა კათოლიკოსისა ანტონი ჰირშელისა.

ესწავა მტირედ ბერძელი ⁽⁶⁾ და უწუოდა კარგად ენა თათრული ⁽⁷⁾.

წიგნი ესე, შემოწმებით ორთა სხვათა ესე ვითართა თანა-კე, დაიბეჭდა თანხმად იმან მქმელისა დედანისა, რომელი-ტა კმხოვე გარდაწერილი 1787 წელსა ⁽⁸⁾, თელავის სე-მინარიის რეკტორის დავით ალექსის-ძისა კელითა ⁽⁹⁾.

⁽⁶⁾ გუშტრდი 63.

⁽⁷⁾ გუშტრდი 44.

⁽⁸⁾ ქორონიკონსა უოე.

⁽⁹⁾ უკანასკნელსა ფურცელზედ ამის დედანისა, რომელიცა კვუთუნის დეისტოიკელის სტატისკის სოკეტნიკს თავადს ნიო კოლორე იოსების-ძეს ფაღავანდოვს, ესრეთ იუო თჳთ მწუ-რადლისგან მიწერილი :

ესე წიგნი გაბა-შვლის ტიმოთე მთავარ-ეპისკოპოსისაგან გაკეთებული, მთა-წმინდისა და იერუსალიმისა და სხვათა ადგილ-თა მოხილვას, რომელი თჳთ ესილვას, უოკელიკე აღეწერას და ეს-თა წიგნად ექმნას. ხოლო მე მაღალ-კეთილ-მოზილმან ალექსის-ძემან, სრულად კასეთის სამეფოს, თელავის ქალაქს რეკტორ-მან, ფილოზოფიისა და ღმრთის-მეტყუქმლებისა მოძღვრამან და-ვით აღჴსწერე წიგნი ესე გარდაწესსთ; და ვინცა ამისგან კითხვთ და ამის შეტყობით ირგოთ, ღოცნაჲყავთ ჩემ მშრომელისათჳს.

აღიწერა წიგნი ესე თთქმსა მარტსა, რიცხუსა ია, ქორონი-კონს უოე.

მაღალ-კეთილ-მოზილი ალექსის-ძე რეკტორი დავით.

გუმბრდებზედ აქუნდა ამას უმუცლესსა კელ-წერილსა,
გარდანუსხულსა ოცოდენ წელ შემდგომად გარდაცვალებუ-
ბისა თუთ ტიმოთესსა, — მცირედნი შენიშვნანი; და
ესენიცა აქვე დაურთენ სხელითად. სხუანი კსე-გუგარნი,
რომელნიცა კჭოხე ჯეროვანსასარგებლოდ მკითხველთა-
თჳს, განსამარტებელად და დასახსნიელად რაოდენთაჲ სი-
მნელეთა, ჩემით დაურთენ.

ჟამედევლები, რომელ მკითხველნი ამა წიგნისა, ჩემთა
ამათ შენიშვნათა, მიიღებენ არა განკიცხუთითა უგრა-
დებთა.

პლატონ ეგნატისძე იოსელიანი.

10 მარტს, 1852 წელსა
ქ. თფილისს.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი .

სამაზად საგონებელ ჩემდა იუჟნეს, თუ ვითარ არა სა-
ზღვრეო იუფსუნაჲსათჳს მორთუჳს სიტყუათა და კჳლად
დახსნილობათა, და უდებად (') ცხოვრებულთაგან არა
შესამგზავს არს ტკივილთ-მოუქარებით მოსწრაფებას სამ-
ღუთოსა რასმე და ღუთიუ-შუშნიერითა გამოცხადებათა
მიტხრობას; და არცა თუ კმა-ყოფად სიტყუათა ქებისათა
მიმოგონეთა ვერ შემძლეთა და უღონოებათა ენისათა და
მრავალ-მღელქარისა სოფლისა გულის-სიტყუათა მომ-
ღებთა ესე ვითართა. ვითარცა არა სტონადის გამოთქმად
უზესთაესითაჲს, რათა არა ვითარცა ლაღსა და კადნიერსა
სა განმზადებული რისხუჲს და მჯრის-ხილუჲს მოატყუჲს
თავსა; არამედ უმჯობეს, რათა დუმილით განვლავს ასპა-
რეზი საწუთოსა, ვითარცა მე ესერა კადნიერად და ურთი-
დად ხელ-ვჭეჲვ სამღრთოთა ლექსთა განმარტებად მონა-
ზონებისა სახისა უღირსმან ტიპოთე იერუსალიმელმან;
რამეთუ მიზეჲ-დგმა ამათჲს ესე, რამეთუ მსწუცვდა ში-
ნაგანთა ჩემთა საუქარული მძობისა და ერთ-სულობისა
ქუცყანისაგანთა ჩეცნთა, და ვჳლად დავიწყებისათჳს
მათგან მხურბელობისა წმიდათა ამათ ადგალთასა. ამის-
თჳს მეღმოდა, თუ ვითარ მეცენი საქარ-ტელაჲსანი
ჟამთა მათ შინა მეზატრონე და მხურბელ-სრულიად

(') სხუჲ მან, სკრიპტში ანუ კელწერილში, უდბა დ. ზ. ი.

იერუსალიმისა და ჰალესტინის ქმნილ არიან; და მაღალ და ძლიერ უოფილ არიან ნათესავნი საქართველოსანი, და ესოდენ დავნიებულარს; გარეშემოხნი ჩქვენსა მჭერობელნი სიტყვას რაჲსამე ჩქვენდა მოცემად არა მკადრე არიან. ამან და ესე კათარმან მიზეზმან ღუმილი აღმისხნა, და ვიწყე მტარედთა რათმე წიგნაკთა მჩხრეკამსი ცუქტლობად, და მიგიძღუნენ თქვენ ბრძენთა და მეკანიერებით განმჭრეტათ სამღრთოთა და სამეცნიეროთა საქმეთა. ვითარცა სახაერთა მძათ-მოყუარეთა და მდუმრინად მიმტკეპებულთა ხილულთა ანუ სმენილთა ცნობათსა. შედგომილთა სახისაებრობისა კაცთ-მოყუარისა ღუთისათა მამათა და მძათა საესეებისა შორის საქართველოსათა ღირსად სსენებულთა და ხარისხთა მეცნიერებისათა მდგომარეთა სამღჳდელოთა და საერთა ამა წიგნაკისა აღმოძკითხულთა გეგედრები, რათა მოჭეოთ ყური სიტყუათა ჩემთა ზედა, რამეთუ წარვეკედ იერუსალიმად და მთად წმიდად სამღჳდელოთა მათ წმიდათა ადგილთა, და ვიხილენით და აღმოვიკითხენით, ჭირმჭავლობით ნაღჳწნი მამათა ჩქვენთა ქართუტლთანა, და იკრიად განკვრუტბულ ვიყავ მათთჳს; რამეთუ იგავადცა არა მშსმეროდეს ესენი, რაოდენიცა მე აქა მათთჳს აღვწერენ და აქა მოსრული ქართუტლი ვინმე რაჲსათჳს ამათთჳს არა გამომიებდა, და აღვწერენით, რაოდენიცა შევიტყევეთ იერუსალემისათჳს და მთაწმიდისა და სსჳათა მონასტერთათჳს, და ადგილთათჳს საწამებელისა წმიდათა მოწამეთასა და სადგურთათჳს ღირსთასა; და სსჳათა მრავალთა ადგილთა ამბავნი ხილულნი, და ანუ სარწმუნოდ სმენილნი, აღვსწერენ. სსჳანი მამათა მიერნი სწავლანი დავარგულნი საქართველოთა შინა, მოვიმიენით და აღვსწერენით, და

ზოგნი რამე ვიუგბილ-მეტეუტლენ მსწავლანი, დჯრისა კერ-
განმტდეღმან წიქტლისა და ზრახუა რამე აღმოეჭსთქუ; ამის-
თჳს საწად, რათა ჩემებრ უგბილთა სხმარად და სხუანი
ზოგიმე უმაღლესი ძალისა ჩემისა რამე ღუთის-მე-
ტეუტლესისათჳს და სამღრთოთა სჯულთათჳს ვისიტეუტ-
და არა თუ თავით ჩემით შეკაწევეკ, არამედ ბრძენთა
უზესითაესთაგანთა მეტნიერთა მიერ გამოაქლეკვანი, რამე-
თუ ვაჟავ მრავალთა ქიქუანათა მხილქლ და მრავალთა
ბრძენთა და თჳილთათჳსთა თანა-მომხრახე და ამათ
მიერთთა კიასხუთა და განმარტებითა და კაცთა სულიერ-
თა და სარწმუნოთა სულთა უწყებითა აღვსწერენით. მა-
შინ ესენი სარწმუნოდ და ქრისტესში სასოებად განუმატ-
ტენ მშჯდობისათჳს და სიუქარულისა და გერეთ წარუ-
გზავნე საქართქლთსა. ამისთჳს გეკედრებით უივალნო
ჩემნო ქრისტეს-მოუქარენო საქართქლთსაგანნო, რათა
მიმთხუტვასათჳს და აღმოკითხვას შენდობისა თქუტნ მიე-
რისა წილ ეტქდრება არა მოვიდო; ამისთჳს ვიმაშუ და
წმიდასა ცხოვრებისა თქუტნსა შემოკვედრებ მტირეთა
ამათ სიტუქსათა ჩემთა, რათა არა უგულებელს ჭეოთ.
უკეთუ სულთა შესამატო სიტუქსა იხილოთ, შენდობასა
ჭეოთდეთ სიუქარულისათჳს მისისა, რომელმან სისხლი-
თა თჳსითა საუკუნო ხსნა მოგუანიჴა, და უკეთუ ცოლ-
მილად საგონებელი რამე იხილოთ, ზირქლად ღრმად
განმხრბიკეთ მეტნიერთა, და კუალად უკეთუ ცდომილკე
იჳოს შენდობასა ვითხოვე; რამეთუ არავინ არს უცდომელ
თჳნიერ ღუთისა და მე მას ჟამად, სარწმუნოდ ირწმუ-
ნეთ, არავინ უწყოდი უმეტარი და ცოდელი ჩემებრ; უო-
კელთა უკნინესი ვიჟავ, რამეთუ მას ჟამს შინა უბრძნე-
სნი საქართქლთანი საზღუერთ და მიდმოგონებით

განმარტებდეს სწავლის სიტუჟათა და ეგრეთა სწავებდეს ერთა, და უმეტარნი სამღრთოთა მცნებათაებრ მდაბლად მღუძარებდეს და ორნივე ესე სასუიდელსა მოისთჳლიდეს; ხოლო მე ორთაგანვე დაკდებულ ვიქმენ, ნუ უკუჲ კეთილად აღმოვსთქვ და დუმილით სიმდაბლისაგანცა გამოვეხვ. აღვსწერენით მინდობილმან ღირსებათა თქუცნთამან, რათა ნაკლულევანებისათჳს მომტევებელ მექმნეთ და შენდობა ცისკროვნებისაებრ გარდამოადინოთ; ერთცობობასათჳს მომტევებელ იქმნეთ; თჳსებრიობისათჳს მოწყალე იქმნეთ; სიმკადრენ სახრებულება ჩემი ილმით, რათა თქუცნცა ესრეთთა მხით-მოუჟარეთა, ნათელმან ნათლისაგანმან განიჭოსთ სიმრავლე მზე-გრძელობათა და მუნ წიადმტედ ინახად აბრახამიანთა ტახლათა მსუფევეთა, უფალმან გასქასთ სასმელი მაჟუჟდავებელი, და ადგილნი მწქანედნი გაუნჯნესთ სასუფეველსა მკჳდრობისა მისისასა, რომლისა აჩს დიდება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

მიმოსვლა თეოდისათ ათონისა მთადმდე.

მარადის სისურვოდ და სწადად დავიდეგ ოქალთა გონებისა ჩემისათა; უღირსად ცხოვრებულისა ამის თავისა ჩემისათეს ლტოლუა ვინაჲმე. კუალად და ცვრთ მძიმეობა ბრალეულობათა ჩემთა სამარად-ხსენებად, რათა მომივიდოდეს. ამისთეს მწირობად და უცხოებადმი წარსულის ხელ-ყოფად ვისწრაფდი და აღსულად წმიდად ქალაქად იერუსალიმად თაუქანის-ტემად ცხოველს-მყოფელისა საფლავისა უფლისასა, და მთად წმიდად და მთად სინად, მოხილუად საცხოვრებელთა მათ და სენაკებთა წმიდათა მამათა ჩუშნთა და აღაგებსა მას წმიდასა, ზირ-მიწა და-დებად კვარცხლებესა მას ღვთისა განგებათსა და მათ შინა ცხოვრებულთა მამათა შევრდომად ადგილის-მცეტლათა წმიდათა მამათა ჩუშნთასა. რათა განცდიოთ და კურთხევიოთ მათითა რუდუნებული და უდები ცხოვრება ჩემი მირულებული ცოდვთა განკაღვმო და მით საარებული თავი ჩემი ნუგეშეულ ვქეო და ვირჩიო მე მივრდომა სახლსა ღვთისა ჩემისასა, არამედ სასურვ სწადისა ამის ჩემისათეს, ჯერეთ მოცალეობა და ჟამნი არა მომეგნეს.

ხოლო წელთა 175-ი, ოდეს განაგებდა საქართუშლოთა ცხებული ქრისტეს-მოყუარე მეფე თეიმურაზ და ზირ-მყო სახელოვანი მე მათი ღვთის-მშსახური მეფე საქართუშლოსა უფალი ირაკლი, მომხსენებელ ვიქმენ მეფობითა მათისა და ვიჯმენ მუნით და მათ მიერითა საბოძკრითა და ქარტითა განმტკიცებისათეს უცხოებად შორს მგზავრობისა ჩემისა კმა-სყოფელი აღვიღეთ და მოვიწიეთ სამცხეს ქალაქსა ახალციხესა, სახლსა იუშა ათა-

ბაგისასა ⁽²⁾, და ზსტნეს რა მისიჲა ჩემი, კაცნი მოაგზავნეს და განგზავნადეს სავანენი და საზრდონი ჯუდისაებრნი.

ამისა შემდგომად მიგზავნად ფაშამა სადგურად და სრად თვისსა და გვთავსა წესისაებრ მათისა თუთა ფერითა ნუგეშითა, და კეალად სხვასა ჟამსა მივედით და ვსრასვიდით გზისა სწლისათჳს უძჯობესსა და იგი ზღვთ დაამტკიცებდა მეზავრობასა ჩუქნსა, და აღგვწერნა თურქთა ენათა ზედა ეპისტოლენი კონსტანტინოპოლედ, ერთი ხელმწიფესა სულთანთან ⁽³⁾; და ერთი ვეზირთან და კარის კაცთა თანა სხვა შეწენარებისაჲს ჩუქნისა და პატრიკისა და წარმოგუჲტანა ბეგი ერთი თათარი და წიგნები კმასაყოფელი და წარმოვედით ახალციხით და მოვიწიეთ მონასტერაყოფილსა ზარზმას ⁽⁴⁾ და გარეშად სოფლებსა მისსა; დღესასწაულსა ამაღლებისასა მერ

⁽²⁾ ამა ჟამსა იყო ფაშად სულეიმან ფაშა, გჳრით გურული აზნაური ნიბამე ზ შემდგომად დიდისა სამსახურისა ეგვიპტის ტყეზობიდან აღჴუწილი ფაშად ახალციხისა. — ესე ბრძანებითა სულთანისა ოთმან მესამისა მოშობილ-იქსა მეგობრობისა მიხეცით მის დროს გურიისა მთავართანა, რომელსა ეწოდად სუმონ.

⁽³⁾ ოთმან III. რომელიცა მეფობდა 1754-გან 1757 წლამდე.

⁽⁴⁾ ადგილი ესე უზერის დღეს თურქთა; მდებარებს ახლოს უჭლეს ციხისა, რომელსაცა ძეშლად ბერძენნი უწოდებდნენ *Тирокастра*, ზ რომელიცა მოვიხსენე წიგნსა შინა ჩემსა აღწერილსა რუსულად: *Историч. состояние Грузии подъ властію царей Магометанъ. Тифлисъ. 1849—стр. 13.* — ახლოს ამა ციხისა მთასა შინა, არს მონასტერი, რომლისა თჳსცა ჰქსენს ვასუშტი, რომელ იყო იგი მისს დროსცა გააშქმებული. შენობანი ამა მონასტრისა დღესცა ისინელნი.

განვისუტნეთ და გარდაველეთ მთა აჭარა და კვლევით ოთხ
დღე და მოვიწიენით მდინარედ ჭოროხსად და შევიადგან
ზღვსა ნაპირსა უსახესა ბათუმს და დავეუფლავთ მუნ
დღენი ათორმეტნი მიეზსა ნავისასა და მოწყალეზმან
ღუთისამან ინება ჰაჳა ბორიასა კეთილი და გჳწჳოვა ნავიცა
მარჯუტ; შთავსხედით მმადლობელნი მწირთა სელის-ამ-
პერობელისა ღუთისანი, დღესა მეგრესესა მოსკლასა
სულისა წმინდისასა და დავაგდენით საზღუარნი საქარ-
თქტლოსანი, და ზღუათა შინა და წყალთა მრავალთა;
შევედრენით სუენი ჩუტნნი უფალსა, და კვლევით ას
ორმოცდა ათი მაღიარნი დღე და ღამე, და გაძოკლევით
ირიზა მქტლადგან თქმული საქართქტლოსა სამზღუარად,
და მოვიწიენით უოვლად-ქებულსა ტრანჳენტას ტანტას
და სამუოფისა ბერქმენტა მეფეთასა, ადგილსა შეძკობალ-
სა თუთ-სახათა სიკეთათა, ზღუთა და მთათა და გარდა-
ვხედით რა ზღუთ, წარვავლინეთ არხადიაკონი ჩუტნნი წი-
ნაშე მიტროპოლიტისა მოკითხუად და მასცა ებოდნეს
მღუდელი მოკითხავა ჩუტნნი, და მიგვმღუა ზღვსაგან
დამაშეკრალთა სრასა რასმე ტეროვად ნაგებსა და ბაღთა
და ზღვსა ჭუნებისა ღადოთასა ამოდ შესაქტევსა; გან-
ვისუტნეთ მუნ რა მკარესა ჟამსა, ადევდით ხალჳად უო-
ვლად-სამღუდელოჲსა ანანია ტრანჳიზონელისა, ვინა წინა

მართლი. ამა ადგილისაგან წარსრული გამასმედისებული ქარ-
თქტლი ვახილე ათონის მთასა. აჳან, მრავალთა ქრისტიანეთა
წმიდათა ადგილთაგან კურნებისა გამო განღუქებულმას, დაუ-
ტეჳა მამული თუნი, მოილოცა იერუსალიმი, შეჳიდა ათონისა
მთასა ღ ქართუჳლთა მონასტერისა შინა შიიღო ქრისტიანობა
ღ დაჳსდგა მუნ მოარჩილად სასულოთ ჰეტრე. დღესცა განაგებს
იგი მუნ მეწიხქელისა თანამდებობასა. ჳ ი.

მოგუწებებს კაცი უოვლათ უგუწ ქცევითა ზატოისანი და შეშობილი უცხოთმოუქარებისა მადლითა მდიდრად აღესილა და იფრად კეთილად შეგუტებო და ზედას ზედა გუწუშტვდა ტრახეზად, და ინება ჩუწნ მიერ მსხუტრზლის შეწარუა ხარისხისა თუსსა საუდარსა წმინდისა გრიგოლი ნოსელისასა. რამეთუ ამა სოფია ტრახეზუნტისა და სხუანი მრავალნი ეკკლესიანი თურქთა დაუზურაეს, და ვიუქწნით მენ მღვდელთამთავრისა მიერ და ერთა ქალაქისაგანთა იფრადსა ზატოისა და ნუგეშინის-ცემასა შინა, მთხოველნი ჩუწნ უღირსთაგან მსხუტრზლისა შეწარუასა და ააზმისანი, და უცხოებასა ჩუწნსა ჯეროვნად შეიწუნარებდეს და აღვედით დედად მონასტრად და მოგუწებენ სულიერი დედა წინამძღუარი; და სხუანი დანი და დედანი ჯერ შემოსილნი კრებულნი ცალობითა და კეროვნებითა შეგუძღუნენ და თაუქანას-ვეცით ტრახეზთა და აღვითა მათ წმინდათა, რამეთუ იუქნეს გამოკაჟულ კლდისაგან ეკკლესია და ზელოვნად შეშობილ სადგურიანი და სენაჟნი მონასტრისა მის, მეფისა აღექსი კომნიანოსისაგან ⁽⁵⁾, რამეთუ თუთცა მუნვე ესასა დედით და ბუედლით და შეგუძღუნენ საეროდ ტრახეზად და დაცვებს სანოვაგენი და გუმასჰანძლებდენ ამოდ და იფრად კიდრეპე სარგებელ გუწქმნა ხილქა მათი და მიერიდგან წარმოკედით დაუყოვნებულად სადგურადვე ჩუწნდა

---

(5) ამა აღექსის კომნიენის, ტრახეზუნტის იმპერატორისა შუღი იოანე მოვიდა საქართუტლოხ. შეირთო ცოლად ქალი აღექსანდრე მეფისა. ესრეთ ჰსწერს ბერძენთა მეისტორიე სალეოკონდილა, pag: 216 Ioannes abiens in iberiam uxorem habuit regis iberiae Alexandri filiam.

ამად ჟამად დაგვუფრდეს მუნ ჟამნი ერთისა თთჳსა-
ნი და გუჭშოკა ნავი პარჯუჭ და აღკედით შენდობისა
ალებად მიტროპოლიტისა, რამეთუ თრიადრა გჳმნდა
განშორებაჲ მისი და აღმდებულთა ღოტჳთა მათასა,
გუჭბობა საგზალნი გზისათჳს და შთამოკედით ნავად
და ველეთ ზღვთ და განველეთ ქალაქი ტრიპოლი და მი-
ერ მაიწიენით ქალაქად უნიჯად, შუტნიერსა მას ადგილ-
სა და ქრისტიაჲთა მოგუჟნებს და დაგუჟსადგურეს სი-
სახლესა და ტაძარსა წმინდისა ნიკოლოზისასა და შე-
მოკრიბეს ერნი და გეამსპანძლეს და შეგუჟნარეს კეთი-
ლად და ხელით გზაჲ აღვირჩიეთ და გზობძეს საგზალ-
ნი და ცხენნი გზისათჳს; და წარმოკედით მიერიდგან
ძავალნი ორ დღე და მოვიწიენით ნეკასარიად ქალაქსა
და ეკლესიასა გრიგორი საკვრეულ-მოქმედისასა და თჳთ
თჳსაღითა ჩუტნითა ვიხილეთ საკვრეულებჳ ქმნილი მის
მიერ; რამეთუ ქალაქსა მას მოსდის მდინარე დიდი, რომ-
ელსა უწოდენ მგელსა და განრჳენიდა ნაშრომთა მათ-
თა; ხოლო ერნი ეკედრეს წმინდასა გრიგორის
მისთჳს; თჳთ წარვიდა რა ხილვად მისა მდინარე შორს
განაყენა და კუჭროთი შთაესჳ, რათა იმიერ არღარა წარ-
მოკლოს მდინარეძან და ეტეოდა სახელითა უფლისა
იესო ქრისტესითა; ნურღარა გარდახდები ამიერ სი-
ზღუერით, და არს კუჭროთი იგი ხე დიდ ვიდრე დღეინა
დელად დღედმდე, და კათარცა შეშინებული, ეგრეთ გან-
დრეკითა წარვლის მუნადგან მდინარე იგი და ხადი, რომ-
ელციტა აღუგიათ მას ზედა. წყალი, ვინათგან წარიელტის
უქმად, მდგომარედ ახილუტბის და ღამესა ერთსა მუტლსა
მას ხიდსა თანა განვათიეთ და თჳთ ხარისხი ეკლესიის
კუქლად ქრისტიაჲთაჲე უპერიესთ და წარმოკედით მიე-

რით და მოვიწიენით კომანად კუკუსოდ სომხითისა, და ვიხილეთ საფლავი წმინდისა მამისა ჩუქნისა იოანე ოქროპირისა, რაჟამს მუნ ექსორია ჭეჭს და მუნვე აღუ-სრულა და არს იქიდგან მტირედ განშორებულად ქალაქი დიდი კუკუსო სომხითისა, რომელსა აწ თურქნი 'თოხა-თად' (6) უწოდებენ, და მუნ მჯდომარებს უოვლად-სამ-ღუდელო ნეოკესარიისა და თაბლადონისა; მივიწიენით რა, ვაცნობეთ მისულა ჩუქნი მიტროპოლიტსა მათსა და მიგზდუნენ და დაგუასადგურეს სრასა კველესიისასა, და ვიხილეთ უოვლად სამღუდელო ნეოკესარიელი უთაღი გერასიმე და თრიად ვიდრეჲ კეთილად განგესუქნა და მძებრივად შეგვტყობო და დავეყავით მუნ დღენი რაოდენ-ნიმე და გარე ქალაქისა აღვედით და ვიხილეთ მონასტე-რი, აღშენებული თეოდორა დედოფლისა მიერ თრიად პატრიოსანო. უამი იყო ავგუსტო ათხუთმეტი; ერნი შე-მოკრბენ და დაგუაწვეს მსხუტრძლი საიდუმლოჲსა და თრიად შეიწუნარებდეს უცხოებასა ჩუქნსა.

აქა კვამივდით გზასა იერუსალიმად აღმუქანებელსა და იყო მუნ ქარვანი დიდ-ძალი, წარმსულელი სმირო-ნად (7) და აღვემზადენით წარსულად და აღვიდეთ ღო-ცუბ მღუდელთ-მთავრისა და წარვემართენით, რამეთუ იყო სამეოცის დღისა სავალი გზა და კვლენით რა დღენი გა-მოკვლეთ ქალაქი ამასია, ხარისხი წმინდისა ვასილი ამა-სიელისა, რომლისა სხენებასა ეჭუოთუთ აბრილის ოც და ექვსსა და გამოკვლეთ ქალაქი ზილოა და სამწყსო კესარია

(6) აქა მოკლეს დიდი მოურავი გიორგი სააკაძე. Жизнь Великого Мученика К. Георгия Саакадзе. Тифлисъ. 1848. стр. 83. ზ. ი.

(7) ქალაქი სმიონა ანუ იზმირი.

ზ. ი.

კაზბადუკაისა, და ოცდა ხუთი დღენი უშენნი თურქმანნი
კვლენით და მოვიწიენით ქალაქსა ლეკაონსა, სადა ეწამა
წმინდა თეოდორე, რომლისა სსენებასა ვჭეოთუთ ნოემ-
ბრის ოცდა ცხრასა, და ქალაქსა მას ახლოდ ახლავს
მონასტერი წმინდისა ელენესა, რამეთუ ამას მონასტერ-
სა შინა, აღზდილ-არს ამთელიოკე იკონიელი. და ამას
მონასტერსა იუო ახანო ბუნებით ცხელთა წყალთა
ვრცლად მომდინარე, კითარ წისქელსა კმა-ეყოფოდა სა-
ბრუნავად და მუნით კვლეთ და მოვიწიენით სამწესოსა
იკონელ-ეპისკოპოსისასა, სადა წმინდანი მოწამენი კვი-
რიკე და იულიტა ეწამნეს, და იუო მუნ მღჳდელთ-მთა-
ვარი იკონიისა დიონისიოს და ქრისტოიანეთა დიდად შე-
გატკიბეს და საგზლითა და საბოძერითა აღგჳავსეს და
მიერიდგან წარმოკლეთ; გზასა ზედა ვიხილეთ კამარანი
რამე და მუნ ისხდენ მოლანი თურქთანი და იკითხდენ
წიგნსა, და ვჭეითხე რა მათოჲს, მეტუოდნენ კითარმედ
ასრადინ მოლის სათელავი არისო მუნ და მას წმინდად
ესქტნო და განკვკრდი ცრუმსა მის და მასხარისა მოსაო-
ბასა და მიერით კვლეთ და მივიწიენით მახლობელ, სა-
და წმინდამან მამამან ხარიტონ მონასტერი აღაშენა,
რამეთუ ქართუტლნიცა მრავალნი ცხოვრებულან მუნ, და
მივიწიენით უმად და მიერ გულა-უასაბად, სადა იუო მო-
ნასტერი მთავარ-ანგელოზთა და მუნ განკუეარენით ქა-
რავანსა, და განჯსქტნეთ ქრისტოიანეთა-თანა, და მიერ
წარგედით ქალაქად თეოდელეთად, მუნ, სადა ღჳთის-
მეტუეშლი იოანე მიუწერს შჯდთა ეკკლესიათა ასიისათა:
ეფესოს, ზმიირინს ანუ არტირას, სარდეს, თეოდელ-
ეთის, ლაოდიაის. ამა თეოდელეთის მიკედით და მო-
გუტკებნენ ქრისტოიანენი და დაჴმასადგურეს სრასა ეკკლე-

სიისასა და კეთილად შეგუტუბეს და ვიხილეთ მუცლი ეკვლესია ღმთის-მეტყუელისა იოანესა. ესრეთ მცირედნი სუტნი ღია დაშთამილ იუენეს და ახლოსდა მუნ კოლასეს შინა არს ეკვლესია მთავარ-ანგელოზისა.

ესე არს ხონას, რომლისა სახსენებელსა ვდღესასწაულობთ სეკდემბრის ექესსა. რამეთუ სასწაული ესე არს: წარმართთა მდინარე დიდა გამოჰსთხარეს და მაუგდეს მონასტერსა მთავარ-ანგელოზისასა, რათამცა წარედენ; ხოლო ქრისტიანენი შეკრბენ ვედრებდ მთავარ-ანგელოზისა და მოიწია რა მდინარე ახლოს, მონასტერსა არა ღარა მომართა, არამედ განხურელა ქუტყე ქუტყანა და მას შინა განულო წყალმან მან. ვიდრე დღეს აქამოდე ესრეთ მოსდის წყალი იგი, და მუნ ახლოს არს ქალაქი იგი, რომელსა შინა ეწამა წმინდა მარინა და წარმოვედით მიერ, და მოვედით შუდთა მათ ეკვლესიასაგანსა ღმთის-მეტყუელისასა სარდოს, სადა იჟდა წმინდა მამა ⁽⁸⁾ კეთიმი სარდიისა ეპისკოპოზი და იუო სრულიად აღოხრებული, ვიდრე მცირედნიდა ნაქცენი თელა დარჩომილ-იუენეს და კატნი სრულიად აღლარა იზოებოდნეს და განვათიეთ დამე ერთი მუნ და სქალისა ველეთ და მოკაწიენით ქალაქად ესასხად, ქრისტიანეთა თანა განჯ-სუტნეთ და მუნით წარვედით ქალაქად მადნისიად, მუცლათა მეოეთთა სამეოეთსა და შემკულსა მთითა და ბარითა, და ეოესოსა ეპისკოპოზი ნათანაილ მუნ მჯდომარე იუო და მუცლი საეპისკოპოზო კოდრატე მოციქულისა და მდჟდელ-მოწამისა მადნისიისა, რომლისა ხსენებასა ვსუოფთ სეკდემბრის 27, და მუნ ეწამა წმინდა მოწამე

(8) ხსენებასა მისსა ვდღესასწაულობთ დეკემბრის 26.
3. ი

სარალამში, რამეთუ მღუდელი იყო მუნებურა, რომლისა
სხენებსა ვჭყოთთ ფებერულის 10 და მუნ განუთიეთ
ქრისტიანეთა-თანა ჟამნი რადენნიმე დამიერ წარვიგზავ-
ნენით ზმირინად შუდთა მათ ეკკლესიათაგანსა, სადა
მჭდომარე იყო წმინდა პოლიკარზე ზმირინისა ეპისკო-
პოსი და ეუკოლე. ესე პოლიკარზე დაიწა ცეცხლისა
მსახურთაგან დასაბამითგან ხუთი ათას ექსას ორმოც-
და სამსა ^(*) და სხენებსა მისსა ვჭყოთთ ფებერულის 23.

და ვიხილეთ ქალაქი ესე მჯობი უოკელთა ქალაქთა,
ესრეთ ვათარცა ედემსა შინა სამოთხე; ზარად-ზირადობა
შენებულებათა და საწუთოთა ედემებრიობთა გარდაემატა;
ერთ-კერძო თეთრი ზღა ადესილი მრავლითა ზომალ-
დითა და ნაკითა და ანგანი აღმართებელ იუქნეს ვითა
ხენი მადნარისანი და ერთ-კერძო მთანი და მარსა ველ-
ნი და ჭალანი, ბაღჩა-ბადითა და წალკოტიოა ადესილი,
და ზეოის-ხილთა ცეკვანრიანობა დახმირებულ და ნა-
რინჯ-თურიჩთა კვპაროსთა და ალვის-ხისა მადნარნი.
ნიაწქლილ სულთა ბერქსა საუნოსელნი გაელაღნეს.
შეკედით შინაგან ქალაქსა, ვიხილეთ სრანი და ზალატნი
უცხოთ ჩინელთაებრ სერაებულნი, ესრეთ ვითა მამისისა
ველთა ასოფ-დელოებნი; და მაგვძღვნენ სასახლესა იერუ-
სალიმის მეტოქასასა და არხიდიავონი ჩუქნი ვახსელით
მიტროპოლიტსა ზმირინისასა უფალსა ნოფიუტეს, და
მასცა დიავონი თჳსი ებოძა და მაგვძღვნენ სრასა მთა-
წმიდელთა ქართუმელთა მონასტრისასა და მუნ დაგუა-

(*) ხმირსა ქალაქი, სამეოფო იოანე ღმთის-მეტეუმელისა,
რომლითა მოწათე იყო თჳთ წმინდა პოლიკარზე და გვრგზნი
მოწამეობისა მიიღო ქრისტესთჳს ღრმამან მოხუცებულმან
წელსა 166.

სადგურეს;⁽¹⁰⁾ ამისა შემდგომად წარვედით და კახილეთ
უოკლად-სამღუდელთა კაცი დიდად ჰატოისანის, რითა და
ჰალატითა მდიდარი და კიამბორეთ და მოკვითხნეს და
იუენეს მუნ სხენი ორნი ეპისკოპოზნი ჯმინილნი სამ-
წესოთაგან, და შევედით ეკლესიად კათოლიკედ წმინდისა
ფოტინე სამარიტელისასა და განვიცდიდით თუთო სა-
ხეობასა სამკაულსა უცხოთა ეკლესიისათა, და გვწვა ზა-
ლატად მღუდელ-მთავარმან მან და განგვმანდა სერა
ბრწყინქალე და ჰატოის-გუტა ჯეროვნად და დავადგურით

(10) 1849 წელს ვიხილე აქა აჭარითგან ქართუშლი დაუ-
ბრკოლებელად ჰე კანონიერად მოუბარი ქართულად, რომელ-
საცა შეეძლოს მონაზონებისა სახე 17 წლითგან ცხოვრებისა
თუხისა. ამას ჰყოლოდა ბიძა გაქრისტიანებული ტრანკუენტს,
სადაცა შრომობდა აბანოთა შინა მუშაკობითა ჰე ღვთაუვლი
ისმინად შიშისათუხ მაჰმადიანთა, მიიმაღა მუნ ქართუშლთა მო-
ნასტრის მეტოქსა ჰე აიძულა მძის-წული თუხი, რათა მიეღო
მასცა ქრისტიანობა. — ესრეთ ბიძა მისი, შემდგომად ქსნილი
პროდიუმენად ისევე მეტოქისა, 1822 წელს წარვიდა მთაწმინ-
დას, რომელსაცა გარე ედგა თუჩათა ლაშქარი ბრძოლისა ჟამსა
ბერძენთათა და აღმშოთეობითა ჰე შეპურობილი გზასა ზედა
მოკლულაიქმნა ჰე მთავდებულ ზღუასა. ამა ღირსსა კაცსა ეწო-
დაბოდა თეოდორე. მძის-წული მისი დაჰშოენილი ობლად, ხი-
კუდილმან ბიძისამან ქრისტიანობისაგამო მოკლულმან, უფროს
განამტკიცა სიეფროულსა ზედა ქრისტესსა. თურქთა წარიქი-
ეს იგი თუხდა მსახურად ჰე შემდგომად 10 წლისა მსახურე-
ბისა, განჰსვიდა იგი მომსუიდეშლმან მისმან სამოსის ჭელ-
კის ვაჭარმან სომეხმან, მოჰსცა მას თავის-უფლება ჰე წარიდა
წირუშლსა ბიძისა თუხისა სადგამს სმირნასაკე ჰე აქა შეიმო-
სა ამაწცა სახე მონაზონებისა ჰე ჰგიეს მუნ მოღუწაწად. სა-
ხელი ამისი ნეოფიტე მცოდნე ბერძელისა წიგნისა ჰე წერია
სა დიდად ჰესწესდა უმეცრებისათუხ ქართუშლთა ენისა მწიგნო-
ბრობისა.

ვ. ი.

იზმირს ჟამ რაოდენმე და იუო მიმდები განკრძალვით
ქრისტიანეთაგან ეკკლესიათა შინა სულაჲ და მხერქუა-
ლედ კედრებაჲ; სოლო მე ზიართა მათ სამღჳდელოთა და
საეროთა სამარადისოდ ღოცუასა განვეკვრქმ და ვიხილე
მუნ აკადემია სათეილოსოფოსო და იეროთეოს თეილოსო-
ფოსი მონაზონი ვინმე ასწავებდა მრავალთა მუნ შჯლი-
საგანთა; რამეთუ იუჲნეს იზმირს ბალიოზნი სათერანგე-
თისანი და იუო ქალაქი სავანედ მრავალთა დიდუკაჭარ-
თა უცხოთა, რამეთუ ნავნი იერუსალიმად წარსრულ
იუჲნეს. ჟამნი იუჲნეს ნოემბრისანი და გუასწავეს ვი-
თარძედ, ქაონიად გეზოვოსთ ნავნი წარმსულელნი იერუ-
სალიმად და აღვიდეთ ღოცუაჲ მღჳდელოთ-მთავრისაგან
და ჰმთვესხედით ნავსა წარსულად ქაონიად, რამეთუ შო-
რეკდა ას ოდენ მილიონ.

მივიწიენით ჰაჳითა კეთილითა ქაონიად, ⁽¹¹⁾ ქალაქსა ისი-
დორე ქაონელისასა, რამეთუ დიოკლიტიანემან აწამა ისი-
დორე მუნ, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ მაისის ათო-
თხმეტსა. ამას ქალაქსა თურქნი საუისად უწოდებენ,
რომელ-არს დანამასტაკი, რამეთუ სხუაგან არა იშოვე-
ბის თუ არა მუნ; რამეთუ არს ესე ჳალაკი ზდჳსა შინა
და ვიხილეთ ქალაქი დიდად ჰატოისანი, სახლნი ქუთა
თლილითა შენებულნი და მტკატედ მოზღუდვლნი, რა-
მეთუ არა რა შიში იუო დაწვთა ტერხლისათა და დაცუა-
სადგურეს ქართლელთა მონასტრისა მეტოქესა სახლსა
და შაკედით და ვიხილეთ დიონისიოს უაჳლად-სამღჳდე-
ლო ქაონელი და ჰატოვის-ტემით შეკვწენარნა. რამეთუ
ნავნი წარსრულ იუჲნეს მუნ და დავჰმთით ქალაქსა შინა

---

(11) ე. ი. ხიოისის ჳალაკი.

და განვიცდიდით შირადაბასა ქალაქისას. გუშტუოდენ ქრისტეანენი, ვითარმედ ექსასი არს ეკლესია დღეს ქალაქს ამასო და ბაღათა და ხეხილთა აღქსილი იყო ჭალაკა იგი და ვახალეთ მენ ექსორია ქმნილი ვლახთ მეფე კონსტანტინე. რამეთუ გუშტუცხოვა ქცევა და სა-მეფიანი ზრდილობანი მისნი და გუგითხდა საქართუ-ლასათვს და სხვათა მრავალთა საუბართა შეკეცტეკოდით.

ამასა შემდგომად იწვეს კალად სკამბოლად და წარ-გზავნეს სამეფოდ თვსად. ამად ჟამად მოიწია დღესა-სწაულა ტამრად მიუქანებისა და მოამზადეს ეკლესია წმინდისა ბიკტორისა, და მოაკრეს ხალასად ნაკერნი ფარდანი კედელ-უერთა, და სხუად მრავლად შეამკეს. და აღმებთა ხალასობა და შეფერება საუდრისა ვითარ-აღუქსწერო. არა თუ იგი საუდარი, არამედ მრავალნი ერ-თი მეორისა უსაკვრუტელესად იუ ნეს შემკობილ. ვარ მხილუტლი მოსკოვისა და ჰეტერბურდისი, რომელთა მო-რის თავ-წარსმულად ჭეუქავს ქრისტეანობა დღეს, და მუნ არა მიხილავს ესრეთ შემკობილნი ეკლესიანი. რა საკვრუტლად თქალითა მარმართა აღმართებულ იუენეს სუტტნი და ზედ კამარანი მოჭრილნი უკავალეზად და ნახივზად კედელთა ზედა მდგომარე იუენეს სერაფიამნი და სერეფიამნი მარმარისანი, და კამარეთა ზედა ფრთე აღზურობილნი ანგელაზნი მტვრითქელნი სანთლისა ოქროცუტეხელისანი; კედელთა ზედა ნახუნი მომადლოდ აღმოქეპნილნი და შიგ ზატი და წინ ზომლის რტოული სისანთლე და ქცშედ მძიმედ ნაკერნი ფარდანი ოქრო ნაშენი. სხუანი სისანთლეანი ოქროცუტეხულნი შუბივით საჯერნი ხელთა, და სხუანი შუბის თავთა ფარნები ჭი-ქისანი ფერად-ფერადნი და სხუანი საღამანდროსნი,

წინ-სამძღოლნი ქორ-კანდელნი და ხომლნი ჭიქასანი.
უცხოები სირაქლეძისა კუჭტრცხნი იყრადის ჭიქასა და
ქაშანურისანი იუენეს, და კამარებად ჩამოკიდებულნი
ეკლესიისა კამარათა შინა და აღანთებდნენ რა, მგზავსი
იუო ნამდვლ ირისესა; იატაკნი ეკლესიისანი იყრადი-
სა მარმარისანი ჩაწეობით მიჭანდრეულნი; საკურთხე-
ველისა იატაკნი და ტრახეზისანი და კედელნი იყრადი-
სა ქაშანურისანი და ხარისხი მადალი საჯდომელი ეზის-
კოშობისა. საღვანებელი ტრახეზისა, ესოდენ მეუც-
ხოვა, რომელ კეო შეუძლე აღწერად; უცხო რამე ხრის-
ხნილება და შედე გვრგვინი ოქროსტერეშბულნი და ზედ
ჯიღითა და თოძაოთა რაჟთმე მგზავსითა განდგომელ და
მორთულ. სრულად მათნი ეკლესიანი ესრეთ იუენეს.
კანკლისა სიუცხოვე ვითარდა აღეშწერო; კარის ბჭენი
და გარეთ ეზონი იყრადითა ქუთა ჩაწეობილნი; ხოლო
მგალობელნი მათნი არა გალობდენ ბერძულად, არამედ
ნოტიოთა იტყოდიან. ამას საყიზის შუა კენძელსა შინა არს
მთა მადალი და მას შინა მონასტერი დიდებული, რომ
მელსა აიამონა ეწოდების. დღესა ერთსა ვიწყეთ აღსულა
მუნ, და მოგწარიაქნეს ჯორნი და იღუმენიცა მათი თა-
ნა გვახლა; რამეთუ შორეედა ქაშასა ორისა სავალ, და
განველეთ რა შუა გზაჲ მონასტრის ბადნი და კე-
ნახნი იუენეს და სულიერი სახილავი იხილუშბოდა, რა-
მეთუ მონაზონნი მამანი ხუნადენ და ბარჯდენ და
ნერგსა ასხმიდნენ და აღველეთ რა აღმართი მთათა ში-
ნა, ნამჟაფიჭუნარაანობა იხილუშბოდა და ტეკრთა მათ
შინა ვამოქსინდა ბრვენითა დაბურჯლი მონასტერი
ბრწყინებად და გეტყუოდნენ, ვითარმედ მდიდარ-არს
მონასტერი და მკნელითა სიმდიდრითა გარდაცემულ.

ოდეს. მისწულა ჩუქნი ჰსცნეს, ჰყარეს ზანთა ძლეს-
რად მონასტრისათა, და მოგუწებენ მამანი ორას ორ-
მოცდა-ათნი სანთლებითა და კეროვნებითა და მოგზარ-
თქს კუჭროთნი და მდინარე და შეკვძუნენ გმევითა
სუნნელათა და მგალობელნი გალობდენ ტკბილად, და
შეკედით კველესიად და თაუჩანის-ვეცით წმინდათა შათ
და აღკედით ხარისხად, და მაშინ იწუეს შეგწულენი და
მომადლებისათჳს ჩემისა ჰსთქეს მრავალ-ჟამიერობა მე-
ფეთათჳს ჩუქნთა და ისპოლაეტი მრავალ-ჟამიერი ზმა
ამოდ გუჭსიარა და უამბორეთ მამათა და მამათა და მი-
გვძუნენ სადგურად და ვიკითხეთ აღმაშენებელი მისი,
რამეთუ გუჭტუოდნენ ვითარმედ კონსტანტინე მეფემან
მონარხმან აღაშენაო.

აწ მონასტრისათჳს ვიტყოდეთ. იატაკნი კველესი-
სანი ფერადისა არღანისა ქსაჲან ესრეთ ჩაწყოთ,
ვერა ზორასნელი ორხუა ვერ შეიფერებოდა. საუდარი
არის რუა-კუთხე და იგურდივ ოცდა-თორმეტნი არ-
ღანის ფერადნი სუჭტნი უდგას. კედელნი არღანისა
და ბაღდამის ქსა ფერადისა ხონჩურებ ჩაწუბილი,
არა თუ კირითა და ღორდითა, არამედ ტუჯვითა ჩასხმუ-
ლი და სპილენძით შეპერწილა. თაჳსის სხჳს ფერით
არშეებითა ვიდრე მოხრილს კამარადმდე; ზოლო გუმ-
ბათნი და კამარანი ელჳარის სოფიას კენჭითა, სხჳანი
ჩაგელ-ქანდებულნი. ხატნიცა ბრწყინჳლეს სოფიას
კენჭით იუჴნეს; მისი ელჳარება და კამკამნი სამეაროსა
დღისა ცისასა და ღამისა ღაჴარდიანსა ფერსა უდრიდა.
რაჟამს ჭიქისა და ვერცხლისა ზომდნი აღნთიან, მგზავ-
სი იყო მთოვარისა ვერცხლისა სხანსა, და ვარსკჳლავ-
თა ხელმწიფებად და მნათობად ღამისა მნათთა. სანა

თერთ რა გავსჭრეტი, ფერადისა წითლისა და უჩავი-
ლისა თლილისა მანისა სინათლე მთიებთა შუქთ-მკთო-
მარეობისა ესხსებოდა. კარის ბჭეთა იატაკთა რა გავსე-
და, მეგონეს ვითარმედ ოქსინაოთა მოუფარდავებათ
გამოსაჩუშნებულად. ვახილენ რა გავკვრდი: ქუანი იუვნეს
ჩაწეობილნი; მეუცხოვა საკეთე მისი, და თაუწანის-ვეცით
ტერსა ნათლის-მცემელისასა, რომლითა შეხრა თავსა მა-
ცხოვრისასა და არს თავი მოციქელისა თელიაჲესი,
თავა მოციქელისა ტიმოთესი, თავი დიდისა კეთამისა,
თავი ევგენიასი, თემო წმინდისა გიორგისა, ფეხი ხა-
რიტონისა და სხუანი მრავალნი ნაწილნი. ამა მო-
ნასტერისა ვიხილე სასწაული საკვრუშელი, რამეთუ ერთი
შავა არაბი ვანსაქერდაჲად შესრულ-არს ეკლესიასა, ზე-
თი აუხდა, მოჭადებია ტეცხლი და სრულად დამწერა.
ცალი მკლავი მორჩენილ-იყო ქერდისა არაბისა და იქ
მდებარედ ვიხილეთ.

ამა მონასტრისა აღშენებისა მიხედსა ესრეთ გეშ-
ტუოდეს, რამეთუ მჯდარა ვინმე მონაზონი დაუდებუ-
ლი მუნ და აწ სადა ტამარი მსდგას, მუნ უხილავს ნა-
თელი. მრავალ გზას წარსრულ-არს დაუდებული იგი
და უხილავს მუნ ხატი უოლად-წმინდისა, და სმენია
ესე მეფესა კონსტანტინეს და ამასთჳს აღშენებისა მო-
ნასტერი იგი. ის ხატი აწცა დიდის სასოებით უსრუ-
ნათ მუნ და გეშტუოდენ მამანი, ვითარმედ ქართუშელი
არა ოდეს გვხილავსო და არცა ენა გუჲსმიესო, აწ შუ-
მსწირეთ მსხუტრელი სადუმლოა; მე უარი მოვასხე-
ნე, არამედ ფრად მევედრებოდას და შეკმსწირეთ უ-
ღარსითა ბაგითა საიდუმლო და მათცა ვაწირვინეთ მეფე-
თა ჩუშნთა წარსამართებულად და განგვმზადეს ცაბლაჲ

მშენებელი და განვითიეთ რა მუნ ჟამნი რაოდენნიმე, კრალად ქალაქად საუისად სადგურად ჩუქნდა მოვიწიონთ, ლოცვას მომღებნი მათნი და მძაღლობელნი ღმერთისანი.

აქა უოფასა ჩუქნსა მოვიდა ამბავი რამე საკვრელთი, რამეთუ წმინდა სიფრიდონ საკვრელ-მოქმედი მრთლიუ წაესქნებიათ კვბრით და მოესქნებიათ ქალაქსა კერაკურას, სადა იჯდა წმინდა არსენი კერკურისა მთავარეპისკოპოზი, და მუნ სიფრიდონ მრთლიუ მკვავსი ცხოველისა, მდგომარეაჲს ანათოართ და ქედ-ხარტუელით. კაცმან კინმე ჩაატყა მკრავსი შესამოსელი და ხალისად იხილეს ახალი იგი მღებარედ კრახეხსა ზედა და თუთ მქელთუკ შეემოსა. კვალად თურქნი შემოადგნენ და იხილეს სიფრიდონ, მოსურდა თურქთა მათ და წარიოტებდა. ამისთჳს დღესასწაულის დიდსა აღასრულებენ მუნ. კვალად მოგქნსა ვითარმედ, ქალაქსა მას კერკურას, მხმობელმან ახსავს ვითარმედ, შეიწრდა ქალაქი ესე საზრდოსავან და უცხოებად მოსრულნი ნურდარა დაადგრუბიან, წარვიდენ აქედამ; ამისთჳს შეიწრდენ მრავალნი ქერიენი და ობოლნი წარსულისათჳს; ხოლო იხილეს დამესა მას, რამეთუ სიფრიდონ არდაჲ იუოფების მუნ და მრავალი ემიეს და ვერ მხოეს; ვინაცა მწეემსმან მან კინმე ცხოვართამან იხილა მათათ შინა წმინდა სიფრიდონ, დავარდა და თაუჟანი-მსცა. ხოლო სიფრიდონ ეტეოდა ვითარმედ ქალაქით გამომდევნეს, რამეთუ მეცა მწირი ვარ და უცხო, კვბრისიდამ მოსრული, სადაცა ეგენი ქერიენი და ობოლნი წარჴლენ, მეცა წარვიდე მაერ, და წარვიდა მწეემსი იგი და უთხრა მღმედელთა მათ. ხოლო მათ მხმობელი ახსავს, ვითარმედ უცხოებით მო

სრულნი ნერდარა სდმე წარკლენ, რამეთუ სთვრიდონ
არს მეოხ მათდა. ამასთჳს წარუიდეს და შთამოასჳცნეს
სთვრიდონ და არს მუნ მდგომარე სასოებით მიმავალთ
მეოხად და შაშითა და ლიტანიობითა სახილქლი.—
კუბლად გვთხრობდენ ვაიარმედ, აწ წარსრულან წელნი
ექუსნა, რამეთუ იყო აქა სულიერი მამა მონაზონი სა-
ხელით იოაკიმ, დიდი მოწყალე გლახაკთა, სნეულთა და
უცხოთა შემწყენარებელი, რამეთუ ტუქტთა გამაისხნიდა
და სახერობილეთა შინათა ზედსაზედა მოახილუდა და
ნუგშანის-ცემდა, და უხეცბათ გლახაკთა და დაკრდომილ-
თა სათჳსეთა განუყოფდა, და არა დასცხრებოდა ქეც-
ლის-მოქმედებასაგან არა ოდეს და უკეთუ გარდახდის
დღე ერთი და არა მისცის გლახაკთა შესწყხნის თრიად
და სტრემლეოდას. ხოლო გარდაცჳსლეისა შისსა სა-
კვრქელად უდიდება ღმერთისა, რამეთუ მიცჳსლებულა რა
მარჯუქნესა ხელსა ჟუარი გამოსახვა, და ხილჳდ მისსა
მრავალნი ურთანი და თურქნი შემოკრებულან და უხილავთ
საკვრქელი ესე ხილჳს.

ამად ჟამად ვერ მჴოვნელთა ნავისათა მუნ, რათამცა
წარვიმარტენით იერუსალიმად, უმჯობესად აღვიწჩიეთ და-
ზამთრება მათ-წმანდად და მოვიკაჭრეთ ნავი და მივან-
დევით თავი უფალსა და წარვედით გამომსაღმებელნი
ქრისტიანეთანი და გამოველეთ მიტოლინი და მივიწიე-
ნით ბოხჩადად ⁽¹⁾, სადაჲა ქართლისა კათალიკოზი დო-

(1) ბოხჩადა ეწოდება ტენედიზის ჴალაქსა, სა-
დაცა თურქთა პატიაზ-ჴეჴბს კეთილიკოზი დომენტი ზ საი-
დგანცა გამოსხნიდა-ქმნა დიდი-საფხვის მიტოლითა.—ათონისა
მთასა ჩჴბს ქართულთა მონასტერში ვჴპოვე სახარება ბერ-
ბული მდიდრად გერცხლით შეკრული, რომელსა შინა თავს

მენტა ექსტერიად ცხოვრებულ იყო და მოგუწვებენერ ქრისტიანენა და გუკითხუდენ ამბავსა მისსა და მუნადგან შთავსებლით ნავსა. რამეთუ აღკვდგა ღელუბრა

ეწერა ესრეთ: «შევზწირე წმინდა ესე სახარება სახოს ჩუქნ-
«სა კანის-ღუთის-მშობლის ღაგრასა საოხად ხელის ჩემისა
«დ გამოხსნისათჳს მართლ-მადიდებელისა ქართულთ ეპოლე-
«ხისა უცხოთა სათქსავთ: მონებისაგან,—ჟე უზადრუგმან კა-
«თალიკოზმან დომენტი, ჟამსა ტყუქმანისა ჩემისა ბოხსადადს,
«დ თქუქნ წმინდახი მამანო, მეურნენო წმინდის ღუთის-
«აღრჩეულისა სავანისაო ღოცუბაჟუგეთ ჩემ-ცოდელისათჳს»
სსუთა ამა დროთა მოთხრობათა ცნობისა მხურჭულნა წა-
რიკითსუქნ რუხულად აღწერილსა ჩემ-მიერ წიგნსა: *Исто-
рия. взгляд на состояние Грузии под властью царя
Маноюмана стр. 82 и 83.*

ბინოდის არსებობაგან (1560 ი პრეზიტ რ. Ресниц Гр. А.
Патриарха Антония, 1756 № 350) ჰსიხანს გრამატანი, წარ-
დგენილნი მუნ განდევნილისა საქართულთადაჲ კათალიკოზის
ანტონი I-გან დ მოწერილნი სილიბისტრესგან ანტიოხიისა დ
პართენისაგან იერუსალიმისა პატრიარხთა. პირქული I სეკ-
დემბრიდამ 1749 წელსა სტამბოლით აუწიებხ ანტონის I,
«რომელ ბიძას მისსა კათალიკოზს დომენტის 1739 წელსა
მარტის 20 უსესსნია 4:00 ლევი სტამბოლში (ლევი ანუ პი-
ასტრი არის, შაური ჩუქნებური, ანუ ნ კოპეიკი თეორი ფული)
დ აქამდე არ მიცემულა ესე ვალიო. ამაჲედ თუთ იერუსალიმი-
სა პატრიარხმან მელეკტიმაც მოიწერა იმერეთშიაო დ თუმიცა
გამოეგზავნათ აქა ფულიო, მაგრამ დიდად მცირედო. ოდეს
განთავისუფლდა დომენტიო, მაშინ წერილიც მიჰსცა ტენედელს-
ში; მაგრამ გაგზავნილმან იმერეთში (?), კაცმან კერა მიიღო-
რა. მხოლოდ სხვსა საწმუნოებისა გაცისა ხელთა დ უკა-
ნათლებულესისა მეფისა დიკონის იოანეს მისტურისა კელითა
გამოგზავნა მან 17 კაცი ტყუქ ურია დ ერთი თახი ოქროსი,
რომელნიცა გაიხეიდნენ 4,000 ლეჲად.—ესე ფული არა ეკიკა
ვალსაო: ამისთჳს, რომელ მას დომენტის ეპროთ ფრანციისა
ვაჰარო ფული 5,500 ლევი დ მათ წარიღეს დ გირაოებიც

ფრიადი და მუეწიენით ლემენად ჭალაკად ⁽¹³⁾ კვრია-
კესა მდკდელ-მთავრისა ლემენისა ზარტენისა და შეგვ-
ტებო ფრიად და სადგური განგვმზადა და ქრისტეანე-
თადა ზატეუ-გეტეს და ზირისზირ განვსჭერადით მთა-
წმინდასა და ვახილეთ უაენისა შვლი ცხვრ-მოკქმთილი
თამაზისაგან: მუნ დაეეენებინათ თურქთა. ხოლო ნე-

ამა ვაღისა მათთანვე დარჩნენო. — ესრეთ ითხოვდა ჰატრია-
არხი ანტიოქიისა, რათა გამოიხსნან სული განსუწნეულისა
მისის ბიძისა.

მეორისა გრამატიო, მიწერილი ზარტენისაგან იერუსალი-
მისა ჰატრიაარხისა 8 სექტემბერს 1755 წელსა ქსთსოვს ან-
ტონის 1 ესრეთ: წერილი მოიტანესო ქრისტეს საფლავისა
არხიდანდრიტისა სუქონმან და მამა აკაემისა და ითხოვეს რომ
ქალაქსა თფილისს გარდაცულებულა ჯუჟარის-მამა არსიდანდრი-
ტი აშბროსი და მოიძებნესო თუ დარჩა მას რამეო. და გარა
და ამისა ითხოვენ რომ ვაღი აღებული გონსტანტინოპოლუ-
ში დომენტისაგან კათოლიკოსისა გარდაისდონო. ამასვედ
წერილიც მოგვრთმევია კელითა დანიილ არსიდანდრიტისაო.
ამა ვაღში ჩუქნ არა რა მიგვლიაო, გარდა ძუჭლის ბიზონი-
ხა, რომლისაც მარგალიტი გაიყიდა 300 ლეკად და მესამედი
არ ადგა ვაღისაო. — იხებოთო ეს ფული არ დაეკარგოს სია
ღარიბესა შინა მყოფეს ქრისტეს საფლავსა. გვგზავნიო არა
ხიდანდრიტს სუქიონს შეწევნისა მოსაგროკებულად ქართლში
და მამა აკაეის ჯუჟარის-მამად. — მეფენი ქართუშლთანია ადრე
ყოველთჳს გვგზავნიდეს შეწევნისა, და აგერ 25 წელიწადიაო
აღარას გზავნიან სახუტეშიად წმინდის ქალაქისა და არცაღვან
თქუწნგან მოსულაო. 3. ი.

⁽¹³⁾ ლ ე მ ნ ს ჭალაკი, სადიდამაც ჭსჩანს მთა ათონისა
მუეწიერად. 3. ი

ბაძან ღუთისაძან მოგუტა ჭაერი და შთავსხედით ნავსა
და მივედით მათ-წმინდად მძაღლობენი ღუთისანი,
რომელმან დაგვრჩა უცხოებასა შინა ჩუცნსა უღვსა
ღელუქათა და სძელთა ამბოხებათაგან. მისსა დიდება.
ამინ.

მისულა მონასტრად საქართველოს კარისა
ღუთის-მშობლად.

1.

აღვედით მთა-წმინდათ კოშკისა, და ზღვით ნავთ-
საუედელსა რომლისაჲ მონასტრისისა ღამესა მას და
წარველინეთ კაცნი მონასტერსა ქართუჭლთასა და ვა-
ცნობეთ მისულა ჩუენნი. მშწრაჲლ აღვეძათ ჯორნი
და წარმოემართათ და აღვისდით და წარვემართენით
მონასტრად და გამოჰსინდა ციხე და შენებულება მო-
ნასტრისა, და იხალტობდა ვითა ქალაქი მთასა ზედა და
შენებულა; და მაკიანლენით რა, შექმნეს რეკა წართა
და მოგეტყვებნენ სვეოფილაჲ თეოკლიტე და წინამძღუ-
რი ნათანაილ და უმრავლესნი ღირსნი მამანი და მძა-
ნი, კვონებ სამასნი ოდენ და მოგუბართუშს მდინარე და
კუჭრთხი და შეუდით ეკლესიად და თაუჲანის-ვერით
ჯერისაებრ და იტეოდენ შეგუწალენსა მეფეთა ქარ-
თუჭლთათჳს და ვაჰბორეთ ურთიერთაჲს. შიგნითი ეკლე-
სია ასე გუტუცხავა, კნანდა აიამონის ეკლესია
დაგუჲვიწყა. რომელმან სელოჲანმან მოქსოვა ათრანგნი
ხვედნი, ვითა ამა ეკლესიასა იატაკნი ჩაწოხილ-იყო
ფერადითა იაშხითა და ეშმისა ქჳსა. რამეთუ აღუშენებია
გიორგი მთაწმინდელსა მეფისა ბაგრატ კურაპალატის სა-
ფასითა და გუმბათის ჩამოსწერივ სანიით მოსტყულს
ნახსენად ეწერა: გიორგი მღჲდელ-მონაწონი ქართუჭლი.
სხუესა ამას ვიტყვადით, ვითა რეკა მეჴანდრაჲსა აჩ-
ნებს სელასა, კერეთ მუნ იატაკნი აჩუენებენ დღესა-
სწაულსა, სადა საკურთხნი ჰურნი ჟერაჲს დადგომად,
სადა სისანთლეითა დადგომა, სადა მღჲდელთა და დია-

კანთა დგომა, სადა ისოდა მდებდელთა განწყობა. კჳ-
დელნი აქჳნ მარმარილოსა წმინდისა და ქაშანურისანი;
კანკელი უცხო უწყვილებათა და სრახნილებით ოქრო-ცუ-
რჭებულნი; სალხინებელი საკურთხეველისა, ხარისხი წი-
ნამძღვრისა ოქრო ცურჭებულნი; უცხონი ფანჯარანი
თუთო სახისა მინისანი უწყვილებად მოჭრილნი; დიდი
ჰოლიელეო და ხომლნი და ქორ-კანდელნი ჭიქისანი
და კერცხლისანი უცხონი, რამეთუ განსაკვრჭებელ იყო
მშეშნიერება ტაძრისა მის და ეზოსა ტაძრისასა სა-
მარხო ლესეუჳ ღირსთა მამათა ჩუშნთა: ეკთიმისი, იოა-
ნესი, მამისა იოანესი და გიორგი მთა-წმინდელისა, კან-
დელთა ნთებითა ჰატეოსნად შემკული. ხოლო გარეთნი
მრჩობლ-კეცნი კარის-ბჳენი და გალავნნი, და სხჳა ზო-
გი შენებულება აღუშენებია თორნიკესა: იტუჳან ამისსა
ქსნის ერისთავი იუდო (¹¹). ეჳ თორნიკე ყოფილა

(¹¹) თორნიკისთჳ აღჳსწერე მცირედ в кр. исторіи
Груз. церкви изд. 2-е стр. 62. — მისთჳსჳე ვიტუჳ ამანცა,
რომელ მოიხსენებს მას ბერძენთ მეისტორიე ზონარასი Tum.
2. Pag. 251, რომელიცა ჰსცხოფრება 12 საუკუნეში ჳ იუო
ახლონი მედროჳე მისი. სიტუჳს-მებრ მისისა ოდეს ლეონ
ჰატრიკი განაგებდა ივერიას ანუ საქართჳლოსა მაშინ განუ-
ხდგა აღმოსავლეთისა ნაწილი ივერიისა ესე იგო არტაანი ჳ
სხჳანი ბერძენთა უფლებიანან. ჳ ოდეს ბერძენთა, დროსა
მეფობისა მთ ზედა კეისრისა კონსტანტინე მონომახისსა
(მეფობდა 1042—1054), ჰსცნეს ესე ჳ დაჰსწამეს მას ბოროტ-
მოხმარება კელმწიფებისა მისისა ქართჳლთა ზედა, განაშო-
შუღეს იგი მთავრობისა ჰატევისკან ჳ აძულეს, რათა შემ-
დგარ-იუო მონოზონად.

Is Leo cum iberiam gubernaret, affectate tyrannidis accu-
satus magistratuque spoliatus, rursusque vitam monasticam
agere iussus erat.

სწასაღარი ქართლის სახელოვანი და ძლიერი ბრძოლას შინა. ამისა შემდგომად უჯმნა მსოფლიოთა დიდებათაგან და მოსულ-არს დისწელისა თჳსისა ეკთიმი ქართუჭლისად და მონაზონ ქმნილა. თორნიკეს აქეთ არიან წელნი წარსრულნი 748 (¹⁵). ამას უამად მეფე ცხოვრებულა ქართუჭლთა ზედა დავით მეფე, და ბერძენთა ზედა მიხაილ. იყო რა იგი წლითა შჯდისა და განაგებდა სამეფოსა მას ავსტინა დედა მიხაილისა თეო-

ამისა მწესგავსადვე ჰხწერს კედრინი, მეისტორიეუ ბერძენთა, რომელიცა ჰსცხოვრებდა XI საუკუნეში.

ამან თორნიკი მრავალი დაჰსდგუ ღუაწლი აღშენებაზედ ათონისა მთასა ქართუჭლთა მონასტრისა ჭ მისხავე დროსა გარდა მოღებულ იქმნა ბერძნულითგან ქართულად დაბადება. — 1849 წელსა, უამას უოფნისა ჩემისა ათონისა მთასა, მოეჭსთსოვე მოსხსტრისა ძმოთა დაბადება ესე დაწერილი ორწინაწლიადი ტყავზედ 1078 წელსა ჭ მოვიტანე თფილისს გარდასაწერად. — ერთი გარდაწერილი აქა თფილისს ამა სამდჯლიდამ ეგზემპლარი ასლავს აწ უგასათღებულესა მინგრელითა მთავარს დაჟიოს ღეონის-მეს დადიანს ჭ მეორე ეგზემპლარი უქაზითა სქართუჭლო-იმერეთის სინოდის კანტარისა 7 ხეკდეშბრისა რიცხვთ 1851 წელსა .N° 3238 ვარდაეცა დასაცუჭლად ხაკათედროს სიონის ეკკლესიასა შინა.

არა არს ხაეკტო, მიხედვო ცხტორიისა, რომელ თორნიკე იყო მთავართა შჯლი ანუ მთავართაგანი არტანუჯის ქუჭყანისა, ძუჭლად სქართუჭლოს ნაწილისა, რომელიცა მისს დროს ეპერათ ბერძენთა.

თუთ წმინდა ეკთიმი მთარგმნელი, ასლო ნათესავი თორნიკისი იყო ქუჭყანით არტანუჯით ჭ ძე მთავართა ამა სქართუჭლოს ნაწილისა, როგორც ჰსჩანს ცხოვრებიდამ მისისა.

ჰ. ი.

(¹⁵) წელიწადი ესე დაუსჭამს მწერალსა შეცთომით. რადგან მოგზაურობა მისი იყო წელსა 1755-სა ჭ უამას თორნიკისა

დორა, მაშინ სპაჰსნი აბუდრადეს და მაიწაენენ ვიდრე ბრესადმდე. დედოფალმა თეოდორა სხვა ღონისძიება კერა მზავა: თარნაკ უოფილი იოანე მონაზონი ქართული აწვეს სპასალარად კონსტანტინოპოლედ. არა ენება მას წარსულა, არამედ მამისა ეკთიმის შენდობით წარვიდა, და აღხადეს მონაზონებას სახე, და შემოსეს მხედართა და მოერთო სპანი საბერძნეთით და საქარ-თუტლათ და ბრძოდა სპაჰსთა და მძლე ექმნა მათ და დევნა უყო ვიდრე შუა სპარსეთადმდე. და იაკარ ჭე-იგანი და განმარტებული შემოაქცა კუხლად კონსტან-ტინოპოლედ და კუხლად აღვიდა მთა-წმინდად და იქმნა-ვე მონაზონი.

აწ ამას ვიცუოდეთ, განვიცადე რა მშენებებებს ხე-ხილთა, კენახთა და წყარო-წყალთა და ედემურობა ად-გილისა მის. ამას მონასტერსა შინა ნათლისმცემელის ტაძარი ეკთიმისაგან აღბენებული ოთხს მწუხანე არღაუ-ნის სწავტხედ. ოდეს წმინდას ათანასის ლავრიდამ გა-მოვიდნენ, მაშინ აღაშენეს სხუა გუმბათიანი ტაძარი ზორტატიისა, განახლებული აშოთანის მიერ მუხრანის-ბატონისა.

აწ ზორტატიისა ღმრთის-მშობლისათვის ვიცუოდეთ, რომელ არს კარისა ღმრთის-მშობელი; რამეთუ იცუოდენ

ცხოვრებისა კეისრობდა საბერძნეთს მისილ VI სასულწოდუ-ბით სერატოტიკე და რომელიმანტა იმეფა წელსა, 1066-გან ვიდრე 1057-დმდე ამისთვის წელნი წარსრულნი თარნიკედამ იქმნებოდა მოგზაურობისა მისისა წელსა, არა 748 არამედ 699; ხოლო დღედდერჩესნისა 1852 წლისა იქმნება 796 წელი.

ჰ. ი.

კითარმედ ჟამსა თეოფილე მეფისა ბერძენთასა, ოდეს
სძელობდენ თაჲსანი-ცემასა ხატისასა, და კერპთ-მსა-
ხერებად შერაცხდენ, და დევნულება აღძრეს ფიცხელი.
ხატთათჳს, მაშინ მალე მსრბოლი წარივლინა მეფისა
ძიერ ქალაქსა ნიკიას საქმისა რაჟსათჳსმე, და მისრული
იგი შევიდა დაჲანებად დედაკაცისა კისიმე ქმრივისა სახლსა,
რომელსა აქენდა დაფარვთ ხატი უოვლად-წმინდისა.
ხოლო იხალა რა მალე მსრბოლმან ხატი იგი, განრისხდა
და იხადა მახული, მსცა ზარსა ხატისასა, და გარდა-
მოეცა სისხლი და აღუვსო წიადი კაცსა მას; ამის-
თჳსცა შემანებელი ივლტოდა ძიერ, და ქმრემან მან
შემანებულმან, ნუ უცტ საცნაერ იქმნას, აღიღო ხატი
იგი, და შთაგდა ზღუად. ხოლო ამას შემდგომად გა-
მაქსინდა ხატი იგი ზღუასა შინა ზარის-ზარ. მთა-წმინ-
დისა, რამეთუ იხალუშბოდა მოეზარის ცეცხლისა სახედ
მრავალ-ჟამ; ამასთჳს შემოკრბეს წმინდანი მამანი მთა-
წმინდასანი და იტუოდეს, რამე იყოს მთებარე წყალთა
მათ შინა; ამასთჳს შთაყარნეს ნავნი, და მიივლტოდეს
ხალუად მისსა, და რაჟამს მიახსლნეს ნავნი მთებარესა
მას. შორის განივლტოდას ბრწეინქალება იგი მათგან
და იყენენ მჭუნქარე. ამასთჳს მაშინ ისმა ხმა რამე,
კითარმედ გაბრაილ ქართუცლი-არს გამოემუნებელი ხა-
ტისა უოვლად-წმინდისა ღირს; მაშინ მივიდნენ მონას-
ტერსა ქართუცლასა და იკათხდენ, თუ ვინ არს გაბ-
რაილ; მსძებნეს და მჰავეს მათთა შინა დაუედებელი მო-
ნაზონი გაბრაილ და შთასუტს ნავსა და მიახლოდენ რა,
ცეცხლ-მგზებარეცა იგი მოეახლებოდა, და მოვიდა გაბრაილ
და აღმოსუტნა ხატი უოვლად-წმინდისა ზღუათა შინა.
იტყუან ფერხითა ვიდოდა. და პასექსა სამ-შაბათსა

მეჩვენს ლიტანიას და კედრებს და დარჩა მონასტრისა
ქართუჭლასა და დასუჭნეს ცაძარსა მონასტრისასა.
ესრეთ გვთხოვდენ და თქმულისებრ მათისა აღვსწე-
რეთ. კჳალად იტყოდენ ვითარმედ, ხატის იგი მიიწარულა
იქმნა და მიებათა შინა ვერ მშოვნელი, აღვიდეს სენაკსა
გაბრიილისსა და აუწყეს უჩინარქმნა ხატისა მისი; ხოლო
გაბრიელ იტყოდა, ვითარმედ არა არს ნება უოვლად-
წმინდისა, რათამცა დაკრძალულსა შინა ესუჭნოს ხატი
მისი; არამედ მოავლინა ხატი თვსი, რათა კართა ზედა
დასუჭნებულთა უოველნივე ეკედრებოდენ და თაუჭანის-
მსტემდენო, და წარმოასუჭნეს სენაკით გაბრიილისით
და დასუჭნეს კარისაბჭესა შინა; ამისთჳს კარისა ღუთის-
მშობელი უწოდეს (¹⁶). ამასა შემდგომად მოუჯდია მმა-
მედ ათაბაგსა და ამირსპასალარსა სამცხისასა ჟაუელ-
ციხის ჟჳარელსა უჩარუჭარე ათაბაგისაძესა ქაიხოსროს
დედის იმედის მეხრანაბატონის ასულისაძესა (¹⁷); მე

(¹⁶) სრულსა ღ უოვლადსა მოთხოვბისა ესე ვითარისა აღ-
წერასა მსურუჭლნი წარვიკითხუჭნ მამათაცხოვრებაში რუხუ-
ლად: Четыи Миней 16 Августа ღ ახლად დაბეჭდილსა რუ-
ხულად წიგნში: Сказание о Чудотворной Иверской ико-
нѣ Божіей Матери соч. Графа М. Толстаго М. 1847.
3. ი.

(¹⁷) ზედა წერილი ხატისა ამის არს ესე:
„დედოფალა დედა კაცთ-მოუჭარისა ღუთისა, უოვლად
„უბიწო ქალწულა მარიამ. შეიწულე სული პატრონისა ჩუ-
„მისა დიდისა უჭარუჭარას შჯლისა ქაიხოსროსი ღ მე მონა
„შენი ღ უოვლითურთ უღონოქმ ილი ს ბრალა ამბროსი
„გმაღლობ, რომელმან ღირს-მჳყავ ღირსი ესე მოჭედაჲსა ღ
„შემკობასა წმინდისა ხატისა შენისასა პორტაიტისა ღ შეი-
„წირე მცირე ესე ჩემ-ცოდჯლისა მიერ კადრება ღ დაიცვე
„ნესტი ცხოვრებისა ჩემისა უცოდჳლად ღ ჭაიხა საწყალობუ-

გერე ვჭონებ წმინდისა ქეთევან დედოფლის დის. წულსა და კარზედ ხატისათჳს გუმბათიანი მცირე ტაძარი აღუგია ამოთან მუხრან-ბატონისა. თუთონაც შიგ ხატია და მე მისი იესე თან უხატია მადლა.

ამან იმრავალ-იმოწყალევა ჩემ-ყუდა და მიერდომა ჩემი ჯერ იჩინა სახიერებისა გარდამატებულებითა, და მე ტიმოთე უფროსად მდაბალი ღირს-ვიქმნებოდი სამარად ზიარად მათ-თანა, ზოგად ცხოვრებულებისა და ღოცუასა და აღსარებისა ბაგეთასა, ზიარ და უკლებულად ჰერის-მტედ და ინახით ჯდომასა მონასტრისათა მათ. ესე ახარებდა სულისა ჩემსა და მშჯდობასა შევწირჯდი ღვთის-მშობლისა მიმართ ქალწულისა სასოჲსა ყოველთა ქრისტაიანეთასა და უმეტეს ნათესავისა ქართუჭლთასა, და განცუთრებულ-იყო გონება ჩემი, ამისთჳს თუ კითარ-მე ცოდვლი და უმეტეს საქართუჭლოთა კაცთასა ბრალეული მიმიწოდა აქა და გზათა სულასა შინა შორეულთა, და ზღუათა ღელუათაგან უკნებულად განმარინა, და არა უღირს იჩინა ბრალეულისა ამის აქა აღმოწოდება, და ღირს მარინა ღირსთა მამათა ჩუჭნთა ქართუჭლთა ჭარნახულისა და ტკივილ-მოყუწარებით და რეღუნებით ნაღუაწსა მონასტერისა აღრაცხუა ჩემი, რომლისაგან გა-

---

„ღის ხულისა ჩემისა განხულისასა შემეწიე ღ ზრინო ჭეუჭნ
„ყოველნივე ცოდუათა ჩემთა გელთ-წყერილნი ღ დამადგინე
„ცოდვლი სუდართა მისა ღ ღუთისა შენისათა ღ ყოვლად-
„წმინდისა თანდაუსებაჲმოსა მამისა მისისა ღ ყოვლად-წმინდისა
„ხულისა, აჲ ღ მარადის ღ უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.“

ხსუათა მიებათა ღ ყოვლადსა გამოკჳლევით ათონის-მთის ქართუჭლთა მონასტრის აღწერასა, შემზადებულსა რუსულსა ენაზედ, ვიძღუეულებ მადე დაბეჭდო. 3. ი.

ნათლდა საქართველოა წ. გნა თარგმანებითა. უკეთუ
უნარსკევისისა მასისა სათნა იყო აქა მოვრდომი, რადენ
უმეტესად მონდეს მეუფის სულაერთა საქართველოთა
მამათა აქა აღმოსულა, რომელთა სრულიად დაკარგუბიესთ
დადებულა ესე ადგილი და არღარავინ არს მოწადე აქა
მოსულად; რამეთუ აღმოვიკითხევად რა მუნ წერილთა
შინა მუცლთა, ეწერა, ვათარძედ მამა ევთიმა ქართუცლი
სნეულობდაა მწოლარე ცხედარსა ზედა და ეჩქნა დე-
დოფალი ღუთის-მშობელი და ეტუოდა: რასა ურუტულ-
ხარ, ევთიმა, და მიბეგებული ევთიმა ეტუოდა: სნეულ-
ვარ უოვლად-წოინდაა დედოფალი მამათა რათამე სე-
ნითა. ამისა შემდგომად დედოფალი ეტუოდა ქართული-
თა ენათა მზრახუცლი: აღმსდგე ევთიმა და იწეე ქართუ-
ლად, რათა განიკურნო ცხედრისაგან საღმობათასა. ზრ-
ხედ მაშინ მმსწრათელ აღმსდგა ევთიმა და დავიწყებო-
დეს ენაა ქართული, არამედ ესოდენ ვრცელად იწეო ქარ-
თულად ზრახვა და რიტორეზად, ვითა ომირის უსწრახ-
და სიმარჯუთა ენისათა, და მაშინ განმარტა ლექსი ქარ-
თული, და იწეო თარგმანებად წაგნთა მრავალთა. იხი-
ლე თუ რადენი ცხადი სასწაული ჩქნებულ-არს ქარ-
თულთა შეწევნისათჳს და სიუჟარული წმინდისა ღუთის-
მშობლისაგან, მისდა წილ-ხდომილთა ერთათჳს; ვითარ
იგი ზემორე ხატისათჳს გესმა. რამეთუ არა მივიდა
სხ სსა მონასტერსა, არამედ ქართუცლთასა ხელითა გაბ-
რიელ ქართუცლისათა (18).

(18) გაბრიელ ქართუცლი იღუწიდა პირუტყლ მოსასა ზედა
მწუჭრუდსა დიონოსიატის მონასტრისსა, რომელიცა მოწავს
ქართუცლთა მონასტრიდამ მითთ კერძო ექქისის საათის საკადით.

კებად მოძეხენების წერილი ქართლს-ცხოვრებას
შინა, იტყუადეს რა, კითარმედ მეფემან სპარსთამან აწჯა
ლაშქრად ქართუშლნი და რაჟამს ვიდოდეს გზასა სმანდ,
ღამესა ერთსა დაკლულ იქმნა მეფე სპარსთა; ამისთჳს
ტილი მსწამეს ქართუშლთა, კითარმედ მათ ჰეჴმსო, და
შეიპყრეს ერთბაშად ქართუშლნი, და ენებათ წარკეჭთა
თავთა. მაშინ ლერწმანით გამოჩნდნა კაცთა ვინმე,

ხოლო მოკლეთ ზღუეს შირით ზ განვლით ათანასი ათონელის
ღაერის 18 საათით. — ამჴს უკანასკნელისა გზით აღსრული მან
დაღეს ტყიანს მთას ზ მომლოცუშლი საფლავისა წმინდისა
პეტრე ათონელისა. შთაჴედ უფსკრულსა წმინდის ანასს სკითხ
სა, ზ აქედამ მიჴედ ზღუთ დიონისიას მონასტერსა. მათა
მონასტრისა არა უნებდათ, რათა მიმეღო შრომა ამჴო, სახსრად
თჳს ზ კურთხევისა მიღებისა მოღუწებასა შინა დაუფლებული
სა ამჴს მონასტრისა მთასა ხეჴმოსანისა ილარიონისა, რომჴ
ლიცა სამხოლოესა თჳსსა მთისა წუშრთა ზედა ჰბიეს უნასა
ვად მათაჴან. გარნა ღუთისა სასულითა გაიმჴლიე ხეებისა მო-
ტემა, ზ ესრეთ წარგემათე გზად. აღვლე მთა ტყიანი ფრიად
მადლი ზ შედგომად ორის საათის ვლენისა მიჴედ ხენაკი-
სადმი მისისა ზ მიჴილე მისგან კურთხეჴა.

მაჴა გაბრიელ არის გჴარით იმჴრელი აზნაურთაჴანი; იჴო
მოდღჴარი იმჴრთა მეფისა სოლომონ მეორისა ზ შედგომად
გარდაცულებისა მეფისა ტრანჴეზონტს, სადა დღესაჴს ჰსინანს
საფლავი მისი შემჴულად, წარვიდა. რუსეთად ზ იხილა პეტერს-
ბურღს მეუღლე მისი დედოფალი მარიაჴ კაცია დადიანისა ასუ-
ლი. აქედამ განიგზაჴრდა ათონისა მთად ზ ჰბიეს მუნ გან-
სხოლოებულად დიდსა მოღუწებასა — მისგან კეჴხან. რომელ
ადგილი სამხოლოესა მისისა იჴო ხადგური დიდისა გაბრიელ
ქართუშლისა. აჴა არს ეკელებია მცირელი ზ ორი სენაკი ერ-
თი მის ილარიონისა ზ მეორე მოწმილისა მისისა საბა ბერძ-
ნისათჳს. ამჴ მთისა ჰიმწუწრჴაღესა გარე-არტყია ორი აწუდი-
ლი მადლად უჴაჴი მოა ზ გარემო ეკელებისა ჰსდგას ორი
მჴუწნიური კაკლისა სე, მის ილარიონისაგანჴე დარგულნი, რომ-

სისხლითა შესჭრილი და მახული წედილი ხელთა მისთა და იტყოდა, კითარმედ მე ვჭეავ საჭმე ესე; შეიპურეს კაცი იგი, და ჭეითხედეს, კითარმედ ვინ უწყოდა შენი, და ანუ ვინ გითხრა და გაიძულა; რასათჳს სააჯმნოდ აღიარე და გამოხუტდ; ხოლო სპარსი იგი კაცი იტყოდა, შემდგომად მოკულისა მეფისა დაჰიძალე ლერწამსა ამას შინა, რამეთუ დედაკაცი ვინმე მჭსგავსი ტეცხლითა შემოსილისა უწყალოდ მგებრდა მე და მდეკნიდა და მეტყოდა: განკედ ამიერ; რასათჳს შენ წილ მონანი ჩემნი უწყალოსა სიედილისა მიეცემიან მწართა სატანჯუტლითა. გამომდეკნა მე; ხოლო განუტეკენეს ქართუტლნი შეწყენითა ეოვლად-წმინდისათა.

ეჟალად მის ქართუტლთა-მონანსტრისათჳს ცხადი სასწაულისა ჩუტნება. რამეთუ მოვიხილეკდი რა მონანსტერათა შენებულებასა, ბურჯლნი ზედან ხითა იეუნეს ნახეკარ მომწეარნი, ხოლო ვიკითხეკდი მე მათთჳს; მეტყოდნენ, კითარმედ ორას წლისა ჟამი-არს ვინათგან ესე იქმნა, და მაჩუტნებდენ მონაზონსა ვისმე, კითარმედ ამან განაღო კარი ღამე სალოცავად საუდრისა ჰორტატისა; ხოლო განღმასა კარისასა, დედაკაცი ვინმე მოადგა კარსა ბრწეინუალედ მოსილი, და ბერი ეჩეყოდა და ვინ ხარ შენ, და დედაკაცი ეტყოდა, განმიტევე ამიერ, რამეთუ ვერა ძალამიმს აქა დგომად, რამეთუ იწჳს

მელთაც უდის მშუტნიერი, ციფი ზ ფრად გემოვანი წყალი წყაროხი. დიდის სიამოვნით ვიხილე მწუანე ნიასურის მწუანოლიხა, რომელსაცა უწოდა მან ბერძულად მ ა გ ე დ ო ნ ი ხ. შემთხუტვით ვჭსტან, რომელ ამა მწუანჯლხა სომეხნი უწოდებენ მ ა გ დ ა ნ ო ზ ი, მაშასადამე ლექსითავე ბერძულითა
მ, ი.

მონასტერი ესე, წარუტდ და აუწეე მონაზონთა; ხო-
ლო მიიხედა რა, ცეცხლი მოსდებოდა და კეპელი აღვი-
დოდა; დაიწყო ბერძან მან ღაღადებდა და რეკად ზარის-
სა და შემოკრბენ და ახლად მოდებული ცეცხლი ძალიად
დააკისეს; ამისთვის არს ნახევარ მომწერ, რამეთუ ეო-
ლად-წმინდანს ცხადად დაიცუა სასო და მცეტელი ქარ-
თქმლთა მონასტერი.

ქეჲლად მონასტრისათვისვე ვიწყოთ თხრობად, რამე-
თუ სასწერლო და ამისკერძონი გოდოლნი და სენაკნი
განუხლებია მეთესა ალექსანდრე ქართუტლსა, რუისის
საუდრის კარზედ რომ მეთეე ალექსანდრე მსწერია ⁽¹⁹⁾.
გოდოლნი და გალავანი დადიან-გურიელთა; საზოგად-
ცხოვრების ტრაპეზი თავისის სომლით და გაწეობილო-
ბით აღუშენებია მუხრანის-ბატონს აშოთანს ⁽²⁰⁾; ქელ-

⁽¹⁹⁾ დღესცა ჭიჩანს ამა რუისის ეკკლესიის შესავლის კარ-
ზედ ხეცურად ესრეთ:

ზე ადიდეს ღმერთმან მეფობა დიდისა ალექსანდრე-
სი, რომლისა მერ კეჲლად აღუშენა საუდარი ესე.

ადიდენ ღმერთმან ზ სული მისი კურთხეულ-იყავნ.

მეთეე ესე ალექსანდრე I, იყო აღმაშენებელი მცხეთისა ზ
სხუათა ეკკლესიათა, შემუსრულთა თემურლანგისგან. გარდა-
იცვალა იგი წელსა 1443. პ. ი.

⁽²⁰⁾ ზალატი ესე სიმუტლისგან დაჰქვიეს ჩემს მისულის
დროსა ათონის მთაში (1849). აშოთისგან იყო არა აღშენე-
ბული, არამედ დახატული ძირიდან თავადმდე. ქუტუშე მისსა
დიდროსნი სარდაფნი საკუჭნაოდ. ნაცვლად მისსა შროილუმენ-
მან შროკოპი მოხუცებულმან თვსითა სარჯითა იყო აღშენე-
ბა ერთი ორად დიდისა ტრაპეზისა. ეჭვონებ აწ შესრულებულ
იქოს. კარისა შესავლისა მარცხნივ, ესატა სრულ-ტანად თვით
აშოთან მუხრან-ბატონი. სრულსა ამბავსა მოვიხსენებ ცალკედ
აღწერას ჩემსა მონასტრისა ჩუტნისა, რომელსაცა მალე დაჰ-
ბეჭდავ რუსულად. პ. ი.

ბაქნი, მკერულისა, ჳონისა, მასმნისა, კალატონისა და
ხუროსი, და სხუათა ქართუშლოთაგან აღშენებულნი, სადა
აწ მონაზონნი მსხედან და მუშაკობენ. იქ ხატია კათო-
ლიკოზი ნიკოლოზ, მგონიეს ბატონის შული იუოს,
და არს მუნ სენაკი გაბრიელ ღირსისა შეუენებულისა
ქართუშლოსა, და კჳლადცა მსტხოვრებენ სულიერნი და-
უედებულნი მუნ ღჳაწლსა და მონაზონებასა შინა. ზო-
ლო მონასტერსა მას შინა მსტხოვრებდენ კაცნი მონა-
ზონნი თელილოთოსნი: მელეტი, იაკობ და თელილოთოს.
კინაცა მელეტი მაღალ-მხედსა მას განკუდო შორს რი-
ცოთა ელენთა ღრმა-ცილობაჲ; ესოდენ სულიერისა
ღუთისა სათნოებასა აღსრულ-იუო და იულტოდან კაცთა
ხილვსაგან, ვითა ქერციკი მონადირეთაგან; საძარადი-
ზოდ ვზრახვდით და გამოვიჴელუკდით სამეცნოთა და
სასჯულიეროთა მმეცნართა ამათ, რამეთუ ღრამატიკა და
ლოდიკა და თვისიკა სათელილოთოსო თურქთა ენასა ზედა
აბოებოდა და ზოგს რომელსამე ბერმულად და უფრო
ვრცელად თათრულზე კეზრახებოდი, რამეთუ წიგნის სა-
ცავსა მონასტერისასა არს ძუშლი წიგნი ქართული მრ-
ვალი; განმარტება დაბადებისა, კჳლად წიგნი საშუშბე-
ლი სამოთხე, ღრმად თქმული სოფრონის მიერ იერუსა-
ლიმელისა, და კჳლად სხუანი მომღერის ამა იოანესი
ბრძნისა თქმული, რომელიცა თორნიკ ეოთილსა იოანე
მონაზონსა ქართუშლსა და მასა მისსა კარაზ-კაჩეს აღუ-
წერინებია. სხუა წიგნი ომილია ⁽²¹⁾ და სხუანი მრ-
ვალი წიგნნი აბოებიან მუნ ⁽²²⁾, და ვიყავ შუშბულ-

⁽²¹⁾ ომილია ნიშნავს ჭდაგებას (Homilia).

⁽²²⁾ სხუათა წიგნთა შორის, კჳპოვე მუნ ცხოვრება ევთიმი

ცხოვრებულ, და სწად-უოფხსა მუნ და იუჟნეს მქმლთა
განწესებასა მონაზონთასა შემცობო. ტრაჰეზობა სულიუ-
რი და წინამძღურისა ჯდომა სასენაოსა ხარისხსა და
მონაზონთა კენკულ-მასარიანთა მსახურება და გოდრითა
ნამუსრეკისა შეკრება, და წამის უოფხსა წინამძღურისასა
ეჟანთა დიდთა ჟღერება და ხარისხსა კითხუა წიგნთა, და
ამადლება უოვლად-წმინდისა ნაწილისა, და მკალობელ-
თაგან გალობა ღირსა-არსისა და კურთხევა მონაზონთა
და განწესება მათი სწადი იუჟნეს უფროსი ოქროსა და
ანთრაკთა, და აღრიცხუდენ შუდისს მონაზონსა გარეთ მო-
ღუაწესა, თუ მუნ მეოფსა და კვრიაკითა კვრიაკედმდე
მრავალნი უცხოებასა და მწირებასა შინა მეოფენი შე-
მოკრებიან და საზრდელსა და საფასესა განუეოფენ მათ.

ათონელისა ტყავსედ ნაწერი ზ სხუათა. წიგნისა ამის თავსედ
ხუცრუად ესრეთ დაუწერია ტიმოთეს :

ღმერთო მადლო ზ სატო დიდებულო პორტატი-
საო. შეიწაღე ცოდვლი ქუთათელ-ყოფილი ზ არ-
ქიეპიკოპოზი ქართლისა ტიმოთე, რომელიცა მო-
ვიწიე მთასა ამას მონასტერსა ქართუმლთასა. ქო-
რონიკონი იუო უმგ. 1755.

აქვე აწერა ესეცა :

ღმერთო ზ პორტატიისა ღუთისა-მშობელო, შეი-
წაღე უღირსი მონა უფლისა თფილელ-უპისკოპო-
ზი ელისე, რომელი მოვაწიე მთასა ამას წმინდასა.
ქორონიკონი იუო ტგზ. ამინ.

წელიწადი ესე იქმნებოდა ქრისტესით 1640. ამ დროს მე-
ფობდა ქართლსა მეფე როსტომ. ამანვე ელისე ალაშენა ეკუ-
დარი თფილისის სიონის ეკლესიისა, მადგმული სამკრეთით.
გუბრით იუო იგი საგინა-მჯღი. ზ. ი.

მონასტრისა ამის საგანძურსა მსძეს მრავალნი ქართულთაგან შეწირულნი ეკლესიის სამკაულნი და შესამოსელნი, და კარად სძეს თორნივის საჭურჭლნი: ზუჩი, ჯაჭუ, აბჯარი და ხმალი ⁽²³⁾, რაჟამს იგი მოწაზონებსა შინა შეემოსნა და შეიძა ეუო სპარსთა და განიოტნა იგინი; რამეთუ შემდგომად იოანესსა და მმისა მისისა ეკთიმისა და გიორგისა მთა-წმინდელთა, ცხოვრებულან მუნ ღირსნი მამანი: გიორგი ოლთისელი, წინამძღვარი იოანე ნინო-წმინდელი, იოანე რუხჩაძე ძე, საბა თესარელი, კლიმა მეუდაზნოე, ვასილი უღუმბიელი და ღირსი მღუდელი იაკობ მხატვარი ქართულნი.

ამა მონასტრისა შინა არს სამარადისოდ მოხსენება მწერნად და ცისკრად, და თუთ დღესასწაულსა მიძინებისასა ერთობით შემომწირებულთაჲს; მოხსენება მეფეთათჲს ბატონთაჲს, დედოფალთა, ერისთავთა და თავადთა და დან-გურიელთა და მტარეთა კაცთა-თჲსცა; ვისცა რამ შემოუწირავს, არა დაჰსცხრებას მოხსენება მათი მარადღე ⁽²⁴⁾. მათთჲს ნეტარება, ვინცა აქა დაწერილ

⁽²³⁾ ჯაჭუსა დიას მცირელა და შთენილა ჰ მონასკეი მისი არს ერთი მტკაჲელია ოდენი სიგარდით ჰ სიგანით. სხუანი იარაღისაგანი არაჲ ჰსხანან გარდა სძულდის. 3. ი.

⁽²⁴⁾ დიდსა ეკლესიასა შინა ათონისსა კჲპოვე ბერძულად აღწერილნი ძუჭლნი სინოდები ანუ დიპტიხნი, რომელნიცა ექქეს წიგნად არიან შეკრულნი. მათ შინა მოიხსენიებიან ძუჭლნი ქართულნი სახელნი მამათა ჰ დედათა, რომელთაცა მოახსენება უთხოვით ღოცეთა შინა. ამა წაგნთა საწილ-საწილად წარიკითხენ დღე-ყოველ ჩამოლოცესა ჟამსა, შემდგომად მცირისა სერობისა მწერნად. ამისთჲს ვრცლად ვიტყვ ჩემსა აღწერასი. 3. ი.

არან, და ამათჳს შური შემშურდა მათჳს და მეოვეთა ჩუქნათჳს. თეიმურაზისა და ირაკლისთჳს საუკუნო მოსხენება დაჳწერინე. და ამისა შემდგომად მისილისა ჟამსა ჩუქნსა, მუნ მოიწია დღესასწაული შობისა და განგებნადეს ხარისხი და ბისონი უცხოად რამ გულქანდებული და გვრგვნი მანიაკისა და გუაწუშვდენ მსხუტრულისა შეწირუად. ხოლო მე ვითარცა ცოდვლსა კაცსა, თავი მეუღირსებოდა, და უარსა ვჭეოფდი; არამედ გულსა მოდგინებასა მათსა ნიბა ვეც და იუო ღამის-თევს მიმწუხრო ვიდრე მზისა აღმოსულადმდე; და კიჲლად მოწვენასა დღესასწაულისასა, რომელ-არს ნათელთა განცხადებასა წინა-დღით მოამხადნეს თაღარნი, და შუა მისსა ფავარა წელისა მჩქეთარე, და ფავარის მის თავსა ზედა შთამოაცდეს მფრინულნი კერცხლისა ოქრო-ცურეცხული, და მფრინულნი იგი ნიკარცით და ფრთეებით აღმოუტყეობდა ნაკადსა წყალთასა; და მოვიდა წინამძღუარი დიდებულითა მით კრებითა, და აკურთხეს მუნ დიდი საიზმა და იუო ღამის-თევს მწუხრით ცისკრადმდე და განთიად ჭკერს დიდთა ზართა და შეიმოსნეს წინამძღუარნი და მამანი და გამოსაქცნეს ხატი ჰორცაიციოსა ღამპრებითა მრავლითა, დროშებითა და ფანრებითა თუთო სახითა და განგედით ზღუად ღელესა მუნ წელი-სასა, და მოიტანეს დიდი საიზმე ბადია დიდი ძვრ-ფასი, შემოწირული ქართულთა და კახთა მეფისა ლეონის მიერ და ზედან ქოლგა მამედ ნაკერი ამოთხნ მუხრანის-ბატონის მიერ შემოწირული ⁽²⁵⁾ და დაჭვიდეს ფარდა მამე სუმონ ქართულთა ბატონის მიერ შემო-

(25) დღისცა არის მუნ.

წირული; ორი სახარება დიდი მერსის დასაწყისებს; ერთი დიდი სახარება მძიმეს თქალთ შეძგული ჰეტერბურდთა იმპერატორის მიერ შემოწირული ⁽²⁶⁾, და მეორე მიწა ნანქრის სახარება მეფის ბაქარისა ვახტანგის მიერ მის ქართუჭლო ბატონისა შემოწირული, და იწყეს კურთხევაჲ წყალთა და წინამძღუარი დიდებულისა მონასტრისა ჟუარსა შთასაწყენება წყალსა შინა, და მდგომარე იუჩნეს გუნდგუნდებაჲ და მწყობრად განწყობილნი მონაზონნი, და განმორებულნი და დაუედებულნი მთით და ნაპრა-ლით კლდით გამოსულნი სილქად ნათელთა, ესოდენ იუოკით მინდორი კერ იტყვდა და მგზავს იუო ხილქა მათი ზეცისა განწყობილთა სპარსუნთა რჩეულთა მხედრობათასა და აღსრულებისა შემდგომ ზღუდეებით მონასტრისათ და ბურჯებით იუო დიდი ზარბაზნთა ცემა ⁽²⁷⁾, ხმა ჭექისა და სიხარულისა მონაზონთაგან ესეოდენ, ვადრედა იმრქოდა ადგილი და წირვისა შემდგომ ცრახეზობა და სერე დიდებული დღესასწაულისა მას ღვთა-სასა.

(26) დიდისა ჰეტრე ჰირქნლისაგან არიხ წარგზავნილი. ხო-ბატლე ამა სახარებისა მშენებელად მოგვდილისა არიხ | ადღი, და სიმძიმისა-გამო დღესასწაულისა დღეთა გამოაზრტნებენ სა-კუროთხვედით თაუქანის-ცემის გაღობისა ჟამსა ორნი დია-კონნი.

(27) ზარბაზნები არღა აქვსთ აწ. თურქთა შემდგომად უკა-ნასკნულისა ბრძოლისა ბუკძენტა თანა წარხიხნეს იგინი სრულად.

მისჯულა მონასტრად ათანასი ათონელისა.

2.

ხოლო ამისა შემდგომად წარკედით მონასტრით ქარს თუტლთა; მოხილ უად და თაუჟანის-ცემად წმინდისა მონასტრისა ლავრისა ათანასი ათონელისა, მთა-წმინდელთა უპირუტყლესისა მონასტრისა, და იუო სავალად სიო შორე გზისა საათისა ექესისა სავალი. წარმართებულნი მივიწიენით გზასა ზედა, სადა იუო აიაზმა ათანასი ათონელისა ⁽²⁸⁾ და ეკლესიის მცირე; რამეთუ გუტყუადენ იგინი ამისთჳს კითარმედ წმინდა ათანასი, რა მოიწია ტრაპეზუნტით მთა-წმინდად, იწუო შენებად მონასტრისა ლავრისა, და შემოაკლდა საფასე და საზრდო მონასტრისათჳს; ამისთჳს განიზრახა განსჯულა მონასტრით სოფლად, რათა აღშენებისათჳს ღუთის-მოუჟარეთაგან საფასე მოირეწოხ. ხოლო წარმოსრული, მოიწია რა კლდეჲს ამას, სადა აწ აიაზმა ამოდის, ეჩუტნა ნათლითა შემოსილი დედაკაცი ვინმე, და ეტყოდა კითარმედ: უკენ იქუც მუნკე, რამეთუ სანესებით გუტყუოვს საზრუნავი შენი. არამედ ათანასი დაკრთა და ჩუტნება რამე არა კუთილი ჭეოჩა და ეტყოდა: ვინმე ხარ შენ? ხოლო ჩუტნებული იგი დედად ეკმანუილისად დაამტკიცებდა თავსა თჳსსა; ამისთჳსცა ათანასი მიუგებდა: უკუთუბტა ჳემმარიტაროინ სიტუჟანი შენნი, მიჩუტნე მე აწ სასწაული რამე და ანუ ხმელსა ამას კლდეჲს აღმოცენე წყალი. მაშინ კუტრითხი გამოუდო ათანასის, ჳსტაკლდეჲს და აღმოცენა წყალი და არს მომდინარე დღესა-

(28) ათანასი ათონელი, რომელსა დღესასწაულობს ეკლესიის ივლისის 5, იუო მომღერარი წმინდისა კუთიში ქართუტლთა მთარგმნელისა, ქართუტლთ მონასტრის აღმასენებელისა. პ.ი.

მომდე სარწმუნოებით მიმავალთაგან მკურნალი და თა-
უყანა-მსცა ათანასი გამოჩინებულსა მას და უკუნ-იქცა
რა, სავსედ ეპოვნეს საგანმურნა და საიფლები და აღა-
შენა წმინდა მონასტერი ლავრა (-) და ვითარ მიუწიე-
ნით მონასტრად ლავრად, მსცნეს რა მისულა ჩუშნი,
ჭკრეს ზარსა და მოგუწებენ მამანი ლამაზებითა და
კმევითა და მოგუწებენ კეცრთხი და მდინარე და შე-
გვძღუნენ ტამრად და თაუჟანის-ვევით ტრაპეზსა და
ლესკუმასა ათანასი ათონელისასა და სიმრავლესა მამათა
და მმათასა, და კანკიდადეთ ეკლესიისა მშუშნიერებაჲ,
უცხოდ და დიდებულნი; კედელ-უერენი იუჟნეს მრთლიად
ქაშანურისანი; გუმბათი სოფიას კენჭით ჩაწეობილი; ია-
ტაკი ქვთა სამარგდოთა და მარმარილოთა წითლითა
პარიზულითა ივერად-თვერადთა დაჩანჩებულნი; ხომლნი
და ქორ-კანდელნი მრავალნი ჯერცხლისა, თუჯისა და
ჯიქისანი და კანდელთა სიმრავლე და სსანთლეთა სი-
უცხოვე. რამეთუ აღუქაგებულისა მინისა სანათურით მსე-
შემოსრელის ნათელი ესრეთ ნათობდა, ვითარმედ ედე-
ბებრივთა შექმერთომარეობათა ბამჯდა. გარეთ მონას-
ტრის აღდილთა მშუშნიერება და წყარო-წყალთა და ხე-
ხილთა სამოთხიანობა, რადა მოგითხრა.

ლესკუმას ათანასისას მჭონდა ჰარსა მოქცეული ნა-
ძეგვი და ვჭკითხვდი რა მისთჳს, გვთხრობდენ ვითარმედ

(29) ამა წმინდისა ათანასისითანა მოვიდა ქართლით გურატ-
მალატო ძე იოანე ღ მონაზონ იქმნა იგიც ლავრას; ხოლო
ძე მისი ევთიმი მძევლად მოიუწანეს ბერძენთა მეფისა. ჰსთხრა
ვა იგი იოანე ღ მიჰსცა მეფემან ღ მონაზონ იქმნა იგიც
ლავრასა, ამით აზიდეს შესდობაჲ ღ აღაშენეს მონასტერი
ქართულელთ ღ მესა თჳსსა უწოდა იოანემან ევთიმი. დ.

კატო ვაეოძე უკეთურთა შეგჳსმანეს სულთანს, კითარ-
მედ მქსლთა მეფეთა საგანძური მუნ არს და წარმოა-
კლანეს თურქნი და მსპებნეს კითარმედ ვერა რა ჰბოვნეს,
ზგონეს კითარმედ საილაჳსა ათანასისსა იქმნების დამარ-
ხულად სიმდიდრე, და კითარ შლად და ქცეჳად ხელ-
მეჭეს, და დაჰშთა ნაქეჳი ესე. და შეგვძლენ სრასა
მოწმებრისასა, დიდებულად დაგებულსა და შემოკრბენ
მამანი და განვიტადენ წინამძღუარნი და სკოთილაჳი და
მამანი კატნი დიდად პატროსანნი და სრულნი სული-
ერითა ქცეჳათა და განკვრდით მოწმებრისა მისსა. სი-
დიდეჲარს კითარ ქალაქი დაფუძნებული ძირსა მთისა
ათონისასა ადგილსა მადლსა, და მუნ განკათიეთ ადგბა,
კრება (30) და კვრიაჳე მარხვსა თეოდორებადმდე, და
იჳო სენაკი ღირსისა იოანე შეეენებულისა კუეესელისა.

ამისთჳს გჳსტუოდენ კითარმედ მეფესა ბერძენთასა
ჰეჩანდა სიუცხოჳისათჳს ხმისა მისისა. მაშინ ზეგარ-
დამოსა მადლისა პიერ განბრძნდა და სატოურისაგან სოფ-
ლისათა იჳმნა და იდუმალ განიულტოდა და შეიმოსა სა-
მოსელი საგლახაჳო და მიჳიდა ლავრად და ეკედრებოდა
მათ, რათა ჰეონ მონაზონ, და ჰგონებდენ მონაზონნი
იგი კითარმედარს მდაბიო კინძე და განაჩინეს იგი
მწესად და მოჳნად თხათა მოწმებრისათა. ზოლო იგი
დამოარჩილებული მწესიდა და ამოებდა. განიჳურნის ხელ-
ნი განთიად მწესრადმდე და ილოცჳდის გალობითა ხმი-
სა კილოისათა. ზოლო თხანი მსმენნი ხმისა მის, იგი-
ნიცა უჩმად მდგომარე იუჳნეს ვიდრე მწესრადმდე,
ამისთჳს დამჳლნეს და განხმეს თხანი იგი. ვანაჲცა

(30) ესე იგი კლოტოჳკრება.

მხილველნი იგი მონაზონნი განკრჩხბულაიენეს, თუ ვითარ რამე არს, და იდუმალ უკანა შეუდგეს მას ხილუად და ვითარ იხილეს ლოცუბა და გალობა მისი და თხათა მათ მდგომარეობაჲ, ეგრეთ უზმოდ მშსწრათელ აუწუეს წინამძღუარსა და მიიუქანეს იოანე, და ჭკითხეს თუ ვინ არს. ამისთჳს კერძარა დამძალქელი იოანე გამოუცხადებდა წინამძღუარსა საქმესა თჳსსა უოველსავე და ეკუდრებოდა, რათა მეუფისაგან შენდობაჲ ითხოვონ მისთჳს. რათა მუნ მონასტერსა მკვდრ იქმნას. ამისთჳს აღვიდა წინამძღუარი იგი კონსტანტინოპოლედ და ეკუდრებოდა მეუფეს, რათა რაჲცა ითხოვოს მეუფისაგან მიეცეს. მამინ აღუთქა მეუფემან ეგრეთ-უოფა, და გამოუცხადა იოანე კუკუსელისათჳს. სმენასა ამას ზედა თერად შეწუხნა მეოფე, რამეთუ უეჭარდა უცხოისა ხმისა მისისათჳს; არამედ ნება მსცა წინამძღუარსა.

ამისა შემდგომად მოიგო რა იოანემ უზრუნქელი ცხოვრებაჲ, შეიძოსა სქემაჲ და გარეგან მონასტრისა აღაშენა ეკუდერი მთავარ-ანგელოზისა და აღიგო სენკი მტირე და მისცა თავი თჳსი ძლიერისა მოღუწუბასა და იტყოდენ ამასცა, ვითარმედ ღამის-ივეითა რა განათუენებდა იოანე და ცრემლითა ლოცუასა შესწირვიდა, მიწულებულსა ხელთა შინა ედქა დრახმანი ერთი. აღდგა რა იხილა და განკრჩხბულმან აღიღო და მუნვე ცაძარსა მას შემსწირა; ხოლო აწ დრახმანი იგი შუა განუგქმთიათ ნახევარი რუსეთად წაუღიათ, და ნახევარი მუნვე მსძეს, და უამბორეთ ლუსკუმასა სამარხოსა მისისა (31) და

(31) წინაჲ საფლავისა მახისა მსძეს დღესცა რკინისა კუჭრთხი, რომელსაცა სმარობდა იგი გზად მავალი. აქვე ჭკიდავს

წარმოუდგომელი კაცად მონასტერად და ვიზილეთ თავი
დიდისა ვასილისა, თავი მინაილ სჯანდელისა და სხვანი
მრავალნი ნაწილნი. რამეთუ მონასტერსა ამას შინა არს
სამწირუშლო ოცი, და სავსე არს უოვლითა სიმდიდრითა
თა სუღიერითა და ხორციელითა.

კვრიაკეთა შვეიდოდიტ ტრაპეზად და მჯდომარე იუჟნეს
სამარად მონაწილნი ხუთასნი მწეობრნი ღუთისა ცხოვე-
ლისანი, და სავსე იუჯს საერო იგი ტრაპეზი სანოვაგით
თა მრავალთეერთთა, და ცაფხამწიარნი და მასანნი
თუთოთეერნი ნუგეშად მშათა და წავესა ღვინისა წესისა
ებრ, და იუჯს მაძღუბი წიგნისა კითხუა ტრაპეზსა მას,
და აჟღარუნებდენ დიდსა ეჟენსა წამის-უოთისათჳს წი-
ნამძღუბსა; ღამე მდგომარე იუჟნეს ცხრასა ჟამსა ღო-
ცუად და დიდების-მეტეუშლეობად და განკვრუშულ ვიუჯ-
მათსა მას ცხოვრებასა, და კმადლობდი მრავალსა მო-
წეალებსა ღუთისასა, რომელმან მუნ მივრდომად დარს-
მუა და ხილუად მათდა. იხილე საკვრუშლება ღუთისა,
თუ ჟამსა უმსჯელოთასა, ვითარ დატულარს მონასტერი
ესე და უვნებულ!

აწ კაცოდეთ მთაწმინდისათჳს. კეროპიისა რასმე
ადგილსა ზღუათა შინა მშსგავსად კუნძულისა არს მთა-
წმინდა, არამედ ხმელითადა აქჳს სავალი. ახლოს არს
ქალაქი დიდისა ალექსანდრესი და ზედ მოაბიას სტიითა
ადგილი არისტოტელისა. ამა მთასა წმინდასა ჰირუშლ

ჟუჰარი დიდი რკინისა ეელ-საკიდავი. კედელზედ წინაჲ ლუხ-
კუმიხს ანუ ხაფლაჳისა ხატის წმიდა ათანასი და გუშტადით
ახლავს მორჩილი თჳხი ევთიმი ქართუშლი, რომლისა სატ-
ზუდა ჰსწერია ბერძულად : ევთიმი იკერი. 3. ი.

ქრისტეს მისჯლას ეწოდა აზოლონია, რომელსა ზედა აღმართებულ იუთ აზოლონ კერპა, კინატა მოკლიდა რა უოკელსა სოთველსა, მოციქულმან ჰაკლე აქატა განკლო, ვითარცა იტყვს საქმე მოციქულთა თავი 17. ცროადით მოვიდა სამათწასს და გამოკლო აზოლონია, და მოვიდა თესაორონიკედ ⁽³²⁾, და მიერ ბერიად და ბერიით ათა-
ნად. რამეთუ მისჯლითა თჯითა აკურთხა მოციქულმან წინათვე, რათა იქმნას ადგილი სამღუდელო აღსავსე სა-
კვრქტლებითა და საყოფელად წმინდათა, სასწაულებითა და ნიშებითა ადგილასათჳს წმინდისა და მთისათჳს რჩეუ-
ლისა. რადენნი მონასტერნი, დასაუდებელნი კელიანი შენ არიან და რადენნი ღირსნი კაცნი, დაწყებით ვიდრე მოაქამდე მსცხოვრებენ ღუთისაგან დათვარულსა ამას ად-
გილსა. ღღესტა ცხადი სახილქტლი სათვარქტლი უოკლად-
წმინდისა იხილქტლის მუნ, რამეთუ თურქნი შიშისათჳს თრანგთა და ქრისტაიანეთასა, მცირესა მქტლსა ნაქტეკსა
სიმაგრეთასა არა უტყეებენ; და მთადწმინდად დიდნი მონასტერნი ოცნი თოფითა და ზღუდეებითა ციხისა
უმაგრესისა გალავნითა არიან, და არცაღა თუ მიხედუქნ. სათვარქტლსა ზეგარდომასა დაუთვარავს იგი. მთა და ტყე-
ნიგუხითა, წაბლითა და თხილითა და ვენახითა, აღქსილა-
ნი; კაცნი ვითა ირემნი ბუდობენ მუნ და საშუალ ათა-
ნი, მთა მაღალი მგზავსი კავკასიისა, ეინჯთა აღსავსე, მაღინებელი მდინარეთა. ამა მოისა კალთანი სავსე არიან
მონასტრითა მრავლითა და ეკკლესიითა ურიცხვთა. რიც-
ხქნს იტყვან ათას ხუთასსა ოდენ. ზოგნი დიდნი მო-

ნასტერნი ზოგად ცხოვრებულთა სამყოფნი; სხანა მცირედნი მონასტერნი კაზ საყოფელთა ბადითა, კენახითა, მწირის მონაზონითა, წიგნითა და შესამოსლითა სავსე. უკეთუ ვინმე ზოგად ცხოვრებულთა-თანა დგომად ვერ შემძლეს, მონასტრისაგან მცირედ მონასტერს მოიუღოს და მას შინა იცხოვრებს. სხუა სენაკები არს დაუუდებულთა წმინდათა კაცთა, სხუა განშორებულთა მძოვართა და ესრეთ აღსავსე არს ადგილი იგი ღმრთისა კაცთა ღირსთაგან.

ამისა შემდგომად ლოცუა ავიდეთ მამათაგან და ჯორანი წვე-მაგარნი დაუუდებულთა ადგილთა სავალად გვბოძეს და წარმოგუჱტანეს თან წინამძღუდარი კუპრიანე, და წარმოკვდით ლავრით, და მივიწიენით იმიერ ათონად, ადგილს და საყოფელსა კაცთა წმინდათა დაუუდებულთასა და მივედით ეკლესიასა და სენაკსა წმინდისა მამისა ჩუტნისა ზეტრე ათონელისა და ნაწილი და ლესკუმა მისი მუნვე არს აწ⁽³³⁾, რომლისა ხსენებასა კუოფთ იანვრის 12 და მიერ მივიწიენით დაუუდებულთა ეკუტერსა წმინდისა მოწამისა არტემისასა, პართენიოს სულიერისა დაუუდებულისა და მართლ-მადიდებულთა კურიანე მუნ აღვასრულეთ და მიერ წარკვდით დიდთა მათ და საუუდებულთა ადგილთა⁽³⁴⁾ სამთა შესავრებულთა მათთა, სამთავე ეგუტერთა წმინდის ანნა დედისა ღმრთის-მშობლისათა, კლდეთა რათამე თერად მაღალთა და საშინელთა; ზე წარმოსდგომია მთა მაღალი ათონი და ქუტ ზღუა

(33) ლათინთა წარიპარეს ყოვლადი გუამი დიდისა ამის მუდარბოძისა შიშუქლად მოღუქარის. ზ. ი.

(34) ამა ადგილთა ეწოდებიხ ს კ ი ტ ი. ზ. ი.

და მთა შუა, კლდე ქარაუზნი და ჰარეზნი მალაღნი, ჳითა
საშავარდენი, სახილუმლად საზარელნი და კლდე კი-
ბიან აღმოჰყრილნი და ძლივ ჩავაწით მას ზედა და მი-
ვიწიენით შესაკრებელს ტაძრისა წმინდასა ანნასა და
იუდეებულთასა (35), და მიმოჩა ვიხილვიდით სენაკებსა
დაიუდეებულთასა, იუშენს კლდეთა ზედა მივრულ; ვითა
მერცხელნი და შავარდენნი ბუდეთა აღიგებენ, ეგრეთ
ნაპრალსა კლდეთასა სენაკნი მათნი და განცხვენებულ-
ვიყავ ცხოვრებასა მათსა, და კჳლად უშიჩავანესსა ად-
გილსა არს მღვძარეთა დაიუდეებულთა ადგილი, რომელსა
უწოდან კათესოკალითა. საჲსე კაცთაგან ანგელოზებრ
ცხოვრებულთა და იუო მუნ დაიუდეებულნი ქართუშლი ჳა-
კახი ღირსი ანთიმოს, შორად მეოფი სენაკებს, თერად
მოღჳსწე და მშრომელი, არამედ შიშქელი და უპოვარი,
და არა ჰქონდა კარი სენაკსა მისსა, არამედ დაეხშო
ქვთა და მიგვძენენ და დაგჳსადგურეს ეკკლესიისა მის
სავანედ და მოელოდენ ბერსა ვასმე განმგესა და მძარ-
თებელსა მათსა, რამეთუ სხჳად რადმე ადგილად წარ-
სრულ იუო. მუნ ცხოვრებულნი წმინდასა ანნასნი და-
იუდეებულნი იუშენს ორასნი ოდენ, და მე ეგრეთ კჳგა-
ნებდი, ვითარმედ ამათი განმგე და ზედა-მეურნე ამათსა
უმეტეს შეშბოლი და ჴესამოსლითა უმჯობესითა შემო-
სიღოიქმნების და გგონებდით რა უფროს ამათსა. შემო-

(35) ამა ადგილსა დაჲჳსაჲ მეცა ერთი ღამე, იმა სენაკთა
ზღუთა ზედა დაიდეებულთა, რომელნიცა ჴემძარიტად ეძ-
ხეკესებიან მერცხელისა ბუდეთა. სენაკისა ჩჳწნისა და ზღჳსა
საჲჲჲ იდგა ხე ლეღჳსა დიდი და მრავლად მსხმოიარე, გარ-
ნა ჴერეთ არა სრულიად მწიფისა ნაყოფისა, თთჳს იუო მა-
ხისა 22.

დგომად მწუხრისა მოიწია მონაზონი ვინმე მოხუცებული და ჩუწნთვს სასრდო საეახშმო ტვრით ზურგსა მოეკადა და მითხრეს, ვითარმედ აქათი მამა არს ესე და განკვრდი სიმდაბლესა მისსა და კეამბორეთ ხელსა და მოვიკითხეთ. რამეთუ ემოსა სამოსლად უოკელივე, ანა-ფორა, კუნეული და ბარტუელა აქლემის ეელისა, არამედ ჯუბა თეთრის შალისა, რამეთუ დაუედებულთა მათცა ესრეთ მსიესთ, და განვითიეთ სულიერთა მათ თანა, ორი დღე და რამცა იყო უამე სენაკთა მათთა მოხილჴსა და მათისა განცდისა, რამეთუ არა რა მსოფლიო და სწუთოსა ამბოხებთაგანი რამე იხილჭებოდა მათ თანა და კადიდებდი შეძკრებულსა და აღმარმინებულსა მათსა უფალსა. მთა ღუთისა ჳეშმარიტად და საფუძქტლნი ღუთისანი მთათა შინა წმინდათსა. ამას ვასახენ ვითა სწუთოსა სიჭრევეთაგან და სოფლისა სახივთა და ამოეუბთაგან ლტოლჴლნი, აქა ნავთასაუდელსა ნათელთასა მოივლტან ჳეცისა მიმშსგავსებულსა სამოთხესა სულთა საშქტებულსა და უტხრქმნილნი ხედჭათაგან მაკნებულთა ვითა დედალი რამე კატა ანუ ქათამი და ძაღლიცა არა იბოება მთასა ამას შინა წმინდასა; არამედ არიან მას შინა მონაზონნი სამღუდელოქმნილნი გუნდებად და ბანაკებად განწყობილნი ჳეცისა ძალთა აღხარისხებულნი, რამეთუ ამით აღიუქანებს კერძოობითაგან კაცთა და საუოკელდაოსა მიშრთ და სამარად-მყოფთა მიწთამილ იქმნეს.

ჳე სამღუთო ვითარმე არს და სასურჭტლ და კეთილად ითქჳა მათუხს. ეგე ვითარი კეთილი არცა მოვიდა კაცთა მაძარო, არცა მოკადეს ოდესცა, რამეთუ სამარად დაუდუბებულსა მსხტტჩელსა ბაგეთასა დაღუწლთა და ტკივილთა

მოეპარებისათა შეჰსწირჳს მრგჳლიდ დასაწყჳლსა წინაშე საბაოთისა, და გალობენ გალობასა ახალსა ძლევი ხასა მომნიჭებელისადმი მათდა უფლისა, რომელმან განარინნა ესენი სატურთაგან სოფლისათა და საკიცხელად შეარცხნა წუთიერი ქარწინებათა გემოთა ამაოთასა, შთამხდელთა ჯოჯოხეთისათა. ენა მხედარნი მეუფისა დადისანი, რომელნი იტყუან მარად: მრწამს მე ხილჳდ კეთილი უფლისა ქეცყანასა მას ცხოველთასა, დაუთმოთ უფალსა, მხნე იყავნ და განძლიერდინ გული ჩუენი.

აწ მიგიბრძა ადგილთა მშენიერებისთჳს, თუ ვითარ ნუგეშად ჰბომებიან მათ ღჳთისაგან. რამეთუ სოფელსა შინა განვიცადენ რა მთა-წმინდა და ადგილთა მშენიერებაჲ მისი, ედემისათჳს ტკბილსა-მშენიელთა ვასახე. ვითა მთა იგი გადაღლი ათონი შეინჳრე, ვითა სჳეტი რაჲ მე გამძჳრჳლი, სახედ უარყუმა და კედთა საშაჳე ესახებოდა; სენაკთა იქით და აქეთ განკარგულნი შენება მეუდროთა მათ მიმო-დადებითა კლდეთა შინა და უდალთა მათთა მიაჳირჳდეს; ვითა თქჳს მეფესაღმუნებან: მთანი მადალნი ირემთა. ჭე ნამდჳლ მონაზონნი ღტოლჳლნი სოფლით აქა სახედ ირემთა და ქერციათასა იყოფებან გარე-ქცეკითა ვითა ირემნი და გჳცლთა მოისარნი ჩუენთა, ვითა ირემნი და ზარიითა აღაწობენ და უჩინო აქმენ და ფერხითა დასთრგუნჳს, და ირემთა კედთა სიმუშკითა სჳნთა სიმერაღესა ცოდჳთა ჩუენთასა წარიოტებენ. ითქჳ: კლდენი შესავედრებელად უერდელთა ვასახენ შესრულთა კლდეთა და ნაზრალთა და ხჳრელთა ქეცყანისათა, ზე ხელაზერობილნი და ქეც-მთხოველნი მამანი მიმდემსა ღოცჳსა შეჰსწირჳს სოფლისა მჳჯდობისათჳს და ეკლესიითა ერთობისა და კეთილად დაცჳსა

მართლ-მადიდებელთასა და კჳალად ჭურ-ჩრეულობითნი-
ცა ზრახჴანი ვასახენ მათ მათთა შინა და ქებათა ქჳს-
უანისათა, ხალენებითა და თხის-ტყავებითა ჭირჴელნი
და მჯრ-ხილულნი, რომელთა დირსვე არა იყო სოფელი
ესე.

და კჳალად მშჳწნიერებისათჳს ადგილისა ჩრეულისა
და წმინდისა, რაღა მოგითხრა, რამეთუ ველთა და ჴა-
ლავთა ედებებრივთა ზე მთისა მისკან ათონისა მჩქება-
რენი წყალნი გორისა ანუ ევფრატისა სახედ მომდინა-
რენი, მწჳანედ ქუთრჯლთა ჩრდილ-იფურცელვანთა ბერ-
ვილთა მათთაგან და ბაღჩა წალკოტთა მას ზედა ჩამო-
ჩქერებანი ახავერდებულს ადგილს და მწჳანჯლოვანსა და
კლდეთა და ღაღოთა და კბოდეთა მიმოჴქჳთებული მჩქე-
ბარეთა დუდილთაგან წყალთასა და სტჳწნისაგან აედონ-
თა და მოვრინჴელთასა ერეთა ზმა გაეზიარა; ველთა სე-
ხილთა სიხშირე, კჳპაროსთა და ალგის-რტოთა ნაზობა
ედემისა შესწორებულ იყო. მთა გორიანი ზეთის-ხილთა
და თიჴჯ-ნამჳანობა და უდაღჯთა და დაფნთა და ჰორ-
ტოგალთა ნაწინჯ-თურინჯთა სუნნი ამონი ხათავეთურ-
სა მუშკსა და კინამოსა უსწრობდეს და ნიაჲ წჳელილთა
ბერკასა მუნ სამოთხისა სახე შემოიდებოდა; კარდნი
და ველნი საესე იუჴნეს თჳთო თჳერთა ასთოდელთა-
თა; მტილნი განჴცტომილ იუჴნეს, კარდთა, იათა და ეა-
რამთვილთაგან; შრომან ნარგისელობა, ჴამახათა, ჴათრა-
ნათა და სოხანთა სისავსე, ტაბლად და წიაღად აბრას-
მაანებად რა დაისახებოდა. შიგ განკარგვთ მონასტერნი
და კელიანი მამათანი და ნაპირსა ახლოდ ზღჳათა და-
დოთა ამონი ღელჴანი და მჴეკელსა წყალთასა მჩქება-
რეობა იფრიად ვიდრეჲე საწადად განიცდებოდა; ნავით

მომავალი მონაზონი ბერჯთა სპეტაქთა იაღქანთასა
ბორიოს მიმოტაცებულნი თქალთა მხილველთასა განა-
ცხადებდა და შენაკენი მონაზონი, მჭსგავსნი მფრია-
ნებულთა, შემოქონნი სანუგეშართა და საზრდელთა, რა-
მელთა მოაქენდა მჭელეულები ნაშრომი ზღუთ მომზი-
დავნი, ემსგავსებოდა ფუტყართა ცულ-გოლეულთა მემუ-
შაკეთა; რამეთუ სულიერთა მათ ესე კითარი ნუგეში მზა-
დისა მიერ, კეთილ-ნაზადთა ამათ შინა იბრებოდა. მისა
დიდება საუკუნეთა უკუნისამდე. ამინ.

შესულა მონასტრად ვატაშედიხა.

3.

მაგიწიენით სხუჲსა მონასტერსა დიდებულსა ვატაშედს თვით დღესასწაულსა მას უოკლად-წმინდისა ხარებისასა და იუო შეკრებულ მონაზონთა სიმრავლე და ქელბაქნი განეწყოთ კარსა მონასტრისასა მომავლისათჳს საგაჭროდ და მოგუშვებნენ სკოთფილჯი და მჰანი და შეკრძებნენ მონასტრად წესისაებრ და ვახაღეთ მონასტერი და ტაძარი მჯობი უოკელთა მონასტერითა მოაწმინდელთასა, და არა რაჲ ნაკლული მათგან, და თაუჲნის-ეგვით ტრავჲთა და ნაწილთა ⁽³⁶⁾. მუნ იუო თავი გრიგორი ღუთის-მეტეუშელისა და სხუათა მრავალთა ნაწილნი. მუნ იუო ხატი იგი მაცხოვრისა, რომელსა თეოფილე მეფისა მეუღლე იდუმალ ინახევდა. მუნ კარის-სტუჲსა შინა არს ხატი უოკლად-წმინდისა, კედელზე სხზია. იტყჲან მისთჳს: დიაკონი ვინმე გულამწერალი ქმნილა, აღუღია დანაჲ და უცაი სახისათჳს უოკლად-წმინდისა და მჰსწრაიელ მოკარდნია ხელი, და აწცა მუნვე მსძეს ხელი იგი განხმელი. აღუშენებია მონასტერი ესე

⁽³⁶⁾ მონასტერსა ამას შინა არს დაცული ძეგლთაჲსად საუნჯედ ნაწილი ხარტუელისა უოკლად-წმინდისა ღუთის-მშობელისა. იგი ჭბძეჲს ღატრს მშუწნიკად ნაკეთს ყუთში საგერადით შიგნიდამ მოადებულში. სიგრძე ამ სატყელისა არს ორი მტკაველი, სიგანე შისი სამი გოჯი. ნაწილი ამ სატყელისა ერთ-გუჲრის ფერისა იპოება ზუგდიდსა მინგრელიის მთავარის სასახლის კეკლესიასა. მართმეული იმპერატორის ალექსანდრე I, მთავარის გრიგორი დადიანისგან, — წარმოიგზავნა მისეუ განსუწნებულის იმპერატორის ალექსანდრე I-გან ზუგდიდ-დეჲ კეკონებ 1810-სა წელსა, კითარცა საუნჯე და საკუთრება მინგრელიისა ერისა.

3. ი.

მეფეს ბერძენთა აკადის. ხოლო დღესასწაულს ამას
მწუხრად ჭკრეს დიდსა ზარსა, და შემოკრბენ მამანი და
წინამძღუდარი და იუო ღამის-თევს ვიდრე მზისა აღ-
სულადმდე. მართჲს სადღესასწაულოდ ტაძრისა მას
რადა მოკითხრა: მშენებლისა საუდრისა ქუთუნილისა
ქუთა ისპითა და ფერადებითა სამარადითა და უცხოთა
ოთხთა მათ სქეცთა მთებარეთა, რომელიცა აღმაშენე-
ბელთა რომით მოუღიათ და სამუაროდ ტისეროვანსა მას
ეკლესიასა აღენთეს ხომლნი და ქორკანდელნი და
კანდელნი და აღამკნეს და უცხოდ ხალხად ნაკერნი ფარ-
დანი კედელ-უერეთა ეკლესიისათა მოაფარნეს და მოა-
კრეს საქადაგებელი ხარისხი პატრიოსნად და განაწყენეს
დას-დასად. ოქრო-ცურქუბელნი სსსანთლენი მშსგავსი
იუო კითა ჰსძლისაგან მშენებელისა ქორწინებად სიძი-
სადმი. ეგრეთ მშენადა ეკლესია: ათხუთმეტნი წინა-
მძღუდარი და ოთხნი დიაკონნი შემოსილ იუენეს თევს-
სა მას უცხოთა რაჲთმე შესამოსლითა; და დიაკონთა
მხართა გინგელა ზედა მუყაიაშნი იაყაშად დაცუდელნი
დიდნი საფარებელნი მხართა ზედა მოედჳთ. მარჯუნივ
სასაკმევლე, და მარცხენესა ხელსა საგუნდრუკენი ოქრო-
ცურქუბელნი გუმბათიანი და ეგრეთ აკმევდენ. ჰურის
კურთხევისათჳს სინი დიდი ოქრო-ცურქუბელი და შუა
სინისა კერცხლისა ბოსჯლიანი ხე ამოსული ხუთ-ფურ-
ცლოვანი; ერთი ჰურისა სადგოი, ერთი ღვინისა, ერთი
ზეთისა, და ერთი ხერბლისა, და რაჲმს კმევსა ჟამი აღარა
იუჳს სხჳსა ჟამსა მანარანთა მონაწილთა ხელითა საცურ-
თავი ფრთიანი საკმევი ეცურთათ, და მით მურსა და შტახს-
სა აკმევდენ დაიუო მუნსათი მკრეღი ორდანოსა და კრევდა
ამოდ და მტალობელნი გალობდენსმითა კეთილითა კრცლად.

გათენდა რა და აღსრულდა ღოცქა, ჟამი წირვისა მოიწია. დიდი ფილესოფოსი ევეკენიოს, კაცი ქუჭუნანისაგან კენკტიკათსა, განმსწავლულა სიბრძნითა და ენითა ელ-ლინებრითა და სახითა რაჟმე და რომაელებითა უცხო-თა და ქცევათა ჰლატონურითა, რომელსა მუცელთა მათ ფილესოფოსთა სიბრძნენი არა რად შეერაცხა; და იტუოდენ მისთვის ევროპიასა შინა ძვრად სამე ზოვნილსა ვისმე შესადაოდ მისსა, და ახლდენ შკოლისაგანნი ურმა-ნი მოსწავლენი ას ოცოდენ. ხოლო მე მდინარითა იაზ-მასა ვასხურებდი ერთა. მაშინ ხმა მიუო ბრძენმან ევ-ლენიოს, ვითარმედ, დესპოტი! აწ ჟამი არს მსხვერპლისა შეწირვად; იმსწრათელ აღვედ და დაეშდეგ განწესებულსა ადგილსა ხარისხისასა და აღვიდა ხარისხად და განმარტა ხელი და იწუო დღესასწაულისათჳს სიტყუჲად, ვითარმედ შემოკრებულნი საკვრეცელისა დღესასწაულისათჳს მდუმ-რითად მივეცებოდეთ, რამეთუ არა არს ამისთვის გამოთქვა კაცობრივთა სიბრძნეთაგან ანუ თქმად გამოუთქმელთა მათ, არამედ გაბრილის თანა ვიტყოდეთ, გიხაროდენ მიმადლებულა! უთბლი შენ თანა. ესე ოდენ მესწავნეს ენანი ბერძულნი, ესენი გავიგონენ ხოლო იქადაგა ორი-სა ჟამისამდე.

შემდგომად წირვისა აღვედით ტრაპეზად. დასხდენ წი-ნამძღუერისა-თანა გუნდნი მონაზონთა მრავალი და სა-ერო ტრაპეზობა ბრწყინებულე, და ზურგიით მონასტრი-სად ზარბაზნითა და თოფთა ცემა ძლიერად დღესასწაუ-ლისა მისისა. სჯალისა შენდობისა მიმდებელნი მათგან აღვედით შკოლად ფილესოფოსისა ევეკენიოსისად, რა-მეთუ მახლობელ იყო შკოლა და სულიერი დაუუდებელი და იერუსალიმელი მონაზონი გერასიმე კაცი სავსე

მეტნიერებითა, მეგობარი იყო უცხოებისა ჩუქნისა და მოგზაურ და მოენეტა იყო ჩემი. ხოლო მსტრა ჩემი ეკგენიოსმა მოსულა, მომეგება წინა და დიდად პატრიკს გეტა და შეგვიტყუა და უცხოთ-მოუწარებისა ჩუქნისა წესითა უმადლესად დიდებულ-გეგო, და განგვმსადა შკო-ლასა შინა თვსსა სადგური და განწათიეთ მის თანა დღე-ნი რავდენნიმე და წრახვთა და კითხუა-მიგებითა და მოწლითა მით საუბართა მისითა განხნათლდებოდით. ხოლო შკოლისაგანნი წარსა მსტრადეს შემოკრებისათვს შკოლისაგანთა და მოკრბიან პალატად. ბრძენი ეკგენიოს შუასა ადგილსა მჯდომარე იყო და მანუქვდნენ და დავა მსჯდი მათ თანა. ხოლო ორსავე მხარესა ზედა მსხდო-მარე იუქნეს სტოლზედ შკოლისაგანნი, და აღდგიან ერთი მარჯუქნით მხრით და ერთი მარცხენით, და იწუ-იან სიტუეს გებად ურთიერთ-არს მეტათვისიკურისა ღუთის-მეტუქწლებისათვს რიგით, და ზედას-ზედა. იგი-ლოსოფოსი განუახლებდა მათ და განუმარტებდა და დასასრულსა დასხდიან და სხუა წარმოსდგის და უქის მათ სიბრძნე და პერიფრასეულეებ ქება შესახის ძალსა ღუთის-მეტუქწლებისა მათისასა, და ამისა შემდგომად კუალად ორნი იმიერ და ამიერ წარმოსდგიან და იწუიან სიტუეს-გებად ურთიერთ-არს ღუთის-მეტუქწლებისათვს განგებელებისა, და განუმარტებდა მათ ეკგენიოს და დასხდიან რა კუალად, ერთი ვინმე წარმოსდგის და პე-რიფრასეურებ ქება შესახის ძადალსა მას ღუთის-მე-ტუქწლობასა მისსა. და ამისა შემდგომად სხუათა და სხუათა სასიბრძნოთათვს წარმოსდგიან მრავალ გზის და მე-ამათ უოკელთა მეგობარი ჩემი გერასიმე გამომითარემანე-ბა, და ნეტარ თუძტა ეგე ვითარი ზმა მისმინა ოდესმე.

ესრეთ აკეპებდა სისმნელთა ჩემთა. აღუშენებია შოლას
დიდად კრცელი და ჰატოისანი ადგილსა ჩასმე მალასა.
მრავალი უცხო სისახლე და სრა შენ არს მუნ, და შე-
მოკრებულან მოსწავლენი საბერძნეთით, სათრანგე-
თით და რუსეთით და უოველთაგან ქეცყანათა, და ასწა-
გებენ უფროსნი უმცირესთა მათ და მათი ზედა-მხედრე-
ლი ბრძენი ეკვენიოს-არს. სოლო საფასესა და ხარჯსა
ქეცყანა მიმსტემს და როჭიკი განჩენილი ჰატრიარხთა-
გან აქმსთ და გამოგუმსალმნენ და წარკვდით მაერათგან.

მისულა მონასტრად სიდმენოდ ⁽³⁷⁾.

4.

შეოლათ მავედით მონასტრის სიდმენოს ამადლე-
სა ეკლესიასა და წესისაებრ მონასტერთასა შეგვძენ
მამანი ტაძრად და თაუჭანის-ვერით ტრაპეზსა და უა-
ბორეთ მძათა და მამათა. ნაწილი იყო წმინდისა იაკობ
სპარსისა და წმინდისა პროკოპიასა, და შემდგომად მი-
გვძენ სადგურად. ვკითხევდით რა, ვის მაერ აღმენ-
ბულ-არს, მოკუთხრობდეს, კითარმედ აღაშენა მონასტ-
რი ესე ზულბერია ასულმან აჭადისამან და ადგილი
არს კეთილი, მთითა და კელითა შემკული და ზღუასა
ზედა გარდაკიდებული, კითარ სამჯდურითა თევზთა იმ-
ჭირვდენ და განვითიეთ ჟამნი რაოდენნიმე და დიდი
იგი გალობა ანდრია კბიტელისა მუნ მამათა-თანა ვი-
დდესასწაულეთ. მუნ შეოფნი მამანი გეშტუოდეს, ვი-
თარმედ გრიგორი თესალონიკელი, აწ რომელსა წმინ-
დისა მარსჟაში მეორეს კვრას სასსენებელსა ჭეოფენ
მისსა, ამა მონასტრისა წინამძღუდარა ყოფილთა,
და მიტროპოლიტად თესალონიკისად უკურთხებიათ. წინა
აღმდგომი იყო რომის ეკლესიისა, რაჟამს იგი ცილობა შე-
მოსულ-არს, კითარმედ იერის-ცულეზის ბრწეინჟალებს
არა ზეგარდმო იყო, არამედ მსოფლიო. ამა ცილობათა
შინა წინა-აღმდგომია მათ და შეუნდობელი უმყოფებიათ.
ამისთჳს იგინი შეურაცხ-ჭეოფენ და ბერძენნი ამათ შეი-
წყენარებენ.

(37) ესე სიდმენი. — ნიშნავს ადგილსა შეიწრებულსა მთა-
თაგან. ესრეთცა არს ადგილი მონასტრისა ამის. ზ. ი.

მისულა მონასტრად ქილანდრად.

5.

მაკედით მონასტრისა დიდებულსა ქილანდრას, ტა-
მარისა უოვლად-წმინდისა ტაძრად მიუქანებისასა და
ჩქტულებისაებრ მონასტერთასა ჰქრეს ზარსა და შემო-
ჰქრეს მამანი სერბნი და ბულანნი, რამეთუ მუნ ბერ-
ძენი არა იმყოფებიან და არცა ენა უწყიან ბერძული.
და შეკედით მდინარითა და თაუქანის-კეცით ნაწილთა:
თერზი იყო მარამ მადანინელისა და ნელსატხეული-
სკან ნაწილი, რომელი მსცხო უფალსა, და მიმოჩა-
ვახილვიდით განკვრდით ქუთხურობულებსა მისსა,
რამეთუ თერადნი მარმარილონი, ბუნებით უეჭვილოვნად
და ნახებად გამოუქანილ იუენეს მუნ ეკლესიას დიდად
ზატოხანი, არა რათ ნაკლულევანი სსქათაგან, ვითა მათ-
ნი აღუქსწერენით და გვჩქტნებდენ სახესა უოვლად-
წმინდისასა, რაჟამს იოანე დამსკელსა ხელი მოჰქეცთეს;
ხოლო მოკეცთილი იგი ხელი წინა დაუდქა სახესა უო-
ვლად-წმინდისასა იოანემ და ეკედრებოდა მხურჩაღედ
განკურნებისათჳს, და კქალად მოება ხელი იგი მეოხე-
ბითა დქთის-მშობელისათა. ესე საზა არხიეპისკოპოს-
მან სერბაისამან, აღმაშენებელმან ამა მონასტრისა ქი-
ლანდრისამან, საზას ლავრით აქა მოასქტნა. რამეთუ
იოანე დამსკელი საზას ლავრის მონაზონი იყო, და
თჳთ იგი ლავრა საზასი სერბთა მიერ აღუშენა, და მა-
გვექანეს სადგურად, და კეთილად განგვსუტნეს მშუტნიერ-
სა სრასა მონასტრისასა.

და კვითხვდით რა ვის მიერ აღშენებისა მისსა, გქტ-
ტოდენ, კათარძელ სჳმეონ სერბთა მეფისა მე საზა,
მოვიდა აქა მთად-წმინდად მონასტრისა რომისასა და

მსოფლიო ადგილისა სიწმინდე და მონაზონთა ცხოვრება და თუთყა მონაზონ-იქმნა. სოლო სუჟეონ მამა მისი მოუწერდა, რათა წარვიდეს ხილუბად მისა; აჩაქედ საბაძან არა ინება წარსულად მთა-წმინდით, ამისთვის, თუთ მოუწერა სუჟეონ მოიწია ხილუბად მისა თვისისა და იგიცა მონაზონ იქმნა, და აღაშენეს მონასტერი ესე ქალანდრისა მათ და უკანასკნელ ხელი დაასხეს საბას სერბიის არსიუბისკობა უნად. სოლო ესე საბა არს, რაჟამს წმინდაძან მამაძან არსენი სერბიის არსიუბისკობაძან იქმნა მწუქმობისაგან და მოადგილედ თვსად ესე საბა აკურთხა, რომლისა ხსენებასა ვჭყოფთ რადომბერსა 28, და მუნ მონასტერს იყო ვინმე ეპისკოპოსი ჯმინილი სამწესოსაგან და შეეცებო მონაზონებაჲ მუნ.

კრალად გუშტუოდენ სასწაულსა მონასტრისათვის. ვითარმედ თურქნი მოვიდენ ოხრებად მონასტრისა და აქა რა მოიწივნენ, ვერღარა მხარეს მონასტერი, რამეთუ სამდრომან ნისლმან და აღმურმან დაჭებარა და შიში და უარი დაეცა მათ და იკლტოდეს, და ჟამ-რავდენმე დაკადგერით მუნ. რამეთუ გერასიმე მეგობარი ჩუქნი თანა გვანდა, და შემდგომად ღოცვსა მომდებნა მათნი წარმოვედით კრალად შოლად ეკკერიოსისა თანა და მიუერთებან გუშტნება მოხალუბა თუთოეულია მონასტერთა, და აღვედით შოლით შუა მთა-წმინდად ხაზრად მონაზონთა, რომელსა ეწოდების ქარესა (38), და არს

(38) კარეს. აქა არს ვრცელი ყოვლისა ათონისათვის შოლად, სადაცა ასწავებენ ვრცლად ღმრთის-მეტყუელებასა საბეროდ განმხადებულთა მოაწილთა. სახლი დიდ-შენი ორეკტაჟიანი შუა სრულბუღ-იყო იმავე. ჩემის მუნ ყოფნისა, წელსა (1849).
3. ი.

გველესია დადი. ატყუვან ვითარმედ დიდშენ კონსტანტინე ადამენაო, რომლისა გეშბათი დაუტყუვია უჭსჯულასა ივლიანე განდგომალსა. რამეთუ ესე შესავრებელთ ჯდგომადი არს ყოველთა მთაწმინდელთა მამათა და თჯთოველთა მონასტერთა ხარისხი იმა დადსა გველესიასა შინა მოცულეობასა არის და ხაერთო კრება მამათა მუნ იქმნებოდა. მუნვე გუცტუოდენ, ვითარმედ დღესასწაულსა მოცულეობისასა, ხენაკთ გარედამ ბერი ვინმე მოვიდა ღამისათვეად და დაუტყუა სუნაკს მონა თჳსი, და აღდგა შუალამე მოწაივე ბერისა, დაიწყო გვედერსა ლოცჳად, და ისილა ანგელოზნი მდგომარენი და განჰქრთა შიამითა დიდითა. მამინ ანგელოზნი ეტყუადეს: ნუ განაჰქრთები, არამედ ზოგად ვიდოცოთ; და იწყო ბერმან ჩუჭელეობისაებრ: «უპატოისნესისა ხერევიმთასა» თქმად, არამედ ანგელოზნი ეტყუადეს, ვითარმედ პირუტლად ჩუჭენ ვიწყოთ. ზოლო ანგელოზთა იწუეს ვალობად: ღირს არს ჳეშმარტად და უპატოისნესი კჳალად ბერმანვე იწყო. რამეთუ მუნადმდე ღირსაარსო არავის სმენიეს და მიერთგან იწუეს ღირსაარსისა თქმაჲ წინა უპატოისნესისა.

და იყო ბაზარი და ქუჩა და ქელებქნი მუნ მრავალნი მონაზონთა და მოხელეთა; და რამცა რა გენების, ვითა ქალაქთა შინა მოიუადი. ზოლო სულიერთა მათ სუხმარება ზოგთა მუნ მოუბაზარ-მოუფარდულებინათ და კრება შემოვრბება სამარად შაბათთა. რამეთუ მონასტერნი საქრისტიანოთა შინა მრავალარიან სჳქათა ადგილთა, არამედ ბაზარი მონაზონთა არს სადა სმენილარს. მჯდომარე არს მუნ ეპისკოპოსი მთაწმინდისა ერისოასი, ბრძანებისა ქუჭჳე თესალონიკის მიტროპოლიტისასა.

და არს მუნ მჯდომარე თურქი ვინმე ბრძანებისა ქუჩაშ.
წინამძღუართასა მათისავე ხარჯითა, რათა თურქნი არა
შეშვოდენ მუნ, და მეშფოთეთ და უკეთურთა საშაშრად.
და ვიხილეთ მუნ განშორებული სახელით ფოტო, ფოტო-
ადსა მოღუწებსა შინა მეოთხე, შიშქელი და უპყარი.
ერთსა ხასა ღრესა შინა ზას. არის ოცდაათი წელი ვი-
ნათგან მოსრულა არს მუნ. რამეთუ მსოფლის კოვზთა და
მით მოიარეს საზრდელთა, დიდათ განკათული მოღუწე-
ბითა გუჭტყოდენ მისთჳს, რამეთუ ხილჳდ მისსა მო-
ვიდა უცხოებად მოსრული ვინმე მონაზონი და თან მთი-
ეჴანა ერისკაცნიცა, არამედ თჳთ წინა წარვიდა და ერის-
კაცნიცა შორს დაეყენა, და თჳთ ამბოგრებად ხელთა რა
მივიდა, გტყუოდა მას ფოტო: შენ მოვედ, არამედ ერის-
კაცთა პათ ნუ აწიჭვ ჟა მოსულად. იხილეს დღრსება
მასი, ვინა უწყოდა, რამეთუ შორს იუჴნეს ერისკაცნი
იგი. რამეთუ ესე ვითარნი სხჴანიცა არიან მუნ. დიდება
განმამღიერებელსა მათსა, და უოველთა შესრულთა წესთა
მონაზონთასა; დიდება შემკრებელსა და აღმარბინებელ-
სა მათსა უთელსა, რომელმან მონაზონნი საოხად სოფ-
ლისა დაადგინნა; დიდება, რომელმან წინასწარგვი გუჴუწუა
მონაზონთა ცხოვრება ვითა მელქაიდეგე და ილია, და
ანუ ერზასიცა იგი წინასწარ-მეტყუ ჭლისა თქმული ვი-
თარმედ: ესენი არიან, რომელნი შეიმოსნენ სამოსლი-
თა მოკდავთათა და შეიმოსნეს უმუდებრისა შინა და აწ
გვრგვინოსან იქმნეს, და კჴალად ესენი არიან, რომელნი
დედათა თანა არა შეიგინნეს, რამეთუ ქალწულნი არიან
ესენი, რომელნი შეუდგნენ კრავისა მას სადაცა ვიდოდეს.
(ესრე 2. 25 აპოკალ . . .)

მისჯულა მონასტრად ყუთულამიშად ⁽³⁹⁾:

6.

მივედით მონასტრისა ყუთულამიშას, ტაძარს ივერის-
ტყალებისასა, რამეთუ მუნვე ქარესსა არს, და მოგუწკებ-
ნენ მძანი და მამანი წესისაებრ მონასტერთასა, და
ჭკრეს ზარსა და შეგვძღუნენ შიგან ტაძარსა და თაუჭა-
ნის-გვერდით კრახეშსა და ნაწილთა წმინდათასა. ივერნი
იყო ანნასი დედისა ღუთის-მშობელისა; ივინი ესრეთ
გუჭტუოდეს; ნაწილი ეკსტატისა, და ნაწილი ხაზალა-
მისა და განვიცადეთ მონასტერი არს მომტრო ზატო-
სანი. ესე აღუშენებია ვლახთა მეიფესა იოანეს. სოლო
მონასტერი არს ვაკესა ზედა, შეპყული ბაღითა, წყლითა
და მთითა და გარეშემო ახლანს მონასტრისა კელიები
მრავალი, და აღმდებელნი ღოტყუათა მათთა, წარვედით
მუნით ივილოთუოსად.

⁽³⁹⁾ კოტლომუში. — ესრეთ იწოდა შემდგომად თურქთა
ენითა თავის-უფლებიანთჲს, რომელიცა მიენიჭა მცირეს დროს
ენგინართა ალასაგან მუნ ყოფილისა: ყურთურმუშ ნიშნავს
თურქულად თავის-უფლებას. — სოლო დაფუძნდა მონასტერი
იმჟერატორის აღექსი გომნინისაგან წელსა 1125 წელსა.

მისწულა მონასტრად ფელოთეოსად.

7.

მივედით მონასტრის ფელოთეოსს, ცამარსა ხარებისა უოულად-წმინდისასა და მოგუცებენ ჩამანი და მძანი, ჭერეს ზართა და შეგუდუნენ წასისებრ მონასტრისასა და თაუტანის-ვერთა ცრახესა და ნაწილთა. რამეთუ არს მუნ ხელა იოანე რქობიარისა, და ნაწილი წმინდისა გიორგისა, და ნაწილი წმინდისა იოანე მოწყალისა და ისიდორე პელაგისოტელისა. ხოლო არს ესე მონასტერი აღშენებული ⁽⁴⁰⁾ დავითიან, სოლომონიან, ბაკრატაჟანთა ძეთაგანისა ქართლისა და კახეთის ძეგის ლეონას მიერ, ბატონის თეიმურაზის პაპის ძამისა, რამეთუ წარმოუგზავნიათ და თვსითა საფასითა აღუშენებიათ სა-

⁽⁴⁰⁾ დავითიანობისათჳს პატრიარქი იერუსალიმისა წინააღმდეგობად დიდი გმობა არსო. წერილ-არსო: მოკლეჲსა მთავართა იუდასთა მოვიდესო მოლოდება წარმართთა. რამეთუ ოდეს ქრისტე იშუა, აღმოცნა იყო მთავარი იუდასაგან. უკეთუ მისეუ ნათესავისა კუალად მთავრობს, არღარა ხადაძე მოხრულარს მოლოდება წარმართთა ქრისტე, და ფრად ნაცილი არსო სიტყუა ესე და გმობაო. ტომოთუ.

ამა გუარ-შთამოლობისათჳს ჰსწერს იმპერატორი საბერძნეთისა კონსტანტინე პორფიროსანი წიგნსა თჳსსა (de administr. imperii cap. 45) აღწერილსა 915 წელსა ქრისტესით. გეისარი ესე ჰსწერს, « რომელ ქართულთა ძეგენი ჰგონებენ გუარ-შთამოებასა თჳსსა წარმოსულად მეფისაგან ღწინასწარმეტყუელისა დავითისა ცოლისაგან ურიისა ». ამა საფუძელსა ზედა ძულადვე ქართულთა ძეგეთა ჰქმნეს ღერბი თჳნი, რომლისა აღწერასა ღ თჳთ სხედ ნაქუტისა მისსა წარიგათ ხუტს ღ იხილუტს მხურუტლნი რუსულად დაწერილსა ჩემგან წიგნსა: *Историч. взгляд на состояние Грузии подъ властью царей Магометанъ. Тифлиса. 1849 стр. 66.*

3. ი.

ხსენებლად საუკუნად და თავს-მდეგ უაფილას სულიერი
ვინმე ფილათეოს, ამისთვის სახელად უწოდეს მონას-
ტერსა მას ფილათეოს. რამეთუ აღმაშენებელნი ⁽¹¹⁾
მეფენი: ლეონ და მე მასი აღექსანდრე ჰელატსა შინა
სახიან მტკრთქელი მონასტრისა მის. მეფე ლეონ ხა-
ტია ტანიოთ მომადლო, მოხუცებული, მწითური ცხვრ-
კავი, თმითა და წუჭრითა სპეტაკი, მოსალი გვრგვინითა
და ჰორფირითა. ხოლო აღექსანდრე მეფე ჰისაკითა მტა-
რე, მშუჭნიეჲსახილავი, თმითა მოშავო, მოსალი იგიტა
გვრგვინითა. წელნი არიან მას აქეთ გარდასრულნი ორას
ოცდა ხუთი და არს მას მონასტერსა შინა მათ მეფეთა
მოხსენებასა საქარადისოდ მწესრად და ცისკრად. და
ესრეთ ნეტარება მიეცე მათ, და სხუათაცა ესე ვითარ-
სა, ვინცა სულსა თვსსა მოხსენებასა დაუენჯებენ. და
უფეთებცა აქა არა დაეწესებინათ მოხსენებაჲ თვისი, სა-
ქათუწლოთამცა შინა აღხოცილ-იყო სრულიად ვინაობა-
ცა მათ. რამეთუ ამან ღუთის-მსახურმან მეფემან ლეონ
განაახლა და ხელ-ახლად აღაშენა აღოხრებული თურქთა-
გან საფლავი ქრისტესი და გოლგოთა, რამეთუ არს მათ
მეფეთაგან შემოწარული კახეთს სოფელი ხადაშენი.
შენ არს მონასტერი ესე ადგილსა მთასა ტუიანსა,
ხეხილნარითა და ვენახითა, წყარო-წელითა და ჰავითა
კეთილითა შემკული ⁽¹²⁾.

(11) ესენი არა იუქსენ აღმაშენებელნი, არამედ განმასწავლებლნი.
ამათ აღუშენებიათ მსოფლოდ მართლიჲ დიდი და უწველი ჰელატ
სატრავპო, რომელისა სიგრძე არის 32 ბიჯი, ჯ თუთ აქა
ხატან.

(12) მქსელი სოფ-შენი იყო მოათა შინა ჯ აწ გაოხრებუ-
ლია. დღესცა ჰხსნან მონასტრისა ამის დიდსა შესახასი ჯ

მისულა მონასტრად კარაკალოსად.

8.

მივედით კარაკალოსა ტაძარსა წმინდათა მოციქულთა-
სა ჰეტრეს და ჰავლესა. მსცნეს რა მისულა ჩუტნი,
მოგუტებენ მძანი და მამანი და შეგვდუნენ გალობი-
თა და კეროვნებითა წესისაებრ მონაზონთასა და თა-
უჲანის-ვედით ტრაპეზსა და ნაწლთა. არს მუნ თავი
მოციქულისა ბართლომესი, სხუა ნაწილი ზროკობისა,
ბერკვრისი, იოანე მოწუალისა და მარინასი. ესე მონას-
ტერი აღუმენებია მთავარსა რომთასა კარაკალოსს და მის-
სა შემდგომად განუახლებია კლასთა ბატონსა. თვითცა
აქა მისრულა და მონაზონ ქმნილა. სახელად ჰახუმი
უწოდებიათ, და დაუდებულა ცეკეთა შინა და კუჩალად
განშორებულა, და აწ საფლავიცა არა უწყიან, თუ სადა
მიიტუალა უდაბურთა შინა.

ამისა შემდგომად გუმბათი და ზალატი დაქცეულა და
განუახლებიათ და ცუჯვით გარდაუჴედიათ არჩილ მეფე-
სა იმერთასა, გიორგის ძმასა მისსა და ვახტანგ ქარ-
თუტელ მეფესა და აშოთანს, და არს დღითი დღე მო-

თვთ ეპიკლესია ვრცელი. 1730 წელსა მეურნეთა ბერძნისა არა
ხიბანდრიტთა დაუტევეს ადგილი ესე ლეკთა შიშისა-გამო ღ
აღაშენეს მთისა კალთათა ხედარი ღ კოშკი, სადაცა არს დღეს
ხამოფო მათი ღ ემათა ამა მონასტრისა. არსიხანდრიტი კესა-
რიოს, ერთი ესე ვითართა მეურნეთაგანი იმყოფებოდა სოდა-
შენს განმგედ ზოდაშნისა შეწირულობათა 15 წელს, და აწ
პირუტყვობს ფილოთეოსის მონასტერში ათონისა მთასა.
მრავლად შეძინებული ქართლსა ღ კასიკოსა, ამჟღინიერებდა
მონასტერსა თჳსსა, სადაცა დაჴუკუ მასთან ერთი ღამე.

3. ი.

ხსენება მათი, და არს მონასტერი ჰატისანი მთასა და ტეიანსა ადგილსა, წელათა და მავითაკეთილად შემკულსა.

აწ კიმიტირისათჳს ვიტყუოდეთ (ჩემელ-არს სამუა-
ლე მამათა). ჩამეთუ გარეთ მონასტრისა აქჳს მტარე
ცადაქნილი ჰალატი ვითა სახლი, და ზედ საუდარიადგს.
მიიტუალების რა მონასტრისა, დათულებს და შემდგომად
სამისა წლისა აღმოადგენს მუალთა და სახლსა მას შინა
დააწუბენ და ზედეთ ეკლესიასა შინა სამარადისოდ
შაბათთა წირუა არა გაქსწუდების და მოხსენება მათი.
ესე კიმიტირისა წესი უოველთა მონასტერთა არს.

მისჯულა მონასტრად ჰავლესსა.

9.

მივედით მონასტერსა ჰავლესსა, ტაძარსა წმინდისა
მოწამისა გიორგისასა. გუჭტუოდენ, ვითარმედ შევევთ
ძე ჰავლე მონაზონ ქმნილას, და აღუშენებია მონას-
ტერი ესე და აქა დაუედებულა, და ამისთჳს ჰავლეს მო-
ნასტერს უწოდენ. ადგილსა კლდესა მადლსა ტაძარსა
მშენებელი და ჰალატნი და სენაკნი თჳრიად ჰატოისან-
ნი. და არს მას შინა ნაწილი: თჳრხი წმინდისა გრი-
გორი ღუთის-მეტეუჭლისა და მოგუთაგან მოღებული
მური. ამისა შემდგომად დამუჭლებულა რა, განუახლე-
ბიათ შევევთ ბუღდართა, რამეთუ რუსთა ენითა ილო-
ცუტნი მუნ და არს მღუდელთ-მთავარი მუნ ვინმე რუსი,
ადგილისათჳს წმინდისა მონაზონებისა ცხოვრებისა შემ-
ტებობი.

შესულა მონასტრად დიონოსიოსსა.

10.

მივედით მონასტერსა დიდებულსა დიონოსიოსსა, სა-
ხელსა ზედა აღშენებულსა შობისა წინა-მარბედისასა,
და მსტნეს რა მისულა ჩუქნი, ჰკრეს ზართა და მოგუჭ-
გებნენ მამანი და მმანი და წესისაებრ მონასტერთასა
შეგვძღვნენ და თაუქანის-ვევით ტრანკუსსა და საშინელ-
სა მას თაკის იოანე ნათლის-მცემელისასა, და ვიხილეთ
დიდად საწადი თაუქანის-სატუმელი იგი. რამეთუ თრ-
ად შეუმკვრთ ძუჭლთა შეიქეთა. უჩის შუა კეფასა ზედა, ი-
გუნდი ერთი ცრედის კუჭრცხის-ადენი და სხუა დიდ-დიდი
ლავები და მარგალიტნი, და არს ხელი წმინდისა სტე-
ფანე პირუჭლ-დიავონისა, და ძელავი იოანე მოწყალისა
და არს მუნ ხატი იგი უოვლად-წმინდისა, რაჟამს კონ-
სტანტინოპოლეს სკვთნი და ხადან შემოადგეს და ღიტ-
ნად განვიდა ჰატრიატსი გერმანე და აღიპურა ხატი
იგი და ოცდა-ხუთი მუხლი აკატისთა წარმოქმნიქა, და
იხსნა ვედრებითა ღმრთის-მშობელისათა ქალაქი იგი წარ-
მართთა მალსურისაგან. იგი ხატი მეფესა ალექსის კომ-
ნინს შემოუწირავს, და არს მონასტერი მომცრო და
მუჭუნერი, ჰალატი დიდი და ჰატისანი და მიგვძღუ-
ნენ მამანი და დაგუასადგურეს, რამეთუ ვიკითხდით
რა, ვითარმედ ვის მიერ აღშენებულარს, გუჭტუოდენ
ვითარმედ, დიონოსი ვინმე სულიერი მამა მუჭდრებელ-
იქმნა მეფეთა ქართუჭლთა და მათ აღშენეს და სახე-
ლი თუ რომელი მეფე იყო, კერ შევიტყვევ (¹³); ესე

(¹³) დიდად მსურდა წერილთაგან ამ მონასტრისა შემო-
ცე- ვინაობა ამ მეფისა. გარდაკითხვთ ძუჭლთა ბერძნულთა.

ოდენ შევიგენ; ქართულთ მონასტერი კეთილისა და გი-
ორგისა აღშენებული, და ესე ორივე ერთი საწინა-
მძღვრო უოფილა და საზრდოც და ხარჯიცა ერთი უო-
ფილა. მცირედნი ჟამნი არიან, ვინაჲთგან ესენი განთუ-
სულან და მუნ უოფისა ჩუშნსა იყო მონაზონი ვინმე შე-
უენებული და კერეთ ვგონებდი თუ არს ბერძენი; ხო-
ლო აგი ქართულად მეზრახებოდა და ვჭიბოვდი რა, თუ
ვინ ხარ მამაო, ხოლო იგი მეტყოდა, ვითარმედ ქარ-
თულელი ვარ სოფლისაგან ესისცუისა, უმა საუდრისა სამ-
თავისისა. ოხრებსა ქართლისასა ლეკთაგან დატუქცეებულ
ვიქმენ და მომიუწანეს კონსტანტინოპოლეს და მიუიდა
თურქმან ვინმე უკეთურმან და წარმიუწანა სახლად თჳსად
და პაიძულებდა დატეკებისა მსჯულისასა და მე შორს
განუდგებოდი სიტყუასა ამას და მქენჯნიდა და მრავალ-
სა სატანჯუშლსა მიმტემდა, და სახუნელთა ხართასა შე-
მაგდო ოთხისა წლისა ჟამსა. და მეტყოდა ვითარმედ,
უგეთუ იქმნე მაჰმედიანი, განგათავისუფლო და მოგცე
სათესეცა; ხოლო მე უარსა-მყოფელად წადილისა თჳსი-
სა მიხილვიდა. რამეთუ მგუშმდა უწყალოდ და სიქადულ-
სა მექადო და, და გეტყოდი: მანადე დამესა ამას და სიტყუა

სიგელთა ვესცან მხოლოდ, რომ მონასტერი ესე დაფუძნდა
ბერძენთა გეისრისაგან ალექსი გომნინისა, რომელმანცა უბო-
ძა მას გრამატა ოქრობეჭდიანი (სრიზოფუდი) წელსა 1375.
იმპერატორი ესე მოისწენებს აქა: «ნებითა ღმრთისა
მეფე ბოლო მშერობელი აღმოსავლეთისა, ივერთა ბჳერატო-
სა ალექსი დიდი გომნენი». ესე ალექსი გომნენი იყო სამდჯლ
იმპერატორად ტრაპეზუნტისა ბჳერატა დროთა მათ
ლიმანს, აჭარა ბჳერატა ირისეხა გარემო ადგილები, ქარ-
თულთა სავანენი. — ეჭგონებ, ამა მიზეზით უწყადებენ მონას-
ტერსა ამას აღშენებულად ქართულთა მეფისაგან.   ზ. ი.

გიგო ხუალისად და წარვედ და მოვიუადენ სანთელნი,
და შევედ ეკლესიად და აღჴანთენ და ვეკედრებოდი
ყოვლად-წმინდასა ღმრთის-მშობელსა ცრემლითა და ვე-
ტუოდ: ტუქც-ქმნილისა ამის და გლახაკისა და უცხოება-
სა შინა შეოფისა ხელისა-ამჴერობელთ, შენ უწენი და
შენ იცნი უწყალთ ტუქცობა და შეჴირჴება ჩემი, და-
მიხსენ მე ტუქცობისა ამისაგან და მწარისა და შემწე
მეუფე მე. ვეკედრებოდი რა ამას, მიმერულა, და ამა ვი-
ხილენ ორნი მოხუცებულნი ნუგეშენის-მცემდეს და მე-
ტუოდენ: მხნე იყავნ თეოდორე, და ნუ გარდახდები სი-
რწმუნობისა შენსა; რამეთუ ცოდუათათჳს ქუცუანისათა
მოუქუცბს ღმერთი განსცდელსა და ტუქცობასა; არამედ
ღმერთი მოწყალე-არს მუცდრებელთა თჳსთა ხსინად ჴირ-
თა და მოუხარებათაგან. განვიღჳე რა, მადლობა შეეჭსწი-
რე ყოვლად-ძლიერსა ღმერთსა, წარმოვედ და ვეტუოდი
მე თურქსა: ასოეულად დამჴერ; ესე ნებასა შინა შენსა არს,
და დატუკება ჩემგან მსჯელისა არა იქმნების. ამისთჳს
უმეტეს უწყალთ იწყო გუჭმად ჩემდა და აღვდეგ დამე-
სა მას და წარვედ მდინარისა ნაპირსა, და ზღჳსა
მახლობელად ტუეთა შინა იყო ნაქტევი რამე ეკლესია
და მას შინა დავიმალე და მოვიდნენ თურქნი იგა კარ-
სა ნაქტევისა მის ეკლესიისასა და მიხილეს მე და ვერ
შეუძლეს შინა შემოსულად ადგილისა მის კარსა; ძალმან
რამე სამღრთომან არა უტევა, და გარედა მახლობდენ;
გამოვედ გარე. ვიდრე დღედმდე სამად, იდგნენ მენ. ხო-
ლო მე შეურჴუბული აღვსდეგ, რამეთუ მაქმნდა მცირე
რამე ცულავი და მწადდა მით ტემაჲ თაჳსა მათსა. ხო-
ლო შუა ადგილად რა მივიწიე, მიჴურა ხელი ძალმან რა-
მე სამღრთომან, და არა მიტევა გარეგან განსულად.

ამისთვის კერძაზე შემოსრულნი შინა წარვიდეს. ხალხი
მე მოვიხალეოდი თუ ვინ არს, რომელმან განმზიდა და
არავინ ვჭამე. და გამოვედ მუნიტ და ნახარსა ზღვასისა
შთავედ და მომხედნა ღმერთმან, რაჟეთუ დამხკდა მუნ
ნავი ქრისტიანეთა; შთამსრეს მათ და გამოძიუქანეს
მთად-წმინდად და მიველ სენაკსა ვისმე ზერისასა და
ვმსახერებოდი. ხალხი ღამესა ერთსა ვსდევ რა გარეთ,
მესმა-ხმა რაჟმე, რაჟეთუ მეტეოდა: თეოდორე, თეოდო-
რე, ამიერიდგან წარვედ მონასტერსა დიონოსისსა, სადა
მუნ უთვალმან დაგიივაროს; და ვიკითხვდა გზასა მონას-
ტრისასა და მოვაციე აქა. და იღუმენსაცა ჩუქნება ეხი-
ლუა მისილისათჳს ჩემისა, რათა აღმეცტოს მე მონა-
ზონად და მოვიაციე რა, იღუმენმან მჭსწრათულ მონაზონ
მეო და დავეძვდრე სენაკსა რისამე მარტოსა, და მუნ
ჟარ მე მდაბალი მმადლობელი ღმერთისა.

და კვლად გვთხოვდენ ვითარმედ, არიან აქა სხვა-
ნიცა ქართუშელნი მამანი და ვიხალე გაბრიელ მონაზონ-
ნი იმერელი ღმრანკათელი ⁽¹¹⁾ და ლეონტა დედეთელი,

(11) მცირესა დაბასა, რომელსა მჭსწრად ეწოდებოდა აჰა-
ლონია ჰ აწ ერისო ჰ რომელიცა შთავს ათონისა მთიდან
ნ ხათის საკალით არს კაოვდარს ხამლუდელ-მთავრო, განმტე
ერისოხსა ეპარქიისა ჰ მთისა წმინდისა. ჩემს აქა, დარასა აჰა-
ლონისასა ეპისკოპოსმან იოანნაჲი მამო. რომელ ესე გზა-
რიად მონაზონი მსულებითა მთაწმინდისა მამათა აღუქმალა-
იქმან ეპისკოპოსობისა ჰსტიკსა 1768 წელსა ამ ერისოხსა
ეპარქიისათჳს. ჰ რადგან არა ინება მისიელა ვონსტანტინო-
პოლედ, ამისთვის გელ-დასსმელ-იქმან კარქასა ჰ აღაწრულა
ცხოვრება თჳსი ერისოს შემდგომად 10 წლისა ეპისკოპოსის
განმტეობისა, ესე იგი 1773 წელსა. დადას ეპისკოპოსისა ერი-
სოხსა მინიქსა მე მან საფლავიქა მისი. ჰ. ი.

და სერაფიმ ქართუშელი, თრიალისა მონაზონებისა შემ-
ტობებელნი და კადიდუ ქართუშელთა ხელის-ადამურებელი
და ყოველთა მსხნელი წმინდა ღუთის-მშობელი. და
თრიალცა სარგებელ მეუო ხილუა და ამბავი მათი.—კუა-
ლად ვიტყუადო. მსჩანს მონასტრიდამ უდაბურისა კლდესა
შინა ბუჭლი რამე კველესია და მეტყუადენ მისთჳს, ვი-
თარმედ ეგუტერი არს და წლითი-წლად აღვალთ და
მსხუჭრზლსა შევსწინავთ მუნ. დღესა ერთსა აღვედით
რა, ვინილეთ კრიალასონი ძათვისა კედელისა კვიდა და
დაგვკრდა, თუ ვისიმე იუოს. ამისა შემდგომად მწეემსი
ვინმე მოვიდა და გუჭტუოდა: მოვნასა ცხოვართნასა ვი-
ხილე ახლო ეგუტერისა მის კლდეთა შინა მონაზონი
ვინმე მონძითა მოსილი მიტუალებულ-არს, ვინ არს იგი?
ხოლო ჩუჭნ უმეტარნი ამისნი აღვედით მჭსწრათელ, და
წარვედით და ვინილეთ მიტუალებული; ხელთა ძათვისა
იგი კრიალასანი ეტყრთა და მეორისა ხელითა ქარტა
ეტყრთა, და აღმოუღეთ ქარტა, რამეთუ იუო რუსული და
გუჭზოვა აღმოძკითხუჭლი რუსულად, რამეთუ ეწერა ეს-
რეთ: «მე მდაბალი რუსი ვარ ეპისკოპოსი, რამეთუ ში-
მისათჳს და ხუბიშნისათჳს დღისა განკითხჳს დაუტევე
ეპისკოპოსობა და აქა მთად-წმინდად მოვიწიე სინანუ-
ლად და ვინცა იხილოთ გუჳში ჩემი სიუქარულისათჳს
ქრისტეს-მიერისა მიეცით მიწა მიწასა» და აღვიდეთ
შიშითა დიდითა და შეეძურეთ ჯეროვანად, დაკასუჭნეთ
სამარხოსა მამათასა.—იუო კუალად მუნ მტირისა ათონისა
კლდეთა შინა შეუენებული ვინმე მონაზონი კეთილი გრი-
გორიოს კახი საალავერდლო. ამისა შემდგომად აღვი-
დეთ ლოტუა მმასავან და წარმოვედით სხუად მონას-
ტრად გრიგორიოსსა.

მისკლად მონასტრად გრიგორიოსსა.

11.

მეოთხედით მონასტრისა გრიგორიოსსა, ტაძარსა წმინდისა ნიკოლოზისა, ზღუძასა ზედა გარდაკიდებულსა. მსცნეს რა მისულა ჩუქნი, მოგუწებენეს წესისაებრ მონასტერთასა მამანი და შეგუძენენ ტაძრად და თაუქანის-კეცით წმინდათა ნაწილთა. მთლივ მკლავი და ხელი ანტონი რომაელისა ⁽¹⁵⁾ იუო მუნ, და სხჳანი წუროლნი ნაწილნი. გამოკედით ვიხილეთ მონასტერი და ეკკლესიას მცირე და ადგილი კეთილი, ზღუძასა ზედა გარდაკიდებულნი. ვკითხუდით რა ვის მიერ აღშენებულ-არს? გუწტუოდენ ვითარმედ, გრიგორი ვინმე შეეუენებულმან იწყო შენობად მონასტრისა, საივასითა ბულდართა მიუევთათა, ⁽¹⁶⁾ ამისთჳს გრიგორიოსს უწოდნენ, არამედ სახელსა ზედა წმინდისა ნიკოლოზისასა არს აღშენებული და შეგუტკბეს კეთილად და გუტხოთ-მოუქმარეს. ხოლო შემდგომად არა მცირედისა, აღვიღეთ ლოცუაჲ მათჳს და წარვედით მონასტრად სჳმონ-ჰეტრესსა.

⁽¹⁵⁾ ესე შეცთომით დიუწერია ანუ ტიმოთეს ღანუ გარდა-მწერალსა. ნაწილნი არიან არა ანტონისა, არამედ ანასტასიის რომაელისა, რომელსა დღესასწაულთბს ეკკლესიას 29 ოქტომბრისა.

⁽¹⁶⁾ დიდად მომეწონა მცირისა გეცხლისა კანდლისა ძეწლასა დგან შეწირულისა ზედა-წარწერა: «ესე არს ლოცუა კეთილ-მსახურისა მარიამ ჰადეოლოდისა მოღვაჯიისა მოაჳრინასი». — იგი ჰქიდია მსთებარედ წინაშე უოჳლად-წმინდისა ღუთისა დედისა სტისა.

მისულ მონასტრად სჰმონ ჰეტრესსა.

12.

მევიწიენით მონასტრისა კეთილ-პატიოსანსა სჰმონ ჰეტრესსა, რამეთუ ტაძარი არს აღშენებული სახელსა ზედა უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესსა, და აღვედით კლდესა ზედა მალასა და მოგუწებენენ მამანი და მძანი წესისაებრ მონასტრათასა; მოგუართუწს მდინარე და შეგვძღუნენ შინაგან ტაძრისა და თაყუანის-ვეცით ტრახესსა და წმინდათა ნაწილთა. იუო მუნ თავი ჰავლე აღმსარებელისა, და მთლივ ხელი და მკლავი მარამ მავადანინელისა, და შეგვძღუნენ სადგურად და მიმო-რკ ვიხალჯდით ესრეთ მალასა კლდესა ზედა, არს ზღვა და მას შინა ზომალდნი უფსკრულსავით მსჩინდეს. მონასტერი და ეკლესია კეთილად ნაშენი, და კვათხევდი რავის მიწ აღშენებულეხასა მისსა, მათ მითხრეს, ვითარმედ სერბთა ბატონსა იოანეს ესუა ასული უტუჟ და მიესძა ამა ადგილსა შეუენებულისა სჰმონის დირსება, აწჳა ჟურნებად ასულისა თჳსისა და განჰჳურნა ეტეჟუბისა მისგან და მისთჳს აღუშენა აქა მონასტერი ესე. ზოლო ეწოდება სჰმონ ბერისა სახელი და ჰეტრა ქჳსასა ეწოდების, და შეგვტაბეს კეთილად და ადვილეთ ღოცუა და წარმოვედით მუნით ქსიროფოტამად (17).

(17) სიგელისაგან თჳთ იოანესსა, რომელსა ეწოდებოდა უღლემი, მსახანს რომელ ცხოვრობდა იგი წელსა 1623. გარნა სხუათა წერილთაგან ისილუწება დაფიქსება მონასტრისა რავდე-ნისამე საუგუნიოთა უძეცდეს. ჰ. ი.

მისულა მონასტრად ქსიროფოტამად ⁽¹⁸⁾.

13.

მივიწიებით მონასტრისა ქსიროფოტამს დიდებულს მას ტაძრისა წმინდათა ორმოცთა სეკასტიელთასა. მსცნეს რა მისულა ჩუჭნი, ჭერეს ზართა და მოგუწებუ ნენ მამანი მდინარითა და კუჭროხითა, და შეკვდნენ წესისაგებ მონასტერთასა, და თაყუანის-გეცით ტრაპეზ-სა და ძელსა მას ჭეშმარიტსა, რომელი შემოაქსწირა რომანოზ მეფემან ბერძენთამან აღმაშენებელმან ⁽¹⁹⁾, და არს მუნ ფერხი წმინდისა მოწამისა პრაპოვისა და ნა-წილი ორმოცთა და მოგუწართუს რამდენი და მოხსუ-ნება აღმაშენებელთა მეფეთა გარდაცხადეთ. ხოლო იუო მამინ თუთ დღესასწაული წმინდათა ორმოცდა. მონას-ტერი და კველსია დიდად ჰატოისანი, და აცაკათ ქუთა მარძარილთა სურობულებსა ჩინელთა სუროვნებასა კელოვნებათასა გააცუდებდა და მეტურთა კუჭროხი სრუ-ლიად ქარჯსა მურასად მოჭედილი, და შეკვდნენ სა-კანედ და განგვსუჭნეს სულიერად და სოცტიელად. და

⁽¹⁸⁾ ლექსი ესე ნიშნავს სმელსა მდინარესა. ადგი-ლი ესე არს ნაკადად წუმისა წყალისა ჰამბოთხ, ოდეს არს მოდის წუმა, ჰსჩანს სევი ხმელი ანუ უწყლო. ზ. ი.

⁽¹⁹⁾ ესოდენისა სიდიდისა ძელი ჭეშმარიტი არღა სდა იზო-კება. სიგრძე მისი არის მტკაველზე მეტი ჰ სიგანე ორის თითის სიგანისა, ფერით მოშავო, მჭსგავსი უოკლად იმა ნა-წილისა, რომელიცა ახუჭნია გახეთს ალავერდის კველსიის ტრა-პესხედ. თუთ ესე ალავერდისა ძელი ჭეშმარიტი არის ესოდენ დიდი, რომელ შეიბიშნა კეროპაშიცა. ამბოთხ მოხსუ-ნებს ფრანცუზისა მწერალი წიგნს: Dictionnaire des origi-nes, decouvertes etc. Tom. 11. pag. 418, (Paris 1777),

კეთხუდი. რა, მთხრეს ამა მონასტერისა შენებისა მი-
ზეზ ქმნილ-არს ღირსი პავლე დაუუდებული მეგეფეთა⁽⁵⁰⁾.
ხოლო შემდგომად ორთა ამათ მონასტერთა აღშენებისა
პავლე წარსრულ-არს კიევისა და მუნ მიტრული-არს ფე-
ჩერის მონასტერში, სასუ კნახე მისი. უწუტრული და
უჭასავო უოფილა. გაბრიელ ქაბოტელი და პავლე ერთად
ესახნეს და აღმღებელნი ღოცებათ მათთან წარმოვედით
მონასტრად რომთანა.

(50) ამა მონასტრისა წიგნთა-საცავში ანუ ბიბლიოთეკაში
კვბოვე ბერძნული სახარება ტყავზედ დაწერილი 1436 წელს,
რომელზედაც ეწერა რუსულად: *Из книги Парвенія Пешовы.*

ესე წართენი ნებოზა იყო რუსი ღ შემდგომად გრძელ-ეპა-
მითისა მოგზაურობისა აღმოსავლეთისა კერძოთა შეესწავა ენად
ბერძნული ღ მცდლისა ღირსებისათჳს მისისა დაიდგინა მიტრო-
პოლიტად ნახარეთისა ღ ექსარხად უოვლადისა გალილიისა.
მერეთ გარდაუქანილ-იქმნა მიტროპოლიტად ლაოდოკიისა, ღ
აქა ქალაქსა კიზიკსა განაჩინა წირუა ღ ღოცუა სლავენურისა
ენითა. ხოლო წელსა 1683-სა, ოდეს პატრიარქმან კონსტან-
ტინოპოლისა დიონისიე განათავისუფლა ეპარხია კიევისა უწ-
ეებისგან თჳსისა ღ შთაბარა იგი მოსკოვისა პატრიარხსა,
დაუტეკა მან ეპარხია თჳხი ღ წარვიდა მოსკოვსა. დიდმან პეტრე,
ოდეს დაიპყრო აზოვი ღ განაჩინა მუნ ეპარხია, მიუბოძა მას
იგი ღ ამან არა შეეებულმან ამა ადვილისა, მიიღო ეპარხია
აჩსნაღელისა, სადაცა მსურუქლი წარსულისა, გზასჳდ გარდა-
იტულა წელსა 1703.

... აქავე ვიხილე ძუქლი საჯი წმინდისა დიდისა მოწამისა
დიმიტრისა, რომელიცა ესუქნა კონსტანტინოპოლეს აიანოფი-
ოზ ტაძარში ღ აქედამ მოუსრუტნებია იდუმალ თურქთაგან მოსა-
უიღუთ მისს ჟამის პატრიარქის სინკელის გრიგორის. — ესრეთ
სხანს ზედა-წარწერისაგან.

პ. ი.

შესულა მონასტრად რომთსა (ა).
14.

მივედით მონასტრისა რომთსა, ტაძრისა წმინ-
დისა მოწამისა ჰანტელეიძონისა მთისა შინა თრ-
ად პაღნაროვანსა, წულთა და კენახითა მდიდრად შემ-
კულსა. მოგუტებენ მამანი და მმანი და შეგუდუნენ
ტაძრად. შევედით რა, თაუჟანის-ვერთა ტრაჟესა და
ნაწილსა წმინდისა ჰანტელეიძონისა, და იყო ეკლესია
ფრიად ძეშლი და დახატულობა უცხო, და შეგუდუნენ
სავანედ და კვათხუდი ვის მიერ აღშენებულობასა, და
გუტუოდენ, ვითარმედ ესე აღაშენა სერბთა ბატონმან
ლახარემ, და აღშენებისა შემდგომად არა მრავლისა ჟა-
მისა წამართთაგან ქრისტეს აღსაარებისათჳს მოწამეო-
ბისა ცვრცხნი მოუღა. და პატივ-გუტეს, და უცხო-მოუჟა-
რებისა პატივითა შეგუტებეს. ხალხი ამისა შემდგომად
აღუდეთ ლოცხა მათი და წარმოკედით ქსენოფს.

(ა) რუსიკო, ე. ი. რუსთა მონასტერი. ჩემს მუნ ჟოფნა-
სა (1849) შესრულებულ-იყო ახლად აღშენებული მშენებელი
და კრებული ეკლესიის სახელსა ზედა წმინდისა მიტროფანესა.
3. .ი.

მისჯულა მონასტრად ქსენოიუს.

15.

მივიწიებით მონასტრისა ქსენოიუს ცაძარსა წმინდისა მარტომისა გიორგისასა, ზღუასა ზედა იფრად ნაპირსა და კეთილად შეგუელსა წულითა და ტუითა; და მსცნეს რა ძამათა, მოგუცგებნენ წესისაებრ მონასტრისა და შეგუდნენ ცაძრად და თაუჩანის-ვეცით ცრახესსა და ვიხილეთ მონასტერი მოძღვრო, არამედ სულაუნად შენებული. ბჭენი ცაძრისანი იუწენს უცხოისა წითლისა იასპისა ქვსა, რამეთუ იფრანგნი ოცთა და მეტათა ვითარმედ ქაისისა თეთრთა აძლეუდნენ და არა განუიდეს. სოლო სადგურად რა მიჰედით, კვითხეთ აღმაშენებელი მისი; გუცტუოდენ, ვითარმედ ესე მონასტერი აღაშენა წმინდაძან ძამაძან ჩუცნაძან ქსენოიოფორე, და შემადგომად განუახლებია ვლახთა ბატონსა მატეოს.—შემადგომად არა მრავლისა უაძისა, ადჯღეთ ლოცუა და წარკედით (ა).

(ა) აქა არს წყარო მუჯავისა წყლისა, რომელსადა წამლად სმარობენ შთაწმინდისა ძმანი საკურნებელად. საფარისა.

შესჯილ მონასტრად ღუქარიოდ (53).

16.

მივიწიენით მონასტრად დიდებულსა ღუქარიოსს, ტა-
ბარსა წმინდათა მთავარ-ანგელოზთასა. მსტნეს რა მი-
სჯულს ჩუქნი, შეკრბენ მამანი და მოგუჭებენ, და ჩუჭუ-
ლებისაებრ მონასტრათასა შეკუძლენ ტაძრად და ვი-
ხილეთ ტაძარი დადი და კეთილი შენებულება და თაყუ-
ნის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ იუო თავი
დიდისა დიონისიისა ვისმე ღირსისა, და ვარშამანგი
წმინდისა დიმიტრისა, და გამოვედით და შევედით სა-
დგურად და შემოჭრბენ მამანი, და კვითხუდი შენებუ-
ლებასა მონასტრისასა ვის მიერ. ხოლო ივინი მეტეო-
დენ, ვითარმედ აღგილსა ამას შირქულად ეკუტერი მცო-
რე მთავარ-ანგელოზთა შენებულა და მდგარან ორნი
მონაზონნი აქა და ერმა ერთი მოქსწავლე მათ თანა.
დღესა ერთსა ბოსტნისათჳს მსთხრიდა ერმა იგი მიწასა
ბარითა და იხილა ქებაზი სპილენძისა დაბურჯლი მიწათა
შინა. აღმსდგა რა, იხილა სავსე დმწარანითა. მოუწოდა
ერმამან მან მონაზონთა მათ და უჩუჭნა საუნჯე დიდ-
ძალი და აღიღეს მონაზონთა საფასე იგი და დაჭრძა-
ლეს. ხოლო შეიპურეს ერმა იგი, რათა რა განაცხადოს,
და მოაბეს ქება მძიმე და შთავადეს ზღუად. ვინაჲცა და-
მესა მას სავკრჭლებითა მთავარ-ანგელოზისათა, უმქს-
ჯავროდ დასჯილი იგი ერმა, ზღუთ გამოუქანებულ-იქმნა
ქეთურთ ეელსა ბმელითა, და შიგან ეკუტერისა იპოვა ერმა
მძინარედ. ხოლო ცისკრისა ჟამსა, გარეშემოთაგან ლო-
ცუად შემოჭრბენ სენაკებით მონაზონნი. მოიწიენ რა

(53) დოსარია. ლექსი ესე ნიშნავს. ჰაღატისა სარია-
მოკნოსა

ქუტუტუტად; რათა კანონი ცისკრისა აღასრულონ, იხილეს
ურმა მწოლარე მძინარედ შინაგან ეკუტერიისა, და და-
ლტობილი სამოსელი წყლითა, და მოხმული ქუა დიდი
ქედს მისსა. და განაღძეს ურმა და ჭკიოხჯდენ თუ ვინ
არს და ვითარ რაჟე შემთხვევიეს. ხოლო ურმა იგი უძ-
მსჯავროსა მას დაჰსჯასა თჳსსა უკლებულად განუცხა-
დებდა მამათა მათ. ამისთჳს მამამან ნეოფიტე მუნ მი-
სრულმან უბადრუკნი იგი მონაზონნი უნებლიეთ მოა-
უქანინა და მძიმეს კანონსა შთაუარნა, და სხუაგან ექსო-
რიებით დასაჯნა და პოენილითა მით საფასითა აღაშენა
მონასტერი ესე. ხოლო ურმა იგი, მთავარ-ანგელოზთა-
გან აღმოუქანილი. იქმნა მონაზონ, და იქმნა თერიალ
რჩეულ და უკანასკნელ წინამძღუარ მონასტრისა ამის,
სადაცა ეწოდა კარნაჟა. ხოლო ეელსა ნაბაში იგი ქუა
თჳალითა ვიხილეთ და ვადიდეთ მცუტელი და მოვარჳტელი
ჩუტნი წმინდანი მთავარ-ანგელოზნი. შედგომად არა
პრავლისა ჟამისა აღვდეთ ლოცუბა და წარმოვედით
სხუად მონასტრად.

შესულა მონასტრად კოსტამონად ⁽⁵⁴⁾.

17.

მოკედით მონასტრად კოსტამონად, ცაძასა წმინ-
დისა მოწამისა მთავარ-დიაკონისა სტეფანესსა, და ზესტეს
რა მისულა ჩუქნი, მოგუწებენ ძაძანი მცირედნი ვინმე
და შეკედით და თაუჟანის-ვერით ტრაპეზსა, და განჯ-
ხილუდი რა, მონასტერი არს მცირე და კეთილი
ადგილი მთა. და კვითხეთ ვის მიერ აღშენებულა,
და იგინი მეტყუადეს: კოსტას მიერ მეფისა ძისა დიდი-
სა კონსტანტინესსა, და განჯსუწნეთ ტრაპეზად მათდა,
და შემდგომად მცირედისა ჟამისა აღვლეთ ლოცუა და
წარკედით მუნით.

---

(54) კოსტამონი ეწოდა წაბლისა ტყისგან ხშირისა გარე-
შე ადგილისა. კოსტა ბერძულად ნიშნავს წაბლსა და მო-
ნი უდაბნოსა.

შესულა მონასტრად უზოდრათად ⁽⁵⁵⁾.

18.

მივედით მონასტრად უზოდრათად, ცაძარსა წმინ-
დისა მოწამისა გიორგისსა. მთასა შინა ფრიად მადალ-
სა. მსტნეს რა მისულა ჩუტნი, მოგუტებენ მამანი
და მამანი ბოლდარნი და სერბნი და წესისაებრ მონას-
ტერთასა შეკვდუნენ ცაძარად და თაუქანის-კეცით ტრა-
პეზსა და ნაწილსა წმინდისა გიორგისსა და წმინდისა
დიმიტრისსა, და განვიტადეთ ცაძარი მცირე, არამედ გე-
თილად შემკული და გამოკედით და დაგუქსადგურეს სრ-
სა ფრიად კეთილსა გარდაგებულსა. და კვითხუდი ვის მა-
ერ აღშენებულებასა მონასტრისასა; გუტყოდენ, ვითარ-
მედ იუსტინიანე ბერქმენტა მეფისა მმის-წულთა ერუტნა
გამოცხადება რაჲმე სამღვთო, ვითარმედ მთად-წმინდად
ადგილსა მას რომელსამე აღმიშენოთ მონასტერი. და
მოაწივნეს რა აქა, ისაღეს ქუჩა და ზუდა ჯუჯარი მარ-
მარილოსი, და შთაუარნეს საფუძეშენი და იწიეს შე-
ნებად. და განჯსუტნეთ ჟამარაჲდენმე, აღვლეთ ლოცუაჲ
და წარკედით მონასტრად სხუად.

⁽⁵⁵⁾ ზოგრაფი დაფუძნდა მეფობასა ლეონ ბრძნისა წელ-
სა 911. ზოგრაფი ნიშნავს მხატვარსა, ჰ მიეცა სახელი სა-
ტის-გან წმინდისა გიორგისა, ნამდჳლ ხასიედ მისსა ძუწლად
მშუწნიერად დასატულისა პალესტინეს ჰ მუნიდგან აქა მოღუ-
იულისა სასწაულოთ.

მისჯლ მონასტრად ჰანტოვრატორად (56).

19.

მივიწიენით მონასტრად ჰანტოვრატორად ტამარსა
ივერის-ტუალებისასსა, მონასტერსა, ზღუძასა ზედა გარ-
დაკიდებულსა, და კეთილად შეძკულსა წელითა და მთითა.
ჰსტნეს რა მისჯლად ჩუტნა, ჩუტულებისაებრ მონასტერ-
თასა შემოვრბენ მამანი და მოგუტებენ და შეგვძღუ-
ნენ და თაუქანის-ვეცით ტრახუქსა და ნაწილთა: რა-
მეთუ იუო ივერსი ჰნდრია მოციქულისა, თავი დიდისა
იოანნიკესი და სახარება იოანე გლახაკისა, რომელსა
ჟამადმდე მიტუალებისა თუხისა აქუნდა, და იუო თარი
წმინდისა მოწამისა მარკვრისი. არს მონასტერი მუჭლი
და ჰატიოსანი. ესე აღუშენებია მეფესა ბერძენთასა
ალექსი კომნინსა, და შემდგომად ჰატრიარხთა განუახ-
ლებათ და შეგვძღვნენ სავანედ და შემოჭვრბენ სული-
ერნი მამანი და ვიუაკით კათხუა-მაგებსა შინა საწა-
დელსა და ღჳაწლ-მრავლობისაგანთა მათ კიდევანობს
არა მენება. არამედ შემდგომად დღეთა რაოდენთაჲ
ლოცუსა აღძრები მათგან, წარვედით მონასტრად სტა-
ვრონიკატად.

---

(56) ალექსი ესე ნიშნავს ეოფლისა-მზერობელსა, რომლისა
ხასელზედ აღუშენებიათ მონასტერი ესე.

შესჯლა მონასტრად სტავრონიკიტად.

20.

მიუგდით მონასტრად სტავრონიკიტად, ცაძარსა წმინდისა მამისა ჩუტნისა ნიკოლოზისსა, მთითა და კე-
ლითა, წელითა და კენახითა კეთილად შეძკულსა და ერთ-
კერძო ზღვთ მოზღუდილსა. მსტნეს რა მისულა ჩუტნი,
შემოჭკრბენ მამანი და წესისაებრ მონასტერთასა შეგ-
ძღუნენ ცაძრად და თაუქანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნა-
წილთა. რამეთუ უბისაგან თავისა ნათლის-მცემელისა იყო,
ხელი და მკლავი ელეუთერი მღვდელ-მოწამისა. და ვი-
ხილეთ ცაძარი მოძტრა, და შეგძღუნენ სადგურად მამ-
ანი და სკოლოთილაკი, და უცხო-მოყუარების შეწყნა-
რებით შეგვტკბეს. ხოლო ვკითხუდი აღშენებისათჳს მო-
ნასტრისა. გუთხრეს სულიერით მათ, ვითარმედ დიონი-
სიოს პატრიარხი კონსტანტინოპოლისა, მოუღიდა რა
მონასტერთა, მსთნდა ადგილი ესე და იწყო შენებად ამა
მონასტრისა. ხოლო მსთხრიდენ რა სამიწაჲჲცლთა გა-
მაქსჩნდა ღრუ ქუჩჲჲ კლდისა. შთაჭხედეს ძირსა, მონა-
ზონი ვინმე შეუენებული, შემოსრული ხერელით მჯდო-
მარე იყო. ხოლო იგი ეტყოდა მას: ცოდული ბერი ნიკიტა
ვარ. და მჭქჲ პატრიარხმან: რასა მუშაკობ მამა და
იგი ეტყოდა ჯუჲრსა ემსთლი. ამისა საკვრჲცლისა ხილუ-
სათჳს უწოდეს მონასტერსა მას სტავრონიკიტა. სტავრო
ბერძნულეჲ ჯუჲრია და ნიკიტა ბერის სახელი.

დაჯანრულეთ დიდთა მონასტერთა მოხილჲ. ამისთჳს
წყალობისა მოძემელისა ღუთისა მიმართ ჩუტნდა ნიჭ-
მრავლობისათჳს მადლობასა აღჲავლენდი. ხოლო ამა მო-
ნასტერთათჳს ესე აღვქსწერენით. ვინატა წყრილთა მონას-
ტერთათჳს და მრავალთა სენაკებთა და ეკუტერთათჳს,

და შეეყენებულთა ძმათათჳს ვინმცა უძლო აღწერად თუ-
თოეულად. ნამდჳლ თაჳი მეუღირსებოდა ბაგით უღირ-
სითა ამბორებად წმინდათა მათ, მწიკლეკვანითა ივერხი-
თა დათრგუნჳდ ადგილთა მათ წმინდათა. ჰე ჳეშმარიტად
ესე ადგილი სახე არს მძჭნიერებისა ზეცისა სუფევითა
ხასა და საწუთოთა შინა ხილჳს უსაცთუროთა; და ცხო-
ვრება მათი არა ჟამიერ და წუთებრივი; არამედ ძლიე-
რებითა სამარადისოთა შემოსილნი მამანი სანეტარონი,
სახედ ზეცისათა მათ ბანაკებად და გუნდებად განწყო-
ბილნი, განშორებულნი ქარწინებითა ძლითა შემორკი-
ლებათაგან და ქეც-მეთრევთა ამათ ამათა დამტყვებულ-
ნი ფრთითა მონაზონებისათა, და ბეჭთ-საშუალობაჲ
რისათა ზე აღფრენილნი და მოძლოდნენი აღფრენად
ზეცისა მის სუფევად, სადა არს ოხრა დღე-სასწაულთა
ხერუვიმებრი და საშეცბელსა უოხჯონოსა გულისასათქმელ-
სა მას უფროს ოქროსა და ანთრაკთა, და უტკბოსა უძე-
ტეს გოლეულთასა. ჰეებენ შესულად სასუფეველსა, და-
დადებენ და გალობენ: უფაღმან მწესოს მე და არა მ-
კლდეს ადგილს მწიანჯლოვნსა, მუნ დამამკვდრ მე
წაღთა ზედა განსასქცნებელთასასა ზეცისათა, მათ გა-
მოძნარდნეს ჩუცნ.

ამა მონაზონთათჳს და სხჳათა ადგილთა წესთა ბრ-
წინქალებისათჳს ცობიას მიმართცა ანგელოზი რაფა-
ილ გამოჩინებული მოქესიენების, რაჟამს ეტყოდა: (¹) მე
გაუწყო, რომელნი იქარწინებენ და მეძაობისა დაად-
გრებაანო, ვათარმედ ცხენი და ჯორი, რომელთა თანა
არა არს მეცნიერება და შემდგომი. ამისთჳს გამოისაჳუ-
რნეს თაჳნი თჳსნი სასუფეველისათჳს დჳთისა. ამა მო-

(¹) ცობაჲ 5 15.

ნაზონთან დაუტყვევს მამა და დედა და აგარაკნი, და
აღიღეს ჯუჯარი ძლევისა და შეუდგნენ უკანა ქრისტესა,
მწუქესთ-მთავრისა მის ჯეშმარტისა. და ამით არჩესა მის
ზეცისათას კარი განუღის, კითარცა თუთ იტყუადეს: ამან
მეკარეშანცა განუღის და ცხოვართა ხმისა ჩემისა ისმი-
ნიანო. ვითა ამათმან განცდამან ესენი გონებად მომიღო
ცხადი და ნამდვილი. რამეთუ სისრულესა შინა სულიერ-
თასა ჯეშმარტად ესენი აღიხუცნ სიტკბოებასა მას მხუ-
რჯალებისა ღეთისასა გულთა შინა მათთა და კეთილითა
მით აღტაცებითა გონებისათა ფრინუცნ გულნი იგი მათ-
ნი ღეთისა მიმართ და იტყუან: და ვჰსთქუ, კინცა მცნა
მე ფრთენი ტრეღისანი, აღვიფრინდე მე და განჯსუცნო
უდაბნოთა შინა, მოველოდე ღმერთსა მაცხოვარსა ჩემსა
სულ-მოკლებისაგან და ნიაგუქარისა; და შესძინენ: ვითარ-
მედ სურინ სოფსა ჩემსა შენდაში ღმერთო ძლიერო და
ცხოველო, ოდესმე მოვიდე და კერუცნო ზირსა შენსა.
ეჭა მთა ღეთისა, მთა ზოხილი და შეუოფილი, ნეკტარი-
თა მით ტრემლთა მათთა ნაკადისა წმინდისა მდინარე;
მთა ესე რომელ ჰსთნდა ღმერთსა, და რათა უფალმანცა
დაიმკვდროს იგი. ზოლო ღირსნი ესე მთით წმინდით
გამო მამანი, კასახენ ვითარცა ვარსკვლავი განთიადისა
ღრუბელთა შინა, და ვითარცა მთავარე სისავსესა ჟამ-
თასა და ვითა აფროდიტი შორის მწუკბრისა სამყარო-
თასა, და ვითარცა შრომანი თანა-წარსადინელსა წყალ-
თასა, ანუ ნორჩი ლიბანისა დღეთა შინა ივლისისათა,
და სარო ამალღებული სისწორესა ღრუბელთასა, და ვი-
თარცა აღმოცენება ნამუსა ლიბანთა შორის. ზოლო ად-
გილთა ედემებრიობისათჳს და ზირადობისათჳს მეუღე-
ბათასა, რაჲ კინმე ჰსთქუას. ქეცუანათ სამოთხეობა ვა-

სახენ მას, რომელთა შინა მუჯდთა დამკვდრებასა სა-
უფლო ნეტარება მეტეოდა ჩქმნ. ხოლო მე ჰვრობად
ამათთჳს ტკივნეულითა სულითა, ზთასსა მადლობასა აღ-
კავლენდი მწირობათა შინა ჩემთა უიფლისა ჩემისა, რომ
მელმან დირს აღმრაცხს სულიერსა მას მწეობრსა ღმთი-
სა ცხოველისასა.

—
აღვასრულეთ რა მოკლა მონასტერთა, და კჳაღად მი-
ვიწიენით მონასტერსა ქართუჭლთასა, იყო მწუხრი ბაია-
ობისა, და შემოჰქრბენ მამანი და იწეეს რეჳა ზარისა,
და მწუხრად ვიდრე აღმოსჰლადმდე მზისა აღრმანა (57)
გარდავისადეთ დიდებული. ხოლო დიდსა მას შუდეულსა
და ზაზასკეკსა სამარადისოდ ეკვლეისასა ვსდეგით მიმ-
დეთა მათ ზიართა ღოცუჲსა და ღამისათევისა. შაბათად
მოიღეს გარდამოსხნაჲ მძიმედ შემკული ორი: ერთი

(57) ნიშნავს ღამისათევისა, რომელიცა დიდთა დღესასწაულ-
თა დღეთათჳს იწყება 5 საათს მწუხრისას ჯ დაბოლოვდება
წინაჲთა დღით მზისა აღმოსჰლასკედ. ესრეთი ღამისათეჲ
დაიწყება დიდს მწუხრისა არა კითხუთა, არამედ გალობითა.
მერეთ შუედგება ცისკარი ესრეთისაჲ განგრძელებულისა გა-
ლობითა. ჩემსა ყოფნასა ივერიის მონასტერში (1849 წ.)
ესრეთი ღამისათეჲ განგრძელდა 12 საათსა ჯ შეეკსწარ ორ-
თა დღესასწაულთა: მაისის 13, დღეს წმინდათა მონასტრისა
აღმაშენებელთა იოანესი, ეთჳშისი, გიორგი მთაწმინდელისა
ჯ გაბრიელისა ქართუჭლთა, ჯ ხულის წმინდის მოსულისა
დღესასწაულსა. სამღრთო მსახურება თსფითა ჩემითა ჯ მო-
ხასხენებელად მშობელთა ჩემთა ჯ ნათესავთა აღასრულა, მო-
სრულმან აჲ ორის დღით წინა სულისა წმინდის მოსულისა
დღესასწაულისა, ეპიგოპოზმან ერისთავსა ჯ მთისა წმინდისა
იოანეკემან.

მარიამ ღედოფლისაგან ქართუმცლთასა შემოწირული, და მუარე ბაგრატ მუხრან-ბატონისა და დამიანეს. ვითარ მოგითხრა, თუ მათ იგი ეკვლესია ვითარ აღაქეჭეს ბრწყინჴალათა შესამოსელითა, მურასითა საუდრის იარაღებთან, სანარებანი დიდ-დიდნი შმაძედ თუქლითა მოჴედალნა, ხარბიმი თულებითა შმაძენი მუღარ-ბარანა და მართეს საუდარი თუადებითა, და სეჩაფიშ-ქერაფიშ-ნა ოქრო-ნაცურეჭბულნი, ჴუარებათა და სატებითა და აღმებათა შინა ტაძრისა და გარეგან დიდის ორდინოს მუქრელის საათებათა ბრწყინჴალესა მას ტაძრისა, ვითა სძალსა სასძლოთ შემკულსა. ხმანი ელლინთა ურძათანი ასახებოდა მკალობლად საბაჲთისა და ორდინოთა ხმათა ჴედა მისა ტურეფად რამ გაეზარა, და ეგრეთ გარდაჴახანდეთ ღედოფალი და უფალი დღესასწაულთა ერთ-შბათი, და იუო ბურჴებით მონასტრისათ წარბახანთა ცემა ძლიერი და ტრანჴეობა უხუცბით საღმრთოთა სპარხენთა მათ მონაწონთათჳს სერი ბრწყინჴალე.

ხოლო შემდგომად თოძას კვრისა, ეკკენიოს ბრძენ-სა ებოძა წიგნი მასულად. თუჩად მთნდა ესე და აღკედ ჴარესად ბახარსა მონაწონთასა, და მიერ შუალად ეკკენიოსისად. მიეკლ და ვიხილე მრავალ-განთქმული იგი სიბრძნითა და მოგვითხა უცხოებისათჳს ჩუჭნისა, და სავანე კჳყო ახლად შემჩადებულსა მას სრასა თჳსსა და დაჴუვათ მას-თანა ჴამნი არა მცირედნი, და სამარად განკაცდიდა სიძრავლესა მას შოლისაგანთათა, მჴობესსა ჰერაბატაულთასა და იუენეს საღუთის-მეცეუმცლოთა და სათილფსოფლისათა ჴედ-მაწეკნილ, რამელსაფა მე ვერ ვასმენდა, თარჴმანი გამოამატხადებდა, და გარდამოიდო და მომცა ცნარისა შემთხუცვათასა სქიძა, სრულიად და

კვითხუდი ეკეკნიოსს ღუთის-მეტეუწლებისა-ძლით თხრო-
ბისა მისთვის საუფლოსა მის ამაღლებისა ქრი-
სტეს ხორცთასა სადაობისა. ვინათგან გარეშემოუწერე-
ლისა თანა ერთ-აწს ხორცი ქრისტესი, ხოლო იგი მე-
ტეოდა, ვითარმედ გამოუთქმელთა გამოთქმა ზღუტვა მე-
ცნიერთა, არამედ ესრეთ გურწამს და აღვირებთ უთქმას
ამათ ლექსთა, ვითარმედ: « ღმერთი გარე-შეწირილსა კაც-
« სა შორის ესრეთ არს, ვითა გონება სულსა შორის,
« რამეთუ სული ერთსა ადგილსა-არს, ხოლო გონება გარე-
« შეუწერელად მიიწითამიეს განუჭრელისა თვსებისა ურთი-
« ერთ-არს მქონები, გინა ესე სახედ, ვითარცა გუჟამი
« ერთსა ადგილსა მდგომად, თუალი ცათა და ქუტყანა-
« თა მჭსწრათულ მოვლის; ეგრეთუც სიტყუა ღუთისა
« გუჟამოვნებით მისდა შეერთებულისა კაცისა უმწუტყრვა-
« ლესისა მეოფობისათჳს უსაშუალოდ და განუმორებე-
« ლად ღუთაებით გარე-შეუწერელ-ჭიგის », და კუჟალად
ჭებობდა ჰოროფიროისსა და თავხედად სახელ-ჭსდებდა;
რამეთუ იუო ერთ-სულ ორიგენისა და ერთსა შკოლასა
აღზრდილნი, ელლინობისაგან იქმნა ურია და ურიას-
ბისაგან იქმნა ქრისტეანეო, და ქრისტეანობისაგან სრუ-
ლიად უდმერთო.

კუჟალად კვითხუდი თუ ვითარ და რახსათჳს ქარა-
თუტელთა შჳანიად ეწოდების და შჳანელთა ქართუტელი.
ხოლო იგი უმწუტელისისა ბრძნისა მიერ მელეტიოსისა
წიგნისაგან ⁽⁵⁸⁾. აღმოიკითხუდა და იტეოდა « ვითარმედ

(58) მელეტიოზ იუო ბერძენი ჭ ღეოღრაფიისა მწერა-
ლი; გარდაიცუდა იგი წელსა 1714. ესე ჭსწერს, ვითარმედ
სახელი ქართუტელთა ივერი ეწოდაო ასპანიისა მდინარესა.
ე. ი. ებრო მდინარე. ჰ. ი.

« ჟამსა ალექსანდრე მაკედონელისასა შჳანელნი მრავალ-
 « ნი მისრულან ქართლად, და კჳალად ჟამთა ქართლისა
 « აოხრებისათა, ქართუშლნი მეფენი და დიდებულნი წარ-
 « სრულან შჳანად და მათნი მეფენი და მთავარნი ნათე-
 « სავნი არიან ქართუშლთა და მდინარესაცა მათსა ქარ-
 « თუშლითა ეწოდების. ხოლო მე მასმიადეს, კითარმედ
 « ალექსანდრე მაკედონელმან აღიღო ქართლი და მტრუ-
 « ლად ფრანგნი განაწესნაო ქართლად და აწ აზნაურნი
 « დანაშთომნი მუნიტგან არიანო და შეეწამა ესენი ერთად».
 მერედ კკათხუდი გიორგიანობისათჳს, თუ რაჲსათჳს
 ფრანგნი და მრავალნი სხჳანი ქართლს გიორგიანად უ-
 წოდენ და თურქნიცა კურჯად. ხოლო იგი მეტყუდა, კი-
 თარმედ წერილ-არს ამისთჳს « მეფენი საქართუშლოსანი
 « დროშათა ზედა სახესა წმინდისა გიორგისასა აღმარ-
 « თებენ და ამისთჳს უწოდეს გიორგიანად ⁽⁵⁹⁾ და კჳალად
 « ცხადთა სასწაულოთჳს წმინდისა გიორგისასა ქართლსა
 « ქმნილთათჳს » და სხჳასა მრავალსა სიტყჳს-გებასა
 შინა კიუეშნით, რომელი არა მალადების აღწერად.

ამად ჟამამდე კონსტანტინოპოლად მჳა ვიქმნებოდი
 წარსულად, რამეთუ არა მეცნიერ. ვიუჳ ჰატრიარხისა,

(⁵⁹) ამასჳე უოულად თანხმად ამისა ჰსწერს ლათინურად
 კლევერიოზ ნემეცთა დეოდორაფიოზა მწერალი, რომელიცა
 ჰსცხოვრებდა 1595 წელსა. აჳა მისი ნამდჳლი თქმულობა :

Putant vulgo nomen a s. Georgio, quem pa-
 tronum agnoscunt et cujus imaginem in vexillis
 gerunt, sortitos.

Cluverii introductio in Geogr. lib. v.
 cap. 16. nota Bunonis.

ჰ. ა.

აზამედ ეკგენიოსის თვრად მეგობარი იყო ჰატრიარხი, და ავჯერა შეწუნარებისათჳს ჩქცნის უცხოების ესოდენ ვრცელი ეპისტოლე უზესთავსი ჩემებრთასა. ეკგენიოს მრავალ-თვრად ნუგეში და მეგობარი იყო ჩემი, და ჰატრიარხი იყო მეგობრის ჩემის მეგობარი, და თვრად კიდრემე ურუჭლი-ვიუაჲ და გულ-მოტკივარ განშორებისათჳსცა მისისა, და გამომსალმებელი მისი, წარმოკველ შეოლით და მოვიწიე მონასტრად ჩქცნდა, და ვჭეკვით ჟამნი რადენნიმე, და ვეძებდი საუნჯეთა წიგნთასა ქართულად, რამეთუ მრავალნი წიგნნი იუენეს ქართულნი. ესოდენნი ქართულნი არა იპოვებინ. მაგრამ ვინ აღწერდა ამათ, და არცა მამის მკაცრის წიგნიარს ⁽⁶⁰⁾ საქართუჭლოთ შინა.

ესრეთ ნება-დართუთა და ღოცუსა აღებითა მათ მათათა, აღვემზადენით აღსულად კონსტანტინოპოლედ, რამეთუ თვრად მწუნარე ვიუაჲ დატკეებისათჳს მთაწმინდისა. გუჭზოვა ნავი მარჯუჭ და წარმოვედით მონასტრით ქართუჭლთასა გზით ზღვთ. და მოჭიერა რა

(60) წმინდა ესე მკაცრი იყო ზედწოდებით ეგზუტელი, დიდი მეუღბნოე, მოღუაწე ჯ მეუღართა აღმადგისებელი, რომლისა დღესასწაულსა მოისხენებს ეკკლესია 19 იანვარსა, რომელმანცა 60 წელი განვლო უდაბნოსა ჯ 90 წლისა გარდაიცვალა 391 წელსა შობიდაცა ქრისტესსა. მართლ-მადიდებელთა ეკკლესიასა აქჲს სიქადულად 50 მისნი სწავლითნი სიტყუენი მოღუაწეობითისა ანუ ასკეტიკურისა ღუთის-მეტეჭლესისა. ამა წერილთაგან ტიმოთეს მთავარ-ეპისკოპოსსა ქართლისასა გარდამოუწერია ქართულად ძუჭლად თარგმნილის წიგნისაგან 16 მოკლენი მუსლნი სსჟათა და სსჟათა მისთა სწავლათაგან.—თჳსსა დროის ესეც მროელსა წმინდისა მკაცრი ს წიგნთასა დაიბეჭდება. ზ. ი.

ნოტომან ქაზმან გამოვლეთ სამოთრასზე და ნიბრე კუნ-
ძულნი, და მოვიწიენით ქუჭშოსა ტრიადას, აწ რომელსა
თურქნი ბადასხარს უწოდენ, ზღუასა მას იწოდდ მდგომ-
სა კითარ ნახევარ მილიან სიგრცესა, რამეთუ გადმა გა-
მოდმა ჰსდგას ციხენი და მომავალთა განიკითხუწნ თურქ-
ნი. და მუნ წინა აღმდგომი ქარი აღცუდგა და ამოჴედით
და ზმელით მიჴედით ეპისკოპოსის გალიპოლელისა უფელი-
სა ნეოფიტესა, და მუნ განვითიეთ დამე იგი და აღკუ-
დით დილისად და კვლეთ ნავითა და მივიწიენით ადგილ-
სა მას, სადა ზღუასა შინა, აჲსოფიას ქუა ტრაპეზი (61)
შთავარდნილა: კენცტიელთა რა აღიღეს კონსტანტინო-
პოლი, ეოველნივე სამკაულნი ეკელესიასანი წარახუენეს,
და ქუა იგი ტრაპეზისა ჩამოსხმული საკურჩო ოუსტი-
ნიანე მეფისა მიერ გამოდნობილი შთავარდა ზღუად, და
აწ ნავით მიმავალნი იხილუწნ, რომელ ადგილსა მას აღ-
მოდის ზეთი სუნნელი რაჲმე და გამოვლეთ მარმარა
ჴალაქი და მივიწიენით საუდარსა და ქალაქსა ერავლი-
ოსსა. აჲს ქალაქსა ეწამნეს ორმოცონი დედანი და ამო-
ნა მომღუარო მათი, რომელთა სსენებასა ვჰყოფთ I
სედემბერს, და მიჴედით თუთ მასვე ეკელესიასა, რაჴამს
იგი მოციქელმან ანდრიას სტაქოს და აკვილას მოციქელ-
სა ხელი დაასსა ეპისკოპოსად.

იქიდან მოვიწიენით სილიმიკრიას, სადა ესუწნა წმინ-
და დედა ჩუწნი ქსენი, რომელსა ვდღესასწაულობთ იან-
ვარსა 24-სა და კუალად აღათონიკე მოწამე და მუნვე
არს საწამებელი და თუთ სახლიცა წმინდისა ქალწულისა
ღირსისა ჰარასკევასი. და მიერ მივიწიენით ნაზირსა

(61) იტუჲან ეოვლადის ოქროხი იუოო ჩამოსხმული. ზ. ი.

კონსტანტინოპოლისსა, საუდარსა წმინდის სტეფანესსა, და მუნთ ცხენით წარკვლენით.

განკლეთ ბარუთხანა სამეფო და დემირ-უაფისი და სრა იგი დაუთბაშად წოდებული, და მივიწიენით კონსტანტინოპოლად, და განვიცდიდით რა სიდიდესა ქალაქისასა, უცხოად რამ აღგზინდა შენებულება და სიუცხოვე დედა-ქალაქისა და იხილუწბოდა აჲ სოფია, ვითა მთა მადალი და ადგილისა ჰატიოსნება, და მთა-ბარობით შეზავება და ზღუტბთა მუნ შეერთება, და ბირის-ბირ აზია და ევროპა, და მათ ზედა ქალაქი მათთა ზედა დაშენებული უზატოსნესი, დედა უოკელთა ქალაქთა. ტუქუტობისა მისისათჳს განვიცდიდი რა, ცრემლითა აღივსებოდეს წიაღნი ჩემნი, და კიგონებდი თუ ვითარ ცოდუნაი კაცთანი, ვითაჲსა რისხჴსა მოაწევენ ქუჭყანასა ზედა; თუ ვითა კონსტანტინოპოლი ქრისტიანობათა დასაწყისი, დედა ქალაქად სამეფოედ მეფეთა ქრისტეს მოუქარეთაგან ჴირნახული, და ნაღუწაი ზეგარდაძისა წამის-ყოფითა, აღშენებული ღირსთა მამათა ჩუტნთა ხარისხი და ჴსჴელისდებათა და წმინდათა კრებათა შესაკრებელი, და თუთო-სახათა კეთილითა სამღუტოთა და სჯეროთა შემკული, ვითარ ცოდუთა ჩუტნთათჳს მიეცა აგარიანთა და საბარბაროსთ მთავრობა იმონებს ეკკლესიათა ღჴთისათა, და ქება და სავანე ავაზავთა ქმნილ-არს კენახი ღუწილი სორექი უფლისა და მომეხსენა მისთჳს გოდება იერემიასი: «ხელი განირთხა მაჴირუტბელმან უოკელთა ზედა გულის-სათქმელთა თჳსთა, რამეთუ იხილნა წარმართნი შესრულად სიწმინდესა შინა მისსა, რომელთასა ამცნებდა არა შესრულად ეკკლესიად» და დავით მეტუტელი «ღმერთო შევიდეს წარ-

მართნი სამკვდრებელსა შენსა და შეაგინეს ტაძარი წმინდა შენი . და ამათი მოხსენებელი სულთ-ვათქმადი და მეოჯარ-ჟამ განვიცდიდი, სიდიდით და ჰატის-ნად დააფუძნებულობასა სამეუფოსა ქალაქისასა.

რამეთუ ესეცა უცხოვე არს, შავისა ზღვთა კითხ მდინარე იწროდ ზღუა შეერთჳს ბარისა ზღუასა თეთრსა. ამ კაწროს მომდინარეობისათჳს ექსანოპონტოდ ელლი-ნურად ეწოდების, ესე იგი არს, იწრო ნაპირი ზღვსა, და ზედა მთა ვიზანტია, და ზედა ქალაქნი მლიერად ანაგებნი ადგილსა მშჳტნიერსა და მდალსა, შიგან გაკარგვთ სრითა სამეფოთა და გაღმა ანატოლიისავე ოქრო ქალაქი (62) და შუასა ზედა გალატა, და ზედა-მოხმით მრავალნი უბანნი და მივიწიენით სტავრაჲ მდა-ღრისასა სოფელსა ბებექს და დაგუქსადგურეს მუნ.

წარუვლინენით მოსაკითხავად მღჳდელი ჰატრიარქისა უფალსა კირილეს, და მშსწრაფელ ენება მისულა ჩჳტნი, და აღვემართენით და წარვედით და მივიწიენით და შე-მოგვძღვნენ წინაშე ჰატრიარქისა და მიუძღვნეთ თა-უქანის-ცემა და ამბორი მარჯუტნისა და განწესებულსა ადგილსა დაგუქსა და ამოდ მოგვკითხდა. და კეთილად კიდრეშე ფრად შეგვცკბო და ზედას-ზედა გუჳითხდა ამბავსა, და თჳსსა სრასა შინა განგვძადა სადგური, და ზურის-მტე იყო მარადის გუჳრდით თჳსით, და ესრეთ

---

(62) ბერძულად მჳტლად ეწოდებოდა სრიზოპოლი ჭ აწ ხეუტარი, სადაცა იყო დიდისა კონსტანტინესგან აღშენებული ტაძარი წმინდისა ეფემიასი, რომელსა შინა იყო 4 მსოფლიო კრება ხალკიდონისა. აწ ეკკლესიისა ამის მჳტლისა, მოჩანან მხოლოდ სამირკუტლნი.

სიმაღლე შეეცხო: ხელთათხსათა გზობას სანოვგე და მრავალ-ფერად მითა მითავსებდა, და ახლოს მჯდომარე ვაჟს სძაძრად, და სამდუდელთა მისთა-თანა სუ-ლიერად ვიშუშბდით; რამეთუ იუენეს დიდებულად ცხოვრებითა, ესრეთ რომელ არა ვაჟს მხილუქელი ეგე თათარისა არცა ქალაქისა და არცა არხიეპისკოპოსისა.

ხოლო განუთიეთ კვრიავე ერთი, და ამისა შემდგომად წარკვდით ხილუად ჰატრიარხისა იერუსალიმისა და ვანილუთ და თაუქანი და ამბორი ხელსა მიუძღუნეთ. იუოკატი ჰატრიარხი და განუწავლული სიბრძნითა მრავლი-თა, და გვბრძანენდა მრავალსა რასამე და სიტყვს-გება-სა ეჭუოდით სხუათა და სხუათა ამბავთათჳს.

ხოლო ქუცყანისა ჩუქნისა კათოლიკოსისათჳს იტყუა-და: ვათარმედ «ჟამსა კონსტანტინე მეფისასა იქმენე-
«ნით ქრისტიანენიო და წარმოვივლინათო მეფემან კონ-
«სტანტინე წმინდა ეკსტატი ჰატრიარხი ანტიოქიისა,
«და ჰირეჭლი საკათოლიკოსო საუდარი ამან აღაშენე-
«ბინაო და ყოვლისა საქართუჭლოსა კათოლიკოსი არ-
«ხიეპისკოპოსი მან ავერთხაო. ამისა შემდგომად მეივე
«ბერძენთა ირავლი წარვიდა სპარსეთად საომრად და
«საქართუჭლო მან დააშენაო, და ფოტის მატროზო-
«ლიტი აფხაზეთს მან გააკათოლიკოსაო, და ქართლისა
«კათოლიკოსი მარტო ქართლისა და კახეთისა და ალვა-
«ნისა მწევრმად დარჩაო; იმერეთი მაშინ წაერთოო.
«ამისა შემდგომად მეივემან ქართუჭლთა ვახტანგ
«ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონაძახს (63) და-
«მოწმებით, მცხეთა აღაშენაო, და კათოლიკოსი დასქაო,

(63) იმპერატორი კონსტანტინე IX მონაძახი მეფობდა 1042—1054.

«და შირქული მქსელი კათალიკოსი, დაჩაგრავ; ამისთვის
«სამნი არიან კათალიკოსნი: შირქული ქართლი-
«სა, და მეორე აფხაზეთისა და მესამე მქსელია.
«ამისთვის სრისანთოს პატრიარხმან, უფლისა სოფელი-
«სა ეპისკოპოსნი რა აღწერნა თვითიუღად, მქსელი
«არხიეპისკოპოსი ქართლისა და ახალი ერთად აღწერა ».
ამ გუჟარსა მრავალსა რასმე გვბძანებდა.

ამად ჟამად კჳლად ეანკემზადენით მთა-წმინდად,
რამეთუ ჟამობა იყო ფრიადი მუნ, და აღკადეთ ლოცუჲ
ორთგანვე პატრიარხთა და შთავსხედით ნავსა და მი-
ვიწიენით სამწყოსსა ერკელის მიტროპოლიტისა გერა-
სიმესასა თუქიდანს და დავადგერით სსსახლესა სინის
მონასტრისას; და განჯსუტნენით ჟამნი რავდენნიმე.
ამის შემდგომად წარმოკედით მხვითა კეთილითა, ზღუთა
გზათა მათვე ზედა, რომელი წიად-მოგუტნულ და კვლე-
ნით დღენი რავდენნიმე და ივლისის 5 წმინდისა მამი-
სა ჩუტნისა ათანასი ათონელისასა, წყალობითა ღმთი-
სათა მივიწიენით ლავრად მონასტრად მისსა მთა-წმინ-
დად ⁽⁶⁴⁾. და შეკედით მონასტრად და იყო დღესასწა-
ულთა ოხრნა დიდებული და სიმრავლე მონაზონთა ური-
ცხჳ. და შემდგომად დღესასწაულისა აღკედით მონას-
ტრად საქართუტლოთასა, და გაუფოფადი მუნ და დავა-
თიეთ მონასტრსა ჩუტნსა ჟამნი რავდენნიმე და წარ-
კედით მიერ შკოლად კეთილ-მეგობრისა ჩუტნისა თანა
ევგენიოსისა და გაუფოფადი მუნ მრავალ-დღე, სწაღსა
მას სავანესა. მაშინ სხუა ვინმე ბრძენი მოსულოდა
სახელით კვზრიანე, განმსწავლული მრავლითა მსწავლითა
და თურქთა ენისა აუჲ მსწავლული. რამეთუ ღრამპატრიკა

(64) მეორედ მიხელა ათონისა მთად.

და არისტოტელისა წიგნნი თერქთა ენასა ზედა ეთარ-
გმნა კეთილად და ენითა მით ვიზრახებოდით, დაგამო-
ვიკულებოდა ჩაფა მენების. ჩამეთუ აღმოეკითხა წერილ-
თა შინა ჩუწნთა, რომელი ბერძენისაგან შჳანთა ენასა
ზედა ეთარგმნა: ქართუშლნი მთარგმნელნი მსწერენ:
ქართუშლთა უწოდეს შჳანიად⁽⁶⁵⁾, ამისთჳს კკითჳდი ეკ-
გენიოსს. სოლო იგი განგჳმარტებდა: არის მუშლთა
წერილთა შინა მდებარე, ვითარმედ ქართუშლნი მისუ-
ლან შჳანიად და დამკვდრებულან და უწოდეს მეივესა
შჳანიისასა ქართუშლი და კუალად სჳანიელნი წარსრუ-
ლან საქართუშლთა შინა, და მუნ დამკვდრებულან.

(65) ორჳერ კჳკითხე ღ სხუად მითხრა, ამისთჳს ორჳერ
აღჳსწერე შჳანიისათჳს. — ტიმოთე.

ამისთჳს ისილე ზემორე გუშრდ. 101.—ნამდჳლის ესევი-
თარისა მოთხრობისათჳს მეცა აღჳსწერე ვრცლად მცირესა
წიგნსა ჩემსა დაბეჭდილსა რუხულად: *Прызны и разлу-
ныя ухр наименованиа. Тифлисъ 1846. стр. 22.* ბრძე-
ნი ეგგენიოს, რომელიცა მიუთხრობდა ტიმოთეს მუშლთა
სიტუჳათა ქართუშლთათჳს, უეჭუშლად იგულისჳებდა შემდეგთა
მწერალთა:

ზლინიოს ჰსწერს: რომელ დასავლეთისა ივერნი ანუ ისჳა-
ნელნი არიან გარდასახლებულნი ივერიისაგან აზიისა. ესრეთ
ჰგონებდა, იტყჳს იგი, თჳთ მწერალიო ვარრონი. *Plin. lib.*
III. cap. 1.

დიონისი ჰსწერს: «ივერნი აზიელნი არიან გარდასახლე-
ბულ ივერიისაგან ევროპისა».

სტრაბონ იტყჳს: «ოქროსა მადანნი არიან ივერიასა შინა
აზიისსა ღ ივერიასა შინა ევროპისსა. ნუ თუ ამა მიზენით
ერთავე ერთი ღ იგივე მიაღეს წოდება». «*Fortasse iberi
eodem nomine vocantur, quo occidentales, ab auro, quod
apud utrosque reperitur*». *Strab. IX.*

ამისთვის ქართუშლთა და სპანიელთა სახელნი ურთი-
ერთარს ენატჳლებიან. ესერა მესმა, მომეხსენა ქართლში
იგი თქმული, ვითარმედ აზნაურნი ⁽⁶⁶⁾ ქართუშლნი სა-
ფრანგეთით არიან მოსრულნი.

ამისა შემდგომად შოღლით ეკვენიოსისით წარმოვე-
დით მონასტრად ჩუშნდა, და მოვემზადენით კიქლად
აღსრულად კონსტანტინოპოლედ, და აღვედიდ ნავსა, სა-
ფრანგუშლითა უოვლად წმინდისათა და ლოცვთა მით მა-
მათათა. და მობერა ნოტომან ქარმან ამოდ და მხავითა
კეთილითა კიქლად მივიწიენით კონსტანტინოპოლედ;
და სახლთა გარდავხედით სტაურაკის-შჯლის გიორგისასა
პროთოსპათარისასა ბუღდანის მეფის ვეკილისასა. და
ფრინად ზატვიგუტა, და უცხოთ-მოყუარებითა და ღვთის-
მისხურებითა კეთილი ნუგეში გვბოძა და გვეზახებოდი
საურავისა ამის ჩემისათჳს, ვითარმედ ქიჭვანისაგან ჩუ-
მისა ამისთვის ვარ წარმოსრული, რათა იერუსალიმად მი-
ვაწიო. არამედ გზისა შიში თათართა მიერ არა
მატეკვებს ჩუშნ წარსულად. ხოლო იგი მეტყუოდა, ვი-
თარმედ რაჲსათჳს არა იახელით ქიჭვანისაგან თქუშნი-
სა აქა კარსა ზედა მოწერილი წერილი. ხოლო მე
მაქუენდეს ახალციხის ფაშა-ათაბაგის მაჰმადისწიგნი ⁽⁶⁷⁾

⁽⁶⁶⁾ ამით მოიხსენიებს კასტანგის ბ კასუშკის ქართლის-
ცხოვრებთა შინა მოთხოვნასა, რეცა აზნაურნი იუჴენენ ნეშტნი
იასონისა ხვათა, რომელნიცა დახტოვა ქართლსა აღექსანს
დრე მაკედონელმან.

აქა ამისთვის ვიტყუ მხოლოდ ამას, რომელ ლექსი აზნაუ-
რა არს სომხური ბ ნიშნავს კაცთა თავის-უფალთა, განთა-
ვისუფლებულთა, არა სარჯისა მიმტემათ.   ზ. ი.

⁽⁶⁷⁾ წინათ მოხსენიებული სახელი ათაბაგისა (იხ. გუშტრდი 14)

გზისა მოცემისათჳს და შეწენარებისა კარზედ მოწერი-
ლი კეზირისა თანა და სხვათა დიდებულთა და მივართუ-
რა, აღმოიკითხა და განჰქვრდა ეკე ვითარსა ჩემთჳს გულს-
მოდგინებით მონაწერსა და იტყოდა: არა იქმნების
უჩესთაესი ამისა და წარიღო და მიაართო კეზირსა და
სხვათა კარის-მომხელეთა. აღმოიკითხა რა, ეთქვა: ძალი
წიგნისა მის წარმოაჩენს ვითარმედ, სახმარად ჰატა-
ვის-საცემი თურმე კინზე არის და სტუმარი ხელმწიფი-
სა ჩუქნისა და მოვიდეს აქა, რათა ვიხილოთ და ჰატავს-
ვტოთ და მანუჭვდეს მე წარსულად, გარნა არა კინებე,
არამედ კმიზეზობდი უძლებად ყოფასა და არღარა მი-
კელ. განგვზადეს სასახლე მდიდრად გარდაგებული ნა-
ტითა და სუწნითა და დღითი-დღე საზრდოსა ბოძები-
თა და მეტყუადენ ვითარმედ, საღაროსა კელმწიფისასა
რაოდენს ითხოვ თეთრსა, მოგეტემის. არამედ მე არა ვი-
ნებე საფასითა მათითა გზისა ჩემისა წარმართებაჲ და
ვეკედრებოდი გზისა წიგნისათჳს, რომელსა ფარმან უწო-
დენ.

და დავათიეთ თთჳწნი შუდნი კონსტანტინოპოლეს
ფრიადსა ჰატავსა და ამოდ ცხოვრებისა, რამეთუ უფროსა
და ჰატარიზთა თანა ვიუოიებოდი კირილესთანა კონ-
სტანტინოპოლისა, და უფროსად ბრძნისა სანატრელისა

არს შევთომა ჩემის ხიისა უკანასკნელთა ათაბაგ-ფაშათა. სი-
ესე ახალციხისა თურქთა განმტეოთ, შევისწავე დასახელებითა
გაცისა ბრძნისა ზე განჰსწავდულისა 87 წლისა ჰასაკისა მექა-
ნისა სომესთ-კათოლიკეთ ეკლესიისა უფროსისაგან ჰავლე
შაჰუდლოვისა, რომელმანცა მასწავა თთფილისა ენაჲ ლათინუ-
რი. — შემდგომად გამოძიებისა, ვჰვამევი რომელ სულეიმან
ფაშამან მიიღო განმტეობა თჳსი 1758 წელსა.   ზ. ი.

ზატრიარხისა იერუსალიმისა უიელისა ჰართენისა, კაცი-
სა ბრძნისა, ადგილობით ათინელისა, და ცხოვრებით
იერუსალიმელისა. რამეთუ მოძღვრადცა მოვიგე ჩემთჲს,
და მარად შენდობასა აღმოვივსებდი წმინდათა ზაგუთაგან
მისთა და იუჲნეს ნუგეშად და მეგობრად ჩემდა მიტრუ-
პოლიტი სალკიდონისა იოანნიკოს, კიზიკოჲსა გერასიმე,
ნიკომადიისა გაბრიელ, ნიკიისა იერემია. და სხუანი
მღუდელთ-მთავარნი და სამღუდელონი, და ერნი უცხოე-
ბისა ჩუენსა შეიწყენარებდეს კეთილად, და განვიცდიდით
მათსა ცხოვრებასა, და უჭჳრეტდით ქალაქისა სიდიდესა
და სიუცხოესა; და მომეწუინა რა, შთავსჳექ ნავად ჯა
მივიწიე სასახლესა ჩემსა, და ბაღსა მრავალ-თეერთა
შადრეკანითა და მჩქეთვართა ივავართა, და ბაღსა ედე-
პურებ დასხმელსა. და განჯსუენით რა, და მომესურჯს
რა, კუალად ნავითა აღვიდი სამეუთჳოდ ქალაქად ხილუად
სასურჳტლთა მათ ჩემთა და ვიუბნით მრავალი რამე და
შეკმცევადით, რომელთა თუთოეულად ვერ უძლებ ალწე-
რად. მაშინ ებოძა კეზირსა თეირმანი ძლიერი, რომელ-
სა ეწერა ესრეთ და სხუა მრავალი:

« გიბრძანებთ მადლისა კელმწიფებისა ჩუენისა ბრძა-
« ნებითა, ჩუენ დიდად ამაღლებული კელმწიფე, მრავლი
« სასაზატრიონოსა და ძლიერებისა მჳერობელი ხონ-
« თქარი ⁽⁶⁸⁾ და ამა თეირმანსა ბრძანებისა ჩუენისასა
« კუებოძებთამას და კუებრძანებთ უოკელთაჲ იერუსალიმსა
« მიმავალთაჲს გჳათა ზედა თჳშათა, ენგიჩართა, სარ-

(68) ამა დროსა მეფობდა თურქთა ზედა სულთანი ოთმან
III. ახ. ზეკით გუჳრდი 14.

« დალთა, კოიკოდთა (69), უადთა და ერთობ უოკელთა
 « მორჩილთა ბრძანებისა ჩუჭნისათა. ესე ტფილისის
 « ქუჭუნის რომანი ტიმოთე თავისის მოსამსახურითა
 « ჩუჭნის ამაღლებულის კარის სტუმარ-იქმნა, იერუსა-
 « ლიმს წარსკლისათჳს დასტური ვუბოძეთ; სადაცა მოი-
 « წიოს ჰატრივი და სამსახური მიეცით; არავინ რა სთხო-
 « ვსრჩა; არავინ რა აწუინოს; თორემ ერთის თეთრის ზიან-
 « ნი ათას ქესად ვერ ადგება; გზაზედ სადაცა შიში იუოს
 « თოფ-იარაღიანნი გზის-მტუჭლნი გაატანათ; მძუღო-
 « ბით მივიდეს და მოვიდეს. ესე ჩუჭნი ბრძანება ასე
 « იცოდეთ ». ამისთჳს დიდი მადლობა კმადრეთ კელ-
 « მწიფობისა მოხელეთა და გამოვემზადენით და დავე-
 « თხოვეთ ჰატრიარსთა. ხოლო ჰატრიარსმან კონსტან-
 « ტინოზოლისამან ვისისათჳს ესრეთი გვბოძა წიგნი:
 « კირილე, წყალობითა ღუთისათა ჰატრიარსი კონსტან-
 « ტინოზოლისა და უოკლისა სოფელისა, მოგიწერთ უო-
 « კელთავე ეპისკოპოსთა, მდიდართა და წარჩინებულთა;
 « მადლი და წყალობა და კურთხევა განმრავლდინ თქუ-
 « წედა. ამას საუოკელთასა ეპისკოპოსსა მოგიწერთ
 « ამას ზარსა ზედა. ესე უოკლად-სამღებულო ტიმოთე
 « საქართველოსა მიტროპოლიტი, მამა და თანა მწარეც-
 « ლი ჩუჭნი თჳსის ქუჭუნიადამ წმინდად ქალაქად იერუ-
 « სალიმად წარმოსრულარს თავუქანის-ცუმად ცხოველს-
 « მეოთველისა საფლავისა. ჩუჭნი ესე წიგნი უბოძეთ, სა-
 « დაცა მოიწიოს, მოეკებენით და კეთილად შეიწუნარეთ,

(69) გოიკოდა რუსული ენაა. ქართულად მოურავი
 ეწოდების.

« ვითარცა მამა და მღვდელ-მთავარი, უცხოთ შორით
 « გზით მოსრული, და უმეტესი ენისა ჩუქნისა და აღ-
 « ხარება მოახსენეთ და წირება-ლოცვა ამისგან სასოებით
 « მიიღეთ, და იერუსალიმად მიმუქანებელსა გზასა კეთი-
 « ლად მიუძღვთ, ზღვთ თუ სმელთ, და არა რა დასა-
 « ბრკოლებელი შეამთხვოთ ».

ეგრეთვე სინოდთა მათ მიტროპოლიტთა უოკელთავე
 გზომეს, თუ სადმე გზათა ზედა შევხედებოდით, სამ-
 წესოსა მათსა წიგნი შეწყუნარებისა. და კწალად აღვი-
 დეთ წიგნი იერუსალიმის პატრიარხისა და მივედით დი-
 დად ამაღლებულსა ეკლესიასა კონსტანტინოპოლისასა.
 და იუო მუნ გქამი წმინდისა ეკთეპიასი, და ნაწილი
 ღირსად ხსენებულთა მათ თეოფანისა დედოფლისა, და
 პულხერია არკადის ასულისა, და მჴა ვიქმნებოდი წარ-
 სულად.

აწ მცირედი რამე კონსტანტინოპოლისათჳს მოგი-
 თხრა, რამეთუ ჭაეროვნებისა და სიკეთესა ზირად-ზირა-
 დობასა ქალაქისა მის შორად განეგდო მშენებნებება უო-
 კლისა სოფელისა ალაგთა, მათ შორის დედა ქალაქათსა.
 არა სადა იზოკების აწია და ევროპა ერთად შეკრებუ-
 ლი ვითა აქა, და მათ შორის მდინარედ წარმოქანებული
 შავით ზღვთ იწრო ზღუა მჩქეფარე ზერეულთა კუჭტო-
 ბითა მომდინარე, და ზედა დათუქმებული კონსტანტინ-
 ნოპოლი მათთა ზედა ხელითა საბათისათა, და მათნი
 იგი სავსედ შემოსილნი ნამჴთა და კვზაროსითა ღიბა-
 ნისათა. იწროსა მას ზღუასა მომდინარესა გადმართ
 და გამოდმართ ქალაქი შენარს, ზღუდენი და გოდოლნი
 და კლდე-უერეთა უცხო დათევრადად მოთვარდაგულნი
 სრათა სანათურთა, ჯამნი აღუქაებულნი თუთა-სახენი

კონსტანტინოპლისსა, საუდარისა წმინდის სტეფანესისა, და მუნით ცხენით წარველენით.

განკლეთ ბარუთხანა სამეფო და დემირ-უზაფისი და სრია იგი დაუთბაშად წოდებული, და მივიწიენით კონსტანტინოპლად, და განვიცდიდით რა სიდიდესა ქალაქისასა, უცხოად რამ აღგზინდა შენებულებს და სიუცხოვე დედა-ქალაქისა და იხილუშბოდა ჯან სოფიას, ვითა მთა მადალი და ადგილისა ჰატიოსნება, და მთა-ბარობით შეზავება და ზღუშბთა მუნ შეერთება, და ბირის-ბირ აწია და ეკრახა, და მათ ზედა ქალაქი მთათა ზედა დაშენებული უზატოისნესი, დედა უოველთა ქალაქთა. ტუქუშობისა მისისათჳს განვიცდიდი რა, ცრემლითა აღივსებოდეს წიაღნი ჩემნი, და კიგონებდი თუ ვითარ ცოდუნი კაცთანი, ვითაჲსა რისხჳსა მოაწეკენ ქეჭუნასა ზედა; თუ ვითა კონსტანტინოპლი ქრისტიანობათა დასაწყისი, დედა ქალაქად სამეფოვოდ მიეფეთა ქრისტეს მოუქარეთაგან ჰირნახული, და ნაღუწი ზეგარდაძოსა წამის-უოფითა, აღშენებული ღირსთა მამათა ჩუშნთა ხარისხი და მსჯულისდებთა და წმინდათა კრებათა შესაკრებელი, და თუთო-სახითა კეთილითა სამღერითთა და საერთა შეძეული, ვითარ ცოდუთა ჩუშნთათჳს მიეცა აგრიანთა და საბარბაროსთ მთავრობა იმონებს კველესათა ღმთისათა, და ქება და სავანე ავაზაკთა ქმნილ-არს კენახი ღუწილი სორექი უთელისა და მოძეხსენა მისთჳს გოდება იერემიასი: «ხელი განირთხა მაჭირუშბელმან უოველთა ზედა გელის-სათქმელთა თუთა, რამეთუ იხილნა წარმართნი შესრულად სიწმინდესა შინა მისსა, რომელთასა ამცნებდა არა შესრულად კველესიად» და დავით მეტუეშელი «დემერთო შევიდეს წარ-

მართნი სამკვდრებელსა შენსა და შეაგინეს ტაძარი წმინდა შენი . . და ამათი მოხსენებელი სულთ-ვათქმადი და მეოვარ-ჟამ განვიცდიდი, სიდიდით და ჰატოის-ნად დააფუძნებულობასა სამეუფოსა ქალაქისასა.

რამეთუ ესეცა უცხოვე არს, შავისა ზღვთა კითხვითა მდინარე იწოდდნენ ზღვა შეერთვს ბარისა ზღვასა თეთრსა. ამ კაწროს მომდინარეობისათჳს ექსანოპონტოდ ელლინურად ეწოდების, ესე იგი არს, იწოდნაჲარი ზღვსა, და ზედა მთა კიზანტია, და ზედა ქალაქნი ძლიერად ანაგებნი ადგილსა მშჳტნიერსა და ძაღლსა, შიგან გაკარგვთ სრითა სამეფოჲთა და გაღმა ანატოლიისაჲე ოქრო ქალაქი ⁽⁶²⁾ და შეასა ზედა გალატა, და ზედა-მოხმით მრავალნი უბანნი და მივიწიენით სტავრაკ მდინარისასა სოფელსა ბებექს და დაგუჲსადგურეს მენ.

წარუვლინენით მოსკითხავად მღჳდელი ჰატრიარხსა უფალსა კირილეს, და მჳსწრაფელ ენება მისჴელა ჩჳტნი, და აღვემართენით და წარვედით და მივიწიენით და შემოგვძღვნენ წინაშე ჰატრიარხისა და მიუძღვნეთ თაუჟანის-ცემა და ამოორი მარჳჳტნისა და განწესებულსა ადგილსა დაგუჲსა და ამოდ მოგვკითხვდა. და კეთილად კიდრემე ფრიად შეგვცუბო და ზედას-ზედა გჳკითხვდა ამბავსა, და თჳსსა სრასა შინა განგვძნადა სადგური, და ჰურის-მტე იყო მარადის გჳტრდით თჳსით, და ესრეთ

---

(62) ბერძულად ძჳტლად ეწოდებოდა სრიზოპოლი ჭ აწ ხეუტარი, სადაცა იყო დიდისა კონსტანტინესგან აღშენებული ტაძარი წმინდისა ეფემიასი, რომელსა შინა იყო 4 მსოფლიო კრება ხალკიდონისა. აწ ეკკლესიისა ამის ძჳტლისა, მოჩანან მხოლოდ სამირგჳტლნი.

სიმაღლე შეეცხო: ხელითა თვსითა გვბოძის სანთავაგე და მრავალ-თვერად მითა მითავსებდა, და ახლას მჯდომარე ვიუავ სამარად, და სამდუდელთა მისთა-თანა სულიერად ვიშუშბდით; რამეთუ იუენეს დიდებულად ცხოვრებითა, ესრეთ რომელ არა ვიუავ მხილუქლი ეგე თარისა არცა ქალაქისა და არცა არსიებისკობისისა.

ხოლო განუთიეთ კვრიავე ერთი, და ამისა შემდგომად წარკედით ხილჳად პატრიარხისა იერუსალიმისა და ვიხილეთ და თაუჳანი და ამბორი სელსა მიუძღუნეთ. იყო კაცი პატრიოსანი და განჭსწავლული სიბრძნითა მრავლითა, და გვბრძანებდა მრავალსა რასამე და სიტყვს-გებასა ვჭუოფდით სხჳათა და სხჳათა ამბავათჳს.

ხოლო ქეცყანისა ჩუჭნისა კათოლიკოსისათჳს იტყუა: ვათარქედ « ჟამსა კონსტანტინე მეფისასა იქმენუ » ნით ქრისტიანენით და წარმოვივლინათო მეფემან კონსტანტინე წმინდა ევსტატი პატრიარხი ანტიოქიისა, და პირუჭლი საკათოლიკოსო საუდარი ამან აღაშენუ » ბინაო და ყოვლისა საქართუჭლოსა კათოლიკოსი არ » ხიებისკობისი მან ავურთხაო. ამისა შემდგომად მეფე » ბერძენთა ირავლი წარვიდა სპარსეთად საომრად და » საქართუჭლო მან დაიპყრაო, და ფოცის მიტროპო » ლიტო აფხაზეთს მან გააკათოლიკოსაო, და ქართლისა » კათოლიკოსი მარტო ქართლისა და კახეთისა და ალგა » ნისა მწეემსად დარჩაო; იმერეთი მაშინ წაერთოაო. » ამისა შემდგომად მეფემან ქართუჭლთა ვახტანგ » ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონაძახის ⁽⁶³⁾ და » მოწმებით, მცხეთა აღაშენაო, და კათოლიკოსი დასქაო,

(63) იმპერატორი კონსტანტინე IX მონაძახი მეფობდა 1042—1054. 3. ი.

«და ჰირქული მქული კათოლიკოსი, დანაგრად; ამისთვის
«სამნი არიან კათოლიკოსნი: ჰირქული ქართლი-
«საო, და მეორე აფხაზეთისაო და მესამე მქულიო.
«ამისთვის სრისანთოს ჰატრიარხმან, ყოვლისა სოფლი-
«სა ეპისკოპოსნი რა აღწერნა თვითოეულად, მქული
«არხიეპისკოპოსი ქართლისა და ახალი ერთად აღწერაო ».
ამ გუარსა მრავალსა რასმე გვბძანებდა.

ამად ჟამად კებად ეანგეპზადენით მთაწმინდად,
რამეთუ ჟამობა იყო თრიადი მუნ, და აღკადეთ ლოცუა
ორთგანვე ჰატრიარხთა და შთავსებდით ნავსა და მი-
ვაწიენით სამწყსოსა ერავლის მიტროპოლიტისა გერა-
სიმესასა თუქირდანს და დაკადგერით სისახლესა სინის
მონასტრისასა; და განჯსუტნენით ჟამნი რავდენნიმე.
ამის შემდგომად წარმოკედით მსავითა კეთილითა, ზღვთა
გზათა მათვე ზედა, რომელი წიად-მოგუტვლო და კვლე-
ნით დღენი რავდენნიმე და ივლისის 5 წმინდისა მამი-
სა ჩუტნისა ათანასი ათონელისასა, წყალობითა ღმთი-
სათა მივიწიენით ლავრად მონასტრად მისსა მთაწმინ-
დად ⁽⁶¹⁾. და შეკედით მონასტრად და იყო დღესასწა-
ულთა ოხრა დიდებული და სიმრავლე მონაზონთა ური-
ცხ. და შემდგომად დღესასწაულისა აღკედით მონას-
ტრად საქართუტლოთასა, და ვიუოფოდი მუნ და დაკა-
თიეთ მონასტრისა ჩუტნისა ჟამნი რავდენნიმე და წარ-
კედით მიერ შოლად კეთილ-მეგობრისა ჩუტნისა თანა
ეკგენიოსისა და ვიუოფოდი მუნ მრავალ-დღე, საწადსა
მას სავანესა. მაშინ სხუა ვინმე ბრძენი მოსულოდა
სახელით კვბრიანე, განმწავლული მრავლითა მსწავლითა
და თურქთა ენისა იყო მსწავლული. რამეთუ ღრამბატია

(61) მეორედ მიხუდა ათონისა მთად.

და არისტოტელისა წიგნნი თერქთა ენასა ზედა ეთარკმნა კეთილად და ენითა მით ვიზრახებოდით, დაგამოვიკუთხედი რაცა ბენების. რამეთუ აღმოვეკითხა წერილთა შინა ჩუქნთა, რომელი ბერძულისაგან შჳანთა ენასა ზედა ეთარკმნა: ქართუჭლნი მთარგმნელნი მსწერენ: ქართუჭლთა უწოდეს შჳანიად⁽⁶⁵⁾, ამისთჳს კკითხუდი ეკეგნიოსს. სოლო იგი განგჳმარტებდა: არის მჭეტლთა წერილთა შინა მდებარე, ვითარმედ ქართუჭლნი მისუღან შჳანიად და დამკვდრებულან და უწოდეს მეივესა შჳანიისასა ქართუჭლი და კუალად სჳანიელნი წარსრუღან საქართუჭლოთა შინა, და მუნ დამკვდრებულან.

(65) ორჯერ ვჳკითხე ზ სხუად მითხრა, ამისთჳს ორჯერ აღუჳსწერე სჳანიისათჳს. — ტიმოთე.

ამისთჳს ისილე ზემორე გუჭრდ. 101.—ნამდჳლისა ესეგითარისა მოთხრობისათჳს მეცა აღუჳსწერე ვრცლად მცირესა წიგნსა ჩემსა დაბეჭდილსა რუსულად: *Пръзаны и разлукныя ихъ наименованія. Тифлисъ 1846. стр. 22.* ბრძუნი ევგენიოს, რომელიცა მიუთხრობდა ტიმოთეს მჭეტლთა სიტყუბთა ქართუჭლთათჳს, უეჭუწლად იგულისხმბდა შემდეგთა მწერალთა:

ბლენიოს ჰსწერს: რომელ დასავლეთისა ივერნი ანუ ისჳანელნი არიან გარდასახლებულნი ივერიისაგან აზიისა. ესრეთ ჰგონებდა, იტუჳს იგი, თჳთ მწერალიო ვარრონი. *Plin. lib. III. cap. 1.*

დიონისი ჰსწერს: «ივერნი აზიელნი არიან გარდასახლებულ ივერიისაგან ევროპისა».

სტრაბონ იტუჳს: «ოქროსა მადანნი არიან ივერიასა შინა აზიისსა ზ ივერიასაგა შინა ევროპისსა. ნუ თუ ამა მიზეზით ორთავე ერთი ზ იგივე მბაღეს წოდება». «*Fortasse iberi eodem nomine vocantur, quo occidentales, ab auro, quod apud utrosque reperitur*», Strab. IX.

ზ. ი.

ამისთვის ქართველთა და სპანიელთა სახელნი ურთი-
ერთარს ენაცულებიან. ესერა მესმა, მომესხენა ქართლში
იგი თქმული, ვითარმედ აზნაურნი ⁽⁶⁶⁾ ქართველნი სა-
ფრანგეთით არიან მოსრულნი.

ამისა შემდგომად შოღლით ეკგენიოსისით წარმოვე-
დით მონასტრად ჩქვნიდა, და მოვემზადენით კქალად
აღსწლად კონსტანტინოპოლედ, და აღვედიდ ნავსა, სა-
ფარქელთა უოვლად წმინდისათა და ლოცვთა მით მა-
მათათა. და მობერა ნოტომან ქარმან ამოდ და მავითა
კეთილითა კქალად მივწიენით კონსტანტინოპოლედ;
და სახლთა გარდავსდით სტაერაკის-შჯლის გიორგისასა
პროთო-სპათარისასა ბუღდანის მეფის ვექილისასა. და
ფრად პატრიუგერა, და უცხოთ-მოყრარებითა და ღვთის-
მისხერებითა კეთილი ნუგეში გვბოძა და ვეზრახებოდი
საურავისა ამის ჩემისათვის, ვითარმედ ქქშენისაგან ჩუ-
მისა ამისთვის ვარ წარმოსრული, რათა იერუსალიმად მი-
ვაწიო. არამედ გზისა შიში თათართა მიერ არა
მატყეებს ჩქვნი წარსულად. ხოლო იგი მეტყუოდა, ვი-
თარმედ რაჲსათვის არა იახელით ქქშენისაგან თქქნი-
სა აქა კარსა ზედა მოწერილი წერილი. ხოლო მე
მაქენდეს ახალციხის ფაშა-ათაბაგის მაქმადისწიგნი ⁽⁶⁷⁾

⁽⁶⁶⁾ ამით მოიხსენიებს კასტანგის ბ კასუშკის ქართლის-
ცხოვრებთა შინა მოთხოვნასა, რცა აზნაურნი იუჟენ ნუშტნი
იასონისა ხპათ, რომელნიცა დახტოვა ქართლსა აღექსანს
დრე მაგელონელმან.

აქა ამისთვის ვიტევ მხოლოდ ამას, რომელ ლექსი აზნაუ-
რა არს სომხური ბ ნიშნავს კაცთა თავის-უფალთა, განთა-
ვისუფლებულთა, არა სარჯისა მიმცემთა.   ვ. ი.

⁽⁶⁷⁾ წინათ მოხსენიებული სახელი ათაბაგისა (იხ. გუშტრდი 14)

გზის მოგებისათვის და შეწუნარების კარზედ მოწერი-
ლი კეზირის თანა და სხვათა დიდებულთა და მივართუ-
რა, აღმოიკითხა და განჩქვრდა ეგე ვითარსა ჩემთვის გულს-
მოდგინებით მონაწიროს და იტყოდა: არა იქმნების
უჩესთაესი ამისა და წარიღო და მართო კეზირისა და
სხვათა კარის-მოხელეთა. აღმოიკითხა რა, ეთქვა: ძალი
წიგნისა მის წარმოაჩენს ვითარმედ, სახმარად ჰატ-
ვის-სატყუბო თურმე ვინმე არის და სტუმარი ხელმწიფი-
სა ჩუქნისა და მოვიდეს აქა, რათა ვიხილოთ და ჰატვის-
გვით და მაწუჭდეს მე წარსულად, გარნა არა ვინებე,
არამედ ვმიზეზობდი უძლებად ყოფასა და არღარა მი-
კელ. განგვზადეს სასახლე მდიდრად გარდაცხადებული ნა-
ტიოთა და სუხნიოთა და დღითი-დღე საზრდოსა ბოძები-
თა და მეტყუოდენ ვითარმედ, საღაროსა კელმწიფისასა
რაოდენს ითხოვ თეთრსა, მოგეტემის. არამედ მე არა ვი-
ნებე საფასითა მათითა გზისა ჩემისა წარმართებაჲ და
ვეკედრებოდი გზისა წიგნისათვის, რომელსა ფარმან უწო-
დენ.

და დავათიეთ თთქტნი შუდნი კონსტანტინოპოლეს
ფარიადსა ჰატვისა და ამოდ ცხოვრებისა, რამეთუ უფროს-
აჲ ჰატრიარხთა თანა ვიყოფებოდი კირილესთანა კონ-
სტანტინოპოლისა, და უფროსად ბრძნისა სანატკრელისა

არს შეტომა ჩემის სიიხა უკანასკნელთა ათბაგ-ფაშათა. სი-
ეხე ახალციხისა თურქთა განძგეთა, შევისწავე დასახელებითა
გაცისა ბრძნისა და განჩქვრდელისა 87 წლისა ქასაკისა შექო-
ნისა სომესთ-კათოლიკეთ ეკლესიისა უფროსისაგან ჰავლე
შაქუღლუღისა, რომელმანცა მასწავა თფილისს ენაჲ ლათინუ-
რი. — შემდგომად გამოძიებისა, კჰპოვე რომელ სულეიმან
ფაშამან მიიღო განძგეობა თჳსი 1758 წელსა.   ზ. ი.

ზატრიარხისა იერუსალიმისა უფლისა ჰართენისა, კაცისა ბრძნისა, ადგილობით ათინელისა, და ცხოვრებით იერუსალიმელისა. რამეთუ მოძღურადცა მოვიგე ჩემთვის, და მარად შენდობასა აღმოვივსებდი წმინდათა ბაგეთაგან მისთა და იუჟნეს ნუგეშად და მეგობრად ჩემდა მიტროპოლიტი სალკადონისა იოანნიკოს, კიზიკოჲსა გერასიმე, ნიკომადიისა გაბრიელ, ნიკიისა იერემია. და სხუანი ძღუდელთ-მთავარნი და სამღუდელონი, და ერნი უცხოებასა ჩუშნსა შეიწყნარებდეს კეთილად, და განვიტდიდით მათსა ცხოვრებისა, და უჭურტდით ქალაქისა სიდიდესა და სიუცხოესა; და მომეწეინა რა, შთავსჯექ ნავად ჯა მივიწიე სასახლესა ჩემსა, და ბაღსა მრავალ-ფერითა მადრევანითა და მჩქეფარითა ფავარითა, და ბაღსა ედემურებ დასსმელსა. და განჯსუშნით რა, და მომესურჯს რა, კუალად ნაკითა აღვიდი სამეუფოდ ქალაქად ხილუად სასურჭულთა მათ ჩემთა და ვიუბნით მრავალი რამე და შევეტკეოდით, რომელთა თჯთაჲულად ვერ უძლებ აღწერად. მაშინ ებოძა ვეზირსა ფირომანი ძლიერი, რომელსა ეწერა ესრეთ და სხუა მრავალი:

“ გიბრძანებთ ძაღლისა კელმწიფეებისა ჩუშნისა ბრძანებითა, ჩუშნ დიდად ამაღლებული კელმწიფე, მრავლისა სასაატრონოსა და ძლიერებისა მჟერობელი სონთქარი ⁽⁶⁸⁾ და ამა ფირომანსა ბრძანებისა ჩუშნისასა ვუბოძებთამას და ვუბრძანებთ ყოველთაჲე იერუსალიმსა მიმავლათჯს გზათა ზედა ფაშათა, ენგიჩართა, სარ-

⁽⁶⁸⁾ ამა დროსა მეფობდა თურქთა ზედა სულთანი ოთმან III. იხ. ზევით გუჲრდი 14.

« დალთა, კოიკოდთა ⁽⁶⁹⁾, უადთა და ერთობ უოკელთა
 « მორჩილთა ბრძანებისა ჩუჭნისათა. ესე ტფილისის
 « ქუჭყნის რაქანი ტიმოთე თავისის მოსამსახურითა
 « ჩუჭნის ამაღლებულის კარისა სტუმარ-იქმნა, იერუსა-
 « ლიმს წარსულისათჳს დასტური ვუბოძეთ; სადაცა მოი-
 « წიოს ჰატევი და სამსახური მიეცით; არჳინ რა სთხო-
 « ვოსრ; არაჳინ რა აწეინოს; თორემ ერთის თეთრის ზიზ-
 « ნი ათას ქესად ვერ ადგება; გზაზედ სადაცა შიში იუოს
 « თოთ-იარაღიანნი გზის-მტუჭელნი გაატანათ; მუჴდო-
 « ბით მივიდეს და მოვიდეს. ესე ჩუჭნი ბრძანება ასე
 « იცოდეთ ». ამისთჳს დიდი მადლობა ვჰკადრეთ პელ-
 « მწითობისა მოხელეთა და გამოკეპსადენით და დაგე-
 « თხოვეთ ჰატრიარქთა. ზოლო ჰატრიარქსან კონსტან-
 « ტინოზოლისამან გზისათჳს ესრეთი გზობა წიგნი:
 « კირილე, წყალობითა ღმრთისათა ჰატრიარქი კონსტან-
 « ტინოზოლისა და უოკლისა სოფელისა, მოგიწერთ უო-
 « გელთავე ეპისკოპოსთა, მდიდართა და წარჩინებულთა;
 « მადლი და წყალობა და ჟურთხევა განმრავლდინ თქუჭნ
 « ზედა. ამას საუოკელთასა ეპისკოპოსსა მოგიწერთ
 « ამა ზირსა ზედა. ესე უოკლად-სამღებულო ტიმოთე
 « საქართველოსა მიტროპოლიტი, მამა და თანა მწირუჭ-
 « ლი ჩუჭნი თჳსის ქუჭყნიადამ წმინდად ქალაქად იერუ-
 « სალიმად წარმოსრულანს თაჳსანის-ცემად ცხოველს-
 « მეოფელისა საფლავისა. ჩუჭნ ესე წიგნი უბოძეთ, სა-
 « დაცა მოიწიოს, მოკეპებენით და კეთილად შეიწინარეთ,

⁽⁶⁹⁾ გოიკოდა რუსული ენა. ქართულად მოურაჳი
 მწოდების.

«კითარება მამა და მღვდელ-მთავარი, უცხოთ შორით
«გზით მოსრული, და უმეტარი ენისა ჩუქნისა და აღ-
«სარება მოახსენეთ და წირება-ლოცვა ამისგან სასოებით
«მიიღეთ, და იერუსალიმად მიმუქანებელსა გზასა კეთი-
«ლად მიუძღვთ, ზღვთ თუ სძელით, და არა რა დასა-
«ბრკოლებული შეამთხვოთ».

ეგრეთვე სინოდთა მათ მიტროპოლიტთა უოველთავე
გვბოძეს, თუ სადმე გზათა ზედა შევსკდებოდით, სამ-
წესისა მათსა წიგნი შეწყუნარებისა. და კერძოდ აღვი-
ღეთ წიგნი იერუსალიმის პატრიარქისა და მიუვდით დი-
დად ამაღლებულსა ეკლესიასა კონსტანტინოპოლისასა.
და იუო მუნ გქამი წმინდისა ეფთეპიასი, და ნაწილი
ღარსად ხსენებულთა მათ თეოფანია დედოფლისა, და
პულხერია არკადის ასულისა, და მზა ვიქმნებოდი წარ-
სულად.

აწ მცირედი რამე კონსტანტინოპოლისათჳს მოვი-
თხრა, რამეთუ მხაროვნებსა და სიკეთესა ზირად-ზირა-
დობასა ქალაქისა მის შორად განეგდო მშუტნიერება უო-
კლისა სოფლისა აღაგოა, მათ შორის დედა ქალაქათასა.
არა სადა იზოკების აზია და ევროპა ერთად შეკრებუ-
ლი კითა აქა, და მათ შორის მდინარედ წარმოქნებული
შავით ზღვთ იწრო ზღუა მჩქეფარე ჰერეულთა კეტუ-
ბითა მომდინარე, და ზედა დათუმნებული კონსტანტი-
ნოპოლი მათათა ზედა ხელითა საბოთისათა, და მათნი
იგი სავსედ შემოსილნი ნამუთა და კვზარსითა ღიბა-
ნისათა. იწროსა მას ზღუასა მომდინარესა გაღმართ
და გამოღმართ ქალაქი შენარს, ზღუდენი და გოდოლნი
და კლდე-უერეთა უცხო დათეკრადად მოთარდაგულნი
სრათა სანათურთა, ჯამნი აღუქაებულნი თუთოსახენი

ედემს ესახებოდა; ჰალატთა, სტოკათა და ბაზართა ქალაქისათა ბურჯლობა, ზოგნი იუქნეს ბრპენისანი ოქრო-ცერქეზბულნი, ბურჯლნი ზედ სრათა და წყაროთა ვითა მზე ქალაქსა უშუქ-მკრთომაბრებდეს, და ზოგნი კეტ-ქაშანერითა იფრითა; სხუანი მეწამულნი წითლისა მადრიბულისაებრ, ელქსედ იჭირქებოდეს. შიგ ხომალ-დნი ალვსა სტოებრ მდგომნი კეკლუცად მოეზავებო-დეს ქალაქსა ტკვრთა შინა კიპაროსთასა შლილსა და ამათ შინა სრათა საკელმწიფოთა ელქანი გამოკრთებო-დეს, და გარემოს ფიჭუნართა ნამქთა მადნარაინობა ფარდად გარე მოეხუა შენებულებათა; ხოლო დედა ქა-ლაქი ესე ვიძეცენ: ვითა მთიები ვარსკულავთა შო-რის ვაგუანენ; ვითა ვარდი უჩავილთა შორის სამოთხი-სათა; ვითა იაკინთე ქუთა შორის სამარაგდოვანთა; ვი-თა ირისე ღრუბულთა შორის და ვითა ავსტოს კეისარა მეფეთა შორის. — ეგრეთ აღუჩანცენ.

წარსულ კონსტანტინოპოლით იერუსალიმად.

ხოლო მე თრიად მიძნდა და ურწმუნლ-ვიუვკ გან-
შარებისათჳს კონსტანტინოპოლისა. რამეთუ სწუთისა
ჯიარმრავლობითა და ძვრ-ხილულობითა მისრული მუნ,
მათ აღარ მოვიჩქცნებდი. რამეთუ უჭუტრეცდი რა დიდუ-
ბულსა მას ქალაქსა, თქალი და გონება ჩემი ურთიერთ-
არს ესწრობდეს განკვრეშბასა ხილვსა მისისასა. ამისა
შემდგომად წარმოკვდიოთ ოქრო-ქალაქსა. ამა ქალაქსა ში-
ნა ეწამა ქალწულ-მოწამე ევეფემია, რომლისა ხსენებასა
ეჭუოთ სეკდემბრის 16. ამა ქალაქსა აწ უსკუდარად
უწოდენ სამწესოსა ხალკიდონისასა, და კეთილად შეგუ-
წუნარეს ქრისტიანეთა, და შეკვდი ეკკლესიასა მას ხალ-
კიდონისასა, სადაცა კრება იქმნა, და შემოკრბეს ეკკლე-
სიას ოცდა ათნი მამანი მუნ ყოფასა ჩუშნსა, მოკრეშ-
სმა, ვითარმედ განამეს პატრიარხი კირილე, და დაწესდა
კალინიკე.

მშსწრაფელ აღვედ ნაკითა და მივედ კათოლიკე ეკკლე-
სიად და ვინილე, რამეთუ მდჳდელთ-მთავარნი და მდი-
დარნი ერისანი შემოკრბულ-იუჟნეს და კალინიკეს ხელ-
თა დაასხმიდეს. კვითხუდი, თუ რასათჳს განამეს კირი-
ლე; მომიგებდენ ივინი, ვითარმედ იტყოდაო, რამეთუ
ფრანგთა და სომეხთა ნათლის-ღება არა აქქსთო; მეორედ
ჯერ-არს ნათლის-ცემოა, და ჩუშნ ამისთჳს წინა-აღუ-
დევითა და განჴამუთ; არა ოდეს გუშსმენოდაო ესე.

ამისა შემდგომად აღვლეთ ლოცუა პატრიარხისაგან
და წარმოკვდიოთ და ხალკიდონით კვლეთ და გამოკვლეთ

ნაკით გენასხს მას თანა ქჷრივისასა ზღვს ჰირსა ⁽⁷⁰⁾, რომლისა მიხეზსათუხ ექსორია იქმნა ოქროპირი. და კჷალად გამოველეთ მთა იგი, რომელსა შინა განშორებულ იყო წმინდა მამა ავქსენტი, და მივედით ზღვათა შინა კუნძულთა მონასტერსა ხალკისასა, რომლისა წინა მძღერისათუხ თეოდორე სტოდიელი მიტქალეხასა მოიხსენებს წიგნსა თჳსსა. მონასტერნი ესე, აღშენებულნი ბერძენთა მეფეთაგან ვიხილეთ და გამოველეთ ზღვთ სამწყსოსა ხალკიდონისსა ძქლთა მეფეთა სამეფუთასა მას ქალაქსა ნიკომიდასს, სამწყსოსა წმინდათა მამათა

(70) ხატრობულად მკითხჳლისათუხ ამა ადგილისა ვიტყუ, რაჲ არს მოთხრობა ესე. — ოდეს დედოფალმან ევდოკია, არა კადი იმპერატორის მეფულემან. მოინდომა მოხატეხა გენასისა ერთისა ახლოს კონსტანტინოპოლისა, მაშინ მძღლობელმან მისმან ქჷრიგმან დედავაცმან არა ინება განჰსყიდუჳ მისი. ამისთუხ დედოფალმან ბრძანა წართმეჳა მიხი თჳსდა ხალხიანი. იოანე ოქროპირმან, ქჷრივთა ღ გლახაკთა ღ ობოლთა მოწყალემან, ჰხთხოჳ დედოფალს, რათა შეიწყალეს ცრემლნი ქჷრივისა მის ღ გჳლადვე მიჰსცეს მას გენასი იგი. გარნა დედოფალმან არა ინება. მაშინ იოანე ოქროპირმან ქადაგებასა შინა თჳსსა დიდსა ეკკლესიასა სმაცყო, ვითარმედ აწრა არს იესაბელი, ცოლი მეფისა აქაბისა, რომელმან მიჰსტაცა გენასი სახურჳსელი არა მდიდარსა წინაბოთეს. განრისხებულმან დედოფალმან აიძულა ქმარი თჳსი არკადი, რათა ჰქმნან კრება ღ განაძონ იოანე ოქროპირი ჰატრიარსოზისაგან კონსტანტინოპოლისა. — ესრეთ განდევნილი ჰატრიარქი ცხოვრებდა მცირესა უამისა აქა, სადაც იტყუხ ტიმოთე ღა შეიდგომად უკუნაქცეულ-იყო თჳსსავე ხარისხსა.

ჰ. ი.

ჩუქნათა გიორგი და ანთიმე ნიკომიდეელთასა. მოგეჭ-
კებნენ ქრისტეანენი და კეთილად შეგვწყენარეს და გეპა-
წვეს ჟამისა წირჟად მონასტერისა და საფლავისა წმინ-
დისა მამისა ჰანტელეიმონისა, და მოძღუერისა მათისა
ერმელაჲს მღვდელ-მოწამისასა, და ჩუქნ აბისთჳს ვერ-
ჰადრე ვიქმნებოდით და თუჩიად ვიშაშქოდით, თუ ვი-
თარ ცოდულმან, უღირსიითა ბაგითა წმინდასა მას ად-
გილსა მსხუტრბლი შეკჳსწირთ. არამედ ერნი ჩემსა უ-
ღირსებასა არა შეტნიერნი, ვითარცა მღვდელ-მთავარსა
მაწუცვდეს, და მივედით მონასტრად და ვიხილეთ საწა-
მებელი წმინდისა ჰანტელეიმონისა, და საფლავიცა მისი
და აღვასრულეთ ღოცჳ, და უამბორეთ საფლავსა და
აღაგთა მათ, და ურიცხეთა წმინდანთა მოწამეთა სისხლი-
თა ღებულთა, მოსრულთა მახსიმიანესა მიერ და სხჳთა
უჩუგულთა შეთუთაგან. მუნ ახლო იყო სრა მახსიმი-
ანესი და დიოკლიტიანესი და საწამებელი მოწამეთა
მოედანი სასახლისა მისისა უოფილა. და ვიხილეთ ად-
გალი იგი მირონ-მოძდინარე, სადა ორნი ბევრნი მუნ
ნიკომიდიას დასწუნა წმინდანი იგი მოწამენი, და იდღე-
სასწაულების დეკემბერს 28-სა და საწამებელი იგი
მღვდელ-მოწამისა ანთიმოსი, რომლისა ხსენება მოვა
სეკდემბერს 3-ს. რამეთუ მახსიმიანე მუნ მოსურნიდა
მრავალთა მოწამეთა, და იყო ადგილი დიდად ჰატეოსა-
ნი, ზღუთა და მთითა და კელითა შეზავებული, და წარ-
მოვედით მიერ და გამოველეთ ცხელნი იგი წყალნი,
რომელნიცა წმინდამან ამბერკი აღმოატენა და მივიწიე-
რით კათრილად და იყო ვინმე მუნ მონაზონი შეეენე-
ბული ავქსენტი სახელით, კვრიაკედ მცირედ მგზნარისა
მიმდებრი, და კარი დახშული სამარად ქჳნდის, რამეთუ

და არისტოტელისა წიგნნი თერქთა ენასა ზედა ეთარ-
გმნა კეთილად და ენითა მით ვიზრახებოდით, დაგამო-
ვიკუმევედა ჩაცა პენების. ჩამეთუ აღმოეკითხა წერილ-
თა შინა ჩუტნთა, რომელი ბერძულისაგან შანთა ენასა
ზედა ეთარგმნა: ქართუტლნი მთარგმნელნი მსწერენ:
ქართუტლთა უწოდეს შანიად⁽⁶⁵⁾, ამისთჳს კკითჳდი ეკ-
გენიოსს. სოლო იგი განგჳმარტებდა: არის მუტლთა
წერილთა შინა მდებარე, ვითარმედ ქართუტლნი მისუ-
ლან შანიად და დამკვდრებულან და უწოდეს მეტეკსა
შანიაისასა ქართუტლი და კუალად სჳანიელნი წარსრუ-
ლან საქართუტლთა შინა, და მუნ დამკვდრებულან.

(65) ორჳჳერ კჳკითხე ჳ სხუად მითხრა, ამისთჳს ორ-ჳჳერ
აღჳსწერე შანიაისთჳს. — ტიმოთე.

ამისთჳს ისილე ჳემორე გუტლდ. 101.—ნამდჳლისა ესე ვი-
თარისა. მოთხრობისთჳს მეცა აღჳსწერე ვრტლად მცირესა
წიგნსა ჩემსა დაბეჭდილსა რუსულად: *Грузины и раз-
ные их наименования. Тифлис 1846. стр. 22.* ბრძუ-
ნი ევგენიოს, რომელიცა მიუთხრობდა ტიმოთეს მუტლთა
სიტყუბთა ქართუტლთათჳს, უეჭუტლად იგულისჳებდა შემდეგთა
მწერალთა:

ჰლინიოს ჳსწერს: რომელ დასაუღეთისა ივერნი ანუ ისჳა-
ნელნი არიან გარდასახლებულნი ივერიისაგან აზიისა. ესრეთ
ჳტონებდა, იტუჳს იგი, თჳთ მწერალიო კარტონი. *Plin. lib.*
III. cap. 1.

დიონისი ჳსწერს: «ივერნი აზიელნი არიან გარდასახლე-
ბულ ივერიისაგან ევროპისა».

სტრაბონ იტუჳს: «ოქროსა მადანნი არიან ივერიასა შინა
აზიისსა ჳ ივერიასცა შინა ევროპისსა. ნუ თუ ამა მიზეზით
ოართაჳე ერთი ჳ იგიჳე მიაღეს წოდება». «*Fortasse iberi
eodem nomine vocantur, quo occidentales, ab auro, quod
apud utrosque reperitur.*» *Strab. IX.*

ამისთვის ქართუშლთა და სპანიელთა სახელნი ურთი-
ერთარს ენატყულებიან. ესერა შესმა, მომესხენა ქართლში
იგი თქმული, ვითარმედ აზნაურნი ⁽⁶⁶⁾ ქართუშლნი სა-
ფრანგეთით არიან მოსრულნი.

ამისა შემდგომად შოთღოსთ ეკგენიოსისით წარმოკუ-
დით მონასტრად ჩუქნდა, და მოკემსადენით კქალად
აღსრულად კონსტანტინოპოლედ, და აღკუდიდ ნავსა, სა-
ფარუშლთა ყოვლად წმინდისათა და ღოცუთა მით მა-
მათათა. და მობერა ნოტომან ქარმან ამოდ და მხავითა
კეთილითა კქალად მივიწიენით კონსტანტინოპოლედ;
და სახლთა გარდახედით სტაურაკის-მჯლის გიორგისასა
პროთოსპათარისასა ბუდდანის მეფის ვექილისასა. და
ფრად ჰატივ-გუჩა, და უცხოთ-მოყუჩარებითა და ღმრთის-
მისაზრებითა კეთილი ნუგეში გზომას და კერძახებოდი
საფრავისა ამის ჩემისათეს, ვითარმედ ქრესტიანისაგან ჩე-
მისა ამისთვის ვარ წარმოსრული, რათა იერუსალიმად მი-
ვიწიო. არამედ გზისა შიში თათართა მიერ არა
მიტყევეს ჩუქნ წარსულად. ხოლო იგი მეტყუდა, ვი-
თარმედ რამესათეს არა იახელით ქრესტიანისაგან თქუშნი-
სა აქა კარსა ზედა მოწერილი წერილი. ხოლო მე
მამქენდეს ახალციხის ფაშა-ათაბაგის მამქადისწიგნი ⁽⁶⁷⁾

⁽⁶⁶⁾ ამით მოიხსენიებს კასტანგის ღკასუშკის ქართლის-
ცხოვრებითა შინა მოთხორობასა, რეცა აზნაურნი იუქენ ნეშტნი
იარაღისა ხვითა, რომელნიცა დახტოვა ქართლსა აღექსანა-
დრე მაკედონელმან.

აქა ამისთვის ვიტყვ მხოლოდ ამას, რომელ ლექსი აზნაუ-
რი არს სომხური ღ ნიშნავს კაცთა თავის-უფალთა, განთა-
ვისუფლებულთა, არა სარჯისა მიძტემათ. ზ. ი.

⁽⁶⁷⁾ წინათ მოხსენიებული სახელი ათაბაგისა (იხ. გუშტრდი 14)

გზის მოგებისათვის და შეწენარების კარგედ მოწერი-
ლი კეზირის თანა და სხვათა დიდებულთა და მივართუ-
რა, აღმოვიტნა და განჩქვრდა ეგე ვითარსა ჩემთვის გულის-
მოდგინებით მონაწერსა და იტყოდა: არა იქმნების
ჩემთვისაჲსი ჯმისა და წარდო და მართო კეზირისა და
სხვათა კარისამოხელეთა. აღმოვიტნა რა, ეთქვა: ძალი
წიგნისა მის წარმოჩენს ვითარმედ, სახმარად ჰატ-
ვის-სატემა თურმე კინძე არის და სტუმარი ხელმწიფი-
სა ჩუქნისა და მოვიდეს აქა, რათა ვიხილოთ და ჰატვის-
ვტეთ და მაწუცვდეს მე წარსულად, გარნა არა კინძე,
არამედ კმიზუზობდა უძლებად უოფასა და არღარა მი-
ველ. განგვზადეს სასახლე მდიდრად გარდაკებული ნა-
ტითა და სუზნითა და დღითი-დღე საზრდოსა ბოძები-
თა და მეტეოდენ ვითარმედ, სალაროსა კელმწიფისასა
ჩაოდენს ითხოვ თეთრსა, მოგეტემის. არამედ მე არა ვი-
ნებე საფასითა მათითა გზისა ჩემისა წარმართებაჲ და
ვევდრებოდი გზისა წიგნისათვის, რომელსა ფარმან უწო-
დენ.

და დავათიეთ თთქწნი შუდნი კონსტანტინოპოლეს
ფრიაღსა ჰატვისა და ამოდ ცხოვრებაში, რამეთუ უფროს-
და ჰატრირსთა თანა ვიუოფებოდი კირილესთანა კონ-
სტანტინოპოლისა, და უფროსად ბრძნისა სანატრელისა

არს შეტომჲ ჩემის სიიხს უკანასკნელთა ათაბაგ-ფაშათა. სი-
ახს ახალციხისა თურქთა განძგეთა, შევისწავე დასახლებითა
კაცისა ბრძნისა და განჩქვრდულისა 87 წლისა ჰასაკისა მექა-
ნისა სომეხთ-კათოლიკეთ ეკლესიისა უფროსისაგან ჰავლე
შაჟუღოვისა, რომელმანცა მასწავა თფილისს ენაჲ ლათინუ-
რი. — შემდგომად გამოძიებისა, ვჰპოვე რომელ სულეიმან
ფაშამან მიიღო განძგება თჳსი 1758 წელსა.   ზ. ი.

ზატრიარხისა იერუსალიმისა უიულისა ჰართენისა, კაცი-
სა ბრძნისა, ადგილობით ათინელისა, და ცხოვრებით
იერუსალიმელისა. რამეთუ მომღერადცა მოვიგე ჩემთჳს,
და მარად შენდობასა აღმოვივსებდი წმინდათა ბაგეთაგან
მისთა და იუჲნეს ნუგეშად და მეგობრად ჩემდა მიტრო-
პოლიტი ხალკადონისა იოანნიკოს, კიზიკოჲსა გერასიმე,
ნიკომადიისა გაბრიელ, ნიკიისა იერემია. და სხუანი
მღუდელთ-მთავარნი და სამღუდელონი, და ერნი უცხოე-
ბასა ჩუენსა შეიწუნარებდეს კეთილად, და განვიცდიდით
მათსა ცხოვრებასა, და უჭჳრეცდით ქალაქისა სიდიდესა
და სიუცხოესა; და მომეწუინა რა, შთავსჳქექ ნავად ჯა
მიეიწიე სასახლესა ჩემსა, და ბაღსა მრავალ-ფერითა
შადრევანითა და მჩქეთვარითა ფავარითა, და ბაღსა ედე-
პურებ დასხმულსა. და განჯსუენით რა, და მომესურჯს
რა, კუალად ნავითა აღვიდი სამეუფოდ ქალაქად ხილუად
სასურჳტელთა მათ ჩემთა და ვიუბნით მრავალი რამე და
შევექცევოდით, რომელთა თჯთოეულად ვერ უძლებ ალწე-
რად. მაშინ ებოძა ვეზირსა თვირმანი მლიერი, რომელსა
სა ეწერა ესრეთ და სხუა მრავალი:

« გიბრძანებთ მაღლისა კელმწიფებისა ჩუენისა ბრძა-
« ნებითა, ჩუენ დიდად ამაღლებული კელმწიფე, მრავლი-
« სა სამატრონოსა და მლიერებისა მჳერობელი ხონ-
« თქარი ⁽⁶⁸⁾ და ამა თვირმანსა ბრძანებისა ჩუენისასა
« კუბოძებთამას და კუბრძანებთ უოკელთავე იერუსალიმსა
« მიმავალთათჳს გზათა ზედა ფაშათა, ენგიჩართა, სარა

(68) ამა დროსა მეფობდა თურქთა ზედა სულთანი ოთმან
III. ის. ზეკით გჳჳნდი 14.

« დალთა, კოიკოდთა ⁽⁶⁹⁾, უადთა და ერთობ უოკელთა
 « მორჩილთა ბრძანებისა ჩუჭნისათა. ესე ტფილისის
 « ქუჭყნის რაჰანი ტიმოთე თავისის მოსამსახურითა
 « ჩუჭნის ამაღლებულის კარისა სტუმარ-იქმნა, იერუსა-
 « ლიმს წარსულისათჳს დასტური ვუბოძეთ; სადაცა მოი-
 « წიოს ჰატევი და სამსახური მიეცით; არჳინ რა სთხო-
 « ვოსრა; არაჲინ რა აწეინოს; თორემ ერთის თეთრის ზიან-
 « ნი ათას ქესად ვერ ადგება; გზაზედ სადაცა შიში იუოს
 « თოფ-იარაღიანნი გზის-მტუჭელნი გაატანათ; მძუდო-
 « ბით მივიდეს და მოვიდეს. ესე ჩუჭნი ბრძანება ასე
 « იტოღუთ ». ამისთჳს დიდი მადლობა ვჰკადრეთ გელ-
 « მწიფობისა მოხელეთა და გამოგეშნადენით და დაგე-
 « თხოვეთ ჰატრიარსთა. ზოლო ჰატრიარსჲს კონსტან-
 « ტინოზოლისამან ვზისათჳს ესრეთი გვბოძა წიგნი:
 « კირილე, წყალობითა ღმრთისათა ჰატრიარსი კონსტან-
 « ტინოზოლისა და უოკლისა სოფელისა, მოგიწერთ უო-
 « კელთავე ეპისკოპოსთა, მდიდართა და წარჩინებულთა;
 « მადლი და წყალობა და გურთხევა განმრავლდინ თქუენ
 « ზედა. ამას საუოკელთასა ეპისკოპოსსა მოგიწერთ
 « ამა ზირსა ზედა. ესე უოკლად-სამდუდულო ტიმოთე
 « საქართველოსა მიტროპოლიტი, მძა და თანა მწარეჭ-
 « ლი ჩუჭნი თჳსის ქუჭყანიადმ წმინდად ქალაქად იერუ-
 « სალიმად წარმოსრულარს თავუქანის-ცემად ცხოველს-
 « მეოთველისა საფლავისა. ჩუჭნ ესე წიგნი უბოძეთ, სა-
 « დაცა მოიწიოს, მოეგებენით და კეთილად შეიწყნარეთ,

⁽⁶⁹⁾ გოიკოდა რუსული ენაა. ქართულად მოუწიი
 ეწოდება.

«კითარება მამა და მღვდელ-მთავარი, უცხოთ შორით
«გზით მოსრული, და უმეცარი ენისა ჩუქნისა და აღ-
«სარება მოახსენეთ და წირება-ლოცვა ამისგან სასოებით
«მიიღეთ, და იერუსალიმად მიმუქანებელსა გზასა კეთი-
«ლად მიუძღვთ, ზღვთ თუ სმელით, და არა რა დასა-
«ბრკოლებელი შეამთხვოთ ».

ეგრეთვე სინოდთა მათ მიტროპოლიტთა უოველთავე
გზამკეს, თუ სადმე გზათა ზედა შევხედებოდით, სამ-
წესოსა მათსა წიგნი შეწყენარებისა. და კრალად აღვი-
ღეთ წიგნი იერუსალიმის პატრიარხისა და მივედით დი-
დად ამაღლებულსა ეკლესიასა კონსტანტინოპოლისასა.
და იუო მუნ გქამი წმინდისა ეკთეპიასი, და ნაწილი
ღარსად ხსენებულთა მათ თეოფანისა დედოფლისა, და
პულხერია არკადის ასულისა, და მზა ვიქმნებოდი წარ-
სწლად.

აწ მცირედი რამე კონსტანტინოპოლისათჳს მოვი-
თხრა. რამეთუ ჭაეროვნებისა და სიკეთესა შირად-შირად-
დობასა ქალაქისა მის შორად განეგდო მშუშნიერება უო-
კლისა სოფლისა ალაგთა, მათ შორის დედა ქალაქათსა.
არა სადა იხოვების აზია და ევროპა ერთად შეკრებუ-
ლი კითარა აქა, და მათ შორის მდინარედ წარმოქმნებული
მაკით ზღვთ იწრო ზღუჲ მჩქეფარე ზერეულთა კუჭთუ-
ბითა მომდინარე, და ზედან დათუენებული კონსტანტი-
ნოპოლი მთათა ზედა ხელითა საბაოთისათა, და მთანი
ოგი სავსედ შემოსილნი ნამჴთა და კვზაროსითა ღიბა-
ნისათა. იწროსა მას ზღუჲსა მომდინარესა გაღმართ
და გამოღმართ ქალაქი შენარს, ზღუდენი და გოდოლნი
და კლდე-უურეთა უცხო დათუენად მოთუარდაგულნი
სრათა სანათურთა, ჯამნი აღუქაებულნი თუთოსახენი

ედემს ესახებოდა; ზალატა, სტოვათა და ბაზართა ქალაქისათა ბურჯლობა, ზოგნი იუქნეს ბრძენისანი ოქროცურქებულნი, ბურჯლნი ზედა სრათა და წყაროთა ვითა მზე ქალაქსა უშუქ-მკრთომატობდეს, და ზოგნი კეც-ქაშანურიითა იფერიით; სხუანი მეწამულნი წითლისა მადრიბულისაებრ, ელჟაზედ იჭირქებოდეს. შიგ ხომალდნი ზღვსა სტოებრ მდგომნი კეკლეუცად მოეზავებოდას ქალაქსა ტეკრთა შინა კიპაროსთანსა შლილსა და ამათ შინა სრათა საკელმწიფოთა ელჟანი გამოკრთებოდას, და გარემოს იფიჭუნართა ნამქთა მადნარიანობა ივარდად გარე მოეხზა შენებულებათა; ხოლო დედა ქალაქი ესე ვიმეცენ: ვითა მთიები ვარსეჟლავთა შორის ვაგუანენ; ვითა ვარდი ეშავილთა შორის სამოთხისათა; ვითა იაკინთე ქუთა შორის სამარაგდოვანთა; ვითა ირისე ღრუბელთა შორის და ვითა ზვსტოს კეისარი მეფეთა შორის. — ეგრეთ აღჟრატხენ.

წარსულ კონსტანტინოპოლით იერუსალიმად.

ხოლო მე თერიად მიმნდა და ურწმულ-ვიყავ გან-
შორებისათჳს კონსტანტინოპოლისა. რამეთუ საწუთისა
ჯირმრავლობითა და ძვრ-ხილულობითა მისრული მუნ,
მათ აღარ მოვიჩქნებდი. რამეთუ უჭურეტდი რა დიდუ-
ბულსა მას ქალაქსა. თუალი და გონება ჩემი ურთიერთ-
არს ესწრობდეს განკვრუტბასა ხილვსა მისისასა. ამისა
შემდგომად წარმოკედით ოქრო-ქალაქსა. ამა ქალაქსა ში-
ნა ეწამა ქალწულ-მოწამე ევეემია, რომლისა ხსენებისა
გჳყოფთ სეკდემბრის 16. ამა ქალაქსა აწ უსკუდარად
უწოდენ სამწესოსა ხალკიდონისასა, და კეთილად შეგვ-
წუნარეს ქრისტიანეთა, და შეკედი ეკკლესიასა მას ხალ-
კიდონისასა, სადაცა კრება იქმნა, და შემოკრბეს ეკკლე-
სიას ოცდა ათნი მამანი მუნ უოფსა ჩუტნსა, მოკრუტ-
სმა, კითარმედ განამეს ზატრიარხი კირილე, და დამსჯდა
კალინიკე.

მქსწრათულ აღკედ ნაკითა და მივედ კათოლიკე ეკკლე-
სიად და კირილე, რამეთუ მღჳდელთ-მთავარნი და მღა-
დარნი ერისანი შემოკრბულ-იუენეს და კალინიკეს ხელ-
თა დასხმიდეს. კკითხჯდი, თუ რასათჳს განამეს კირი-
ლე; მომიგებდენ ივინი, კითარმედ იტყოდაო, რამეთუ
ფრანგთა და სომეხთა ნათლის-ღება არა აქესთო; მეორედ
ჯერ-არს ნათლის-ცემოა, და ჩუტნ ამისთჳს წინა-აღუ-
დევითა და განჴაპეთ; არა ოდეს გუტსმენოდაო ესე.

ამისა შემდგომად აღჯღეთ ლიტუა ზატრიარხისაგან
და წარმოკედით და ხალკიდონით კვლეთ და გამოკვლეთ

ნაკით გენასხს მას თანა ქჷრივისასა ზღვს ჰირსა ⁽⁷⁰⁾, რომლისა მიხეზასათჳს ექსორია იქმნა ოქროპირი. და კჳლად გამოველეთ მთა იგია, რომელსა შინა განზოარე-ბულ იუო წმინდა მამა ავქსენტი, და მივედით ზღკათა შინა კუნძულთა მონასტერსა ხალკისასა, რომლისა წინა-მძღერისათჳს თეოდორე სტოდოელი მიცქალებასა მოი-სსენებს წიგნსა თჳსსა. მონასტერნი ესე, აღშენებულინი ბერძენთა მეფეთაგან ვიხილეთ და გამოველეთ ზღვთ სამწყსოსა ხალკიდონისსა მქცლთა მეფეთა სამეუფოსა მას ქალაქსა ნიკომიდასს, სამწყსოსა წმინდათა მამათა

(70) ხატობჳლად მეითხუწლისათჳს ამა ადგილისა გოტყვ, რაჲ არს მოთხრობა ესე. — ოდეს დედოფალმან ევდოკია, არ-გადი იმპერატორის მეუღლემან. მოინდომა მოპოვება ვენახისა ერთისა ახლოს კონსტანტინოპოლისა, მაშინ მძღლობელმან მისმან ქჷრივმან დედაკაცმან არა ინება განჰხუიდეჲ მისი. ამისთჳს დედოფალმან ბრძანა წართმეკა მისი თჳსდა ხალხი-ნოდ. იოანე ოქროპირმან, ქჷრივთა ღ გლახკთა ღ ობოლთა მოწყალემან, ჰხთხოვა დედოფალს, რათა შეიწყალეს ცრემლ-ნი ქჷრივისა მის ღ კჳლადჲე მიჰსცეს მას ვენახი იგი. გარნა დედოფალმან არა ინება. მაშინ იოანე ოქროპირმან ჰდაგებასა შინა თჳსსა დიდსა კეკელეხიასა ხმა-ჲყო, ვითარმედ აწ-ცა არს იესაბელი, ცოლი მეფისა აქახისა, რომელმან მიჰსტაცა ვენახი სახურუწლი არა მდიდარსა წინაბოთჳს. განრისხებულმან დედოფალმან აძიულა ქმარი თჳსი არკადი, რათა ჰქმნან კრება ღ განაძონ იოანე ოქროპირი ჰატრიარხო-ბისაგან კონსტანტინოპოლისა. — ესრეთ განდევნილი ჰა-ტრიარქი ცხოვრებდა მცირესა ჟამისა აქა, სადაც იტყჳს ტიმო-თე ღა შედგომად უკუნ-ქცეულ-იუო თჳსსაჲე ხარისისსა.

ჰ. ი.

ჩვენთა გიორგი და ანთიმე ნიკომადიელთასა. მოგვჭე-
ტებენ ქრისტეანენი და კეთილად შეგვწყენარეს და გიჟ-
წყეს ჟამისა წირჳად მონასტერსა და სათლავსა წმინ-
დისა მამისა ჰანტელეიმონისა, და მოძღუერისა მათისა
ერმოლას მღვდელ-მოწამისასა. და ჩუენ ამათჳს ვერ
შადრე ვიქმნებოდით და თრიად ვაშაშქოდით, თუ ვი-
თარ ცოდულმან, უღირსიითა ბაგითა წმინდასა მას ად-
გილსა მსხეტრბლი შეგქსწირთ. არამედ გრნი ჩემსა უ-
ღირსუბასა არა შეცნირნი, ვითარცა მღვდელ-მთავარსა
მაწმუდეს, და მივედით მონასტრად და ვიხილეთ საწა-
მებელი წმინდისა ჰანტელეიმონისა, და სათლავიცა მისი
და აღვასრულეთ ლოცჳა, და უამბორეთ სათლავსა და
აღაგთა მათ, და ურიცხეთა წმინდანთა მოწამეთა სისხლი-
თა ღებულთა, მოსრულთა მაქსიმიანესა მიერ და სხჳათა
უქსჯულთა შეიუთაგან. მუნ ახლო იყო სრა მაქსიმიან-
ესი და დიოკლიტიანესი და საწამებელი მოწამეთა
მოედანი სასახლისა მისისა უთუილსა. და ვიხილეთ ად-
გილი იგი მირონ-მომდინარე, სადა ორნი ბევრნი მუნ
ნიკომიდიას დასწყენა წმინდანი იგი მოწამენი, და იდე-
სასწყაულების დეკემბერს 28-სა და საწამებელი იგი
მღვდელ-მოწამას ანთიმესი, რომლისა ხსენება მოვა
სევდემბერს 3-ს. რამეთუ მაქსიმიანე მუნ მოსჭრიდა
მრავალთა მოწამეთა, და იყო ადგილი დიდად ჰატრისა-
ნი, ზღუთა და მთითა და კელითა შეზავებული, და წარ-
მოკვდით მიერ და გამოკვლეთ ცხელნი იგი წყალნი,
რომელნიცა წმინდანან ამბერკი აღმოატენა და მივიწიერ-
ნით კათრილად და იყო ვინმე მუნ მონაზონი შეეყენე-
ბული ავქსენტი სახელით, კვრიაკედ მცირედ მებზრისა
მიმდები, და კარი დახმული სამარად ქჳონდის, რამეთუ

არაჟის უტკეპბდა და მიერ წარუღლით და მიკედითად გილსა, სადა ეწამნეს წმინდანი დედანი მინადორა, მი- ტრადორა და ნიმიფოდორა, და მიერ მიკედით გუმღუ- ქად სამიტგრთბოლიტოდ ნიკელ-ეზასკობასისა, კეთი- ლად გვსტუმრეს და დაგუჟეენეს ფრიად მშუჭნიერსა სა- სხლესა, და იეუნეს ბენ მრავალნი ქრისტანენი და მონასტერნი დედათა და მამათანი.

და განუთოიეთ ქაშნი რაკდენნიმე და წარკედით მიერ და მიეწიენით ქალაქად ბრუსად, და გუჭუტხოვა ჯდგილი იგი და დედა-ქალაქისა მშუჭნიერება და ჯდგას თავსა ქა- ლაქისასა უღუმბო (71), საესე-უთუილი მონასტრებითა

(71) უღუმბო ანუ ოღიშში. აქა იყო ძუჭლად ქართუჭლთა მონასტერი. ესე არს ტროადისა ოღიშში. ხოლო დიდი ჭ- თოთ სამდჯლი ოღიშში ანუ უღუმბო, ძუჭლად შესაგრებელი წარმართობისა ღმერთთა, არს თესალიაში ჭ მოჩანს დაახ შო- რიდაშ მთა ესე ვითარცა კაუკასიისა ედროტრესი, საფხულისა ოოვლითა დაბურჯლი. კალთათა ამა მთისა უოფილას ქრისტია- ნეთა მონასტერნი ჭ ქართუჭლთა ჭქონიესთ თავისი საეუთა- რი სამსოფლო. ამ მონასტერსა შინა იოფოდა დირსი მამა ილარიონ ქართუჭლი, რომლისა ხსენებასა დღესასწაულობს ქართუჭლთა ეკკლესია 19 ნოემბერსა. ესე ილარიონ, ჯდგი- ლით გახელი, მოვიდა უღუმბიისა მონასტრით თესალონიკედ ჭ აქა გარდაიცუჟა ვითარცა დიდი საკურჭლთ-მოქმედი ჭ აქედამ წმინდანი ნაწილნი მისნი მიასუჭსეს კონსტანტინობო- ლეს წელსა 980, ჭ დაკრძალეს მოციქულთა ეკკლესიასა მე- ფობასა ვასილისსა. თესალონიკეს, ტამარსა წმიდისა დიმი- ტრისსა, ხადაც არს საფლავიცა მისი წმინდა, ჭ რომელიცა თურქთა უქსცუქლეს მეზითა, ვისილე კედელზედ სატიწიხ- დისა ილარიონისა ზედ-წარწერით: წ მ ი ნ დ ა ი ლ ა რ ი ო ნ ი კ ე რ ი ზ ა ტ ი ე ა დ, ს ა ხ ე დ ჭ მ ა ვ ა ლ ი თ ა დ ო ღ ი შ მ ი ს მ ო ნ ა ს ტ ე რ ი ს ა, თ ე ს ა ლ ი ა ს შ ი ნ ა უ ო ფ ი ლ ი ს ძ უ ჭ ლ ა დ ა ღ უ შ ე ს ე ბ ი თ ქ რ თ ლ ს ა, ა რ ს შ ო რ ს დ ა ბ ი ს ა ლ ი ს ა, მ ო ნ ა ს ტ ე რ ი ვ რ ტ ე ლ ი უ ღ უ მ ბ ი ი ს, ჭ

და განშორებულათა, რომლისათვის მთასა მას თურქნი ქეშიშტალსა უწოდენ, და ბივედით საზღვრობოლიტოსა, და მჯდომარე იყო მელეტი უოულად-სამდედლო. დიდად შეგვტეხო და განგვსუტნა, და ხარისხსა თვსსა ჟამის-წირჴად მიგვწოდა, და განვედით ხილჴად ცხელთა მათ წყალთა, და ვიხილეთ შემწეული იგი წყალი ახანო წმინდისა მღვდელ-მოწამისა პატრიკისა, რომელი შთაგდო იულიანე განდგომილმან ცხელთა მათ წყალთა შინა და აწამა და თავი მუნ წარჴუტეთ, რომლისა სხენება არს მასის 19-სა და მუნ მჯდარა წმინდა ტიმოთე ბრუსიის ეპისკოპოსი, რომლისა სხენება არს ივნისის 10-ს და ვიხილეთ ულუმბისა მთისა ძირსა მონასტერი დიდად შესავრებელი მონაწონთა ულუმბისათა, უცხოთა რათმე ქუთა მარმარილოთა ნაშენი, და დღეს უჴურიეს თურქთა; და ოსმან სულთანნი ⁽⁷²⁾ ეკკლესიისა ეკუტერში მარხია. არს ცაძარი იგი სავსე მქალეებითა მკუდართა მანძადიან-

იყო მეტოქი თესალისა შინა ყოფილთა ზმათა ქართუჭლთა. აქ ახაფლავია წმინდა მამა ათცამეტოგანი მისილ ულუმბილი. ამა ცაძარსა შინა, აწ გაუქმებულსა, იყო მუჭლად ხატი ყოვლადწმინდისა, ულუმბიისა მონასტრიდამ თესალით მოსუტრებელი განსაკრთობელისა ეკლოჴებისა. მერეთ მეტრისა შიშით დაკრძალულ იქმნა სოფელსა შინდისს ბაქა, წინა-დნო თუბლის სანოლის დარბოზით, დაწეწარა შემეკულობა მისი; — ამისთვის 1787 წელსა თავადსა ზაზა ამირეჯიბს შეუმგია სასტი იგი ბ დაუსუტრებია ხაღოლაშენის მცირესა ეკკლესიასა. ესრეთ აცხადებს ზედაწარწერა საცხისა.

ჰ. ი.

(72) სულთანნი ოთმან, ანუ ქართულად წოდებული ოსმან მეოთხედა თურქთა ზედა 1299 — 1326.

ჰ. ი.

თანა და უოელითა არა-წმინდებითა აღსავსე. და განკათიეთ არა მტირედნი ჟამნი მუნ, დიდითა შეწყენარებითა ქრისტიანეთათა.

ამისაშემდგომად აღვიღეთ ლოცვა, და წარმგზავნეს მუნიად ქალაქად სამწყესოსა ბრესელისასა და მოგუწებებუნ ერნი და შეგუდებუნ სხსახლესა მატეოსანსა და მუნ დაავადერით და ვიხილეთ საკვრეშლთ-მოქმედი ეკლესია წმინდისა ნიკოლოზისა, რამეთუ საკვრეშლებისა მისისათჳს მოგუთხოვბენ ქრისტიანენი, ვითარმედ ეკლესიას ესე დარღუტულ იყო ვიდრე სამარეშლთადმდე, და გუწნება აღშენება და ვზრუნვდით რა მისთჳს, დღესა ამას თეოლოგითა ამათ შინა შემოვიდეს ერემნი, სავსე კირითა და ძელითა. მთისა კაცთა მოაქნდათ და იხსადენ, რომელი არს სხელი ნიკოლოზისა, რათა მივიტანოთ მუნ ჟრემნი ესე. ხოლო ჩუქნ შემცარ-ვიყუტნით და ვეცუოდით, ვითარმედ არავის ეწოდებოდა აქა ნიკოლოზ. ხოლო იგინი გუწტუოდეს, მოვიდა ჩუქნდა კაცი ვინმე მოხუცებული და იუიდა ჩუქნგან კირი და ძელი ესოდენი და ამა ქალაქსა მოგვწოდა და დაგვტყვა თლური ერთ ბედ⁽⁷³⁾, აღმოიღეს და გვჩუქნეს, რამეთუ მწლისა ჟამისა იყო, და არა ახალი თლური იგი, და მივიყენეთ და უჩუქნეთ მათ ხატი წმინდისა ნიკოლოზისა. ხოლო იგინი გუწტუოდენ, ვითარმედ მჭსგავს იყო ამისა კაცი იგი. ამისთჳს განკვრდით და საფასე მიკვდით, და აღაშენეთ ეკლესია ესე. მესმა რა ესე, განკვრეშებულ ვიყავ და მადლობასა შევჭსწირედი წმინდასა

(73) ბ ე ი. ქართული ენა არ არის. ქართულად ეწოდებოდა რა ი. ტიმოთე.

ნიკლოზს. — და კვლავ გუთხრობდენ, ვითარმედ არს
ეს ეკლესია მთავარ-ანგელოზთა, და იგი მღვდელმან
ვინმე განჭირისა სპირსათა ემძევისათა და იდუმალ ნაგსა
ჭმთაუჯდა მწუქისსა გისმე ცხავართა ნავით მიმუწუნებულ-
სა. ხოლო ნავი იგი ზღვთ მიადგა ხმელსა რასმე კუნ-
ძულსა და მუნ გარდაიქცა ნავი იგი და მხარავი მღვდე-
ლიცა გარდაადგო ხმელად, და ნავი იგი მშისწრთელ მო-
იქცა აქვე, და ახილუცბოდა უცხოად, რამეთუ ანძისა თა-
ვი მთაჭევს ზღუასა შინა და კვლავ აღმოჩნდის. მა-
შინ ქრისტეანეთა აღმოიღეს ნავი, იხილეს ნამარცხ ეკლე-
სიისა, არამედ თათართა წარუხენეს ნამარცხ იგი ძალად.
ხოლო დამესა მას დაეტა შიში დიდი და მოწოლა თურქ-
სა მას, აღადგო განთაად და თუთ ხელითა თუსითა მოი-
ტანა ეკლესიასა მას ნამარცხ იგი. — ესრეთ გუთხრეს
ქრისტეანეთა მათ და ჩუქნცა ესრეთ აღვსწრებით.

მიერიოვან წარუვდით და მივედით მონასტერისა
მთავარ-ანგელოზთასა სიის, და სკალისად წარუვდით მუ-
ნით ზღვთ და განკვლეთ მონასტერი შინადაკოსა, და
კვლავ ახლოს იყო მონასტერი თეოდორე სტოდელი-
სა, სადა იგი ზოგად ცხოვრებულთა მამობა აღასრულა
და მივედით სოფელსა ტრილის. მორწმუნეთა ფრთად
შეგვტყბეს, და იყო მუნ მონასტერი დიდებული მიდი-
კისა წმინდისა მამისა ჩუქნისა ნიკიტა მიდიკისა მამა-
სახლისისა, რამეთუ თუთ სამარხოცა მისი მუნ იყო,
რომლისა სხენებასა ვჭყოფთ აზრილის ში, რამეთუ ამბა-
ლებსა უფლისასა მუნ ვაყვით. და მიერიდგან წარ-
კვლეთ დღისა ერთისა სავალი ხმელითა და მივედით
ზღუასა მას და ტბასა ახოლონისასა, და არს საშუალ
ტბისა ტიხე და ქალაქი, აღშენებული ტრიაანეს მიერ

მეფისა, და მისრულ-არს მუნ ჰავლე მოცაქელი, და თერ-
ად კიდრემე ჰატავათ შეგწუნარეს. და მიერ წარკედით
მახაილს და მუნ განკათათ მისჲლა სულისა წმინდისა
და მუნ კიდდესასწაულეთ და მიერ წარგუზავნეს ბარდე-
ზად და მიერითგან მიუედით ქალაქად კუზაოვად და მგზავრ
განვიცდიდით ციხე-შენებულებასა ტრაადისათა ადგილ-
თა, თერად მშუჭნიერთა და ვიხილეთ ცხრაათ მათ მო-
წამეთა საწამებელი ტრაადისათა ადგილთა თერად მშუჭ-
ნიერთა კუზიკელთა სახელით თეოდნიდოსი, რეუთაო, ანტი-
პატრო, თეოდისე, არტემი, მადნო, თეოდოტე, თამასიუ,
თელიძოს, რომელნი იწამნეს კერპთ-მსახურთაგან, და
გმეოფეთ ხსენებასა მათსა აპრილის 29. და მიუედით
კუზიკო ქალაქად, სადა დქაწლი მოწამეობისა აღსრულა
წიანსწარ მდჳდელ-მოწამემან ემმელიანე კუზიკელმან,
რომლისა ხსენებასა გმეოფეთ აგუსტოს 8. ამათთა ხა-
ლგათათჳს კმადლობთ უფალსა. ხოლო მდჳდელთ-მთა-
ვარმან კუზიკოსმან გერასიმე, თერად სტუმართ-მოუქა-
რებით შეგვთჳსა.

და მიერ წარკედით, ზრიკონისისა ეპარხია განველეთ და
მიერ მირიოფოტისა ეკკლესიასა მიუედით, და უოვლად-
სამდჳდელა ნიკომიდიოს, კაცი ჰატოისანი, თერად შე-
გვტეობდა და მოწლედ გვთავაზებდა. და მიერ წარკე-
დით ქალაქად კალიოპად, რამეთუ სჲლა ესე ჩუჭნი ზღჳს
ჰირს იუო; ახლოს ვიარებოდით ამისოჳს, რათა გრძელ-
მან გზამან ზღჳსამან შეჭირუჭბა და ნაკ-დანთქმულობა
არა შეგუამთხჳს, და კალიოპოლით მიუედით ლამიკისა-
კო ქალაქად წმინდისა მამისა ჩუჭნისა პართენი ლამ-
ფისაკოსა, რომლისა ხსენება არს ივებერჳლს 7-სა,
და მუნვე ლამფისაკოს არს საწამებელი წმინდისა მოწამისა

ტრიფონისა, სადა იგი ბატონა რა ამოებდა, და მუნვე იწამა, და არს აიასმა საწმენდოებით მიძკალათაჲს საკურნებელ, რომლისა ხსენება მოვალს იუბერულს 1. და მიერ განვედით მაიდოს, და მიერ ბილასისარს, ციხესა მას, სადა შეიწოდება ზღუა კითარ მცირისა მდინარისა ოდნად. და ჰარის-ჰირ ციხე თურქთა. რათა არა მტერი აღვიდეს კონსტანტინოპოლედ მტრულნი არიან ივანი. ხოლო ქრისტიანეთა მათ ჰატივ-გენერს დადად და მიერ წარვიგზავნენთ ჭალაკად მიტილინად, ხოლო სამწესოსა მეთმენიისასა. და მივედით და ვიხილეთ ადგილი მთითა და ზღუთა ფრიად შესაკებელი, საესე მონასტრებითა დედათა და მამათათა, და იჟდა მუნ მღუდელთ-მთავარი მათი სახელით არსენი, კაცი ჰატიოსანი და უცხოთ-მოყუარებითა ფრიად შეგვწყენარა. და ამისა შემდგომად წარვედით ქალაქად მიტილინისა ეკკლესიასა წმინდისა მამისა ჩუშნისა გიორგი მთაწმინდელისასა (71), რომლისა ხსენება არს აპრილის 7, და მიერ ქრისტიანეთა გზა მოგუტეს და მივედით მოსკოვის და კუალად სამწესოსა ეფესოსსა, და მერმე ვრულს და ვრელითგან ჭალაკსა სამოსს, ქუჭყანასა და სოფელსა ჰითადორ ივილესოფოსისასა.

და შევედით ქუჭყანასა მას. გუჭუტხოვა ადგილთა სიკეთე და მშენებელება. კუნძული ზღუათა შორის და წალკოტა და კენახოჯანითა ადესილი და მთა მადალი ნამჯანითა ტევრითა დაფარულ იყო და მივედით

(71) არა ქართულისა. არამედ მიტილინის ქალაქის ეპისკოპოსისა, რომელიცა მსახურობდა ქაშის ოქოფილე იმპერატორისსა 829 — 842.

მღუდელთა-მთავრისა მათისა კალინიკესად, და ქმისტეს
 მოუქარენი ერნი კეოილად შეგვტყობოდეს, და იქადაპ
 წარგჳსავენეს ჰატმო ჭალაკად, საუთფელსა ღუთის-მე-
 ტეუტელისა იოანესისა. და მივედით რა, მსტნეს მისულა
 ჩუტნი, მკრეს ზართა და მოგუტგებნენ წმინდანი წინა-
 მძღუარნი და მამანი და მძანი, და ჩუტელეებისაებრ მო-
 ნასტკრათსა მოგუართუტს მდინარე და კუტრთხი; ლამ-
 ზრებითა და კეროვნებითა შეგვძღუნენ და იტყოდენ
 შეგვწაღენსა მრავალ-ქამიერობით მეფეთა ჩუტნათაჲს.
 და ვიხილეთ ნაწილი მრავალი და ქუხი იგი აზოკალითუ-
 სისა, სადა მჯდომარე იყო ღუთის-მეტეუტელი იოანე, და
 ერუტნა უფალი და აღმსწერა გამოცხადება, და იყო რა
 ღუთის-მეტეუტელებისა მის მალალისა თქმად: ჰირუტლით-
 გან იყო სიტუჲ, და აღმსწერა იგინი. და ვიხილეთ
 ჟაჳჳ იგი, რომლითა დომენტიანე მეფემან ტუტე-ქყო
 რა მუნ ჰატმოსს, ჟაჳჳთა შებერკილა. და სულარო ვი-
 ხილეთ მონასტრისა მდიდარი, თრიადა საესე ქუათაგან
 ძვრ-ფასთა მრავალთა და მარგარიტთა და ოქროთა და
 ვერცხლთა, ეკკლესიისა წმინდათა ჳურჳელთასა საესე, და
 კუტრთხნი ძვრ-ფასნი, და იყო მუნ ჟუარი ოქროსი მე-
 ფისა ქართუტლთაგან შემოწირული, და განუბთიეთ მარ-
 ხუა მარიამობისა მუნ, და დღესასწაულიცა დამინებისა
 მუნ აღვასრულეთ ჳეშმარიტსა მას სულეერსა ადგილსა
 ღუთისაგან დათარეულსა მას მონასტერსა, მე უღირსმან
 მათ თანა ხლებისამან. და იყო მუნ შოლასაფილოსო-
 ფოსო დიდი და ისწავებდენ მრავალნი შოლისაგანნი.
 და ვიხილეთ ადგილი იგი ზღვს ჰირსა, სადა იგი ღუთის-
 მეტეუტელმან, კვრობ გრმნეული დანთქა; და კუალად
 იხილუტბის ქუა დაქტეული მუნ ზღუათა შინა, და მოვე-

დიო დედად-მონასტრად და მოგუშვებნენ ზარის-ცემითა და მდინარითა და შევედით ეკლესიად და მივედი სახლსა დედათ წინამძღუერისასა, და იუო აღსავალი სუ-ლიერითა დათა და დედათა მიერ მონასტერი იგი, და ვმა-დლობდით უფალსა, რომელმან არა უღირს-იჩინა ჩემ მდაბლისა მუნ მივრდომა და იუო მთლივ გქამა წმინ-დისა ხრისტოდულოსი მუნ.

ამისა შემდგომად აღვიღეთ ლოცუჲ, და წარმოვედით ნაკით და მოვედით ჭალაჲსა ლეროს, მონასტრისა მას უოვლად-წმინდისასა, საკურუმელ-მოქმედსა და მიერით კა-ლიმონას, რამეთუ მუნ მეოფენი თურქნი საიდუმლოდ ქრისტიანობდენ. მივედით მიერით მშუშნიერსა მას ჭა-ლაჲსა სტანკოჲს, ადგილსა და სოფელსა ბრძნისა იამო-კრატისასა, და აღმოქუეს წყალი მრავალი ჰარით მისით, და წმწყავს მრავალ სამოთხეთა, და მიერ წარვედით კუნ-ძელსა სუბუქსა, და მიერ ჭალაჲსა კუნძელსა რა-დოსს. გუშსმა რამეთუ ამას დროსა შინა სახლებულან მალ-თისნი, ხოლო აუგია სულთანსა და გაუერია კაცნი იგი და მისულან და დასახლებულან სხუანი ჭალაჲსა შორს, და ამისთჲს ემტერებიან მალთისნი თურქთა. და ვიხილეთ ციხე ძლიერი და კეთილად ნაშენი, რამეთუ კარებთა ზუ-და ჯუჲარნი და ხატნი მარმარისანი კუჲლადვე იუჲნეს. და წმცნეს რა მისულა ჩუშნი, მიტროპოლიტმან როდოს-სისმან მოგუჲგება არხიმანდრიტი თჲსი და კეთილად შეგუ-წუნარა და ჯეროვანი ჰატვი მოგუჲცა და განიცდებოდა ახლად მუნ მირონ ლუკიის ქალაქი და სამარხო წმინ-დისა მამისა ჩუშნისა ნიკოლოზისა. და კუჲლად მუნვე ახლოს არს ცბა ერთი, და ცბასა შინა უასაბა და საუდარი წმინდისა მამისა ჩუშნისა

გრიგორი ნოსელის ხარისხა, რამეთუ ორნივე ესე
ნიკოლოზ და გრიგორი ეპისკოპოსნი უფუილან
პისიდიისა მიტროპოლიტისა; ხოლო პისიდიასა ახ-
ლოს არს მუნვე და დავიუფნეთ მუნ დღენი ათე-
ქესმეტნი, რამეთუ თურქნი რა აღმოვიტხდენ ფირ-
მანსა ხონთქრისასა, ფრიადსა პატვისა მოგვპურობდენ
და არას შეგუარეუბდენ.

წარსულა მისირად და იერუსალიმად.

ამად ჟამად მოიწია დიდი გემი იერუსალიმიდან მომ-
უქანებელი და მშთაქსედით მუნ, რამეთუ იყო ნავი ესე
იერუსალიმად მიმუქანებელი, და მივიწიენით რა აზ-
ლას იათად ნაპირსა იერუსალიმისასა, აღვადგა წინააღ-
მდგომი ქარი ესოდენ ძლიერი კნინდა და დავინთქენით;
სამდღელეუკიანიკითა მთანი იალბუზისანი ეგრეთ იხილქმ-
ბოდენ, და უკუნ გზაქცია ოთხას მილიონადმდე და მო-
წეალებამან ღუთისამან დააცხრო ქარი. მისრული ვიყა-
ვით უცხოსა რასამე ქუჩეანასა არაბეთს ასურეთისასა.
და იყო მუნ ქალაქი დიდი, და კვითხუდი: უკეთუ ქრის-
ტიანე ვინმე არს, და მითხრეს, ვითარმედ არაბნი ქრის-
ტიანენი არიან; ენა ბერძული და არცა თათრული არ
უწყიან. ვაუწყე ქრისტიანეთა მათ და ნავითა გამოვეგზავ-
ნათ მღწდელი ვინმე არაბი და მოგუწყებენ ქრისტიან-
ენი, და კეთილად შეგვთვსეს და ეკლესიად შეგვმღერენ
კუჭროთხითა და მდინარითა. ხოლო იყო კვრიაკე. ხოლო
მეუცხოებოდან ენა მათი, რამეთუ არა მსმენოდა, და-
კითხეთ მუნ ჟამნი რავდენნიმე, რამეთუ უოვლად სამ-
ღედლო მიტროპოლიტი ჰართენი არაბი, ფრიად ნუ-
გეშინის-გუტემდა, და ერნი კჳლად უმეტეს, რამეთუ ქა-
ლაქსა ამას ტრიპოლის ზეწარმოსდგომია მთა იგი ლი-
ბანი, რომლისაგან სოლომონ ბრძენი ნამუთა ლიბანისა-
თა მუნით მოიდებდა ტაპრისა შენებსა. მუნ ახლო იყო
სოფელი და საწამებელი წმინდისა ბარბარასი, და კჳა-
ლად სოფელი იერუსალიმელ ჰატრიარხისა.

ხოლო მთასა მას შინა მჯდომარე იყო ჰატრიარხი
მარონიტა მწუალებელთა და სავსე იყო ქუჩეანა იგი

მარონიტთაგან, რამეთუ სრულიად ღათანთა ეკკლესიასა
შეერთებოდეს მარონიტნი. ხოლო ღმრთის-მოუწარმეთა
მათ აწახბთა მოგვმზადეს გზისათჳს საგზალი და ჟორნი,
რამეთუ ზღვთ აღარ წარკედიოთ, არამედ ხმელით და აღ-
ვიდეთ ლოცუბა, და წარკედიოთ, და კვლეთ დღენი სამნი სრუ-
ლიად მარონიტთა ქუჩყანა და მივიწიენით მშუცნიერსა
ქალაქსა ბერუთს არახბეთს მშუცნიერსა მას აღაგსა ⁽⁷⁵⁾.
არახბნი მუნებურნი სრულიად ანტიოხიისა პატრიარხისა
სამწყესონი არიან და კახხელით კაცი უოჴლად-სამდჳდუ-
ლოსა ბერუთისასა უთჳლსა იოანეოსს, და თჳრად მძუ-
რად და მამურებრ შეგვტუბო და განგვმზადა სადგური
და იქა უოთჳსა ჩუცნსა ეკკლესიასა თჳსსა ჩუცნ გჳს-
მღჳდელთ-მთაჳრ და გჳთაჴსებდა დიდად. და იუო მუნ
შინი დადებულა ვინჲ და მდიდარი იოანე და წირჳს
გჳსწჳ და ვჳწირეთ რა, ქრისტიანეთა დიდად გჳმსახუ-
რეს; რამეთუ ბერუთას თურქნი არა მჳყრობელობენ, არა-
მედ მათ შინა არიან უცხოთესლნი სახელად დურმნი ეჴო-
დებსა და იგინიარიან მჳყრობელქალაქისა მის. რამეთუ დურმნი
ესე ვიოარნი არიან; ილოცუქნ ეკკლესიათა ჩუცნთა და ჰს-
წამთ: არცა წინა-დაიდჳტუენ, და კჳლად თურქთა მჳჩითთა
შინა მივლენ და ილოცუქნ, და განჯსუცნეთ მუნ ჴამნი
რავდენნიმე და აღვიდეთ ლოცუბა და გჳბომეს ჟორნი
და საგზალნი და კაცნი მტუცლნი გზისანი და წარკეძარ-
თენით გზასა ჩუცნსა, იერუსალიმად მიმუჴანებელსა და
კვლეთ დღისა ორისა საგალი და მივიწიენით ზღვსა შირსა

(75) ამას ქალაქსა მწირობდა წმინდა ეესტატი ბ კჳლად
ამსუკე ქალაქსა მოჴკლა ეჴშაჴი წმინდამან გიორგი.

მას თვთ მას აღაგსა, სადა წინასწარ-მეტყუილი იონა
კეშამან განაგდო, და სათლავი წინასწარ-მეტყუილისა
მას უბერიეს თურქთა. და მიერ მივედით ქალაქსა სი-
დონს და შევედით სრასა უოულად-სამღჳდელისა ტუ-
როსისა და სიდონისასა, და მტირედნი ვინმე იუენეს
მუნ ჩუტნნი, რამეთუ სრულიად თლორენციის კრებასა
შეერთოდეს ქრისტიანენი, კარნა თრანგთა მღჳდელთა
არა აწირუნებდეს კეკელესითა შინა მათთა: სრულიად
ჩუტნი განწესება ეპურათ. და ვიხილეთ მუნ ადგილი,
რომლისათჳს იტყუეს სახარება: მოვიდა საზღჳართა ტი-
როსისა და სიდონისათა, და აწა დედაკაცი ვინმე წყა-
რთა სისხლისათა გუტმელი შეესო სამოსელთა უთელი-
სათა და განიკურნა. რამეთუ აწ თურქთა უბერიეს ადგი-
ლი იგი, და არს მტირედ მომორებით ადგილი, სადა იგი
წინასწარ-მეტყუილი ილია მოვიდა სარეთთანდ სიდონისა
დედაკაცისა ქერივისა და ჳურჳელსა მას სათქლესა და
საზუთესა არღარა მოაკლდა. და წარმოვედით მუნით და
მოვიწიენით ქალაქსა ტუროსს, ვითარცა იტყუეს დავით:
უტხო-თესლისა მის ტუროსელისა ასული იყო, რომე-
ლიცა მიიუქანა სოლომონ ცოლად და სიუჳარულისა მი-
სისათჳს კერძსა მას ასტარატეს უზოჩა. ამისთჳს დავით
წინასწარ აუწყა, « ვითარმედ და ასულმანცა ტუროსისა-
მან, მღჳნითა ჰირსა შუნსა ლიტანიობდენ » და მიერიდ-
გან მივედით სოლომონის მიერ სიბრძნით აღმოუქანილ-
სა წყაროსა ქუთა და კირითა ზელით უქმნელსა რათმე
საჯურქმელთა, და აღმოვიდის წყალი ექმსისა წისქელისა
საბრუნავი, და ვიხილეთ რა სიუცხოესა მისსა ზედა,
მოგუადგენენ ქორითა და მადლითა დიდი ვინმე კატნი
უტხო-თესლნი ტუროსისანი და განგუჳართო შიმშან

მათმან, არამედ მქსწრათელ წარკედით და კვლეთ დამესხ
მას, დავადგერით სოთელსა ზიბს და ზებეეს, რამეთუ
თურქნი იუჟნეს მუნ სრულად.

ხულისად წარკედით და მივიწიენით ქალაქსა ზტო-
ლეშიდას. ხოლო მსტნა რა მისულა ჩემი უოვლად-სა-
მღუდელმან ზტოლუმაიძისამან თელითელს, თრიად კე-
თალად შეგვწენარა და სავანე გვბოძა. და ეკვლესიასა
თვსსა ჩუქნ გუამღუდელთ-მთავრა. ესე ქალაქი აღუშე-
ნებია ზტოლომელს მეივსა და სახელიცა მისი მქვან,
და არს სამწესო იეოუსალიმის ჰატრიარხისა, და განკ-
თაეთ მუნ ჟამნი ერთისა თთხსანი, რამეთუ ქრისტიანენი
კეთილად შეგვწენარებდენ. და იუო მუნ ახლო ქალაქი
ნაზარეთი, სადაცა აღზრდილ იუო უივალი და წარკედით
ადგილსა მას წმინდასა ლოტქად, რომელი იუო შორს
კადრე ჟამისა სავალ. და ახლოდ რა მივიწიენით, გორასა
რასმე ზედა იუო სახლი იოაკიმ და ანნასი, რამეთუ ნა-
ქტევნიდა აჩნდეს, რამეთუ მივიწიენით გორასა რასამე
ზედა მადალსა და მივედით ნაზარეთად საუოიელსა
უიელისასა. აქა მწუხრი არაბთა მათ ქრისტიანეთა
თანა ვილოცეთ ეკვლესიასა მას, სადა წყარო აღმოდის
და უოვლად-წმინდა ქალწული წყაროსა მისგან რა აღ-
მოივსებდა, ესმა ხმა ანგელოზისა: « გიხაროდენ მა-
მადლებულო უივალი შენთანა ». — მღუდელნი და ერ-
ნი მუნებურნი ჟამისა წირებად მაწეტვდეს და კურნებასა
ითხოვდეს ჩემ მიერ, რომელსა მე მიხმდა ეღირსსა მათ
მიერ შეწევნა, რამეთუ ვითარცა მღუდელთ-მთავარსა გან-
მიცდიდენ, და არა უწუოდენ უღირსება შინაგანისა ჩემი-
სა, რამეთუ კრთებოდეს იერხნი ჩემნი სულად ადგილთა მათ
წმინდათა და ცოდუთა მოტეკებისა კვაჯადი უივალსა,

რომელმან არა ღირს-იჩინა ცოდვლისა თავისა ჩემისა მუნ მასუღად. და კახილეთ საყდარი იგი, სახლია იოსებასა, სადა მსახური საკვრეჭლებისა გაბრიილ, ქალწულსა ეპმანუილისა შობასა უნამდვლებდა; და სადა მუცელქმნელი მადომარე იყო სტეტსა ზედა, თაუქანის-ვცხით ადგილსა მას საკვრეჭლსა, და იყო ახლო კანას გალილას, სადა წყალი ღვინოდ შესცუპლა უფალმან, და კლდეცა იგი, სადა ურიათა ენებათ, რათამცა გარდააგდეს მას ზედა. და იყო მახლობელ, სადა უფალმან ფერი იცუპლას: მათა თაბორა, კლდე მაღალი, წითელი და ზედ მონასტერი. და ოთხი ეკკლესიას ნაზარეთს ქართუცლთაგან არსო აღმენებულთა, რაჟამს კახტანგ გორგასლანმან დაიპყრა იერუსალიმი. და იყო მუნ მცირედ მოშორებით ზღუა იგი ტიბერიისა, და გზასა ზედა ჟერდმული იგი, რაჟამს ფოტიანე დედა-კაცსა სამარიტელსა ზრახვდა უფალი. და აღვასრულეთ რა ღოცუა უღირსთა მუნ, წარმოვედით. რამეთუ იერუსალიმს მლოცუწელი მრავალი მივაღს, არამედ ნაზარეთს, მლოცუწელი კერ შველის გზისა სიშორისათჳს და შაშისათჳს არაბათსა. ინება უფალმან, და ჩუქნ, რომელსა არა კელოდით, უფალი მაგვმღუა და წარკვდით ნაზარეთით.

იყო მუნ კენახა იგი ნახოთესი და ათორმეტნი ქჳნანი, რომელი ილიამან დასხნა, და მღუდელნი იგი სიჭრუფისანი მოსრნა, და მუნ იდგა, შორად ათისა ჟამისა სავალსა, სრანი იროდი მეფისანი, და სახლი, სადა ნათლის-მცემელი შებორკილა იროდიმან და თავა წარჭკუტით. და მოვიწიენით კჳლად ჰტოლემადად და იქმნა ნებითა ღუთისათა ჭავა კეთილი და ჭშთავსხედით ნავსა და გამოკვლეთ მთა კარმელი, სადგერა ილაა წინასწარ-მეტუქტლისა და კესარიას ფილანპესი, სადა უფალი ეტყუდა მოწაფეთა:

რა მსათქვან კაცთა მისა კაცისა უოფად. თუთ წმინდა
მარტინიანე ამა კესარიელისა, რომლისა ხსენება არს იუ-
ბერქალს 13. და მიერითგან მივიწიენით იოზედ, რომელსა
სა აწ თურქნი იათად უწოდენ. და იღუმენმან მის მო-
ნასტრისა, კეთილად შეგვწუნარა და კელოდით წარ-
სულად იერუსალიმად: ხოლო იოზეს იუო კინმე დედა-
კაცი, რომელსა სახელი ერქვა ტაბითა და იუო მის
დღესა შინა დასნეულებს და სიკუდილი მისი, ესმა მოწა-
ფეთა ზეტრესი, რამეთუ მუნ არს; მიავლინეს მისსა და
ლოცვდეს (საქმ. მოც.). ესე იგი არს, რაჟამს ზეტრე
მოციქული კარნილიოსმან მოაწვკა, რათა ტაბითა აღა-
დგინოს მომკუდარი; და კჳლად აქავე უოფსა იოზედ
გჩუტნა ზეტრეს ზეტიდამ ტილო შთამოკიდებული ქრ-
წარმავალთა და ცხოველითა აღსავსე; და არს ქელბაქად
სახლი იგი, სადა ზეტრემ მოიხილა და სახლი იგი, სადა
ტაბითა აღადგინა, თურქთაგან მოაზრებულ ჭიეს. და
წარგვძღვა არაბი თურქი დაზად, სადა იჯდა ზოროფიონი
დაზულ ეზისკოზისი, რომლისა ხსენება მოვალს იუ-
ბერქალს 26, და კჳლად ესე დაზა არს, რაჟამს სამ-
ფსონ გმირმან, თჳალადაბრმოხილმან, სუტტნი წარაქტიუ-
ნა და უცხო თესლნი მოსრნა. და მოვიწიენით არიმა-
თიად, და აწ რუმლად უწოდენ დილიდიად და მონას-
ტრისა შეგვწუნარეს და ლუდიად, ახლოს სადა არს
საფლავი წმინდისა გიორგისა.

ხოლო აწ ლუდიისათჳს მოხსენება ისმინეთ. რაჟამს
ჟჳნარტმასა უფლისასა ძელსა ზედა უსულოდ დამო-
კიდებულ იუო გჳსმი უფლისა, და იოსებ მშუტნი-
ერმან გამოითხოვა გჳსმი უფლისა პილატესგან და გარ-
დამოსხნა ძელისგან და საფლავსა დასდჳს, ამისთჳს

ურჩიანი შერად აღუდგეს იოსებს, თუ რასათჳს გამოა-
თხოვს გუჳამი მისიო. ამის მიზეზისათჳს შეაბურეს ურჩა-
თა და საზერობაღესა შეაყენეს. ხოლო შემდგომად აღ-
დგომისა, საზერობილესა მას შინა ნათელი გამოუბრწყინ-
და, და უფალი ერქმნა, და მშჳდობა მაჰსტა, და ეტყოდა
კითარმედ, ჰეტრეს უსარწყუნოეს იყავ ჩემდამო, მოკვდ
რათა აღმოგიუქანო საზერობილით და შეიძრა ადგილი
იგი, და ორნივე გამოვიდნენ, და ამისთჳს იოსებ იტყო-
და, კითარმედ მკუჭარნი ადღგომილნი თჳთ თჳლითა
კახილეო და ზრახუა-უჭყავ მათ-თანაო. ამისა შემდგომად
იოსებისა სახლად თჳსად მისჴლა რა ჰსცნეს, სელეკვოს
და აბიბოს ძე გამაღიელისა, ნიკოდიმოს და ბაღადიოს
მისთჳს ნუგეშად და სახილჴლად მისრუელ-იუენეს. მა-
შინ მუნ გამობრწყინდა ნათელი გამოუთქმელი და გუჳრქუა
მშჳდობაო, და ჩუტნ ზე ვერ აღკეპართენით გამოუთქმე-
ლისაგან ბრწყინჴალებისა. ხოლო უფალმან თჳთოეულსა
თავსა ზედა დაგუდჴა და გუჳტყოდა, რასათჳს ესრეთ
ურჴტულ იქმნენით და შემრწყენდით; ანუ არა მამამან
მოძაჴლინა მე, და შემძლებელ-ხართ სახელითა მისითა
ქმნად და ჰსთხოვეთ მამასა ჩემსა ნიჴნი სულისა წმინ-
დისანი და აღივსნეთ თქჴცნ; ხოლო ჩუტნ ვარქუთ: უფა-
ლო, რა არს სული წმინდა ანუ ძალი მისი? გუჳრქუა ჩუტნ:
ამინ გეტყჳ თქჴცნ, უკეთუ არა მიიღოთ სული წმინდა,
ვერ იქმნეთ ძე ნათლისა. ხოლო ჩემთანა ნიკოდიმს ეტ-
ყოდა: უკეთუ არა იმჴნეთ წელისაგან და სულისა, ვერ
შეხჯდეთ სასუფეჳედსა და აწტა ვარქუთ ჩუტნ: აწ უგუჴ
მოგუჴტვ ჩუტნ სული წმინდა. მაშინ მთავებერა ჩუტნ
უფალმან იესო ქრისტემან და გუჳრქუა ჩუტნ: მიიღეთ სუ-
ლი წმინდა და აღვსენით ჩუტნ სულისა წმინდისა მად-

ლითა და გეტყუოდ ჩქარ უფალი, ვითარმედ ლუდიას შინა წარკედიოთ და ახარეთ აღდგომა ჩემი და წარვიდა უფალი ჩქარგან. « იტყუოდა რა ჰეტრე უოველთა მათ ადგილთა, შთავიდა წმინდანთა მათცა, რომელნი მკვდრ-იუენეს ლუდიას და მზავეს მუნ კაცი, რომელსა ერქვა ენეა, რჳა წლითგან ქეჭმდებარე: » (76) და აღვქსდევით და მივედით ლუდიას და უქადაგეთ სიტყუა ჳემშარიტუ-ხისა და მოიქცეს და ნათელ-იდეს და აღაშენეს ეკლეს-სია და აწვეს იერუსალიმით ჰეტრე, თავი მოციქულთა, და მოვიდა ლუდიას და შექსწირა მსხეტრზლი საიდუმლოსა და აკურთხეს ეკლესიას და ხელი დასხა ელას ეპის-კოპოსად. ხოლო ურიათა მსცნეს რა ესე, შეაპურნეს იგინი და მტეტმნეს და ეკლესიას მიუღეს. არამედ მამან რომნი მთავრობდენ მუნ, და მიუღეს მათ ეკლესიას ჳე-რიათა, დაბეჭდეს და იტყუადეს: ორმოცთა დღეთა არა განედოს კარი საუდრისა ამას, და ვასიცა სასწაული ი-პოვოს მუნ, ურიათა ანუ ქრისტიანეთა, მათ მიეცეს. ხოლო ენეა შეწუხებულ იყო აძისთჳს და მოვიდა იერუ-სალიმად კედრებად დედისა უფლისა ამათთჳს. ხოლო დედა უფლისა ეტყუოდა: ნუგეშინინ, რამეთუ მემან და ღმერთმან ჩემმან სასწაულად სასე ჩემი გამოასახოს მუნ. ხოლო შემდგომად ორმოცთა დღეთასა, აღიზუნეს კლი-ტენი კარისა მისგან და ურიანი შინა არა შევიდეს, ხო-ლო მთავარი რომთა შევიდა შინა და იხილა დედა იესო-სი გამოასახული და ეწერა ზედა, ვითარმედ « დედა უფ-ლისა ». ამისთჳს მისცეს კლიტე ეკლესიისა ქრისტიანეთა მათ. ვინაცა შემდგომად მრავალთა ჟამთა მიჳე უსჯულო

(76) საქმე მოც. თავი 9. მუხ. 33.

დიოკლიტიანე მეფე იქმნა, და ზაფხულს ნიკომიდიას და კესარიას დაათავას დღენი, და სამთრისა იერუსალიმს და პალესტინეს, და მხედართმთავარი სტრატოლატი სამეფოსა მისისა, კათარცა ჩუქულებს იუო, თანაჲ შეეცბოდა. და მოვიდა რა დიოკლიტიანე იერუსალიმად დასამთრებად, სტრატოლატი იგი მივიდა ლუდიას და იქორწინა მუნ და იშუჲ მათგან წმინდა მოწამე გიორგი ღვთისმეტყველ-სამეფოსი სოლო აღიზარდა რა გიორგი, მონაცუალე იქმნა ადგილსა მამისა თჳსისა. არამედ ჭეშმარიტითა სარწმუნოებითა ქრისტიანეთა იტყეოდა, და ვინადგან მსცნა ესე დიოკლიტიანემ, მრავლითა ლოქითა ხელ-შეო ცთუნება მისი და კერუძლო. და ბრძანა უწყალონი სატანჯუელნი და საკუდილი მისი. მაშინ ახოვანი გიორგი მსახერსა თჳსსა პარეკლამბოსს ბეჭედსა თჳსსა მისცემს, და ეტყჳს: ვიცი რამეთუ დიოკლიტიანეს ეგულულების წამება და სიკუდილი ჩემი, სოლო შენ ბეჭედი ესე ჩემი განავაჴრე და გჴამი ჩემი წარიღე და დამარხე ლუდიას. და ესრეთ იქმნა და თუთოასახეთა სატანჯუელთა შემდგომად, თავი წარჰქუტეთს და წმინდა იგი თავი მისი მოიღო და დამარხა ღვლავეკრიმან ლუდიას ნოემბრის 3, და კუალად სწორსა მისსა, ილორის მონასტერსა წმინდისა გიორგისასა სასწაულთა მათთჳს, რომელნი იქმნებიან წლითა-წლად (77), დღესასწაულობა განაჩინეს.

(77) რამეთუ კაცთა ვიეთიე უმეცართა დღესასწაულსა წმინდისა გიორგისასა, ჰსწორებდნენ სასწაულოცა ჩუქუნება უარ-ჰუქუნს. რამეთუ სამეტანი დღესასწაული არს დღე ესე ქართუელთა, სიუჴარულისათჳს და სასიკებისა მისისა. ვითარცა რუსნი მახისა მიცუჴალებსა წმინდისა ნიკოლოზისასა დღე-ხასწაულობენ, რომელი ჩუქუნ არს ვუწყით. ტიმოთე.

სოფო აწ ჰარქმელსვე სატყუისა მივიდეთ. რამეთუ
რუმელს უოფსა. ჩუქნსა, შემოჭრბენ თურქნი და მთა-
კარნი არაბთანი, მტუჭლნი გზისანი; იუო შიში ფრია-
დი გზათა შორის და წარუგმართენით გზასა იერუსალი-
მად მიმუქანებელსა მრავალნი სულნი. და იუო დიდი სა-
ტანჯუჭლი არაბთაგან, რამეთუ მას წელსა ფაშა თურქთა
არა იუო მუდამი, და ამისთვის ლადობდნენ არაბნი. რა-
მეთუ გზათა ზედა არაბნი ურიცხენი ჩამომდგარიყუნეს
და ეჭურათ კეჭროთა ლურსმანთა მიერ მოსხმულნი რკია
ნითა და მსტემდეს ქრისტიანეთა; და იუო ზახილი და

ილორისა წმინდისა გიორგისა დღესასწაულობა 10 ნოემ-
ბერს უპერიეს სოფოდ ქართუჭლთა ეკკლესიასა. არცა ბერ-
ქენთა, არცა რუსთა ჭ არცა სხუათა შართლამადიდებლობისა
შედგოილთა ქრისტიანეთა არა აქესთ დღესასწაული ესე, რომ-
ლისა მიზეზისათჳს მუჭლადვე ნოემბრისა თთუჭსა ეწოდა ქარ-
თუჭლთაგან: გიორგორის-თთუჭ.

სამთთუჭსში, დაბეჭდილსა ქ. თფილის 1791 წელსა მე-
ფის არაგლის II ფაშას, გუჭრდზედ 295 ქსწყრია ესე:
« აჭრილის 23 აღუხსრულებო დღესასწაულსა წმინდისა გიორ-
« გისსა, ვინადგან მას დღესა სრულ-ჰყო ღუაჭლი წამებისა
« თჳსიას. სოფო ნოემბერსა 3 განასლებს. არს ტაძრისა მთ-
« სისა, სადა დაიდუა მრავალ-მოღუაწე წმინდა გუამი მისი ჭ
« ღიკონად გარდაიდების თჳნიუა სადიდებელისა ჭ სასარე-
« ბისა. სოფ. აჭრილსა 23 ბრწყინჴელედ დღესასწაულობს
« წმინდა ეკკლესია ბერქენთა ჭ რუსთა: მრავალგზის იქმნე-
« ბის თჳთ ბრწყინჴელესა ქრისტეს აღდგომისა ჭ ბრწყინჴა-
« ღესა გურასა, რომელსაღა დღესა. ანუ თუ დიასა პარასკევსა
« ჭ შახათსა დაქმთსოზს, აღესრულების, ვითარცა წმინ-
« დისა ხარებისა. სოფო სხუათა დ ეთა საეკკლესიოდ განწე-
« სეხული. დღესასწაული წმინდისა გიორგისა ვერ ხადა ეჭმო-
« ვეთ, არცა ბერქენთა ჭ არცა რუსისა წერილსა შინა, ვითარ-
« ჩუჭნ ქართუჭლნი ვდღესასწაულობთ ნოემბერს 10 ჭ სხუასა

კება და მსახურად სთვასეთა. არამედ დამბადებელმან, რომელმანცა სიკუდილი დაითმინა და ჭქარცმა ჩუქნთვს თავს-იღუბ, და ადგილნი იგი ჭქარცმისა და დათვლეს მისისანი ქუჩუანსა ზედა იხილუქმის, მისდა მიმავალთა თაუქანის-ცემად სტანჯუქლთა სახელისა მისისათვს, სახარულევან ჭყო და საწად სარწმუნოებით და სურვლით მიმავალთათვს. და მივედით სოფელსა ევმასის, სადა იგი უფალი ლუკას და კლეოპას სწორად მიმავალთა გამოცხა- და და მათ თანა ზრახუა ჭყო, და მიზეზ-ჭყო მათგან წარსულა. ხოლო იგინი ეტყოდეს, მიუხერხარს და მიდრე-

„ღ სხუასა ადგილსა, სხუასა ღ სხუათა დღეთა: შემდგომად
„აღუსებისა უოკელთა გვრათა ვიდრე უოკელთა წმინდათა გვ-
„რადმდე, რომელსაჲ ქაშოეთად უწოდეს, რომელსაჲ კალა-
„ობნად, რომელსაჲ ზღუდრად. თუთ საუფლასა დღესა ამაღ-
„ლებასა თელეთობად სახელს-ჭხდებენ. მე ესრეთ გვგონებ:
„ესენი არცა ერთი ხათრო ღუთისა იყოს, არცა დიდის მო-
„წამისა გიორგისა, არამედ უოკელი მოზოგნებული ღ საეს-
„მაკო. აწ რომელსა ენებოს დიდებულისა მოწამისა სათნო-
„მსახურება, მოზადლება ღ სულეირისა დღესასწაულისა მისისა
„აღსრულება, აპრილსა 23 ღ ნოემბერსა 3 აღსრულონ, ვი-
„თარცა წერილ-არს თუთათა წესითა. »

გვგონებ ესე სიტყუანი იუენეს კათოლიკოზის ანტონის პირუჭლისა, რომელსაცა ჭსუროდა შეთანხმება ქართუჭლთა ეკკლესიისა ჩუჭულებათა ბერძენთა დედა-ეკკლესიისა, მიუხე-
დუჭლად იმს უოკელ-უამითისა ჭაზრისა, რომელ თუთოკელსა კერძოდ მართლ-მადიდებელსა ეკკლესიასა დაუბრკოლებლად აქუნან საკუთარი დღესასწაულნი მოსახსენებლად დიდთა შემ-
თხუჭლათა. ესრეთ რუსთა ეკკლესიასა აქუხ დღესასწაულობა საფარუჭლისა უოკლად-წმინდისა ღუთის-შშობელისა 1 ოკ-
დომბერს ღ დღესასწაული წმინდისა ნიკოლოზისა 9 მაისს, რომელნიცა არა აქუსთ დღესცა ბერძენთა.

კილაჩს დღე ესე: დაადგერ ჩუშნთანა და მოაღო ზურა და განსტეხა; ხოლო მათ განეხიეს თჳალნი მათნი და იცნეს უფალი, არამედ თავადი განუშორა მათგან. არს ეკლესია მას ადგილსა დიდი და გამოვედით მიერ და წარმოვედით, რამეთუ სამოც უტეკან შიშს იუა იერუსალიმი, და კვლეთ აღმართა ადგილი ქვანი, და გამოჰსინდა გორასა რასმე დიდსა მოგეტყუდებით იერუსალიმი, ქალაქი მეუფისა დიდისა, შენებულება ცახეთა ძლიერი, და ტაძარი სოლომონისი, მშსკავსი ცისაგან გამოკრთომილისა, ფერადი მშსკავსი ირისესა, განსაცდურებელი მხედრულთა; და კჳლად მახლობელ მისსა წმინდა ტაძარი, რომელსა უოვლად-წმინდა დაემკვდრა და ტაძრად აღაუქნეს. იერუსალიმი შენებულ-არს, კითარცა ქალაქი და საუოიელნი მისნი მისთანა, კითარცა მსთქჳ წინასწარ-მეტყუტლმან. და მიუაწიენით და შეკვლეთ კარი და მივედით. რომელთა იგი მრქეშს, კითარმედ გზათა უფლისათა შევიდეთ: მრავლიათ სიხარულითა ღვთისე და კერჩდი მათ, და გალობათა და ღოცებათა შეჰქსწირვედი კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიასა და სრასა იერუსალიმისასა, და მოგეტყუებენ ეპიტროპე და სხჳანი განმგენი ეკლესიისანი, და ხუალასად წარგვდქნენ და

ესრეთ არა არს საიგჳო, რომელ ჰატეფდ რომელთამე ძუტლად ხსწაულთა საქართუტლოსა შინა, ასუ ენკენიობისათჳს და განახლებიასოჳს ტაძრისა ილორხს, სახელსა ზედა დიდისა მოწამისა გიორგისა. დაჰსდჳტს დღესახსწაულობა ნოემბრის 10. — მაშასადამე არა რაჲ არს დასაწუნებელ და განსაცდ-ხეტლ დღესახსწაულობა მისი დღესა ამას, მართლ-მადიდებელთაგან ქრისტიანეთა წმინდისა ქართუტლი ეკლესიასა.

მიგვეჩვენეს ადგილსა მას, სადა მარიაჲ მაგდანინელმან
იხილა უფალი იესო და ეწადა ამბობებოდ ფერხთა,
და უფალი ეტყუადა : მარიაჲ ნუ შემოძეხები, რამეთუ
არღა აღსრულ-ვარ მამისა ჩემისა; და ზედა ხსლო ეკვლე-
სია წმინდისა იაკობ მოცაქელისა მამისა უფლისა და
მარტელისა მღვდელ-მთავრისა. და აწ საპატრიარქო
ეკვლესია იგი არს. და მივედით მუნვე მონასტერსა ზბრას-
ამისსა, სადა ისაკის შეწირუჲ ენება, რომელიცა აბაშიძეს
გიორგის აღუშენებია დაქტეული, და თაუქანის-ვეცით
ადგილსა მას, და მიერით მიგვეჩვენეს დიდსა მას კარსა
ადგომისა ქრისტესსა და საფლავისასა. განვიცადეთ დი-
დი ეკვლესია, მაღალი, გუმბათიანი წესისაებრ ეკვლე-
სიათასა, და მეორე თავი მორღუმული გუმბათისაჲთ აღ-
მართული, ქრისტეს საფლავისა ასწერივ, და მარსა ორი
კარის ბუკე. ერთი აგი არს, რომელსა მარიაჲ მიგვეჩვე-
ლი გერ შევიდა და მეორე სხუა. და შევედით დიდსა
მას ეკვლესიასა, და მივიწიერით საფლავსა უფლისასა,
და ვიშოშადი, თუ ვითარ უკადრისითა სულითა და უღირ-
სითა ბავითა შევკადრო შესულად ცოდულთაგან შეუვალსა
მას ადგილსა, და მოძეხსენებოდეს ცოდუნი ჩემნი. გარ-
ნა ხელ-უჭეავ კადნიერად შესულად და მესლნი დაკიდგენ
და პირი წმინდათა საფლავთა დამდები მოწყალეებისა
მოხუცნელსა, გლახაკითა და მოწყალათა ხმითა ცოდუთაგან
ხსნასა კვაჭოდი, და ვიტყუოდ: გუნდნი ანგელოზთანი
განკვრდეს, რაჲმს იხილეს მკუდართათაჲსა შერაცხილი;
და იხილეთ და განიცადეთ საფლავი ქრისტეს ღვთისა
ჩემისა. და მცირესა მას ტაძარსა საფლავისასა, მრავა-
ლი კანდელი აღნთებული ელჳარედ კვიდნეს, ვითა სიმა-
ხურქალე შესწვდა კაცთა. და გამოველ და ვიხილე ადგილი,

სადა ჯუარადამ გარდამოსხნეს და მუნ დაჰსდრეს და წარგრაგნეს. და მივედით დიდსა მას კათოლიკე ეპკლე-სიასა და ვიტყუადი ფსალმუნსა: ვიხარე, რომელთა მრქუტს მე სახლსა უფლისასა შევიდეთ; დადგრომილ იუენეს იერხნი ჩემნი იერუსალიმს. და აღველ მუნვე გოლგოთად, სისხლითა იესო ქრისტესითა დაღტობილსა მას ადგილსა მრავლისათჳს სულ-გრძელებისა, და კაცთ-მოუჭარებისა მისისა. რამეთუ მე ცოდვლსა ვითარ არა შემწჳდა ზირი უღირსი და ხელი შებღალული, წმინდათა მათ ადგილთა მოხუცჳდა. რამეთუ კლდე იგი განზებული იხილუებოდა, ჯუარი ამაღლებული; და ზედ სახე ქრისტესი, ძელსა დამოკიდებული, სისხლითა შესუარული უცხოად განიცდებოდა. მართალი იგი, მოწყალებისათჳს კაცთა ცოდვლთაგან სიძარტლისათჳს ჯუარცმული მუნ რა იხილუებოდა, ვისი გული იუოს მადნიცისა, რომელი არა მსტროდეს. და მუნ ჰატრიარხისა ტახტისა საფერ-ხესა ქუაზედ ეწერა ქართულად: მეფემან ქართუტლთა და კასთამან ლეონ წარმოავლინა იაკიმ ჯუარის-ძამა საფასითა, და საფლავი ქრისტესი დაქცეული და გოლ-გოთა მან აღაშენაო. მას აქეთ წარსრულან წელნი 222 აქამოდვე: და ვმადლობდი, ჩემ უღირსისათჳს მუნ მიწევ-ნასა, უფალსა და თაუჩანის-ცემისათჳს მუნ, და ვიტყუ-დი ფსალმუნსა ამას: «არა ვეც მილი თუალთა ჩემთა და რელი წამთა ჩემთა და განსუტნება ზორტთა ჩემთა; ვი-დრემდის კჳზოჲ მე ადგილი უფლისა და საუოიველი დუთისა აკობისა, და გაქებდე იერუსალიმ, უგალობდე დემურთსა. შენსა სიონ ».

და ვიხილეთ ადგილი იგი და ეპკლესია, სადა დედო-ფალმან ელენე ჯუარი ჰპოვა, და სადა მოაბეს სუტცხა

უთხალი და მსტეპდეს და სხვანი მრავალნი ადგილნი წმინდანნი. ანუ ვითარ ძალა-მედეჲს თუთოეულად აღწერად და იერუსალიმისათჳს შესხმად, და თუ ვითარ ხელითა მტკიცითა და ძელავითა ძაღლითა ღმთისათა აღეშენა და ანუ ახლისა ქრისტესა განზარცულებისა და ჭრჭრებისა, თუ ვითარ საკვრეშლად განაცდებოდა. თუცა ყრთად რიტორება აღეწმასნო და ანუ ჭურ-რჩეულებითა ენა ენისადმი აღმეგო, გვრცა ვითარ შემოღო ჭეროვანი აღწერა საიდუმლოთა მათ შინა ქმნილთა. არამედ სულისა მუსთა ენათა მოქცევანი, კინი თქმულება ესე ჩემ მიერ ერმაულად იმწუჭრვალენ ზირეშლიდგან შენებულებას ქაქუანისა მის გულის-სათქმელისა, საბოთისა თითითა ჭანჩეული და აღმეული ხეროებადი ესე ხეროთ მომ-ღერისა და შემოქმედისა მიერ, ვითარცა მსთქება დავით: გამოირჩია უთაღმან სიონი სამკვდრებულად თჳსად. ტე ჭეშმარიტად სერუვითა ზედა მჟდომარემან მეუთეგმან და უთაღმან ძალთამან, რომელმანცა აღაშენა ზღუდენი იერუსალიმისანი სახლად საბოთისა და წმინდათ წმინდათა სახლი იგი სოლომონებრივი და ცაძარი სამეუთეო ძალთა თუ განცხადდა, თუ ვითარ სიბრძნითა დათუშნუბულობა მისი მის უცნოსაგან წარმოინერგნეს და ქმნულება საკვრეშლებისა ამისი მისუქმნოსამდე, აღამკვდეს; ანუ ვითარ ქართულამდე ამისთჳს ვისიბრძნის-მეტეუშლოთ კინი-მოუბარ ენითა ჩეშნითა. არამედ უსაწად ჩემ და ესე რათა დავითებრივი ხმანი მიუმესიკნეთ ზედა ქალაქსა ამას წმინდასა იერუსალიმსა, ქალაქსა მისსა. და ანუ თუცა ეკმაება შესხმა თვისიკურთა ხმათაში შოალი-სა ებნათაში, დაბერეჲა ათთა ნამდჳლისათა ნამკთა მუსთა ზე ქებათა აღტვრეჲა მისი, და ღმთის-მეტეუშ-

ლებიანება ნაშთად მათ შორის სახლის ღვთისა
იებოესელისათვის, აწ უკუჩნდნენ უკუჩნდნენ მესამისათვის თნე-
ბაჲ. — ისმინეთ ამისა არსებისათვის (78).

1. არსებამან და მიზეზმან ზესთა გონიერისა
არსებისამან, რომლისა იგივეობა უძრავ. ამან მათეუდა-
გებულებითა ვნებითა, და ზენივითა ზაკეებითა ორმალთა ქა-
ლაქი ესე აარსა და იზიარა არსებამან უცხოამან. არსე-
ბითი ესე და ნივთაურებრივი შენება და დიდად ზიარ
დიდებულისა თვისისა ჰყო, რომლისადმი სოლომონცა ის-
იბრძნა წინამძღვრობაჲ ესე, და კენახად აღიარაჲსა ამკო.
კითარმედ აღუძრათ ვენახთა. უკეთუ აღუჩვენა კენახი,
აღუჩვადეს თუ ხალხი, აღუჩვადეს თუ ვარდნი, მუნ მიგ-
ცნე შენ მუძენი ჩემნი, მან გამოჰსტკის სუნნელებაჲ და
ვინ არს რომელი აღმოიჭვრჯეს, კითარცა ცისკარი. სადა
კადობანი მედაბირით და კანთარიდმი, ივიცარნი, კუჩრ-
თხი და მანანა არსებითნი, ნივთნი და ქიანნიცა ათარნი,
სამარადე და ზმერი და ცოხაზიონ განდგმულ უსამუა-
ლოდ და განწმედილები იხიებოდეს.

2. რაოდენ არს თუ განწმედილებით, არამედ შერ-
წყბით, არამედ განუხანდებელბისა გარდასრულებითა
რაჲთაჲ ზესთა აღმატებული ყოვლისა სახომისა და რიც-
ხისა კითარ იგი ვიტყვთ, კითარმედ მანავალ-არს მარ-
უალები ღვთისა, დიდ არს საიდუმლო სიტყვისა ღვთისა,
განგებულებისა ღვთისათვის მივიღებთ; ეგრეთუც სოფელისა

(78) ესრეთის ქების შესხმა, ათო კატელორიის ხმათა
ზედა დაქუელი, ზესულებად აქენდათ მესლთაცა ხოლასტი-
კისა ჟამთა მწერალთა ესრეთსაჲ მწერლობისა გუარსა ხმა-
რობდენ ქართულნი მიწერ-მოწერისა წერილობაჲ შინა.

შინა რაოდენ აღმატებული უოკლისავე საზომისა ქება-
თასა, და მრავალაარს საიდუმლონი ძეგლნი და ახალნი
ქმნილნი იერუსალიმს, რომელთა არა არს რიცხუთა შე-
მოღება.

3. რ ა ჯ ს ა მ ი მ ა რ თ არიან სახელ-მოადგამისა ხმი-
საებრ, ვითარმედ ზე წმინდა იგი იერუსალიმი საუფარი
მეუფისა დიდისა უნიკთობისა, ხოლო ესე ნიკთიერები-
თა თქმულებრ ქალაქი მეუფისა დიდისა ანუ ვითარცა
მტარე დიდისა მიმართ, ვითარცა მონა და მეფე.

4. ვ ი თ ა რ დიდებულებითა წინასწარ-მეტყუელთა
და მამათ-მთავართა მშობი, მცხები შარავანდთა ტაძრისა
სამღუდელთა მუჭელისა და ახლისა მქონე ზეუკითარო-
სათჳს, აწ იესე ივითარა სახელ-მოადგამად.

5. ს ა და ანუ არა უოკელსავე ადევსებს და უოკელ-
ნივე მას შინა, არამედ სამღუთოთათჳს. ხოლო ამისთჳს
ანუ არა აზიასა ქრესტანსა ჰალესტინესა სამუალ-ქრეს-
ტანისა მოსეს სიტუეს ადგალსა მუნ ხედვდეთო, ცხო-
ვრებასა თქვენსა წინაშე თქვენსა დამოკიდებულსა და
გერგულის-ხმა ზეოთ.

6. ო დ ე ს ო ბ ა არა არს მადლისათჳს ჰირქელ საუ-
კუნეთა და უოკელსა ჟამსა. ხოლო ესე ხელითა მტკიცო-
თა ისრაილთა რა შემოიუჟანდა და ზღუდენი იერიქოს-
ნი შეიმესრუდეს, მას ჟამად ზღუდენი იერუსალიმი
სანი აღშენდებოდეს.

7. მ დ ე ბ ა რ ე ო ბ ა მადლისათჳს არა არს ამისი
მოღება, არამედ მდებარედ არს იერუსალიმი შუა მთისა
ზეთის-ხილთასა და ქუბსა ბაჴქასასა დაემინა.

8. მ ქ ო ნ ე ბ ე ლ არს უფალი უოკლისავე არსისა
ხილულთა და უხილავთა, ხოლო ესე მქონე-არს საიუღავისა

ცხაკელს-მყოფელისა საპყრებელისა სისხლითა მეუფისა
სათა ცხებული გოლგოთა, წმინდა სიონი. ვითარჲედ არა-
ქეთასულთა სიონისათა : ამა მეუფე შენი მოვალს მძუდი.

9. ქმნა მოქმედისათჳს, ვითარცა უოელისა-მპყრო-
ბელი და ჭქმნა იერუსალიმჲს ადრდა უოელისა და ხორ-
ცითა იპოვა მხოლოდ-შობილი, შემოქმედი შექმნილისა
შორის. აქჳს სასწაულებს, ქმნილებს მათ შორის.

10. ვნება უვნებელისათჳს აქა ვნებისა თავს-დება
და შეტყალება კეთილისა მის სორექისა, სავენახოსა მის
წინა-უგმო, რაჲჲს უფალი ეტყუდა : იერუსალიმ, იერუ-
სალიმ, რომელჲს მისწუჯდენ და ქჳს დაჭერიბენ მიუღი-
ნებულთა შენდა და სახლი და სავენახე საუჭარელისა
ღუთისა მრავალთა ვნებათა მოქმედად გამოჴსნდა, ვი-
თარცა ჭსაქჳს უფალჲს : რა უფო სავენახოსა ჩემსა, მო-
ვარდჳს ზღუდე მისი და იუოს დასატყებელჲ ; რამეთუ
ველოდი, რათამცა ჭყო უერძენი, ხოლო მან ჭყო კეროს-
თავი. დახსნად მისა მოსრულისა მკვდრისა, რომლისა
ზედა იზრახს, ესე ჯარს მკვდრი, მოგედით და მოეჭვლათ
იგი და ჩუჭნდა იუოს სამკვდრებელი : მოჭვლეს სიტყჳს
და მე ღუთისა ხორცითა და უარის-მყოფელ მისსა იქ-
მნეს. ამისთჳსცა დაუტყვა სახლი ისრაილისა ოხრად და
წარსატყებულად, ვითარცა თჳთ იტყუდა.

ესენი თჳთ მეცა ვიხილენ ვნებათა მათ ადგილნი, და
სადა იგი მტილისა გარე ილოცუდა, და მოტიქულნი
ურუჭლნი მძინარე იუენეს, სადა მტილო-არს და ხევი
ნამოვანი, და ადგილი იგი შეპყრობისა მისისა, სადა
მსტემდეს, და პირქუჩ სასჯელისაგან დაეცემოდა, და სადა
მილატესა წარადგინეს, და გამოეჩუენდათ რა, დახურეს
თავსა და მსტემდეს, სადა იგი დედ სასურუჭლსა მესა

მუქებოდა და მტარქალთა მათ მისთვის ცრემლით ევე-
დრებოდა, ზა იგინი განაძებდეს, სადა მჯდომარე მსტა-
როდა მშობელი სამღვთოსა საწმისისა და სახლა ანნასი
და კაიაფასი, და შოლტით სატემს მას ადგილსა მოვი-
ხილუდით. რამეთუ ვისი გული იუფს ქვსა და სული ან-
დამატისა და არა მსტიროდეს, სადა ჯჳრის ატუმს და
კლდე იგი განხეული (⁷⁹), სადა წარგრაგნიდეს და სადა
დაიდუა უფალი.

ხოლო, რამეთუ არა ვინ მეცნიერ იუფ მას ჟამად თუ-
თოეულად, თუ რაოდენი სატანჯუშლი მიახურეს უფალსა
და არცა წერით ვინმე გარდამოსცა. არამედ წმინდა ელი-
საბედ დირსი საკვრუშლო-მოქმედი, რომლისა ხსენება
არს აზრილის 24-სა (⁸⁰), ამისთვის ევედრებოდა უფალ-
სა, რათა გამოუცხადოს სატანჯუშლი თვსი. ხოლო შემ-
დგომად მრავლისა კედრებისა, ერუშნა უფალი და ეტყო-
და ვნებათათვის: ვინადგან ესოდენ დაქმუშრ და მევედრე-
ბოდი, სიუჟარულისათვის ჩემისა, ვნებათა ჩემთათვის გამო-
გიცხადო.

(⁷⁹) რამეთუ ორნი საფლავნი არიან ქრისტესნი. ერთი მცოილ-
სა, გამოკუშთილი კლდისაგან, სადა არა ვინ დადებულ-იყო.
მუნ რა დაქსდუშს უფალი, ანნამ ზე კაიაფამ აღიღეს მუნით ზე
მცუშლთა მაჭსტნეს ზე სხუასა ადგილსა დაქსდუშს ზე მუნ აღ-
ჭსდგა უფალი.

ტიმოთუ.

(⁸⁰) არ ვიცი, რომლის მიზუენისათვის არა მოუხსენებიათ
საკვრუშლო-მოქმედი ელისაბედ ასლად დაბეჭდილთა ქართულს
თა ჟამნთა შინა. რუსთა ზე ბერძენთა ეკკლესიისა ჟამნში იპო-
აბა იგი მოხსენებულ, ვითარცა აპოკობოდა ჟამნთა შინა ქარ-
თულთა მჭულთა, ვითა აცხადებს თვთ ტიმოთუ.

ჰ. ი.

რამეთუ მტილსა მას ზეთის-ხილთასა ოდეს შემაბურეს
მტეს მე ჰირსა მჯილა 122.

ყკრილის-ტემა მომიბურეს 30.

მტილით ვადრე ანნას სახლადმდე დავეტი მჯდ-გზის
და ივინი აღმადგინებდეს ქქეშუანით. 7.

მტეს თავსა და მკერდსა კეჭროთხი 205.

შემდგომად კისერსა და წელსა მჯილით 22.

კქალად კისერსა და წელსა მჯილით 8.

თოკი მომაბეს მელანთა და მათრიეს.

მაგლიჯეს თმა თავისა ჩემისა

ხმა-ჭეკავ სულისა მიტემადმდე 38 გზის.

პარქექ მათრიეს 105 გზის.

სეჭტსა რა დამაბეს, მტეს შოლტითა 32 გზის.

და კეჭროთხითა მტეს 6665 გზის

ამა წელულებასუდ მტეს მე ლელწითა 1 გზის.

ეკლისა ხურთითა მტეს 22 გზის.

მრავალ-გზის დამადგეს გვრგვნი ეკლისა.

შემდგომად კქალად მტეს კეჭროთხითა.

მერმე სამი ლელწამი მტეს.

მნერწყექს ჰირსა 22 გზის.

მხედარნი შეკრებულ იუჟნეს ჩემთვის 508.

მსახურნი იუჟნეს 303.

რომელთა შემაბურეს და შემკრეს იუჟნეს ხუთნი 5.

სისხლი ჩემი დასწუდა შჯდ-ჯერ ასი ათას ერთ-ჯერ
ათი ათას ხუთ-გზის 710,005.

ვის არა უკვრდეს მეუფისაგან ესოდენთა სატან-
ჯუჭლთა თავს-დება, ვინ არა სძრწოდეს და ვინ არა
განკვრდეს ?

ამათ სატანუშელთა ადგილი ვიხილეთ და უღირსითა
ფერხითა ვსტკეპნიდი, და ადგილთა მათ საკრუშელთა
და უცნაურთა და საკრუშელამოქმედთა სიღვსათვს
უფალსა მადლობასა შევწირვდი. მას მახლას მადლობა,
რომელმან ღირს-მყო მე სიღუად მათდა. მისსა დიდება
ამინ (*).

(*) წმინდა ელისაბედ. ხიერმიტგან ქალწულებსა შინა აღ-
ზრდილი. შევიდა დეათა მონასტრისა და ესოდებისა დუაწლი-
თა და მარხთა განატარებდა ცხოვრებასა, რომელ შეასმეს მას
კინდა კორცნი. ხაზრდელად აქუნდა ზერი მცირედ და მდე-
ლონი; ღვინო და ზეთი არა უხმევდეს არა-ოდეს; იმარხუდა
ორმოცსა დღეს, ვითარცა წინასწარმოცუქსელი მოსე; შეა-
ღამე ღოცუად აღდგენილი განათლებოდა მარადის ზეცისა
ნათლითა; მოსუციების წელთა დაიდგინა განმგედ დეათა
მონასტრისა და იქმოდა სასწაულთა; ღოცვთა მოჰკლა გუშლი
მძნჳრე; განჰკურნა დედაკაცი მრავალწელ გუშმული სისხლი-
სა დინებითა; განდევნიდა სულთა ბოროტთა კაცთაგან, მათ
მიერ შეპყრობილთა. — შემდგომად სიკუდილისაგან იქმოდა
სასწაულთა. სნეულნი შეხებითა საბუღავისა მისისა, მიიღებდენ
კურნებათა, ბრძანი მოღებითა საჩუქრნალოდ მტუქრისა სა-
ფლაკისაგან მისისა, მიიღებდენ სედეუსსა და სხვათაგან მრავალთა
იქმოდა სასწაულთა.

გერა კამოკო ოდესობა ცხოვრებისა მისისა, კერცა ბერძულ-
სა, კერცა რუსულსა მამათ-ცხოვრებითა შინა.

უკეთუ გენებოს ცნობად თუ ქართუშლნი
ვითარ იპურობენ იერუსალიმს, ესრეთ
ვპპოვენით მუნ წერილთა შინა.

რამეთუ ზირუშლ ქრისტიანე მქმნილი მეფე საქარ-
დუშლოასა მირიან ხოსროიანი, ნინოს მიერ წარმო-
ვლენილ-არს; მეფე კონსტანტინე უხილავს და იერუსა-
ლიმად მისრულ-არს, და ჟჳარის მონასტრის ადგილი
მას უშოვნია. რამეთუ ესე არს ადგილი იგი, სადა
ლოთმან სამი ხე; სარო, თიჳჯ და ნამჯ, დარგო სასწაუ-
ლად, უკეთუ მიეტეოს ცოდუა იგი და სამივე ერთ-ხე
დიდი აღმოხდა. ამისა შემდგომად მოჰსჯრა იგი სოლო-
მონმან ტაძრისა შენებასა, არამედ უქმად გამოჰსჩინდა სა-
ხმარება იგი მისი მუნ და მდებარე იყო საჟდომელად
კაცთა გარე. სოლო ჟჳარტმასა უფლისასა განგებითა უე-
ნათა მას ზედა აცუშს უფალი, რამეთუ მონაკუშთისა
მის ხას მირი ქიჭმე წმინდისა ტრავეზისა დღესამოდე
მსჩინს. სოლო ამისა შემდგომად სულიერი ვინმე მონა
შავთელი სახელით ჰროსორო (81) მონასტერსა და
ლავერსა წმინდისა საბასასა მოსრულ-არს და დაუედებულა
მუნ; და მეფესა საქართუშლოსასა ბაგრატ კურატ-პა-

(81) ჰროსორო იყო ადგილით შავთით, რომელიცა მუშლად
იყო დიდი სოფელი და აწ გაოსრებული ღვკათასა ვერის სეო-
ბაზედ. აღიზარდა იგი სიერმითგან ბეთანიის მონასტერსა,
ოდესმე ჩინებულსა და აწ გაუქმებულსა. აქა ვპპოვეთ სასე ანუ
პოროტრეტი დედოფლის თამარისა და სხუთა, რომელნიცა კაჳ-
კასიისა, კელეწიოჲ იმპერატორის, მოადგილემან კნიაზმან მ. ს.
გორონტოვმან ინება განდმოხატუა და დაბეჭდვთ განმრავლესა
ბათი.

დატსა საფასე დიდ-ძალი წარმოუცემია ღირსისა ბრ-
ხორესათჳს რათამცა ჯუარის მონასტერი აღაშენოს, და
მას აღუშენებია ჯუარისა მონასტერი შესაკრებლად ქარ-
თუჭლთა. რამეთუ წერილთა შინა მდებარე-არს მუნ,
კითარმედ სულთანნი მისრ-ეგჳტისა ევედრა მე-
ფესა საქართუჭლთასა ვასტანგ გორგასლანსა (⁸²), რათა

ამავე შავთა წოდებულისა სოფლიდამ იყო აბდულაშესისა
შავთელი, რომელმანცა აღჰსწერა ლექსად ქება-შესხმითი ჰატი-
გად დიდისა დედოფლისა თამარისა.

წიგნი ესე შინა დაკვაჭდე ქ. თფილისს 1838 წელსა ჰ მი-
უძღუწნ იმერეთა მეფისა სოლომონ მეორისა მეუღლეს დედო-
ფალს მარიამ კაცია დადიანის ასულს. გ. ი.

(⁸²) რომელსა ეგჳტისა მპყრობელსა უწოდებს სულთანად,
არა ეუწეი. კალიძთა ანუ მაჰმადისა მოადგილეთა ფთიმიძითა
დაიპურეს ეგჳტე 909 წლითგან შემდგომად ქრისტესსა; სო-
ლო სულთანნი ეგჳტისა გამოჰსწნდნენ 1171 წლიდან. ამა
დროთა შინა ვასტანგ გორგასლან არა ცხოვრებდა; იგი, ქარ-
თუჭლთ მეთრობრიეთა-მებრ, მეფობდა ქართუჭლთა ზედა 499
წელსა. ამა დროთა ფრანგთა არა ეჭირათ იერუსალიმი. ამისთვის
რომელ დაიპურეს ფრანგთა ანუ ლათინთა 1099 წლიდამ, ოდეს
გამოჴდა მუნ გოდფრიდი ბუილიონისა ჰ განგმკელდა მათი
მუნ მეფობა 1237-დმდე, ე. ი. დროდმდე, ოდეს თურქთა გა-
მოდჴეს ქრისტიანნი ჰალეხტინით. — აქედამ ჰსწანს ცხადდ.
რომელ მოთხრობა ესე ტიმოთისი, არს ეოვლად წინააღმდეგი
ხაზოგადოჴსა ისტორიისა ჰ სრულიად არა-ჰქმადრიტ მისუღა
მუნ ვასტანგ გორგასლანისა დროთა ამათ, რომელთაცა ესრე-
თისა გარემოებით უზნუწნებს ტიმოთე.

აქა ვიტყუ ამასცა, რომელ დროსა მეფობისსა ქართუჭლთა
ზედა ვასტანგისსა, ეგჳტე ეპურათ ბერძენთა; ჯერეთარ იყო
გამოჩენილი მაჰმად; ლათინნი იუენენ ერთობასა შინა სარწმუ-
ნოებისსა ბერძენთა-თანა ჰ კეისრობდნენ ეგჳტესა ჰ მისირ-
ზედა ანასტასი ჰ იუსტინე პირუჭლი, ჰ ეპურათ მეღაჴითა
მტკიცითა უოველი აღმოსავლეთი.

წარმოვიდეს ლაშქრითა და იერუსალიმს ფრანგნი, რომელნიც იპერობენ განდევნოს და თვით დაიპყრას. ამისთვის მოვიდა სპითა დიდითა და გინიოტნა და თვით დაიპყრა იერუსალიმი და აღაშენა მონასტერნი მრავალნი.

მიიღან ხოსროიანის მოსულისა შემდგომად, მოსრულა ჩრს დიდად სახელოვანი მეფე ვახტანგ გორგასლან, და ეკვტელთაგან მას მისცემია, და მრავალ-ჟამ მსჯერით იერუსალიმი და პალესტინე, და მრავალნი მონასტრები აღუშენებიათ, და მტრელნი ქალაქისა იერუსალიმისანი და მხედარნი, რომელნიცა განუწყესებიათ ვახტანგს, მუნ დასახლებულან. ენა შემსრულიათ არაბულად, და იგინი ქართულელნი არიან გარემოს იერუსალიმისა, და ეკლესიისა და არაბნი არიან. აწ არაბნი იერუსალიმელნი ქართულელნი არიან (83).

უკეთო თქმულობა ტიმოთესი მოღებულ-არს ქუჩლთა წერილთაგან, ვითარცა ჰსწერს თვით, მაშინ შესამეცნებელ-არს მიება დროჲს მის, რადეს შეეობდა ვახტანგ სახელ-წოდებით გორგასლან. ღ კერეთ საიგუოდ ხადმე დაიდება ჭეშმარიტი დროჲ მისისა შეოფობისა. 3. ი.

(83) მოგზაური იერუსალიმსა Nicolas Huen Carmel წიგნსა თჳსსა Voyage en Palestine, დაბეჭდილსა ლიონში 1480 წელსა, გეჭრდი 74, ჰსწერს:

ქართულნი ესრეს წმინდასა გიორგის თჳსდა პატრონად; არიან თურქთაგან დიდსა პატივში ღ სიუჟარულში; აქესთ თავიანთი მონასტერი იერუსალიმში; არა აძლევენ თურქთა ხარკსა: კაცნი ღ ქალები არიან შეჭურულ ვითა ამაზონნი; თმათა ღ უღუჟათა არა იპარსენ; ქუდეები ჰხურავსთ შედებილნი სხუ ღ სხუა ფერად; საუბრობენ, გარდა საკუთარის ენისა, არაბულად, ხადეკურად ღ თურქულად.

აქლად იხილე წიგნი ჩემი: Ист. Груз. церкви. изд. 2. стр. 92—93. 3, ი.

იაკობ ალექსისის მოცაქელისა სწამებელი და საფლავისა მონასტერი აღუშენებია საქართველოს მეფესა გიორგის (⁸¹), აწ რომელიცა სომეხთ უჭირავსთ. იტყუა დენ, ვითარმედ ზარაფხანა მეფეთა საქართველოსათა ამა დიდს მონასტერში უოფილა (⁸²). კჳლად მოუოხრებიათ სპარსთა და თურქთა იერუსალიმი და ქრისტეს საფლავი, ხოლო კეთილმისხურსა მეფესა ქართველთა და კახთასა ლეონს ბატონის თეიმურაზის შაჰის მამს, მრავალი საფასე წარუგია და თურქთაგან აუღია ადგილი ქრისტეს კნებთა, წარმოუგზავნია ჟჳრის მამა იოაკიმ საფასითა, და ამას აღუშენებია ახლად ქრისტეს საფლავი მარმარილოთი და გოლგოთა. ეს ჰსწერია, გოლგოთას ბატონარზის იუბის ქვს მარმარილოსა ზედა ქართულად (⁸³). ამისა შემდგომად არაბთა ქრისტიანეთა დაუ-

(⁸⁴) ესე იყო რიცხვთ შირქსელი ჭ მეფობდა 1027-გან
წლისა. ზ. ი.

(⁸⁵) ბერძენთა სჯაქსარსა შინა ენკენიისას. 13 სეკდეშერს
აღუწერიათ სსენება დირხისა მეფისა ლეონისა დასსინათვს
ქრისტეს საფლავისა. ტომოთე.

(⁸⁶) აჰა წერილი ესე: საქართველოს ზედა მეფედ ცხებული
ქართლისა ჭ კახეთისა დირსად მოხსენებული მეფე ლეონ,
ახლად განმასხლებელი ჭ აღმაშენებელი საფლავისა ქრისტესი-
სა ჭ გოლგოთისა ჭ მდლისა კათალიკე ეკლესიისა იერუ-
სალიმისა, აღსრულებისა თაოართაგან, მომსყიდუქსელი საფასითა
თა თვხითა. რაჟამს წარმოგზავნა იოაკიმ ჟჳრის-მამა ქართველ-
ლი ჭ დაისსნა სასხენებელად საუკუნოდ ძიხდა ჭ მომავალთა
ნათესავთა.

წამოთუ არს წარსრული წელი მას აქეთ 227 ჭ კჳლად არს
იგივე აღმაშენებელი მთაწმინდას ფილოთეოსის მონასტრისა,
მასა მეფის ალექსანდრესი, შაჰისა მეფის თეიმურაზისა. ეჲ

ჰერეოს დიდი ეკლესიის იერუსალიმისა და ჰატრიაჩისა
 არაბსა ⁽⁸⁷⁾, არამედ ქრისტიანთა საფლავი და გოლგოთას
 და გარეთ მონასტრები ეწაღად მოხსენებულა ესრეთ:
 რამეთუ სულთანი ვინმე მძლავრი იმყოფებდა იერუსალიმს
 და ტუქს ერთი ქრისტიანე მიახარა ჰატრიაჩისა და
 ეტყუდა: მე მნებაჲს გალამქრება და ყრმა ესე დამი-

თვიძურას იუო ჰაზა მეფის ერეკლესი, ცხებულის მეფის თეი-
 მეფის მამისა. ესე ჰსწყერა გოლგოთას ჰატრიაჩის ტა-
 ტის ფეკთით მარმარილოზედ. იქ მისრულნი საქართველო-
 დამრმობილნი უოფილან, თუ რასათჲს არა აღმოუკითხავს ესე,
 და არა უფუქებიან საქართველოთაგანათაჲს. მიკვრს ფრიად, თუ
 ვითარ არს ესე. ციმოთუ.

(87) ქართველთა მონასტერთათჲს თანხმად ციმოთესა ჰს-
 წერს ნემეცთა მოგზაური ტუხერნი, წელს 1456 იერუ-
 სალიმის უოფილი.

... Mehr haben sie inne zween Altar, anf dem Berg
 Galvarie denn die Georgiten die den Berg innen haben, sind
 auch von ihrer sect. Sie haben auch in S. Elena capell
 ein Ampel.

ესე გარდმოეჭსწერე იმჟერტორის ს. ჰეტერბურდის ბაბ-
 ლიოტეკაში წიგნიდამ, დაბეჭდილის ნემეცურად: ქრანტურტაჲ
 1609 წელსა.

Beschreibung der Reiz ins heilig land Hern Ioh. Tüchern
 von nürnberg ნაწილი 1. გუჭრდი 663.

ნემეცთაჲე მოგზაური ლეონანდი რაუზგოლდი, უოფილი
 იერუსალიმის 1573 წელსა, ჰსწერს, რომელ ქართველთა აქუხთ
 იერუსალიმის ხსენანი და ხსენანი ამჟირქელად ადგილნი, სა-
 დაცა ხმითა თჳხითა გალობენ; ეგრეთჲს თჳთ ქრისტიანთა
 ფლავის გუჭრდზედ მუნ, სადაცა მაცხოვარი ეჩუწნა მაგანო-
 ნელსა.

მისივე ნემეცურის წიგნისა, ნაწილი 1. თავი 13. ქართველ-
 თათჲს. გუჭრდი 683.

მარტო მისწულად ჩემდამდე. ხალხი პატრიარხთან ტყუილ
იგი წარმოუგზავნა მამასა. მისსა იღუმაღ. და საფრწითა
ეშმაკისათა, კუალად ტყუილ იგი კელთა სულთანისათა
მშთავარდა. და მოვიდა სულთანი იერუსალიმად და მსოფს
პა პატრიარხსა ტყუილ იგი, ხალხი პატრიარხსა ეტყოდა
კითარმედ, მოჰყდა ტყუილ იგი. და არა უწყოდა, კითარ
მედ სულთნისა მყავს. ამისთჳს სულთანი ეტყოდა ვი
თარმედ: დამითეიდე უკეთუ მოჰყდა და სარწმუნო მიჩნდეს.
მაშინ პატრიარხმან წმინდისა საიდუმლოსა მიერ შეჭივი
რა, და წარმოაყენეს ტყუილ იგი. ამისთჳს სულთანი გან
რისხდა და პატრიარხსა და ერთობით ქრისტიანეთა თაჳ
ნი წარკეჭთეს და რხერ-იქმნა წმინდა ეკკლესიისა და წმინ
და სათლავი და გოლგოთა; ცხენთა და პირუტყუთა აზუ
რად იყო ვიდრე სამეოცდა ათთა წელთა. 1529 წელსა,
ჟამსა ქართუშლთა მეფისა დავით გიორგის მისსა (⁸⁸),
წარმოაგლინა ზონთქარმან სულეიმან ელჩი, და მომწე
რა კითარმედ არს იერუსალიმი ქალაქი მსჯულისა თქუ
ნისა, განუარენით თრანგნი მუნით და თქუშნი დაიპყრე
ნით, რამეთუ სამკჯდროცა არს თქუშნი პირუტყლისა კას
ტანგ გორგასლანისა დაჳერისა გამო. ვინადა თრიად
მსთნდა ესე მეფესა, შემოჭრიბნა ლაშქარნი და ათაბა
გი უწარუჴარე (⁸⁹) და წარვიდა იერუსალიმს და აღიდო
იერუსალიმი და დაიპყდრეს და განსწმინდეს ეკკლესიისა
და სათლავი უთლისა და გოლგოთა და მონასტერნი, და
ეპყრათ ქართუშლთა ღრმოდ და რქა წელი.

(⁸⁸) მეფე ესე იყო რიცხვით მე რ ჴეშ; და შეიმოს მო
ნაზონება და მოჰყდა ქ. თფილას 1525 წელს. პ. ი.

(⁸⁹) ესე უწარუჴარე ათაბაგი იყო რიცხვით ამა ხსულისა მუ
რთხე. პ. ი.

ქალად ჯერის მონასტერი დამკვლევულა და გუმბათის ქუჩათ სუტტა განუახლებია, და დაუხატვრებია შოთას რესთაველს ⁽⁹⁰⁾ მეჭურჭლეთ-უხუცესს: თუთონაც შიგა მხარია მოხუცებული ⁽⁹¹⁾. ამისა შემდგომად კუთლად დამკვლევულა და განუახლებია და აღუშენებია

(90) ესე იყო მოქმედი ლექსთა ბოროტთა, რომელმან ასწავა ქართუჭლთა ხიწმინდისა წილ ბოროტი ბილწება, და განუჭრუნა ქრისტიანობა. ხოლო უწინარეს ჩუქნთა უმეცართა სამღუთოდ თარგმნეს ბოროტი ლექსი მისი; აღწერა ქალისა ვისთჳსმე თჳსი მელნისა, პირი ბოროლისა, დაწკოწკისა; და ამიხ-გამო დედანი საქართველოსანი ხატად ღუთისა შექმნილხა სხისა-წილ ფურადთა წამალთა იცხებენ და მიტყულებულთა თმათა მოიბმენ საფრსუდ სულთა. ტიპოთუ.

ამა ჰაზრისავე იყო თუთ კათოლიკოსი ანტონი პირუჭლი, რომელმანცა მრავალნი დაჰუჭდილნი მეფის ვასტანგისა დროსა 1710 წელსა, გეფიხ-ტყაოსანნი დაჰსწუნა და შოთაყრევისა მტკუარში და აღუგრძალა კითხუა წიგნისა ამის ქართუჭლთა. წყობილ-სიტყუაობასა შინა თჳსსა (§ 803) ესრეთ იტყუეს ანტონი რუხთაველისათჳს:

შოთა ბაძენ იყო, სიბრძნის-მოუყარე-ფრად,
ფილოსოფოსი მეტუჭლი სპარსთა ენის,
თუ სამ ჰსწადოდა, ღუთის-მეტუჭლიცა მაღალ,
უცხო საკერძულ, პიიტეიკოს მესტიხე,
მაგრა ამაოდ დაჰმუწა, საწუხარ არს ესე.

3 ა.

(91) არა ვუწეი არისა დღესცა სახე ესე შოთა რუხთაველისა იერუსალიმს. — აქა თფილისს მეფის ირაკლის ასულს თეკლას აქენდა ძეჭლად ნაწერი გეფიხ-ტყაოსანი სახით ანუ პორტრეტი თუთრთ თუთ რუხთაველისა, ერისკაცისა სამოსით, უფრო ეიზილბაშთა წესით. ესე წიგნი და პორტრეტი წარუდგინე კნიაზს მ. ს. გორონცოვსა და მან წარგზავნა სახე ესე გულისათა აქა ყოფილის ფრანცუზის მოგზაურის ფლეურისა საფრანგეთისა ქალაქსა პარიჟსა, რათა გარდაბეჭდონ იგი მრავალრიცხულ ეკუმენარებად ხრომო-ლიტოგრაფით. — 3. ა.

საკურთხევლსა ზევით კონქი (*) დადიანს ლეონს და მე-
უღლესა მისსა ნესტან-დარეჯან დედოფალსა, ჳილაძი-
სა ქალსა: ორნივე შიგ ჳსატან. ამისი განმგე, ჩოლაყა-
შელი, ომანის-შელი, მეტეხის წინა-მძღუარი და ჳურის-
მამა ნიკოლოზი, უთვილა (*). დადიანს, ამისის კელით
გაუკეთებია. ჳურის-მამა ნიკოლოზი თუ ნიკოლოზ
შიგ ჳსატა, და აუოდოსი მანგლელიცა.

(*) გუმბათსა თაღად-ნაშენსა ნიშნავს, ჳ არს ლექსი ლათი-
ნური (coucha). 3. ი.

(**) ესე ჳსტხოვრებდა 1630 წელსა. ამისთჳხ იტყვს კათო-
ლიკობი ანტონი პირქსელი:

ჩოლაყაის ძე, ნიკოლოზი საქები,
მრავალთჳრ ენათ, გამომოქმელ მშენსნიერად,
აზიას შინა ევროპას ჳ აფრიკას,
მავალი სიბრძნით, კაცი სიბრძნის-მოუქარე,
ღრამშატკიობი, რიტორთჳილოსოფოსი.

ესე ქალაქად. წმინდად იერუსალიმად,
მონასტერს ვანსა, წმინდისა ჳურისისა,
არგეთ მოავრობდა, ჳსწავლათა თჳსთა მიერ,
განაშენსნიდა კახთა, მეგრელ-ქართუწლთა,
ძე ჩინებულთა, მთავართა კახეთისათა.

წეობ.-სიტყუ. 784 ჳ 785.
3. ი.

აქა, თუ ვინ მადრ : ღუშენეს იერუსალი-
მის მონასტერნი, ისმინეთ.

გოლგოთა, სადა ჭრანს-აღმშეს უფალი, ესე ადგილი
ბაგრატ მეფეს, აღექსანდრეს მძის-წელს, უმოგნია დი-
დის საფასით აჩაბთაგან და მასუკან რა გაბზრდა, ღუ-
ონს ქართუშლთა და კახთა მეფეს ⁽⁹²⁾. ქრისტეს სა-
ფლავი და გოლგოთა და წმინდანი ადგილნი და მონას-
ტერნი საფასით დაუხსნია, და მარმარილოთი აღუშენე-
ბია. მას აქეთ წელნი არიან 222.

იაკობ აღოფესის მონასტერი გიორგი კურატ-პალატისა
მეფისაგან აღუშენებულა.

ჭეკარის მონასტერი, ბაგრატ კურატ-პალატის აღუ-
ნებულა. წმინდის ნიკოლოზის მონასტერი კახთა ღუ-
დოფელის, ელენე ყოფილის ელისაბედისაგან, აღუშენებუ-
ლია. წმინდა ნიკოლოზ თუთ მჭადრა მუნ: სენაკი
მისი მუნ ყოფილა.

ღუთის-მეტეუშელის იოანეს მონასტერი, საათაბაგო-
ელთ და ათაბაგს აღუშენებია.

⁽⁹²⁾ ამ წელიწდიდამ ქსნანს, რომელ მეფე ღეონ ჰ მე მისი
აღექსანდრე აუენენ იერუსალიმსა ჰ აოონისა მთაზედ 1533
წელსა, ოდეს მეფობდნენ თურქთა ზედა სულეიმან 11 ჰ სპარს-
თა ზედა შაჰ-თამაზ. — ღეონ გაჰეობდა 1520 წელსა ჰ გარ-
დაიცუალა 1574 წელსა ღრმად მოხურეპული ჰ დასაფლავდა
გრემის ეკკლესიასა. — მეუღლემან მისმან თინათინ, მამია გუ-
რიელისა მთაგრის ასულმან, აღაშენა, ასლან მუშელისა, ასალი
ჩქეთს შუამთისა მონასტერი, ჰ სასაფლაოთა შინა ეკკლესიასა.
ამისთჳს იხილე წიგნი ზეჲმ Путев. записки по Кавказу
1846. Тифлиси. стр. 96.

წმინდისა აბრამ მამათაჲრისა მონასტერი, სიდა
ისაჲ შექმნირა, ის დაწდჳსელი აღუშენებია აბაშიძეს
გიორგის ღუთნის მესა. გარდასრულნი წყდნი არიან
57⁽⁹⁵⁾.

წმინდის კასილის მონასტერი აღუშენებია ამილახ-
ოის ამირინდოს და თაყას. დედათ მონასტერი არის.

მეორე წმინდის ნიკოლოზისა, ჯჳრის მონასტერ-
იან, აღუშენებია წულუკიძეს პატკას და ქაიხოსროს.

წმინდის თეოდორეს მონასტერი ბეჟანისაგან და ბაა-
დურ ჩოლაყა-შელისაგან არის აღშენებული.

წმინდის თეოდოს მონასტერი ჯჳრისამამის ქაიხოსტე-
იორესა და მის ნათესავთა შედგინებულაგან აღშენებულია.

წმინდის გიორგის მონასტერი ურიათ-ჟბანში დადამ-
თაგან აღშენებულია, და მოხახსენებული მათი მუნ არს.

წმინდის დიმიტრის მონასტერი ქსნის ერისთავს
შალქას და კარშელს იოანეს აღუშენებიათ, და მათი მო-
ხსენება მუნ არს.

დედათ მონასტერი წმინდისა ეკატერინისა. თჳნის-
კენტელისა ტიტის-შელის ამილახბარისა და მაჩაბელთ
მოხსენება მუნ არს.

დედათ მონასტერი მარქმისა რაჭის ერისთავს აღუ-
შენებია, და მათი მოხსენება მუნ არს. ეს მონასტერი
დედათა ქართუჭლათავს არს. რამეთუ არს იღუმენიაცა
ქართუჭლი, სახელით ხარტიტინა, ასული ანაჩაფის-შელი-
სა. ღრნი მონაზონნი კახნი არიან, სხუა ჭრისელი, იმე-
რელი და გურიელი იმყოფებთან სულიერად და კეთი-
ლად წმინდასა მას ადგილსა.

ბეთლემს და გეთსამანიას სამწირუჭლო არს საქარ-
თუჭლოთა. კჳლად იერუსალიმში მონასტრები არიან
აღშენებულნი ქართუჭლოთაგანვე, არამედ მე ვერ შევიგენ,
თუ ვას-მეერ აღეშენნეს.

ჯუარის მონასტერში არს ღირსისა ჰროხორეს ლუს-
კემა და თუთცა შიგა ხატია. არის წიგნი მრავალი ქარ-
თული, ამა მონასტრებთა შინა. მახსენება არს სამარა-
დისა აღმაშენებელთა მათთა. კანდელნი, ზოგი გოლგო-
თას, და ზოგი ქრისტეს სათლავზედ, ჭვიდიან მათი მო-
სახსენებელნი.

ჯუარის მონასტერში ხატია დიდი და ღირსი მეფე
მირიან ხოსროიანი. კჳლად ხატია დიდი და სახელოვან-
ნი მეფე ვახტანგ გორგასლან ⁽⁹⁴⁾ ხოსროიანი, რომელ-
მან დაიპყრა იერუსალიმი და ჰაღესტინე და რომელ-
მან აღაშენა მცხეთა და დასაყა ყოვლისა საქართუჭლოსა

⁽⁹⁴⁾ რამეთუ მელეტი. ყოველსა რა აღწერს, საქართუჭლოთა
შინა საბთა ეპარხიათა მოიხსენებს. ერთსა ძუჭლეს, ეკესტატი
ანტიოხელისა მიერ განწესებულსა: ყოვლისა საქართუჭლოსა
მთავარ-ეპისკოპოსსა; სსუჟასა ვახტანგის მიერ ხოსროიანისა
დასმულსა, შემდგომად ამოსა, სსუჟასა ირაკლი ბერძენისა
მეფისა მიერ ქუჭმოსა საქართუჭლოსა ამა პეიოისსა. სრისხითა
პატრიარქისა, ყოვლისა სოფლისა ეპისკოპოსთა რა აღჭსწერს,
ქართლისა ერთად აღჭსწერს სამართლად. ხოლო მე მეტეოდი
მცოდნესა ბერძენსა, ვითარმედ არა რა მფირეპე არს ქართლი-
სა მთავარ-ეპისკოპოსი. ჭ ბერძენი იგი მეტეოდა: ჭ ვითარ
ეგებისა დამცირება მისი, რამეთუ არს დამყარებულ დიდის
ეკესტატი პატრიარქისა მოციქულთა სწორისა, ჭ დიდის კონ-
სტანტინე მეფისა მიერ, ჭ ვინ არს უმაღლეს მისსა, რამეთუ
მირიან მეფეპანცა მუნ დასუჟა ყოვლისა საქართუჭლოსა არხი-
ეპისკოპოსი. პატრიარქი იერუსალიმისა მეტეოდა ამათ.

ტამბოთუ.

კათოლიკოსი. სამთავრო დაამდგალა და მცხეთას უმაღ-
ლეს უწოდა, ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონომა-
ხის მოწმობით.

მუნ ხატია მეფე საქართველოსა ბაგრატ კურატან-
ლაცი დავითიანი ⁽⁹⁵⁾, აღმაშენებელი ქეთათისისა და
ჯუარის-მონასტრისა.

მუნ ხატია დადიანის ასული მარია, დედოფალი
ქართლისა ⁽⁹⁶⁾.

მუნ ხატია შოთა რესთაველი, მეჭურჭლეთ-უხუცესი.

მუნ ხატია დადიანი თავისის მეუღლითა.

მუნ ხატია აფხაზეთის კათოლიკოსი ღირსი მაქსი-
მე ⁽⁹⁷⁾. მუნ ხატია თბილელი ელისე; მანუგელი თეო-
დოსი; ბედიელი და ჯუარის-მამა ნიკიფორე. მუნ ხა-
ტიან წულუკიძენი პატარა და ქაიხოსრო. ამ მონასტრის
ცხოვრებულა არსენი ვახნაძე, კაცი თვითმკაცრი და

⁽⁹⁶⁾ გამოყვანა 1027 წელს.

პ. ი.

⁽⁹⁶⁾ როსტომ მეფის ცალი, რომელიცა მარხია მცხეთას.

პ. ი.

⁽⁹⁷⁾ მაქსიმე პირველი, განმგე იმერეთის ეპიკლეისა 1630
წელს. იხილე შიხთაჲ წიგნი ჩემი 1117. 1 ქა. ძეგლი. 1843
ც. II. ნ. სტ. 152 (ნა. 2). — ესე მაქსიმე იყო იერუ-
სალიმსა ღ მუნ გარდაიცვალა. — კონსტანტინოპოლის იერუსა-
ლიმის საპატრიარქოს ბიბლიოთეკაში ვიხილე მსოფლიოთა
წმინდათა მამათ-ცხოვრება, რუსულად ქართულად აღწერი-
ლი. სადაცა იყო მიწერილი ესრეთ: ეს მამათ-ცხოვრება მის-
კენა ტრაპეზუნტის არსიმაწდრიტმან პამფილემ, ღ დაკესდევ
აქა საპატრიარქოსა იერუსალიმისასა ჩემდამე ცოდვლმან ღ
უღირსმან, ხასელით დაქც კათოლიკოსმან აფხაზეთისა მაქსიმე.

პ. ი.

მათკენწელი ღრმათა წერხლთა, მომდქნატი ღავით ად-
მაშენებელისა (18)

ივლისის 20-სა მუნ წამებულა წმინდა მოწამე სა-
ლომე. რამეთუ შეიპურეს უმსჯულოთა და დატყეუბასა
მსჯულისასა ზამელეებდენ, განბასრა რა სარწმუნოება მა-
თი მკნეპან მან. ამისა შემდგომად ტყცხლითა და მსხუ-
ლითა უწამებოთ სანატრელი იგი.

ოქტომბრის 19-სა მუნ წამებულა წმინდა მოწამე ნი-
კოლოზ დქალი. ესე იყო მული მშობელთა მორწმე-
ნეთა, რამეთუ სიურმესავე შემსწირეს ღმერთისა მშობელ-
თა, და რა მოაწარდა, წარვიდა მონასტერისა კლარჯე-
თისასა და მუნ მონაზონი იქმნა, და მრავალი მოღვაწეობა
ჩქრწნა. ამისა შემდგომად აღსურქა წმინდად ქალაქად
იერუსალიმად ხდისქლა, თაყუხნის-ტეზად ცხოველს-მუსო-
იეულისა სათლავისა უთლთასა და დადგომად მონასტერსა
სა ჯგარისასა ქართულთა-თანა. ვინაჲცა შეპურბილი
იქმნა უმსჯულოთაგან და მრავალნი სტანჯუტლნი თავსა
ისხნა. ამისა შემდგომად ჯგარის-მაშისა მიერ, შიშისა-
თეს თურქთასა, კვარეს წარცხანა, და მუნ საძაწადი-
სოდ კვარებასა შემსწირვიდა უთალსა, რათა მოწამეა-
ბასა ნაწალსა ღირს-მყოს. და უხილავს ჩქრწნება, რათა
კრძალად წარვიდეს იერუსალიმად, და მამამან გაშწაფს
მუნ, ვითარცა ჯერ არს. და მივიდა რა მონასტერისა
ჯგარისასა იერუსალიმად, კამოცხანდა მამასა მონასტერი-
სასა, რათა მაკვდანიად წარავლანოს ნიკოლოზს. ამისა

(18) ესე სათლავთა კასეთს იუდათოს მონასტერში, სადაცა
აქრწნდა მას ღიდი სასწაელებელი, რომლისა მუნ აბანი დღესაც
ვრცელად მოხინან.

შემდგომად წარავლინა მკედონიად, და მიწავიდეს, შეუწირეს-სეთ მსჯულისა წარმართთა მათ, და შეუწირაბილ-
იქმნა და დაეწაფივნა მსჯულისა დატყვევება. და მან ფრთხილად
განბნისრა და აგინა მსჯულისა ძათი და შეუწირაბილი
ნიკოლოზს წინაშე ამირისა წაჰადგინეს. და კვალად მან
ლიქნიითა ხელ-სეთ ცთუნებთ მისი და ვითარ არა მორა-
ჩილ-ექმნა, მახვლითა წარმეტყველეს თავი მისი. იქმნა სხ-
ვარ-ქმლი, რამეთუ მოკვეთილმან მან თავმან ხმა-სეთ
დიდებთა შენდა, ქრისტე ღმერთო, რომელმან ღირს-მეტყუ-
დათხევად სისხლისა შენოვს. ამისა შემდგომად დეს-
წესს ცეცხლითა გუჟამი მისი. ხოლო მსტნა რა ესე მ-
ამან ჯუჰარისამან, შემსწესნა ფრთად და მსტირადა ს-
მარადისოდ და აქუნდა წარუწაჲ მისთვს, უკეთუ მითქა-
ლულ-არაინ ღუჰაწლნი მისნი წინაშე უფლისა. დღესა
ერთსა განკვრეტება დაეცა და იხილა გუნდი მოწამეთა, და
შორის მათსა მოჰყარი მოწამეთა გიორგი, და გუნდსა
მას შინა ნიკოლოზს დეჰალი, შემოსილი ბრწვინჯალე-
ბითა, და ეტყუადა ბერსა: ამიერიდგან დაატხრე მწუხ-
არებაჲ ჩემთვს, რამეთუ წამება ჩემი შეწირულ-არს წინა-
შე უფლისა.

ივნისის 27-სა მენკე წამებულა წმინდა მღწდელ-
მოწამე ლუკა, ჯუჰარის-ამან მუსა მჯლი აზამიძე, ესრეთ,
რამეთუ ღუდა ლუკასი პირ-ქმლევ მისრულ-არს იერუსა-
ლიმად, და მონაზონ-ქმნილა. ამისა შემდგომად მე მო-
სა მოიწია და იქმნა მონაზონ და მოღჟაწე ფრთად და
სათნო მონა უფლისა, და ისწავა ენა არაბული. და იხი-
ლეს რა კრებულთა ღირსება მისი, აკურთხეს მღწდელად,
და აღიუწუნეს მამად ჯუჰარისა; ვინაჲ, განიცდიდა რა
მხურ-ქალესა ღუთისა-მოუწარებასა, მისსა, თურქნი, შერად

აღუდგენენ მტრისა რასამე მონასტრისა მიზგზასათჳს,
და აწუცდეს მას დატკეპბასა მსჯულისასა; და ამირაბასა
და სიმდიდრესა აღუთქმიდეს. არამედ მან ფრიად გან-
ბასრა და შეურაცხჱყო მსჯული მათი. ამისა შემდგომად
ათითა წარკეცტეს წმინდა თაჳი მისი; ხოლო მოკეც-
თილი იგი თაჳი განიცივნებდა და მადლობასა შეჰსწირჱ-
და ღჱწლისა მისთჳს უფალსა. რამეთუ ამათ მოწამეო-
ბასა სჯნასარიტა დაუწერიათ და დღესასწაულიტა განუ-
წესებიათ.

ამისა შემდგომად წარკედით მონასტრად სომეხთა და
განგჰეჯრდი სიკეთესა მისსა, რამეთუ მე ეგეთა ბრწყო-
ნჱალე ტაძარი არა ოდეს მიხილავს და არტა ეგრეთი
შემკობს. ესე მონასტერი არს, რომელიტა აღაშენა მე-
ფემან გიორგი, რამეთუ მეფეთა საქართჳსლოსათა. სა-
ხელოვანთა ზღმითა მით ძლიერითა აღიმადლნეს ხმანი
მათნი, და ტეჱტჱმნილი ქრისტეს სათლავი სპარსთა
და თურქთა წარუხენეს, გამოისხნეს და დაიპურეს; და
აღაშენეს წმინდანნი ესე ადგილნი და ესეოდენნი მო-
ნასტერნი სულისა საოხად, და შემდგომთა ნათესავთა
დაუენჯნეს საუნჯედ წარუპარჳტლად და საქართჳსლოთა
შინა აგარაკნი და სოფელნიტა შეჰსწირნეს. ხოლო წმინ-
დათა მამათა ჩუტნთა ქართჳსლთა სასოებად, ამა ადგილსა
წმინდასა ხორტნი განლივნეს და მოღჱაწებითა სი-
სხლნი დასთხავენეს ამა საკვრჳსლოთა ადგილთა. სხჱათა
თარგმანება სამღუთოთა მსჯულთა აქედგან მიიღეს და
აღასრულეს ცხოვრება ორისაჳე სოფლისა, დიდებისა
და ბრწყინებალებისა მომატეჱტბელნი.

აწ განცუფრებულ-ვარ, თუ რასათჳს ეგელებელს-ჰეჱნეს
ქართჳსლთა დიდნი ესე და წმინდანნი ადგილნი, და

ანგლოზთაგანცა თაუ უანის-საცემელი მრავალნი მეიქ-
ნი ქრისტიანენი იღუპიან და უოკლისა სოფლისა ქრის-
ტიანობა, რათამცა ადგილი იქანიეს აქა, აღსანთებელი
კანდელთა, და ტრაპეზი მსხუტრბლისა შესაწირავი. არა-
მედ იგი სრულიად ქართუტლთა-არს, და მათი კანდელი
და მოხსენება არს ამათ შინა, და მათ ნეტართა აღუ-
შენებიათ. რასათჳს ერთი ვინმე მათი მღუდელი არა
იყოფების აქა? მათის ჟუარის-მამის შემოსავლითა და
ხარჯითა მოვიდეს, რათა მათ მუტლთა მიტუალეჲლთა
მოხსენება არა მოშალოს და აწ შეიფუთოს ხსენება და-
წესოს და რათა მონასტრებივე დაიხურან და მათი კანდე-
ლი ქრისტეს სოფლავსა ზედა და გოლეოთასა და სხუა-
თა მონასტერთა შინა არა დაავსონ, ვანათგან მოკუდავ-
ნი ვართ. ამისსა უბრწყინუალესსა ადგილსა სადა ვჭა-
კებთ, და სადა მოიხსენებოდეს ჩუტნი სული? ანუ რა-
სათჳს დაუგდიათ ესოდენი ჳირნახული?

კუალად ამისცა განკრუტბულ ვარ, რასათჳს უმეტარ-
იქმნენ საქართუტლთაგანნი? ერთი ვინმე რასათჳს არა
მოიწია აქა? აქაური ამბავი შეეტყო, ანუ ქუაზედ ანუ
წიგნთა შინა აღმოეკითხათ ესე ამბავი და ქართულათჳს
უწყებინათ? არცა ვის სმენიეს, თუ იერუსალიში ქარ-
თუტლთათჳს რა არის; არცა მე ვუწყოდი აქაურა ესე
კითხარი საქმე. ზე მე! რა დიდის უგუნურებით არის დამ-
თურალი ნათესავი ჩუტნი! რამეთუ არს მუნ ქრისტეს
სოფლავსა მოხსენება ღუთის-მოყუარუთა მეფეთა ქარ-
თუტლთა და კახთა ლეონისა და თეიმურაზისა, და კუალად
მკერა მეფე, ნიკოლოზ უოფილი ერეკლე⁽⁹⁹⁾, და მე

(99) ბრძოლი I ნახარაღისანი, მოსკოვსა რუსეთის კედლი-
ფსთან აღსრდილი.

მისი გიორგი და ასულნი მარიაშ და ხოდაშინ, და ამის-
თჳს მეცა ვინებუ და ვაწვე ერთობით კრებულთა მღუდელ-
მთავართა და მღუდელთა და ჟამი ვაწირუნე, და მახსუ-
ნება განუასლე შეიქმნა ჩუენსა თეიმურაზს და პესა მის-
სა შეიქმნა ერეკლეს, შეუდღეთა, შეთან და ასულთა მათთა,
და ძალისაგორ ჩემისა ტრაპეზნი და სერი განუმზადე და
საფასე მივართუ და ჯიბლესასწაულეთ ბრწყინჳლად. შე-
იქმნა საქართუშელისანი თეიმურაზ და ირაკლი მრავალ
ჟამიერ-ქუეს !

და ეჭვად იერუსალიმით მივედით მონასტერსა ქარ-
თუშელთასა ჟუბრს, და განვიცადეთ კედელთა ზედა,
წმინდანი მამანი და მოწამენი საქართუშელისანი ესა-
ნენ შარავანდითა და გვრჯენით ესენი :

წმინდა მღუდელ-მოწამე მესე ქართუშელი . . . . .

წმინდა მარი მღუდელ-მოწამე ქართუშელი . . . . .

წმინდა მოწამე ქაიხოსრო ქართუშელი, რომელი აქამ-
უანამან შახაბაზ წმინდათა ხატოთჳს ქორთიკარს
ტა, ⁽¹⁰⁰⁾.

წმინდა მამა არსენი იბადის, მე ქართუშელი, გუგუზად
ვაჩინამე. იგილესოფოსი.

ღირსი მამა ევთიმი გრძელის, მე ქართუშელი . . . . .

ღირსი მამა მიქელ ჳუჳას, მე ქართუშელი . . . . .

ღირსი მამა იოანე რეხჳას, მე ქართუშელი . . . . .

ღირსი მამა დანიელ აბა შჳლი ქართუშელი . . . . .

ღირსი მამა იოანე ჳამჳიმელი, ქართუშელი, იგილესოფ-
ოსი ⁽¹⁰¹⁾.

⁽¹⁰⁰⁾ ქრისტესითგან არის წელი 1612.

⁽¹⁰¹⁾ სასულ-წოდებით ჳეტრიწი, მთარგმნელი კლემენტისა
იოანე სინაპოთის მოძღუერისა და აღმწერა მრავალგანსა ლექსად

ღარსი კათალიკოსი ქართლისა, არსენი (102).
 ღარსი კათალიკოსი ქართლისა იოანე.
 ღარსი ეპისკოპოსი ნუნუს ქართუშელი.
 ღარსი ეპისკოპოსი კინდ ქართუშელი.
 და ცხოვრებულა მუნ ჟუჟანის-ძამა, ნიკოლოზი უთ-
 თელი, ნიკიფორე, მე ოზან ჩოღაყა-შეღისა, და დედოფ-
 არაგვს ერისთავის ასულისა, კაცბ სასკელთვანი, წინა-
 მძღუწარი მცხეთისა ქალაქს, და მძღუწართ-მძღუწარი კა-
 ხეთს, ოდიშს სოფლის კოცხერულის, და იერუსალიმს
 ჟუჟარის მონასტრისა და ცოლუგოთის სამკუდრესა ჩუჭ-
 ნისა არხიმანდრიტი, და მისთანა თეოდოსი მანგლელი
 რევის-შელი, და ნეოფიტე მძარეხელი მონასტერთა
 ქართუშელთა.

ამისა შემდგომად ჟუჟარის მონასტერთ წარვედით
 ბეთლემს და მივიწიეთ სოფელსა ბეთსაიდას და მივრ-
 ეფფრატას, და ვიხილეთ საფლავი რაქელისა, იოსებ და
 ბენიამინის დედისა და მივრ მივიწიეთ ბეთლემად და
 მოგუშვებუნე მძანი და შეგუჟანეს ეკლესიასა ბეთლემ-
 მისასა, იესუცინიანე კეისრისა მიერ აღშენებულსა. რა-
 მეთუ ორმოცდა ათექუსმეტნი სუტნი მარმარისანი
 იდგნეს, და სხედ ეკლესიას სოფლის-კენჯითა აღშენებუ-
 ლი; ჯიდი და საკრუშელი ეკლესია, და იატაკანი მარ-
 მართა და ბენილნი და ტრაპეზის ქუშეთ მთასწორი
 ქუბი იგი კლდისა, სადა უთაღი ჩუჭნი იესო ქრისტე
 იშჳს. და წმინავედით კიბითა და ვიხილეთ ქუბი იგი, და

იამბიკოდ, წიგნისა თრიალ მშუტნიერსიტუქობითისა ჭ-
 ხსნაჲ.
 (102) ესე ეპტონებ იგივე არსენი, რომელიცა მოვიხსენე
 სსცდდდს, 98.

სადა იგი ბაგა ჰირუტუქით იყო მუნ, და მიაწუნეს უთა-
ლი, და შიშითა თრიალთა კუბობრეთ ადგილსა მას
წმინდათა უწმინდესსა, რომლისათჳს წინასწარ-მეტყუჴლ-
მან წინათ მოასწავა, კითარმედა და შენ ბეთლემ, ქუჭყუა-
ნა ეკე იუდასი, არა სადა უმრწემეს ხარ მთავართა იუ-
დასთა, რამეთუ შენგან გამოვიდეს წინამძღუარი, რომელმან
დამწესოს ური ჩემი ისრაილი. და განვიტდიდით შობისა მო-
ხისა ადგილთა ქალწულისა მიდგომილისა და ეშმანუილისა
მშობელისა ზირქულ-საუკუნეთა ღუთისასა. და მიერ წარმო-
კედით და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ურიასა ვისმე
აქუნდა შიწა საუენე და მიგან ეთესა მუხუდო, და მივიდა
თხოვად მარამ დედა უთელისა მუხუდოსა მის და არა
მისცა. ამისა შემდგომად იხილა იგი, რამეთუ სრულიად
ქჳად შეტულილ-იყო მუხუდო იგი, და აღუკრიბენით ქუჭა-
ნი იგი, მშგავსნი მუხუდოსანი, და მოვიწიენით მონას-
ტერსა წინასწარ-მეტყუჴლისა ილიასსა, სადა ხესა ქუჭშე
წჳა მუნ ილია. და მიერ მივიწიენით წმინდასა სიონსა,
სადა მოციქულთა ზედა გარდამოსდა სული წმინდა პეტრ-
კასესა დღესა, და სადა მარხიან დავით და ძე მისი სო-
ლომონ. და მიერ მშთაკედით ადგილსა მას, რომელი
ანნა და კაიაფა მღჳდელთ-მოძღუართა მოიყიდეს ⁽¹⁰³⁾,
საფლავად უცხოთა, იუდის დაბნეულის თეთრითა. და მიერ
წარკედით, სადა ისაია განხერხეს, და მიერ, სადა თიხა
შექმნა უთაღმან და მსცხო ბრძასა, და ვიხილეთ სა-
ბანელი სილაომისა, ღრმად მომდინარე, კიბეებითა მშთა-

(103) აწ სასაფლაოდ ქრისტიანეთა არს წმინდა იგი ად-
გილი.

სასკლელი. რამეთუ შუა-დღე განდიდების. წყალი იგი, და განთაად და საღამოდ მოიკლებს. და მიერ მივედით გეტსამანაად საფლავსა უოვლად-წმინდისასა, და მშთა-კვლეთ ვრცელი იგი კიბე, და ვიტყოდი: « კიდობანი სიწმინდისა შენისა, მოვიხსენო სახელი შენი უოველსა შორის თესლსა და თესლსა ». და ვუამბორეთ საფლავსა უოვლად-წმინდისასა, სასოა ქრისტიანეთასა; და განვიცდიდი რა, მეტყოდენ, ვითარმედ გესმენია დამტყლებული ეკკლესია ესე განუახლებიათ ქართუშლთა და განვიცდიდი კარით ჩრდილოსათ კლდეთა რათმე. და გეტყოდენ ვითარმედ, მდინარე ტეცხლისა აქედამ გამოა სკლად-არს, რამეთუ არს ესე დეღე გლოვისა, და კარსა ზედა გეტსამანისასა სახლი იგი, სადა შაშისათჳს ურიათასა შეკრებულ იუჟნეს და დამალულ წმინდანი მოციქულნი, და კართა ზმულთა შევიდა უფალი და თომას გეტყრდი უჩუტნა და მშჯდობა მიაწიჭა, და სული წმინდა შემებრა და მიმსცა. და მუნვე, ზედა არს ახლო მტინლი ზეთის-ხილთა, სადა უფალი შეიპერეს, და სადა ილოცვდა. და წარმოვედით და მოვედით ადგილსა მას კლდესა, სადა წმინდა სტეფანე დაქოლეს და აღმოკვლეთ აღმართი და შეკედით ქალაქად და ვიხილე ეკკლესია იგი, სადა იშუა უოვლად-წმინდა და გამოკვლეთ დეღე იგი მწერისა. სადა წინასწარ-მეტყუტლი იერემია მშთაგდეს, და მოვიწიენით, სადა უფალსა ჟუჳარი ევიდა თჳთ და ეტყოდა: ასულნო იერუსალიმისანო, ნე მსტირით ჩემ ზედა, არამედ შჯლთა ზედა თქუტნთა მსტიროდეთ. და მიერ მივიწიენით მონასტერსა დედათასა უოვლად-წმინდისასა, სადა უოვლად-წმინდა მსჯდა და სტრემლეოდა. ხოლო მუნვე არს საფლავი მელანია რომა-

კლისა (101), დილისა მის ენერტიისა. და სხუასა დღე-
სა აღქედით და ძაგედით სახლსა დავითისსა, სადა მჯდო-
მარე იყო და მსწერდა ავსაღმენსა. ესე არს სახლი იგი,
რომლისათჳს: მოასწავნეს, სახლსა დავითისსა. საშინელი
სამშისკადრო დაიდგას და შექმლა დღეთა დასჯადეს.
ხოლო ამას გეტყუე თქვენ ღმთის ამოწმებულთა, რამე-
თუ არაჲნა გარნი ვაერთნიჲ გულუცავნი და იტყუან, ვი-
თარმედ თურქსაღმის განმარტოებულთა მათადგილთა და-
ყუჩანას ტყმა არა არს; გარნა ბაროტარს სატყუან
ესე უკეთესისე უმღერება არა მსჯინს, და შემდგე-
ბელარს სჯელად, და არა არს იერიად გლახაკ, და არა
მოიწევს აქა ხელქნად, ამას ქრისტეს განგებულუბას
საიდუმლოთა ადგილთა და არა თაყნანის მსჯელს, მას ქრის-
ტიანობა განგებულად უტყუანეს. რამეთუ წმინდა-
ნი ამანნი პირველად აქა მოიწოდეს, და ადგილთა ხმით
მიერ განმტკიცებულნი, ხსენათ ადგილთა მისწერნი
მხედრ ქრისტეს ამოწმებულად. გამოხსენებულად.
უფროსად: ქართულნი, რამეთუ რჩეულნი მხედრნი და
მოაფარნი და მონახლენი აქა ცხოვრებითა და მოსწოდე-
თა განაფლდებოდეს. რამეთუ დიდებულარს ქალაქისა
ამის ღონა შემოსულს, კითარება ითქუეს: კითარმედ, დიდუ-
ბელი ითქუეს შემთჳს ქალაქადეთასათ; და კუთხად ისინი
წინასწარ მეტყუქმლისა. ისმინეთ წინასწარ მეტყუქმლე-
ბით წინათუე მოსწავება დერესაღმისა თაყუანისა ტყმა-
სათჳს და შენდობისა მხედრთა კუთხადან ადგილისა მდებარე

(101) რომლისა სხენებასა დღესსწავლობს, ეკლესია. 30
დღეებშიესა და რომელიცა შედგომად დიდისა მოღვაწეობისა,
განსიდა ამიერ ზოფადით 434 წელს.

წმინდისა და თაყუანისა სსტეფელისა: და სხუამან მსთქჳს
მივიდენცა და მივიდოდან ერნი მრავალნი და ნათესაუ-
ნი გამოძიებად ზირსა უფლისა უფლისა-მპყრობელისა
იერუსალიმს, და ლხინებისა თხოვად ზირისაგან უფლისა
უფლისა-მპყრობელისა, და კჳდად: რამეთუ იჳოს უკა-
ნასკნულთა დღეთა გამოჩინებულ მთა უფლისა და სახლი
ღმთისა წმინდისა ზედა მთისასა და ამაღლდეს უფროს
უფელთა ზედა ბორცუთა, და მივიდოდან მუნ უოველთა
ნი ნათესავნი, და მოვიდოდან ერნი მრავალნი და იტყო-
დნან: მოკედით აღდეთ მთასა უფლისასა და სახლსა
ღმთისა იაკობისსა და შიობრას ჩუქნ გჳს თჳსი და ვი-
დოდეთ მას ზედა. იხილეთ ქრისტეს-მოუჭარენო ერნი
სოტუქანი მესუთისა მის მახარებელისა ისაიასნი, ვითარ
წინათჳს უწინასწარ-მეტყუჴსლა უოველთა ერთა ქრის-
ტიანეთა მუნ აღსულა და ჴეშმარიტისა შენდობისა მო-
ღება მუნით. ხოლო უკეთუ ვინმე იტილებოდეს, ვითარ-
მედ სნეულება და სიგლახაკე სახივად მძეს და ვითარ-
მედ წარსულად წმინდად ქალაქად იერუსალიმად; ეგე
ვითართა არა ეტყუას წინასწარ-მეტყუჴსლი, არამედ შენ-
დობისა ღირს-ართან იგინი. ხოლო რომელთა უძლავს
და არცა მოხუცებითა და არცა სნეულებითა, და არცა ნა-
მეტყუავეთა სიგლახაკითა შეპყრობილ-არდნა, არამედ უდე-
ბებით და დასარებით გარდაიხდნან ცხოვრებასა თჳსსა,
და იტყუან, ვითარმედ ღმერთი უოველგანკე ხრს, და არა
საჭირო-არს აღსულა იერუსალიმად, ესენი წინა-აღმდეგა-
მად გამოქსნადებდნან ბრძანებისა ღმთისა, პირითა წინა-
სწარ-მეტყუჴსლისათა თქმულისა. და კჳდად მოემესიენე-
ბის მისივე წინასწარ-მეტყუჴსლისა მიერ თქმული იერუ-
სალიმად აღსულისათჳს; ვითარმედ დაჴბერეთ ნესტუსა

სიონსა შინა და შორის ხარისხსა საკურთხეველისასა,
მსტიროდეთ მღწედლნი და იტყოდეთ, უღბნიუ უფალო
ერსა შენსა, და ნუ მიჰსცემ სამკვდრებელსა შენსა სა-
უქმდრელად.

ესე სიტყუჱანი უერადედო განათლებულსა და ღმთის-
მოუყარესა მეფესა ქართუშლთა და კახთასა უფაღისა ლე-
ონს, რამეთუ ესმოდა რა ოხრად დატალიერებს წარმართ-
თაგან წმინდისა სიონისა და საფლავისა ქრისტესისა,
და არა რა ზრუნუჱა დაედუათ გულსა თჳსსა მისთჳს, არა-
ცა ბერძენთა, არცა რუსთა და არცა ფრანგთა, ამისთჳს
შერი იმურჱა სახლისა ღმთისა საბოლოისათჳს მარადის
მოხსენებულმან მეფემან და მრავალი საფასე წარაგო,
და იოაკიმ ჟუჳარის-მამა ქართუშლი წარმოხელინა წინა-
შე მთავართა და შიხთა არაბთასა. და აღავსო საფასითა
იგინი და აღაშენა საფლავი ქრისტესი და გოლგოთა და
განსწმიდნეს წარმართთაგან შეგინებული წმინდანი ეკლე-
სიანი და იწიეს წესისაებრ ქრისტეანეთასა დღესასწაუ-
ლობა სიონს მთასა წმინდასა უფლისასა. და ვიდრე
დღეინდელად დღედმდე არს ჰარისია მოხსენება სამარა-
დისო და ვიდრე აღსასრულადმდე სოფლისა სანატრე-
ლისა მის მეფისა, რომლისათჳს მე არა მესმნეს სახე-
ლი ლეონისა ვეკედრე წმინდათა სინოდთა იერუსალი-
მისათა, რათა ესეცა მოხსენება შეჰსმინონ, ვითარმედ
ნათესავნი მის მეფისანი მომავლნი, და აწ მსუფევენი
საქართუშლოთა ზედა მეფე თეიმურაზ და მე მათი მე-
ფე ირაკლი, მეუღლენი, ძენი და ასულნი მათნი მრავ-
ალ-გამიერობით, და მუნ ცხოვრებად საუკუნოდ მოი-
ხსენებოდეს. ამისთჳს, რჩეულნო, ნუ იტყუთ და ნუტა
სხუაგან შეისძენთ, ვითარმედ არა რამე არს აღსულა

იერუსალიმად შეძეკარებელისა მის ჩუქნისა მასა ღმთისა, რომელმან არა მრავად ჯუარსა და სიკუდილსა და დაუღლა მუნ. ვითარ საკვრუტელ-არს, თუმცა მცირედ რამე დაკშურეთ და კიხილთ სათლავი ცხოველ-მეო-
ფელი და გოლეოთა, სისხლითა ღმთისათა მეწამულ-ქმნი-
ლი, და მიწა და ქჷანი მუნანი, მსმენნი ხმასა მისა
ღმთისა ცხოველისანი.

და აწ კჷნლად პირუტლსავე სიტუქსა მოვიდეთ. რა-
მეთუ მოიწია დღესასწაული ბაისა და ჰასექისა მუნ ქა-
ლასა იერუსალიმსა, სადა იგი მუტნის გალობა და დღე-
სასწაული სიონსა, და ერნი სავსე იუჲნეს ასპარეზთა
და ურავნარავთა წმინდისა მის ქალაქისათა, და უცხოე-
ბით მოსრულნი ხილუად სიძისა მის უკუდავისა სათლავი-
ვისა, რაჟამს იგი სძლისა მის მუტნეიერისა ეკკლესიისა
წინდობა მოწურულ-იყო, და სიძე იგი ხერუვიმთა უწმი-
დე მუტნეიერსა მას სერსა განმზადებდა და შეინახედ
მეზობიერნი და მწირნი შესულად ქარწილსა მზა-იქმნე-
ბოდეს. და არა თუ მთავარნი ებრაელთანი და აზნაურნი
გალილიისანი მხოლოდ წუტულ-იუჲნეს, არამედ სავსება
სოფლისა. და მოიწია სიძე იგი საკვრუტელი მუტნეებითა,
და გარდამატებული ბრწყინუალებითა, და სძლისა მის
ეწადდა შესულად, რათა ქარწილსა მას დიდებულსა ზუ-
რის-მტე იქმნენ ზეცისანი და ქუტყანისანი ერთ-ბამად.
მაშინ მექარწინენი განცუფდეს და შეიპერეს სიძე იგი
და მრავალსა სატანჯუტლსა მიუპერობდეს, სიხარულისა
წილ გვრჯენსა კიცხვისასა თავსა; სამშსჯუალსა მას ხელ-
თა და ლახქარსა გუტრდეს, და უმშსჯავროდ მოჭეული-
დენ სასძლოდ განმზადებულსა მას მეუიესა.

ამათი შესვენისა და მრწამსნი კაცნი სარწმუნოებითა და სასოებითა მოხედნენ, შორით სურულით მოსრულნი ხილუად ამისა, თუ სადათ დასხს კენახი სიძემან მან, და სადა ქმნა გოდოლი, და სადა ადამენა საწნახელი და დათრო ნაწნხითა მით ღვნიხათა საკება სოფლისა, და ანუ სადა გარეგან კენახისა მის მოქმელს ქმელი, იგი სიძეა. და საკრწო ხილუად და განცდად ადგილთა მით განსაცუთრებელთა ჭერეტად ერთი ერთსა წინააუხწრობედეს, და რტო ბაიასა ხელთ ეტვრით და იტვოდენ გალობასა: ჟურთხელ-არს მომავალი სახელითა უფლისათა, და კქალად, გიხაროდენ სიონ წმინდაო დედოკეკლესიათაო, რომელმან მოიღე ცოდუათა მოტეკება აღადგომისა-მიერ, და მგალობელნი ტკბოდეს მნობითა, და ორდანთა ხმა შინაგან დიდებულისა მის ეკკლესიისა გჳრგჳნიდა. მუნ მღუდელთ-მთავარნი შემოსილნი და მრწავალნი სამღუდელონი. ხოლო შირქმელსა მღუდელთ-მთავარსა ეტვრთა ჟჳარი მჯრ-თვასი ზმურისა, ქვსა საზოფირთისა და იაკინთისა თლილისა, და მით ჟჳარსა სახუდა ერთა. და შესულსა უამბორეთ ადგილსა მას, სადა უთალი წარადგინეს სუდართ. და ანუ ვითმე აღავმსწრო მორთჳა ტამრისა მის, და შირად-შირადობა სამკაულთა საკვრქმელსა მას და განსაცუთრებელსა ეკკლესიასა, სადა იმჳერგჳელიც მოეფარდაგათ სტაჳრითა და ნახსლითა: სახედ გამოუჳანილ ნიოქრო-ქსოვილნი მჯრ-თვასნი. და სასანთლენი აღენთოთ იმჳერგჳელივად; ხოლო შუასა მას ადგილსა ტკბილისა მის სიძისასა, ხა და ანგელოზი ელჳარე ეტვოდა, რასათჳს მჳუდართა თანა ეძიებთ ცხოველსა მას და უჳუდავსა, საფლავსა მას გარემო ქოლგანი და ზღამნი დას-დასად მოედჳათ ოქროსა

განაზიდისა; ხომღნი ოქროსანი და კერცხლისანი მადრი-
ბულისა, მძიმისა და ძვრისა აღსარისხებით თუ განკარ-
გვთ ესრეთ ანათობდეს, გიტყუადი მოღებულ-ანსო ედგმით
შუქ მეთომარეობა ამისი, და ანუ სამართნით მოუბაზარ-
მოუთვარდულებითა. გოღვრათ აღწესილ-აიუო ოქრომას
ხომღითა და კანდღითა და თქაღითა განთქმულითა
სამკაულნი ზედან გარდამოქსდგომიან სათელავსა, და მუნ
ზემოდგან ესრეთ ანათობდა, საწეთათა ღამეთა ლაქვარ-
ღიანთა მანათად მთავარესა და მთიებთავე შეუდრიდი.
ადმართულ-აიუვნეს სამნი კანდელნი ოქრო-ცერქტბულნი
კათოლიკესა მას ეკლესიასა. ესრეთ უნათობდა, ვითა ბაზ-
მაკი შორის მღვმეთა, და ანუ ვითა ელქარება მზისა დის-
კომასა, და ირისე ზეცით გარდამოკრთომილი, და სამ-
კაულნი ტრახეზისანი, სასაკმეველნი და სახარებანი და
მჩავალ-თვერნი სასანთლენი, ბარძიმ-თვეშეუმნი მუდარ-
ბარად აღმკულნი, და რქათა ზედა საგურბთეველისათა
ხერევიმნი აღმართებით განმარტებულ-აიუვნეს, და გან-
კრძალულად ერნი შემოკრებულ-აიუვნეს ეკლესიად.

მოიწია ჟამი და ჭერეს სიძანდრათა, ძელთა და თუ-
ჯათა, ამოდ და მიმოყოვნებით. ხოლო ორდანრისა ლა-
თინთასა ზმა ისმინებოდა ძლიერი, და სომეხთა მწეო-
ბრისა და მნობისა ზმანი ცუბილად აგებუბდეს, ეგრეთუქ
იაკობითთა, ასურთა, აბაშთა ⁽¹⁰⁵⁾, მესეავსად მათისა გან-
წესებისაგებ. და ხორონი ბერძენთა მგალობელთანი გან-
წეობილ-აიუვნეს, და ჭგალობდენ ამოდ; მოადგეით ერნო
ხოროსა და მფიტევით იგი და მიეცით დიდება მას შინა
ადღვამილსა მკუდრეთით, რამეთუ იგი აწეს ღმერთი ჩუქნი,

(105) აბისინელნი არიან.

რომელმან მისხნა ჩუქნ. და ლოცუას მას ღამის-თევით
 სხას იუენენ შემოსილ მღუდელთ-მთავარნი ზუთნი, არ-
 ხიმანდრიტნი, იღუმენნი და პრეტოსინკელნი სამეოცნი
 და ათორბეტნი დიაკონნი, და იყო ღაღადება და მხუ-
 რუაღე ვედრება ქრისტაიანეთაგან. და იყო განმზადება
 დღესასწაულთა საკვრუო, და მშსკავსი მეორედ მოსწლი-
 სა, რამეთუ ძლიერად დაწებერეს დღესასწაულთასა მშსკავ-
 სად ხმისა ნესტვასას ბრწყინებალესა დღესა ღუთისა ჩუქ-
 ნისასა. რამეთუ მამინ თთუჭ იყო აზრილი ათცხრამეტი,
 ჟამი და ჰამანი უჩავილთა და იატაკთაგან წმინდათა ვი-
 დრე რქათადმდე საკურთხეველისა მშსკავსად გაზაფხუ-
 ლისა აღუჩაგებულ-იყო; თუთა-თვერთა სუნენლებათა ნელ-
 საცხებელთა კმევითა, და უთქმთა და მრავალ-თვერთა
 მსხეჭრბლთაგან წმინდათა შეიმკუჭბოდა დღე იგი უფა-
 ლი და დედოფალი დღესასწაულთა, წმინდა ერთ-მამათი-
 სა. შემოსილი-იუენესი ერნი უჩავილთაებრ გაზაფხულისა
 თვერადობათათა და ასოვადელოებათაებრ მამისისა ველ-
 თა ესახებოდა, ჰირითა და ღწაწლითა მრავ-
 ლითა მოსრულნი ქრისტაიანენი ზოგნი ხმელით
 ეგვტით და ჰარაშამით, და ზოგნი თარშისა ჭალაკთა
 ზღვთ, უცხოთა ენითა მოუბარნი, და უცხოთა ქეჭყანა-
 თაგან მოსწლით განკათეულნი უცხოად ერთ-მამად იხარბუ-
 დენ, ვათარცა მარად ერთად ცხოვრებულნი და ნადიმნი
 და სერნი ბრწყინებალედ მოემზადნეს; და ზედა ცალო-
 ბითა იტყოდინ: ხილუბად ჩემდა მშეშნიერება უფლისა
 და მოხილუბად ცამარი მისი, რამეთუ დამოვარა მე კა-
 რავსა შინა მისსა; არა ვეც მილი თუალთა ჩემთა და
 რული წამთა ჩემთა, ვიდრემდის ვმზავო მე ადგილი
 უფლისა და საუოთველი ღუთისა იაკობისი, ამისთჳს დღე-

სასწაულის შენსა გვრგვინსან მეჭმნ, და სხჳანი იტეო-
დეს; ვითარ საუქარელასრიან საუოფელნი შენნი უფა-
ლო ძალთა და რამელნი შევალთ მას შინა განწყე-
დილნი მადლითა მით, გლობით გიღაღადებთ: დიდება
ძალსა შენსა უფალო.

და დიდისა კეკლესიისა მოხელეთა განმზადნეს ტრა-
პეზნი საერონი და აწვენეს ქრისტიანენი, ხაჯნი მო-
სრულნი მუნ, და სერი ბრწყინჳალე, ტრახეზობა ჰა-
ტიოსანი და ლხინი გარდაიხადეს, რამეთუ იუჴნეს
უცხოებით მოსრულნი ხუთასნი ოდენ.

ამისა შემდგომად აღვედით მთასა წმინდასა ზეთის-
ხილთასა, სადა ამაღლდა უფალი და მუნ არს მცირე გა-
ლილია, სადა უფალი აღდგომილი ერჩმნა; ხოლო დიდი
გალილია კანას, ნაზარეთს და თაბორს შუა არს; სავალი
არს იერუსალიმადმ დღისა სამისა. ხოლო მთასა მას
ზეთის-ხილთასა ცხოვრებულა წმინდა ეკგენია და არს
სენაკი მისი მუნ. და მიერიოგან წარვედით ბეთანაჲდ
სათლავსა ლაზარესსა, და მუნიოგან მივიქცით კჳალად
იერუსალიმად, და მამანი და მღჳდელთ-მთავარნი შემო-
მივრებენ, და შეწევნისათჳს სათლავისა ქრისტესისა, ვი-
ნათგან თურქთაგან სათხოვარი ამეს, მეკვდრებოდენ, რა-
თა წარჳადე და შევეწიო მათ რასამე. ხოლო მე ვერ
ურჩ-ქმნილი მათგან ვიწყებდი ზრუნჳად განურისათჳს
მის უცხოისა ადგილისა წმინდისა და იორდანედ წარვედ
მლოცჳელი სრულიად. და იქიდგან მოსჴლით განვემზა-
დენით წარმოსჴლად, და ვამეზავსებდი ედემით გან-
ხჭმბასა მუნიდგან წარმოსჴლასა, და სულ-თქმითა მრე-
ვლთა ვუამბორეთ სათლავსა ცხოველ-მყოფელსა და

გოლგოთასა წმინდისა, და გეთსამანას საფლავსა უს-
ულად-წმინდისსა. და აღვიღეთ ლოცუეა სინოდთა მათ-
გან და თჳსდნი უკანა დგებოდეს, კრალად ხილუად ად-
გილისა მისთვის რჩეულისა და მივაწიენით ზრემათიად,
ქუცყანასა იოსებისსა და მუნით იოზედ.

წარსულა კვბრედ და ათინად, და უკუმოქცევა
საქართუშლოდ.

აქა გუშხოვა ნავი მარჯუშ. მშთავსხედით და მავითა
კეთილითა მივიწიენით კვბრესა, ადგილსა სახელით კიტე-
ოსს, მეორესა სათელავსა ლაზარესსა. რამეთუ აღადგინა
რა უფალმან ბეთანიით, შემდგომად ამაღლებისა ურჩნი
შურად აღუდგნენ ლაზარეს, რამეთუ მკუდრეთით აღდგო-
მილ-იყო ქრისტესაგან და მსდგენიდე სიკუდიდ, ამის-
თჳს აკურთხეს მოციქულთა ეპისკოპოსად კვბრიისა და
მოვიდა კვბრედ და საეპისკოპოსო ხარისხი თჳთ აღაშე-
ნა. და იყო ეპისკოპოსი მუნ, და არს სათელავი მისი
მუნვე. და მიერ წარკედით ქალაქად ლეკვოსად ხილუად
კვბრიისა კათოლიკოსისა, და მიუედით სანდცა მჯდომა-
რე იყო კათოლიკოსო არხიეპისკოპოსი კვბრიისა, უფალი
ფილოთეოს, კაცი ფრიად მატრისანი და განთქმული თჳ-
თოსასხითა სიკეთითა, და ვანგჯსუშნა და უცხოთ-მოუყუ-
რებისა საღბუნა გუზგემა, და უჭითხვდით განთავისუფლე-
ბისათჳს ხარისხისა მისისა. ხოლო იგი გრესტუოდა ვი-
თარბედ, ჟამთა ჰიბრუშლთა მატრიარქი ანტიოხიისა იფი-
ლებოდა, რომელ კვბრე სამწყესო-არსო ჩემი. ხოლო მის
ჟამისა არხიეპისკოპოსი კვბრიისა უარ-მყოფდა, ვითარბედ
არა არს კვბრე სამწყესო შენი, და ტილობა შემოვიდა;
ამისთჳს მეფემან ბრძანა ორთავე აღსულა კონსტანტინო-
პოლედ, რათა მუნ იქმნას ბჯობა მათი: ამისთჳს არ-
ხიეპისკოპოსი კვბრიისა იყო ფრიადსა ურჩისა შინა, და
იხილა ანგელოზი ჩუშნებით, რომელი ეტყოდა: რასა-
თჳს მწყესარებ, აღმსდეკ, წარკედ ადგილსა რომელსამე

და აღმოსთხარე, რამეთუ მუნ არს სათელავი მოცაქულა-
სა ბარნაბასი, და ხელთა უტჯრთავს სახარება მარკოზ
მახარებელისა, დისწულისა თვისისა; აღმოიღე იგი და
მაართჳ მეფესა. და ვითარცა ჰყო ესრეთ, ამას ზედა
ფრიად განიხარა მეიქემან და განათავისუფლჳ კათოლიკო-
სი მთავარ-ეპისკოპოსი კჳპრიისა და უბოძა კეჭტრხისა
წალ სამწუემსოჲს სკვტრა, რათა ეტჯრთოს, და მდია-
ნარე მეწამული, და რათა მეწამულითა ჰსწერდეს. (ესე
დღეისამომდე) ⁽¹⁰⁶⁾. მუნვე არს ლესკემან დიდისა ეპითა-
ნე კჳპრელისა, და არს კჳალად სათელავი წმინდისა ტი-
ხონ ამათუნტელისა, რამეთუ მუნ ეპისკოპოს-ქმნილ-არს,
და მუნვე არს სამარხო წმინდისა მამისა იოანე მოწყა-
ლისა, რამეთუ მუნებერიცა უოფილ-არს, და მიმავალსა
კონსტანტინოპოლედ აღსასრული მუნ შექთხუტვია, და
ერთად ტიხონისა თანა დაუსუტნებიათ.

მუნ კჳპროს არს სადგური წმინდისა ქალწულ-მოწა-
მისა ეკატერინასი; მუნ არს სამარხო და სამწესო წმი-
დისა მამისა ჩუტნისა სპირიდონ ტრიმითუნტელისა, და
დაუჰყავით ჟამნი რაკდენნიმე და აღმღებულნი ლოტჳთა
არხაეპისკოპოსისათა წარკიგზაკენით ზღვთ აღლად;
მიერთგან ჰისიდიოსს; მიეუდით და ვიხალეთ მიტროპო-
ლიტი ჰისიდიოსს და მოვიკითხევდით რა ჰმზავთა მუნე-
ბურთა, გეჭტუოდენ, ვითარმედ არს აქა ცხა და მას
შანა ეკკლესია, რამეთუ მუნ არს სამარხო წმინდისა მო-
წამისა ქრისტეფორესი, მუნვე წამებულისა, და მუნვე

⁽¹⁰⁶⁾ მექლადაგან სამნი იუჟენ თვთ-განმგერი ეკკლესიანი:
ბოლგარია, კჳპრე და საქართუტლო. იხადე ჩემი *Мат. I. p. 13.*
уеркум сгр. 144.

ახლას არს. ხარისხი წმინდისა გრიგორი ნოსელისა, რამეთუ წმინდა ნიკოლოზ და გრიგორი ნოსელი ბისიდაის მიტროპოლიტისა სამწყსოს ეპისკოპოსნი უფილან.

ბისიდიით ქრისტიანეთაგან წარვიგზავნენით ზღვთ მირონ ქალაქად, ლესკუძასა წმინდისა მამისა ჩუქნისა ნიკოლოზისსა. და მუნიტგან მივედით კასტელორიოსს, ჭალაკსა, სადა მჯდომარე იყო ზირჭელ სუჰონ მეფე ბერძენთა ⁽¹⁰⁷⁾, და უკანასკნელ მეფობისაგან რა იქმნა, და იქმნა მიტროპოლიტ სოფრონიოს, რომელსა მოაბისენებს ხრწნაოძრათი. და მიერითგან წარვედით ჭალაკსა რადოსს, ადგილსა წმინდისა მამისა ჩუქნისა ისიდორე ზელიუსიოტელისსა, და მუნებურძან მიტროპოლიტმან წარმგზავნა ჭალაკსა ასტოპალიეს, ტიხესა მას მუჭელთა მეფეთსა. რამეთუ დაგვსამთრდა, ამისთჳს შორად ვერ უძლეთ წარსულად; ახლო ჭალაკითი ჭალაკად ვიდოდით და მიერითგან წარვედით სათნო ირინის ჭალაკსა ⁽¹⁰⁸⁾, და კეთილად შეკვტებო მუნებურძან მღვდელთ-მთავარმან. ხოლო ვისილჳ მუნ საკვრეთ რამე, რამეთუ ზღუათა შინა აღმოსრულასს კუპდლი დიდ-ძალი და აღმოსდევნებია მთა შავი და არს ასოსული იგი მთა. თჳთ ვიხილეთ, და მიერითგან ზღვთ წარვედით ჭალაკსა აქსიას და მუნიტგან ბაროსს, და ვიხილეთ დიდი

⁽¹⁰⁷⁾ გზგანუბ, მეფე არა ბერძენთა, რომელთაცა შორეს ამა სახელით მეფე არა იდეს ჭეოლიესთ; არამედ მეფე ბოლგართა სუჰონ, რომელიცა მეფობდა 888 წლიდგან 937 წლამდე.

⁽¹⁰⁸⁾ ამას ჭალაკსა იყო დიდი მონასტერი დედათა უკარო; რამეთუ სარემლითა მართმევენ საწოდელსა და არა გამოვლენ.

თო ეკლესიის, რომელიცა ღედამან კონსტანტინე მეფისაჲს ელენე, რაჲმს ჟუბარი მზავა იერუსალიმს და მოიქცა რა მუნ, აღაშენა ეკლესიის იგი, რამეთუ მუნ ეკლესიისა მას შინა იყო დაუუდებელი ღირსი ღედა თეოქტისტე.

მიერითგან ნავით წარჲედით ჳალაქის სერფოს, მონასტერისა წმინდისა მთავარანგელოზისაჲსა. ახლოს ამისა იუჲნეს მუნ მონასტერნი ღედათანი კეთილად მგალობელთა და მედღესასწაულეთა. მიერითგან მიჲედით სახელოვანსა მას ღედა ქალაქისა ათინას და გარდაჲსედით ნავით ჴდჲს ჴირსა, მონასტერისა წმინდისა სპირიდონისა, რომელი შორეჲდა ათინას სამისა ჳამისა სავალ. და მოგჲვიდა მთავართაგან ათინისთა ცხენნი რახტით აღკმაჲულნი და სხჲანი კრებულთა ჩჲჭნთათჲს, და მიჲედით ათინად და შორად მოგჲჭტებნენ სამღჲდელონი მათნი, და წესისაებრ გჲთავაჲეს და შგჲმდჲნენ სადგურად ჳუკიპატოსა ათინელთასა და დაგჲსადგურეს მუნ.

ამისა შემდგომად მოვიდნენ ხილჲად ჩჲჭნდა მთავარნი და ივილოსოფოსნი ათინელთანი, და ამოდ მოგჲჲკითხეს და ვითარება მგზავრობისა ჩჲჭნისა იკითხეს. და აღმოიკითხეს ბრძანება თერქთა ხელმწიფისა და წიგნი საყოველთაო პატრიარქისა კონსტანტინოპოლისა, რაოდენ კრცლად ეწერნეს მოგებისათჲს ჩჲჭნისა და თავისა და ჴედას-ჴედა გჲჭტებნარებოდენ და გჲჲკითხედენ ქჲჭყანისა ჩჲჭნისათჲს. და კკითხედით სამეცნიეროთა და სასიბრძნოთა მათგან, და იფრიად კიდრემე კეთილად შგჲჲტებეს და გჲჩჲწნეს შოღა პლატო

ნისა (109) და სსქათა ფილფსოფოსთა, და ათორმეტნი ღმერთნი ქუთ გამოქანდაკებულნი ათინელთანნი. და ვისა-
ლეთ ეკლესიანი და ჰალატნი ქუთა მარმარილთა დანარ-
დასებულნი და ქუთა დაფიცრულნი განსაკრძებულნი, და
სუტნი მარმარისანი აღმართებულნი მაღალნი ფრიად,

(109) შკოლისა ანუ აკადემიის დიდის ფილფსოფოსისა და
ფილფსოფოსთა მთავრისა ჰლატონისა შენობა არაა არს. მხო-
ლოდ მოჩანან სპირიტუალნი და დანატყენი ფრიად მშენებელისა
ადგილსა ჩრდილოეთით და გარეთ თუთ აწინდელისა შემცირე-
ბულისა ქალაქისა ათინისა. გარემო მისა არის დიდ-ტყეად ზე-
თის-სილთა ბაღნი და გარემოვლენ მას მრავალნი წყალთა ნა-
კადნი, მომდინარენი მთისაგან ლიკაბეტისა. მე ვიუჟა აქა იუ-
ლისის 2 და დიდისა სიციხისაგან მორიდებული განვიტყუებდი
მეოვარ-ჟამ სიგრილითა დიდ და ვრცელ-ფურცლოვანთ სეთა
ქუტუე, რომელთა ეწოდება ჰლატანი და ჩუტნებრ ცაცხე.

მუშლად ჰლატონისა ჟამსა, აკადემიისა გარემოს შესავალთან
იყო აღმართულ ანდრანტი ღმერთთაჲსა ამურისა ანუ სიუჟარუ-
ლისა და შინა ეზოში იუტენენ წარმოდგენილ ხასენი სსქათა და
სსქათა ღმერთებთა. თუთ სადგური ჰლატონისა იყო მიუწოდო-
ბილ მცირისა ტაძრისა, რომელიცა აღაშენა მან ჰატივად მუ-
შათა, მსწავლათა და მეცნიერებისა კელოვნებისა მომცემთა. ორ-
გზის მოკიხილე ადგილი ესე: პირველად თანა-მჭეუთა დიდი
ბრძენი და ევროპასა შინა განთქმული მეცნიერებითა მრესვი-
ტერი კონსტანტი ეკონომი, ათინასა მცხოვრები და მეორედ
რეკტორი ათინის უნივერსიტეტისა და მსწავლელები ბერძნუ-
ლისა ენისა კოროლის ოტტონისა და მეუღლისა მისისა დე-
დოფლისა ამალისისა, ბრძენი და მრავალთა ესათა მეცნიერი არ-
ხიმანდრიტი მისაილ.

რომისა კონსულმან სილლამან წინათ ქრისტესსა აიკლო
პირველ აკადემია ესე და მოაქუტინა მრავალნი მაგრილოა
ბელნი ადგილისა ამის ჰლატანნი და რაფა იმპერატორმან ადრია-
ნე 125 წელსა შემდგომად ქრისტესსა მმან აქა განახლება,—
განაწიკის იგიცა ბარბაროსთა სსქათა და სსქათა დროთა შინა.
მეოთხსა, მეოთხრამეტესა და მეორამეტეს სუგუნიუთა შინა იყო

მეფისა ქსერქსისა. რამეთუ ესე ქსერქსი მეფე
ულდინთა იყო, რომელმანცა შავი ზღვს შინ
განმეჭმტა და გარდაუტევა თეთრსა ზღვასა ⁽¹¹⁰⁾,
რამეთუ უწინ შავი ზღვა ქუთაისამდე მოაწევს
და ⁽¹¹¹⁾, და ვინაღეთ მეწვე არემავე მანდას

მტრე რამე ჰსწავდა ამ ადგილსა შინა, და ქართულნიცა გა-
ნიხსნულად იყვნენ აქ სასეფსა ზედა დიდისა მეცნიერთა სუტრია-
სა და მისაყდნობისა ზღვრისა — უკანასკნელ თუთათ
დაიპყრეს ათინა და დაჰმრტეს მუნ ბუყტი ნათლისა შინ და
ტეცსლისა, რომელიცა დიდთა მეცნიერთა, ზღვრისა, სოკრატ
და არისტოტელისა მოიღეს ზეცით და ამისა ნიშნად აღუმა-
რეს თესტა ანდრასტი ღმერთისა პირომეცეოსს.

აჲ, ამ ადგილთა შინა, სადაცა აღიზარდა და განმტკიცდა გო-
ნებს კაცისა, — მიმსჭულელი მუნ ჰხედავს ხმუწარათა და
ხატკვრთა და მსოფლივ მარცვის ადგილისა ამის სასეფსა და
წოდებასა, და ამასცა აწინდეთა ბერძენთა ზგეთა შინა გან-
რეწნილად « აკათიმია » (Acathimia — ესრეთ წარმავალს არს
დიდებასა ამ სოფლისა ! — Sic transit gloria mundi !

3. 0.

⁽¹¹⁰⁾ თქმულებს ესე არს მოღებულნი ბერძენთა მეისტორიო-
სა ღერადტისაგან. — თუთ ამ ადგილსა, რომლისადა ჰსურთა
და განკუჭმტა ქსერქსსა, ეწოდებოდა ყელი მაკედონიისა (Πε-
ριεμένη Μακεδονίη) და ამ გზით შევედ, თესლონიკით
წარსრული, ათონისა მთად. სიფიწროე ამ ადგილისა არს დიას
მტრე, ქაგონებ არა უმეტეს 200 საყენისა. — და განკუთფს
არსიშედავსა. ქსერქსისა უნებდა განკუჭმტა მისი, რათა შინ
და შინ შესულაიყო მაკედონიასა და არა მოგლით ათონისა
გრძელისა მთისა. გარნა შეუძლებელ-იყო და არსცა დიას გრძელ-
ყამითი დრომსა, დაქტევა დიდისა ქაგონისა მთისა, შესაერთებე-
ლად რათა არსიშედავისა ზღვათა.

3. 0.

⁽¹¹¹⁾ ღაწევსა ქუჭლით შავისა ზღვსა და დატევა იმერეთისა
ზღვსაშინთა თქმადიან სახელწოდება და ჰქმნო. თუთ ზღვოსა

ბელ (11), ხარისხი იეროთებს და დიონისიოს ანგოა
პატელთა, და კეჟალად აკადემია სასწავლო მათი და გან-
ვიცდიდით ადგილთა სიუცხოვესა, მსგავსად ედემისა-
სა; ცალკერძო სლჯთა მოხდუდულ და ცალკერძო ჳს-
ლანი სეთისასილთა და ვენახკანთა და ბადთა-ბახჩათა-
თაგან მომადნარებულნი; და შიგან მომდინარენი წყალ-
ნი; და მთითა და შიკითა ფრიად განშქსნებულნი, და
ნამდულ ბერძენთაგან და თეოდოსიუოსთა გამოჩენული
ქეჭუანა. და იყო სხელას ბთინსა თეკადი, სოთეული მან-
დარას ბრძნისა (11) და კეჟალად სლჯთა-კერძო ცანტა-
ლან სოთეული ჳკრეტიას ბრძნისა და მოვიხედუდით რა,

ტომი, ორი ათასისა წლისა წინათ, ზღუასა ეპურა და ამისთჳს
ეწოდა აწინდელსა ტბასა ჳადეოსტომად, ესე იგი ზღუას
ძეშლჳურედ.

3. ი

(112) ანკოზაგი ანუ ძეშლი სამსჯავრო ათინისა არს აღშუ-
ხებული ბორცუსა ზედა მასდობელ ავროპოლისისა, სადაცა არს
განსაკურებელი ტაძარი ჳართეხონისა. ანკოზაგი დაფუძნდა
ერთსა და მასვე წელსა, რომელსაცა ეკურთხეს მდუდელთა-
ვრად ჳარონ ძმა წინასწარმეტყუელისა მოსესი 1490 წლით
წინათ ქრისტესსა. ჳამს ადგილსა სოფლიმან ჳსწერა ჳსჯულის-
დებანი თჳსნი. ჳქა დემოსთენ ჳქესდა მსკერამეთქულობითა თჳ-
სითა და განაკურებდენ სიტყუთა და სიბრძნითა ეხსი-
ნი, თემისტოკლე, გიომონი, ჳერიკლე და ალკიკიადე. ციცერონი-
სა ჳამთა რომისა ელხნი შიდიდითადენ ჳქა ბერძენთაგან. ჳქავე
მოცტიქუდა ჳაჳლე განუმარტებდა ჳსწავლასა თჳსსა მისა ჳუთისა
სათჳს (საქმე მოც. თავი 17) და სიტყუთა თჳსითა ქრისტია-
ნე ჳყო ხიბუშლი მსაჯული ანუ მხაჯულთჳსუცესი ანკოზა-
გისა დიონისი. ყოვლადი შენობა მისი, აწ თჳსმოქცეული,
არის მარმარილოსა ქუთხიგან აღგებული.

3. ა,

(113) დიდა და ხსენდოკანი ბერძენთა მოღუქუ.

3. ი.

ადიგსა ცნობა ჩუენი და გონება სსხილავთაჲნიერ დიდებულთა ათინელთასა.

და წარვედით მათგან ჰატოსნად ხალქად მონასტრისა მის დიდებულისა ივერის-ცუბლებისსა ქრესტიანასა არაუტათასა. და მივედით რა, მოგუშგებინენ მამანი არნაუტნი და შეკვდენენ მონასტრად წესისაებრ და ვინაღუთ ეკლესიას დიდი და მშუენიერი და დაუადგერიოთ მუნ ჟამ-რადენმე მუნ იყო ახლოდ კორინთე, რომელსა მოციქული ჰაღუ მაუწყეს ეპისტოლეთა კორინთელთა. რამეთუ გუეწადა წმინდისა სპირიდონისა ნაწილისა ხალქად კრთოვასად. არამედ მოგუეწესა ამბავი, ვითარმედ თურქთა და არნაუტთა ბრძოლა არს გზათა ზუდა, და უკუ-მოუაქეცათ, და მოვიწიენით ჰალაქსა ანდროს, მონასტერსა წყაროსა ღუთის-მშობლისასა. და მივერითგან ნავითა კკლენით გზანი მრავალნი ზღუთ და მივიწიენით მთად-წმინდად მონასტერსა ვათაპეტს, რამეთუ მუნ გქსოართა ქმნილ-იყო ჰატრიარხა კირილე, და თრიად მსთნდა მისულა ჩუენი და დაგუესადგურა თვს-თანა და შეკვთვსა.

ამისა შემდგომად აღვიდეთ შენდობაჲ და წარმოვედით და მოვიწიენით მონასტერსა ჩუენ ქართუტელთასა, და ვაუოფოდი მრავალ-ჟამ მათ-თან სამარადისოსა ლოცუასა და ღამის-თვეისა მომსმენი. ამისა შემდგომად ვაწვე მამანი და მოუშადე სერი ბრწყინჲალე, და შევიმღესთ და ზორტიანისა ღუთის-მშობლისა წინაშე ჰარავლისი ვაზადეთ მრავალ-ჟამიერობისათჳს მეოფთა ჩუენთასა. ამისა შემდგომად ვინებუ ხილქად ჰატრიარხისა იერუსალიმისა საქმისა რაჲსათჳსმე, და აღვიდეთ ლოცუა მამათაგან და წარმოვემართენით კონსტანტინოპოლედ, გა-

მოკვლეთ ჯალაქი თასო, სადა ექსორიზმით მოკვდნენ
ნესტორ შწულეგელი და საბელიოს ბიელი. და მუნიამ
გამოკვლეთ ჯალაქი მაკედონია ტახტი ალექსანდრე მა-
კედონელისა, და კიდრე აქამოდე იხილუშბის ახური ქ-
სა რქიანისა მას ცხენისა დუჩიპალისა ⁽¹¹⁴⁾ ალექსანდრეს
ცხენისა. და მიერ გამოკვლეთ ზღუა იწრო ტროადსა და
მიერ ზღუა პროპონტოსსა, და მივედით კუბად კონ-
სტანტინოპოლედ ქუშლის-მოძნიჭებელისა ჩუშნისა გი-
ორგი სპათხრისადმი.

ხოლო უოფასა ჩუშნსა მუნ, მივედით ცხოვრებისა
წყაროსა უოვლად-წმინდასასა, რომელსა ვდღესასწაულობთ
თამას კვრიაკის პარასკევსა. და კუბად მივედით ეკლე-
სიასა მას უოვლად-წმინდასასა, რომელსა ვდღესასწაუ-
ლობთ, სადა ერმა ამაღლდა ლიტანიობასა ერისასა,
და მშთამოვიდა რა, პირით გალობა მოაქენდა: წმინდაო
ღმერთო, წმინდაო ძლიერო, წმინდაო უკუდაო, შეგუ-
წყალენ ჩუშნ.

და მუნით მივედით ეკლესიასა მას, სადა აბრაამ ურია-
სა თეოდორე ქრისტიანემან ხატი მაცხოვრისა თავს-
მდებად მაშისა, და ურია სიცრუით უარ-მყოფდა რა თეთ-
რისა მიღებასა, ხატი მეოვარ-ჟამ უჭურეტდა ურიასა
მას. ხატი იგი მუნვე არს.

ამად ჟამად აღგუმზადა პატრიარხმან იერუსალიმისა-
მან წარმოსულად საქართუშლოდ, და გვბოძეს წიგნი,
და მზავიქმნენით წარმოსულად. ხოლო უოფასა ჩუშნსა

(114) ბუკუფალისა, რომელსა მოიხსენებს კანტოს კურ-
ციოს.

მუნი, მივედით ხალხთად ჰატრიაჩისა, და კახელეთ
მჭვლი სამოხი ეპისკოპოსისა: თაჲსთუტაჲდ შლამა იას
ფუკი და ჯუბა და კიწრო მადუიჭი, და მამია წინა აბ
ზინდით, შესაყრაჲი და რატა, უფელივე იას ფერა, რაჲ
მეთუ იტყუადენ მახუტებულნი მთონი, კითხმედ ასი
ოდენ წელი არსო გარდხსრულ, ამისა უწინ ეპისკოპოსთ
ესე ემოხათაჲ; ახლა მონაზონთ კენეული დაწესესო,
მოძესენა, ქართლს მცხეთას სუტტისოცხადელზედ და
ხატული კათალიკოსი სამხუერთ, და აფხაზეთის კა-
თალიკოსი პერასას სამხუერთთ, ჭეშმარიტი უფო-
ლს ⁽¹¹⁵⁾.

წარმოვედით კონსტანტინოპოლედ, გამოქსალმებელი
ჰატრიაჩისა, მთავართა და ერთა, და მოვიწიეთ ზღუთ
სთაფელსა შილს, სადა ასუტნიან მთლიუ დირსად ხსენე-
ბული ევთიმი სარდუოხი, რომლისა ხსენება ანს დუ-
კემირის 27. და მიერ კვლეთ და მოვიწიეთ სო-
ფელსა კეხაიკს, სადა ეწამა წმინდა მოწამე თეოდორე
სტრატეღატა და მიერ კვლეთ და მოვიწიეთ ქალაქსა
სინოფას ⁽¹¹⁶⁾, საწამებელსა წმინდისა მღვდელმთა-
მისა იოანესსა, რომლისა ხსენებას ეჭუთფთ სეკდემირის
22. და იქადგან ზღუთ კვლეთ და მოვედით სამსონას,
სადა ეწამნეს წმინდანი თეოდორე და ჯავრა, და ჯანო

⁽¹¹⁵⁾ დღესტა ესტოთ მონაზან მცხეთის კეკელხიაში მხა-
ტურობაჲი ესტნი.

ნ. ი.

⁽¹¹⁶⁾ ამა ქალაქიდაჲ იყო ფილოსოფოსი დიოდენი, რომე-
ლიტა იხილა ალექსანდრე მაკედონელმან ხის ხეშარხა შინა
მჯდომარე.

3 ი.

ველეთ ზმასია და მივედით კქალად კომანად, და მიერ წარვემართენით და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ეწამნეს წმინდანი აკესენტე, ეესტატი, ორესტი და მარდარი. და მიერ მივიწიენით პელიტონს სამხითისასა, სადა ეწამნეს წმინდანი ორმეოცდა ხუთნი მოწამენი; და მიერიდგან მივედით ხალდეს, რომელსა აწ უხმობენ გუმიშხანს (¹¹⁷), სადა ეწამნეს წმინდანი ეკგენი, კანდიდოს და ვალერიანე.

დასასრული.

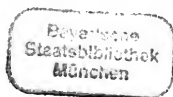

(¹¹⁷) გუმიშხანს მჯეზანებს ბაიბურთისა და ტაშეზენტისა შუა. აქედამ ქსიანს, რომელ მოგზაური ტიმოთე სამსუნიდამ ხმელთ მოსულა ამასიას და აქედამ ხმელთაჲე ბაიბურთის გზით არტაანს, მერეთ ასაღვიხეს და აქედამ ქ. თფილისს.

მ. ი.

შ ე ც თ ო მ ა ნ ი :

გუგუშა.	ტრაქ.	დაბეჭდილა	წარმოთხე.
12	4	უგუშ კეთილად	უგუშ კერტა კეთილად
13	1	ათონის მთაბმდე.	ათონისა მთად.
17	10	გუმისხინძლეს	გუმისხინძლეს
—	14	საკვრეველ-	საკვრეშელ-
28	20	чудотворнои	чудотворнои
48	16	წირვისა	წირვსა
86	29	decouvertes	decouvertes
107	28	მეორედ	მეორედ.

BAYER SCHWERSIBES
ARBEITSFÜRSOR
MÜNCHEN 2

